

เรื่องสันปันทีกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

นางสาวนันท์วัลย์ สุนทรภาระสถิตย์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวรรณคดีไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๔๗

ISBN 974-17-6161-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SHORT STORIES RECORDING THE OCTOBER 14, 1973 AND OCTOBER 6, 1976 EVENTS

Miss Nantawan Sunthonparasathit

สภามหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai Literature
(Department of Thai)

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-6161-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์

เรื่อง สันนิษฐานถึงเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

โดย

นางสาวนันท์วัลย์ สุนทรภาระสถิตย์

สาขาวิชา

วรรณคดีไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณะบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อังอร สุพันธ์วิวัฒน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจนายา)

นางสาวนันท์วัลย์ สุนทรภาระสถิตย์ : เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ (SHORT STORIES RECORDING THE OCTOBER 14, 1973 AND OCTOBER 6, 1976 EVENTS) อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร. ไกลรุ่ง อามระดิษ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. ๑๘๙ หน้า. ISBN 974-17-6161-9.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในด้านองค์ประกอบ กลวิธีการประพันธ์ และบทบาทหน้าที่ที่มีต่อวาระวรรณกรรม ประวัติศาสตร์และการเมือง

ในด้านองค์ประกอบ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เรื่องสั้น ๖๑ เรื่อง ซึ่งแต่งระหว่างปี ๒๕๑๖ และ ๒๕๔๕ พบเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีแก่นเรื่องสำคัญแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มความเปลี่ยนแปลงของคนและอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป กลุ่มเผยแพร่ความรุนแรงโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลา กลุ่มปลุกจิตสำนึกให้ต่อสู้ และกลุ่มยกย่องเชิดชูการกระทำของผู้เสียสละในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา ตัวละครที่พบมากที่สุด คือ ตัวละครสมมติซึ่งผู้แต่งสร้างขึ้นโดยนารายละเอียดข้อเท็จจริงบางประการในเหตุการณ์มาผสมผสานไว้ นอกจากนี้ยังมีตัวละครที่นำมาจากบุคคลจริงในประวัติศาสตร์อันช่วยสร้างความสมจริงให้แก่เรื่อง โครงเรื่องที่ปรากฏมี ๒ แบบคือ โครงเรื่องแบบลำดับปรกติและโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์โดยใช้กลวิธีการเล่าย้อนหลัง ซึ่งจะพบในงานเขียนประเภทบันทึกเช่นกัน ความขัดแย้งหลักของเรื่องคือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครฝ่ายรัฐกับตัวละครฝ่ายนิสิตนักศึกษาซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น ในส่วนของฉาก ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีฉากเฉพาะที่ตรงกับสถานที่และเวลาของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ แต่ส่วนมากจะถูกนำเสนอในลักษณะของฉากที่ไม่ระบุเวลาและสถานที่ การให้รายละเอียดของเหตุการณ์ทางการเมืองในเนื้อเรื่องช่วยให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงฉากที่ไม่ระบุเวลาและสถานที่เข้ากับเวลาและสถานที่จริงตามประวัติศาสตร์ได้ องค์ประกอบต่างๆ ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แสดงให้เห็นการผสมผสานลักษณะสำคัญของงานเขียนประเภทเรื่องสั้นและบันทึกเข้าด้วยกัน

ในด้านกลวิธี ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีศาสตร์แห่งเรื่องเล่าเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์เป็นกลวิธีที่ใช้มากที่สุด มุมมองที่ใช้ในการนำเสนอเรื่องราวจะเป็นมุมมองภายในของตัวละครที่อยู่ฝ่ายนิสิตนักศึกษา การรับรู้ของผู้อ่านจึงถูกจำกัด ซึ่งมีผลต่อความเข้าใจประวัติศาสตร์ผ่านเรื่องสั้น การเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องชั้นในและมุมมองภายในเป็นกลวิธีที่สอดคล้องกับกลวิธีของบันทึกประเภทอัตชีวประวัติ บันทึกความทรงจำและอนุทิน

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาทหน้าที่ต่อวาระวรรณกรรม คือ ก่อให้เกิดงานเขียนประเภทเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองซึ่งเป็นประเภทย่อยของงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต อีกทั้งยังแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในแง่ที่แสดงให้เห็นการต่อสู้ของประชาชนเพื่อความถูกต้อง เป็นธรรม และต่อต้านการใช้ความรุนแรง นอกจากนี้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ ยังมีบทบาทในด้านประวัติศาสตร์และการเมือง โดยเรื่องสั้นมีหน้าที่ส่วนหนึ่งในการสร้างตัวตนของนิสิตนักศึกษาผู้ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาใน ๒ ลักษณะ คือ ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายและวีรชนผู้เสียสละของชาติ ตัวตนทั้งสองนี้ส่งผลให้เรื่องสั้นมีบทบาทในการวิพากษ์การกระทำของรัฐและเรียกร้องความเป็นธรรม และบทบาทในการเรียกร้องและตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ภาควิชาภาษาไทย
สาขาวิชาวรรณคดีไทย
ปีการศึกษา ๒๕๔๗

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4480133422 : MAJOR THAI

KEY WORD SHORT STORIES, OCTOBER 14, 1973 EVENT, OCTOBER 6, 1976 EVENT

NANTAWAN SUNTHONPARASATHIT : SHORT STORIES RECORDING THE OCTOBER 14, 1973 AND OCTOBER 6, 1976 EVENTS. THESIS ADVISOR : KLAIRUNG AMRATISHA, Ph.D.
THESIS CO-ADVISOR : ASSIST. PROF. SUTHACHAI YIMPRASERT, Ph.D., 189 pp. ISBN 974-17-6161-9

This thesis aims to study the short stories recording the October 14, 1973 and the October 6, 1976 events in terms of the literary elements and techniques and the roles in Thai literary circle, history and politics.

In this thesis, the theme, plot, character, and setting of 61 short stories written between 1973 and 2002 will be analysed in details. It is found that the short stories recording the October 14, 1973 and the October 6, 1976 events have 4 main themes, namely reflecting the change of people and their ideology, portraying the violence of the October 6, 1976 event, encouraging the people to fight for their right and freedom, and praising the heroes and heroines of the two events. The main characters of these stories are fictive characters created by the authors with the addition of some real details from the events. Characters created from the real persons in history are also appeared in order to give verisimilitude to the stories. Concerning the plot, two types of plot are found: the normal - sequence plot and the anachronous - sequence plot using flashback technique. The main conflict in these stories is the conflict between the government and the college and university students which is similar to the conflict of the real events. The stories have mainly the fix settings but most of them are presented as the undefined time and place. Details of the real events given in the stories, however, help the readers to relate the fictive settings to the historical ones. The mixture of important characteristics of short story and record can be seen clearly in every element of the short stories recording the October 14, 1973 and the October 6, 1976 events

The theory of narratology has been applied in the study of narrating technique. It is found that the intradiegetic/homodiegetic narrator is mostly used while the main focalization is the internal one, from the student characters in particular. The two narrating techniques used in the short stories recording the October 14, 1973 and the October 6, 1976 events is similar to those used in autobiographies, memoirs, and diaries.

In terms of the role in literary circle, the new sub-genre of short stories recording political events is established in the main genre of 'Literature for Life' according to the creation of the short stories recording the October 14, 1973 and the October 6, 1976 events. Moreover, this sub-genre has revealed an humanistic value of the 'Literature for Life' by portraying the people's struggle for rightness and fairness and protest of the use of violence. As for its role in history and politics, the short stories recording the October 14, 1973 and the October 6, 1976 events have its main function in constructing the self of the students in two aspects: as an innocent one who was injured or killed and as a sacrificed national hero. These two selves, in turn, make the short stories contain the roles of criticizing the state and asking for justice as well as praising and stressing the importance of the October 14, 1973 and the October 6, 1976 events.

Department of Thai

Field of study Thai Literature

Academic year

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการควบคุม ดูแลเอาใจใส่ของ อาจารย์ ดร.โกศลรุ่ง อามระดิษ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่านที่กรุณา ตรวจแก้ไขอย่างละเอียด อีกทั้งให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ตลอดจนความเข้าใจและความเชื่อมั่นที่มีต่อ ผู้วิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อิงอร สุพันธ์ุวัฒน์ รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา และรองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจนายา ที่กรุณาให้ความสนใจ และให้ข้อเสนอแนะที่มี ประโยชน์ยิ่งต่องานวิจัย

กราบขอบคุณอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดความรู้วิชาภาษาและวรรณคดี ไทยแก่ผู้วิจัยตั้งแต่ครั้งศึกษาในระดับปริญญาตรี

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจนายา, อาจารย์ ชมัยภร แสงกระจ่าง และคุณ วัฒนชัย วินิจจะกุล ที่กรุณาให้ผู้วิจัยยืมหนังสือที่เป็นข้อมูลและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ขอบคุณพ่อ แม่ และพี่ๆ สำหรับความรัก ความดูแลเอาใจใส่ ที่คอยสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ทำและ เรียนในสิ่งที่รักเสมอมา

ขอบคุณนางสาวอุษณีย์ ตังติวะนนท์ นายณัฐวรรณ์ วัชรไพรรธรรม นางสาววิภา และนางสาววิไล อเนกสมบุญผล ที่คอยให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ขอขอบคุณ นางสาวปรียารัตน์ ชาวลิตประพันธ์ นางสาวมิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ นางสาววิศรา อนันต์ไท และนางสาว ศิริลักษณ์ จันทร์แก้ว ที่ช่วยพิสูจน์อักษรให้อย่างตั้งใจ

สุดท้าย ขอคารวะแต่ดวงวิญญาณทุกดวงของผู้เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ตลอดจนพฤษภาคม ๒๕๓๕ ที่ทำให้ประวัติศาสตร์ในวันนี้มีเรื่องเล่าและเกิด เป็นงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้นมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
๑. บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์.....	๔
๑.๓ สมมติฐาน.....	๔
๑.๔ ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๕
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
๑.๘ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒. เรื่องสืบค้นที่กเหตุการณ์ทางการเมือง	
๒.๑ เรื่องสืบค้นและบันทึก.....	๑๒
๒.๑.๑ คำจำกัดความของเรื่องสืบ.....	๑๓
๒.๑.๒ คำจำกัดความของบันทึก.....	๑๔
๒.๑.๒.๑ บันทึกเหตุการณ์.....	๑๔
๒.๑.๒.๒ อีตชีวประวัติ.....	๑๕
๒.๑.๒.๓ บันทึกความทรงจำ.....	๑๖
๒.๑.๒.๔ อนุทินและบันทึกประจำวัน.....	๑๗
๒.๒ เรื่องสืบค้นที่กเหตุการณ์ทางการเมือง.....	๒๓
๒.๓ เรื่องสืบค้นที่กเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗.....	๒๖
๓. องค์ประกอบของเรื่องสืบค้นที่กเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗	
๓.๑ แก่นเรื่อง.....	๒๗
๓.๑.๑ ช่วงที่หนึ่ง : ตั้งแต่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗.....	๓๐
๓.๑.๒ ช่วงที่สอง : หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ ถึง ธันวาคม ๒๕๒๓.....	๓๓
๓.๑.๓ ช่วงที่สาม : มกราคม ๒๕๒๔ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๑.....	๓๖

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๔.๑.๔ ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบอสมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน.....	๑๒๗
๔.๑.๕ ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบอสมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก.....	๑๒๙
๔.๑.๖ ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบอสมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก.....	๑๓๒
๔.๒ กลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมและ ๖ ตุลา.....	๑๓๓
๔.๒.๑ การนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมและหรือ ๖ ตุลาในฐานะที่เป็น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตในปัจจุบันของตัวละคร.....	๑๓๓
๔.๒.๒ การนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมและหรือ ๖ ตุลาในฐานะที่เป็น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตในอดีตของตัวละคร.....	๑๓๔
๔.๒.๓ การนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมและหรือ ๖ ตุลาในลักษณะของ ความฝันหรือภาพหลอน.....	๑๓๖
๔.๒.๔ การนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมและหรือ ๖ ตุลาในลักษณะของ เรื่องซ้อน.....	๑๓๘
๔.๒.๕ การนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมและหรือ ๖ ตุลาโดยคัดข้อมูลจาก เอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์.....	๑๓๙
๕. บทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	
๕.๑ บทบาทต่อวรรณกรรม.....	๑๔๔
.....	
๕.๒ บทบาทต่อประวัติศาสตร์และการเมือง.....	๑๔๗
๖.สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	๑๕๗
รายการอ้างอิง.....	๑๖๐
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เรื่องย่อของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ใช้เป็นข้อมูล.....	๑๖๖
ภาคผนวก ข ลำดับเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ .. ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๑๗๘
	๑๘๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา

การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในเรื่องสันปราชญ์ขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่บันเทิงคดีร้อยแก้วแนวใหม่เกิดขึ้นในเมืองไทย สุมาลี วีระวงศ์ได้กล่าวถึง บันเทิงคดีร้อยแก้วเรื่อง ว่าด้วยนิทานโบราณ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์จรุญหาว่าไว้วา ข้อสรุปของสิ่งที่สอนเทพารักษ์ที่เน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์นั้น แสดงให้เห็นว่านิทานเรื่องนี้อาจเขียนขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ทางการเมือง มิใช่ประสงค์จะสร้างความบันเทิงแต่อย่างเดียว^๑ ต่อมาก็ได้ปรากฏบันเทิงคดีร้อยแก้วที่มีเนื้อหาเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองอีกหลายเรื่อง เช่น นิทานปัตยุบัน นายจิตรนายใจสนทนากัน เรื่องสั้นเรื่อง รายงานการประชุมปาลีเมนต์สยาม เป็นต้น^๒ หลังการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง ๒๔๗๕ ปรากฏเรื่องสั้นที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองที่เสนอแนวคิดชาตินิยมซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม^๓ ขณะเดียวกันก็เป็นช่วงเวลาที่แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตถือกำเนิดขึ้นในวงวรรณกรรมไทย แนวคิดนี้เชื่อว่าศิลปะที่สร้างขึ้นต้องเป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคม และผู้สร้างศิลปะต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้เสพศิลปะของตนด้วย^๔ แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตมีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในเรื่องสั้นไทยซึ่งก่อให้เกิดแนวการเขียนวรรณกรรมที่รู้จักกันในนามของ “วรรณกรรมเพื่อชีวิต เพื่อประชาชน” ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

อาจกล่าวได้ว่าการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองในเรื่องสั้นมีปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งที่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายรัฐ การสนับสนุนแนวคิดรัฐ ตลอดจนการเสนอแนวทางแก้ปัญหาสังคมบนพื้นฐานอุดมการณ์ทางการเมืองแบบต่างๆ ซึ่งมีเนื้อหาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

^๑ สุมาลี วีระวงศ์, บรรณาธิการ, ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ. ๒๔๑๗ – ๒๔๕๓, (กรุงเทพฯ: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๐), หน้า ๔.

^๒ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ไกลรุ่ง อามระดิษ, “ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๗” (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๕๙-๖๓. และ สุมาลี วีระวงศ์, บรรณาธิการ, ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ. ๒๔๑๗ – ๒๔๕๓, หน้า ๑๐.

^๓ นาธิกา มงคลคำนวนเขตต์, “เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๔๘๘” (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๗๒.

^๔ เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวรรณคดีไทย หน่วยที่ ๑ – ๗, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖๗.

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาเรื่องสั้นไทยจึงเกิดขึ้นและปรับเปลี่ยนไปพร้อมกันอยู่ตลอดเวลา

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นับเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเมืองที่ส่งผลกระทบครั้งยิ่งใหญ่ต่อแนวทางการเขียนวรรณกรรม เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นและรับรู้กันอย่างกว้างขวาง เป็นการเมืองของประชาชน มิใช่การเมืองของกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม ด้วยเหตุนี้เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ จึงมีผลกระทบโดยตรงต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมไทย โดยเฉพาะในส่วเนื้อหา ได้เกิดงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนขึ้นอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ ขึ้นจำนวนไม่น้อย นับเป็นความเปลี่ยนแปลงทางด้านเนื้อหาของเรื่องสั้นจากที่เคยวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง มาสู่เนื้อหาที่เป็นการบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงทางด้านเนื้อหาของเรื่องสั้นไทยที่น่าสนใจอย่างยิ่ง จนอาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสองครั้งนี้มีผลต่อการเกิดประเภทย่อยของงานเขียนซึ่งก็คือ เรื่องสั้นประเภทบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นจำนวน ๖๑ เรื่อง และพบว่าเรื่องสั้นดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะในการเล่าเรื่องที่ที่น่าสนใจ มีการสร้างตัวละคร การเลือกใช้มิติเวลาและมิติสถานที่อันจะเอื้อต่อการบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นการผสมผสานกันระหว่างรูปแบบของเรื่องสั้นและงานเขียนประเภทบันทึก

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการกล่าวถึงเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ไว้ในงานเขียนเกี่ยวกับวรรณกรรมปัจจุบัน เช่น กลุ่มวรรณกรรมพินิจได้กล่าวไว้ในหนังสือ ๑๐ เรื่องสั้นสร้างสรรคไทย ว่า

“...มีเรื่องอีกกลุ่มหนึ่งที่เปิดโปงความทารุณโหดร้ายและผลของเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งแท้จริงควรจะออกตีพิมพ์ในปี ๒๕๒๐ แต่ด้วยสภาพการณ์ไม่อำนวยจึงต้องมาออกในปี ๒๕๒๑ เกือบ ๒๐ เรื่อง ในจำนวนนี้แทบทุกเรื่องเขียนอย่างตรงไปตรงมา บ้างก็บรรยายความรู้สึกของผู้สูญเสีย ดังเช่นเรื่องแม่ ของ เหลืองฝ้ายคำ, จนกว่าจะถึงวันนั้น ของ พีร์พลา...หรือบ้างก็ใส่เหตุการณ์ลงไปอย่างชัดเจน เช่น วันที่เงียบเหงา ของ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ หรือบ้างก็ใส่เหตุการณ์จริงลงไปในลักษณะของสัญลักษณ์ ดังเช่น ดอกไม้ตาย ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตกุล...หรือบางเรื่องก็แสดงความเร่าร้อน เคียดแค้นและมีชีวิตอยู่ด้วยความสับสนเหงาเปล่าของคนหนุ่มสาว...”^๕

^๕ กลุ่มวรรณกรรมพินิจ, ๑๐ เรื่องสั้นสร้างสรรคไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทรัพย์, ๒๕๒๒), หน้า ๘-๙.

รุ่นฤทัย สัจจพันธุ์ ได้กล่าวถึงเรื่องสั้น ความในใจของกระดุกในฟาร์มจระเข้ ของวัฒน์ วรรณยางกูร ไว้ว่า “ได้แรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ โดยตรง จากเรื่องของชายหนุ่มขับรถเมลล์ชนรถถึงอันเป็นปฏิบัติการกล้าหาญที่กล่าวถึงไม่รู้จบ วัฒน์จับวิญญาณของชายหนุ่มคนนั้นมาสร้างเป็นตัวละคร...”^๖

เช่นกันกับที่ภิญญา กองทอง ได้กล่าวถึงเรื่องสั้น วันเวลาที่ผ่านไป ของสายไท เรื่อง ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง ของอัศศิริ ธรรมโชติ และเรื่องสั้นในชุด เดินสวนตะวัน ของนิเวศน์ กันไทยราษฎร์ว่า เขียนถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาได้อย่างน่าสนใจ^๗

อย่างไรก็ตามการกล่าวถึงเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ ที่ปรากฏในงานเขียนเกี่ยวกับวรรณกรรมปัจจุบันเหล่านี้ ก็เป็นเพียงการแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ เท่านั้น แต่มิใช่การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์โดยตรง

ในปี ๒๕๓๒ สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้ร่วมมือกับหนังสือพิมพ์สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ และสำนักพิมพ์ทางไท จัดให้มีการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลาขึ้นตามความต้องการของคณะกรรมการจัดงานรำลึกวีรชน ๑๔ ตุลาฯ ที่ต้องการริเริ่มงานทางด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ครั้งนั้น โดยมีเงื่อนไขว่าเรื่องสั้นที่จะส่งประกวดต้องมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในด้านต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่ง^๘

ในคำนำของหนังสือ รอยต่อของกาลเวลา ซึ่งเป็นรวมเรื่องสั้นชนะการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ได้กล่าวถึงกิจกรรมการจัดประกวดเรื่องสั้นครั้งนั้นว่า “มีนักเขียนหน้าใหม่ให้ความสนใจส่งเรื่องสั้นเข้าประกวดเป็นจำนวนถึง ๑๑๓ เรื่อง ภายในระยะเวลา ๓ เดือนที่เปิดรับเรื่องสั้นประกวด”^๙ จากปริมาณเรื่องสั้นที่ส่งเข้าประกวดนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ ได้รับการยอมรับจากประชาชนและผู้สนใจวรรณกรรม

การจัดประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลาจึงเป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ โดยเฉพาะในแง่ที่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการรำลึกวีรชนเดือนตุลา และอาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีบทบาทหน้าที่มากกว่าการเป็น

^๖ รุ่นฤทัย สัจจพันธุ์ และไพลิน รุ่งรัตน์, ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต, ภาพโดยรวมของ กวีนิพนธ์เพื่อชีวิต, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘.

^๗ ภิญญา กองทอง, “สองทศวรรษเรื่องสั้นไทย (๒๕๒๐ – ๒๕๔๐),” วารสารภาษาและหนังสือ ๒๘, (๒๕๔๑): ๑๕๑.

^๘ “เชิญประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา”, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๖ กรกฎาคม ๒๕๓๒): ๕๔.

^๙ วัฒน์ชัย วินิจกุล, บรรณาธิการ, รอยต่อของกาลเวลา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางไท, ๒๕๓๒), หน้า ๕.

เพียงบันทึงครี้อยแก้วที่อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน หากยังมีบทบาทในด้านอื่นที่น่าสนใจศึกษา เพราะเมื่อมีการจัดประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลาและมีผู้สนใจให้การตอบรับ ย่อมหมายถึงมีการเรียกร้องและเห็นบทบาทความสำคัญของวรรณกรรมที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นในแง่การรำลึก สดุดี หรือให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในอีกรูปแบบหนึ่ง นอกเหนือไปจากหนังสือหรือตำราทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ความเป็นมาของการเกิดเรื่องสั้นที่มีวัตถุประสงค์จำเพาะคือมีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งต่างไปจากเรื่องสั้นที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองโดยทั่วไป เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของเรื่องสั้นประเภทนี้อยู่ที่การบันทึกความรู้สึกและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของบันทึงคดีที่มีการผสมผสานกันระหว่างข้อมูลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับจินตนาการและการสร้างสรรค์ในทางศิลปะ หนึ่ง ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้ศึกษาเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๑๒๕๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อย่างละเอียดมาก่อน นอกจากมีการกล่าวถึงในงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมปัจจุบันบางเล่ม^{๑๐}เท่านั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อย่างละเอียด เพื่อสรุปลักษณะเฉพาะตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง รวมถึงการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นประเภทนี้ในเชิงความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และการเมือง

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
๒. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่มีต่อวรรณกรรม ประวัติศาสตร์และการเมือง

๑.๓ สมมติฐาน

๑. กลวิธีการประพันธ์เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีลักษณะของการผสมผสานกลวิธีของเรื่องสั้นและบันทึก
๒. เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาททั้งในด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และการเมือง

^{๑๐} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ๑.๘ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๑.๔ ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. “เรื่องสัปดาห์ที่กเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” หมายถึง เรื่องสัปดาห์ที่มีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อาจเป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์โดยตรงหรือเป็นการบันทึกทัศนคติ ความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์นั้น โดยเหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกจะต้องมีอิทธิพลต่อเนื้อเรื่องตลอดจนองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์
๒. เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันโดยตลอดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ในการกล่าวถึงทุกครั้งจะเรียก “เรื่องสัปดาห์ที่กเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” อย่างสั้นๆ ว่า “เรื่องสัปดาห์ที่กเหตุการณ์เดือนตุลา”

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

๑. ศึกษาเรื่องสัปดาห์ที่กเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์และวารสาร ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึงเดือนธันวาคม ๒๕๔๕ ทั้งสิ้น ๖ หัวหนังสือ ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (พ.ศ.๒๕๒๐ - ๒๕๒๕) สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (พ.ศ.๒๕๑๖ - ๒๕๔๕) มติชนสุดสัปดาห์ (พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๔๕) เนชั่นสุดสัปดาห์ (พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๔๕) อักษรศาสตร์วิจารณ์ (พ.ศ.๒๕๑๖ - ๒๕๑๙) และ สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๙) ทั้งนี้ อาจมีวารสารและหนังสือพิมพ์อื่นอีกหลายเล่มที่ตีพิมพ์เรื่องสัปดาห์ที่กเหตุการณ์ แต่ขอบเขตข้อมูลวารสารและหนังสือพิมพ์ที่ผู้วิจัยเลือกเก็บเป็นวารสารและหนังสือพิมพ์ที่รวบรวมได้เฉพาะที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติและห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

๒. ศึกษาเรื่องสัปดาห์ที่กเรื่องที่มีเนื้อหาเป็นการบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในหนังสือรวมเรื่องสัปดาห์ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้วในช่วงตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึงเดือนธันวาคม ๒๕๔๕ โดยหนังสือรวมเรื่องสัปดาห์ที่ใช้ ได้แก่

- ๑) กลับมาเมื่อฟ้าคำ ของ วัฒน์ วรรณยางกูร ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๕๒๔ บริษัทสำนักพิมพ์อาทิตย์
- ๒) ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง ของ อัคริทธิ ธรรมโชติ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๖ พ.ศ.๒๕๓๘ สำนักพิมพ์ ก.ไก่
- ๓) ความหวังเมื่อแก่นาฬิกา ของ วัฒน์ วรรณยางกูร ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ (พิมพ์ครั้งแรกใช้ชื่อเรื่องว่า นกพิราบสีขาว) พ.ศ.๒๕๒๒ สำนักพิมพ์รหัส
- ๔) ฆาตกร รวมเรื่องสั้นจากเดือนตุลาฯ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก ๒๕๒๒ สำนักพิมพ์ปิยะสาสน์
- ๕) ฆาตกรรมเดือนตุลา ของ ไพสันต์ พรหมน้อย ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๒ สำนักพิมพ์พาสโก

- ๖) ด้วยมือของเรา ของ ไพสันต์ พรหมน้อย ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๕๒๑
สำนักพิมพ์ พี.พี.
- ๗) เดินสวนตะวันตก ของ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๕๒๑
สำนักพิมพ์หนุ่มสาว
- ๘) น้ำผึ้งไพร ของ วัฒน์ วรรณยางกูร ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๕๒๓ เรืองชัย
การพิมพ์
- ๙) รอยต่อของกาลเวลา วัฒน์ชัย วินิจกุล (บรรณาธิการ) รวมเรื่องสั้นชนะการ
ประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.๒๕๓๒ สำนักพิมพ์ทางไท
- ๑๐) วันเวลาที่ผ่านไป โลกหนังสือฉบับรวมเรื่องสั้นชุดที่ ๑ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก
พ.ศ. ๒๕๒๑ สำนักพิมพ์ดวงกมล
- ๑๑) เรื่องสั้นการเมือง ชุด คืบเดือนเพ็ญ (รวมเรื่องสั้นการเมืองรางวัล
“พานแว่นฟ้า”) ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๖ สำนักพิมพ์สุภาพใจ
- ๑๒) เลือดเนื้อเดือนตุลา ประเสริฐ จันดำ (บรรณาธิการ) ฉบับพิมพ์ครั้งแรก
พ.ศ.๒๕๓๕ สำนักพิมพ์ดอกหญ้า
- ๑๓) สหาย ของ ภาณุมาศ ภูมิถาวร ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๕ สำนักพิมพ์
มิ่งมิตร
- ๑๔) ส่องไทย ชลธิรา กัลดอยู่ (บรรณาธิการ) ฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๘
สำนักพิมพ์ศีกษิตสยาม

การที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตช่วงเวลาของข้อมูลไว้ตั้งแต่ตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึง ธันวาคม ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลายาวนานถึง ๓๐ ปีนั้น เนื่องจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่ได้ปรากฏในช่วงเวลาจำกัดหรือปรากฏเฉพาะในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์เท่านั้น แต่ตรงกันข้ามกลับพบเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามากยิ่งขึ้นเมื่อเหตุการณ์ผ่านไปแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากสภาพทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้นักเขียนสามารถนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น ประกอบกับมีการรำลึกถึงวีรชนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวทุกปี สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้จำนวนของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้การเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานดังกล่าว ยังสามารถทำให้เห็นพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของทัศนคติเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏในเรื่องสั้นได้อีกด้วย

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑. สืบค้นและรวบรวมเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ จากหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์และวารสาร รวมถึงหนังสือรวมเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงปี ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๔๕ และรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒. ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา เพื่อความเข้าใจปัจจัยต่างๆทางสังคมและการเมืองที่มีอิทธิพลต่อวาระการรณรงค์
๓. สืบค้นประวัติวาระการรณรงค์เพื่อหาที่มาของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์และศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะและหากลวิธีการเล่าเรื่องที่ใช้ในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์
๔. วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงเพื่อนำเสนอในแต่ละบท
๕. สรุปและรายงานผลการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เข้าใจและสามารถอธิบายได้ถึงกลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่นำเหตุการณ์จริงมาสอดแทรกและผสมผสานไว้ในเรื่องแต่งประเภทเรื่องสั้น ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบเฉพาะ คือ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง
๒. เผยแพร่แนวการศึกษาเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาซึ่งยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้ศึกษาไว้อย่างละเอียดในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทย
๓. ขยายขอบเขตการศึกษาเรื่องสั้นในฐานะที่เป็นเรื่องแต่งที่สามารถบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองประวัติศาสตร์ได้และมีบทบาทต่อการรับรู้และทำความเข้าใจประวัติศาสตร์

๑.๘ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความ

๑. วิทยานิพนธ์

๑) ลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้นไทยในช่วง พ.ศ.๒๕๑๐ – พ.ศ.๒๕๑๖ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ของ ภิญโญ กองทอง (๒๕๒๘) ได้ศึกษาภาพรวมของวรรณกรรมและภาพรวมของเรื่องสั้นในช่วงก่อนการเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ โดยเน้นที่พัฒนาการด้านรูปแบบและเนื้อหาของเรื่องสั้นที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นลักษณะที่แตกต่างและพัฒนาไปจากเรื่องสั้นในช่วงก่อนหน้าทั้งในด้านเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอ

๒) วิเคราะห์เรื่องสั้นแนวการเมืองและสังคม ในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ของ ไพโรจน์ บุญประกอบ (๒๕๒๖) ได้ศึกษาเรื่องสั้นที่เสนอแนวคิดทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมองความสัมพันธ์ระหว่างสังคม การเมือง และวรรณกรรมว่าส่งอิทธิพลซึ่งกันและกัน แนวการ

วิเคราะห์ในงานวิจัยชั้นนี้ยึดตามหลักของหนังสือ วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน ของ นิติน วิฑูรธานนท์ และแม้ในจำนวนเรื่องสั้นจากกลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์จะมีบางเรื่องที่มีเนื้อหาเป็นบันทึกเหตุการณ์และใช้ข้อมูลเดียวกันกับที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษา แต่พบว่าไฟโรจน์ไม่ได้ศึกษาหรือให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องการเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองไว้แต่อย่างใด

๓) เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทย พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๓๐ วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของ สุภาณี มณฑานุช (๒๕๓๓) งานวิจัยชั้นนี้ทำการศึกษวิเคราะห์เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทยทั้งในแง่กำเนิดที่มา สัญลักษณ์ที่ปรากฏในองค์ประกอบทางวรรณกรรมของเรื่องสั้น การสร้างและการสื่อสัญลักษณ์ ตลอดจนความสัมพันธ์ของการใช้สัญลักษณ์ในการเสนอแนวคิดด้านต่าง ๆ รวมทั้งแนวคิดด้านการเมือง แต่ก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของแนวคิดทั้งหมด และเนื่องจากกลุ่มข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์วางกรอบที่ตัวนักเขียนและช่วงเวลาที่เกิดงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยชั้นนี้แตกต่างไปจากที่ผู้วิจัยประสงค์จะใช้เป็นข้อมูลวิเคราะห์ในงานนี้

๔) ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ของ ลาวัญย์ สังขพันธ์านนท์ (๒๕๒๙) ได้ศึกษาภาพสะท้อนของสังคมไทยในด้านต่างๆที่ปรากฏในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย โดยใช้กลุ่มข้อมูลเรื่องสั้นจากหนังสือเรื่องสั้นร่วมสมัยชุด “โลกหนังสือ ฉบับเรื่องสั้น” ทั้งสิ้น ๔ ชุด ซึ่งข้อมูลส่วนหนึ่งตรงกับที่ผู้วิจัยจะใช้ แต่การวิเคราะห์ประเด็นด้านการเมืองการปกครองในงานวิจัยชั้นนี้มุ่งเน้นที่การสะท้อนภาพปัญหาการเมืองการปกครองในเรื่องสั้นซึ่งแบ่งตามฉากที่ใช้ ได้แก่ ฉากในเมืองและชนบท ส่วนที่พูดถึงภาพสะท้อนการเมืองการปกครองของสังคมเมืองนั้นได้กล่าวว่ามีภาพการจลาจลเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แต่ไม่ได้กล่าวถึงในแง่การบันทึกหรือการนำเสนอเหตุการณ์จริง อีกทั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยมุ่งที่การศึกษาภาพสะท้อนสังคมในหลายด้านซึ่งแตกต่างกับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยในงานนี้

๕) ความแปลกแยกในเรื่องสั้นไทย (พ.ศ. ๒๕๐๗ – ๒๕๑๙) วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ของ เลิศชาย ศิริชัย (๒๕๓๐) เป็นการศึกษาเรื่องสั้นไทยโดยใช้ทฤษฎีความแปลกแยกซึ่งเป็นแนวความคิดของกลุ่มที่ศึกษาความแปลกแยก ทั้งความแปลกแยกภววิสัยและความแปลกแยกอัตวิสัย โดยถือว่าความแปลกแยกทั้งสองแบบมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน งานวิจัยชั้นนี้พยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวนักเขียน สังคม และงานเขียนว่าในแต่ละส่วนเกิดสภาวะแปลกแยก จึงส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ แต่ดูเหมือนว่าคำว่าความแปลกแยกในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะหมายรวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมด้วย จึงทำให้เนื้อหาของงานวิจัยชั้นนี้เป็นรูปแบบการศึกษาภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นด้วยเช่นกัน จะต่างไปที่กำหนดใช้ทฤษฎีเรื่องความแปลกแยกในการวิเคราะห์ข้อมูล

๒. หนังสือ

๑) วรรณกรรมการเมือง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ – ๖ ตุลา ๒๕๑๗ รากเหง้า, การต่อติด การเติบโตและพัฒนาการ ของ ชัยสิริ สมุทวณิช (๒๕๒๕) ได้วิเคราะห์วรรณกรรมไทยในช่วงปี ๒๕๑๖ – ๒๕๑๗ ไว้ว่า วรรณกรรมไทยในช่วงนี้แบ่งได้เป็นสองช่วงคือ ช่วงที่หนึ่ง ๒๕๑๖ – ๒๕๑๗ ชัยสิริ เห็นว่าเป็นยุคแห่งการแสวงหาทางการเมืองอันเนื่องมาจากการได้รับชัยชนะและ อิศรภาพจากระบบเผด็จการ แต่ทว่าเป็นชัยชนะที่ไม่จริงแท้ ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา สภาพสังคม ความเดือดร้อน การเอารัดเอาเปรียบแรงงานยังคงเกิดขึ้น ความเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเพียงผิวเผิน มิใช่ลงถึงตัวระบบ วรรณกรรมในช่วงนี้จึงเป็นการแสวงหาสาเหตุ วิพากษ์วิจารณ์ตัวระบบมากกว่า ตัวบุคคลยิ่งขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกับที่แสวงหาก็กได้ค้นพบแนวคิดที่สำคัญ คือ แนวคิดมาร์กซ์ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้กับลักษณะของสังคมไทย ภายหลังได้พัฒนาไปสู่การขัดแย้งทางความคิดระหว่าง ฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ส่วนวรรณกรรมในช่วงที่สอง คือ ช่วง ๒๕๑๘ – ๒๕๑๙ เป็นช่วงแห่งการชี้นำทางการเมือง เนื่องจากวรรณกรรมมีบทบาทร่วมกับการต่อสู้ทางการเมืองอย่างแนบแน่น นักเขียนแนวประชาชนได้เขียนวรรณกรรมขึ้นมากมายเพื่อปลุกกระแสให้คนลุกขึ้นต่อสู้ วรรณกรรมมีแนวโน้มแสดงให้เห็นทิศทางของการได้มาซึ่งชัยชนะหรือความเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่าว่าจะมาจากการลุกขึ้นสู้และปะทะกันเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามแม้หนังสือเล่มนี้จะวิเคราะห์ภาพรวมวรรณกรรมได้อย่างน่าสนใจ แต่ก็มิได้กล่าวถึงเรื่องสั้นเดือนตุลาไว้แต่อย่างใด

๒) วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน ของ นิตินิ วิฑูริศานต์ (๒๕๑๙) เป็นหนังสือที่จำแนกกลุ่มวรรณกรรมเพื่อประชาชนและมีการวิเคราะห์วิจารณ์งานของนักเขียนในยุคหนึ่งไว้อย่างละเอียด ทั้งเรื่องสั้นและบทกวี กรอบความคิดที่นิตินิใช้ในการวิจารณ์ในหนังสือเล่มนี้ คือ การพิจารณาความเหมาะสมกลมกลืนกันระหว่างรูปแบบและเนื้อหาที่เสนอในงานเขียน กล่าวคือต้องนำเสนอเนื้อหาเพื่อชีวิต ด้วยรูปแบบที่ง่าย และชัดเจน อย่างไรก็ตามก็ไม่ปรากฏว่ามีการกล่าวถึงเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองเอาไว้ อาจเป็นไปได้ว่าสืบเนื่องจากแนวทางที่นิตินิใช้ในการพิจารณาวรรณกรรมเป็นแนวทางที่เน้นด้านเนื้อหาเพื่อชีวิต และหากพิจารณาควบคู่ไปช่วงเวลาปีที่พิมพ์หนังสือเล่มนี้ คือ มกราคม ๒๕๑๙ จะเห็นว่าหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ไม่นานและก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาจะเกิดขึ้น อาจเป็นไปได้ว่าข้อจำกัดทางการเมืองมีผลต่อการสร้างงานและนำเสนอเนื้อหางานของนักเขียน

๓) ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต ของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และ ไพลิน รุ่งรัตน์ (๒๕๔๑) หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต และตอนที่ ๒ ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต (ยุคที่สอง) ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ – ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “กวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย: ประสบการณ์จากวรรณคดีไทย อังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมัน ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)”

ตอนที่ ๑ เป็นการแบ่งเนื้อหาวรรณกรรมเพื่อชีวิตออกเป็น ๓ ยุค คือ ยุคแรก พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๕๑๐ ยุคที่สอง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และยุคที่สามคือช่วงสองทศวรรษหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนถึงปัจจุบัน เนื้อหาในแต่ละช่วงเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมควบคู่ไปกับปัจจัยทางสังคมการเมืองที่เอื้อต่อการเกิดวรรณกรรมเพื่อชีวิตในแต่ละช่วง ขณะเดียวกันก็ได้กล่าวถึงงานของนักเขียนที่สำคัญๆ ส่วนหนึ่งของงานที่กล่าวถึงในช่วงวรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคที่สองและสามนั้นตรงกับข้อมูลที่ผู้วิจัยจะใช้ศึกษาวิเคราะห์ซึ่งแม้จะมีการกล่าวถึงในประเด็นของการนำเสนอภาพเหตุการณ์ ๑๔ และ ๖ ตุลาในเรื่องสั้นเหมือนกันแต่ก็เป็นเพียงการกล่าวถึงด้านเนื้อหาเท่านั้นว่าปรากฏเนื้อหาของเรื่องสั้นที่นำเสนอภาพเหตุการณ์ทางการเมือง แต่ไม่ได้วิเคราะห์ในรายละเอียด อาจเป็นได้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นงานเขียนในลักษณะของประวัติศาสตร์วรรณกรรมที่มีวัตถุประสงค์จะนำเสนอประวัติของวรรณกรรมเพื่อชีวิต ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่ต่างไปกับงานที่ผู้วิจัยกำลังจะศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นการเน้นเฉพาะลงไปทำงานกวีนิพนธ์และจำกัดช่วงเวลาระหว่าง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะแยกวิเคราะห์บทร้อยกรองในสองด้านคือ ด้านรูปแบบ และเนื้อหา ซึ่งโดยรูปแบบของงานที่เป็นร้อยกรองจึงไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้วิจัยจะศึกษา

๔) สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย ของ เสถียร จันทิมาธร (๒๕๒๕) หนังสือเล่มนี้ เป็นรวมบทความของเสถียร จันทิมาธรเกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรม ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา คือ บทที่ว่าด้วยวรรณกรรมยุค ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ซึ่งพูดถึงกระแสของวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เฟื่องฟูขึ้น มีการพูดถึงนักเขียนและผลงานของแต่ละคนอย่างละเอียด บรรยายควบคู่ไปกับสภาพสังคมโดยเฉพาะสังคมวรรณกรรม การเคลื่อนไหว ตื่นตัว และเริ่มต่อต้านวรรณกรรมนำหน้า

๕) ๑๐ เรื่องสั้นสร้างสรรค์ไทย ของ กลุ่มวรรณกรรมพินิจ (๒๕๒๒) หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมเรื่องสั้นเข้ารอบคัดเลือกเรื่องสั้นสร้างสรรค์แห่งปี ๒๕๒๑ แต่ในตอนต้นจะกล่าวถึงบรรยากาศโดยทั่วไปของเรื่องสั้นในรอบปี ๒๕๒๑ ทั้งด้านเนื้อหา ผู้สร้างงาน ตลอดจนวิเคราะห์แนวทางนิตยสารในรอบปี ๒๕๒๑ ที่กลุ่มวรรณกรรมพินิจใช้ในการคัดเลือกเรื่องสั้น

ในส่วนที่พูดถึงเนื้อหาของเรื่องสั้นในรอบปี ๒๕๒๑ พบว่า เนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลา และได้ให้รายชื่อเรื่องสั้นและผู้เขียนเอาไว้ แต่ไม่ได้มีการวิเคราะห์ด้วยบทเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง รายชื่อดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยในการสืบค้นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา แต่อย่างไรก็ตามรายชื่อทั้งหมดเป็นเพียงเรื่องสั้นที่ปรากฏเฉพาะในรอบปี ๒๕๒๑ เท่านั้น

๓. บทความ

๑) “เราจะเริ่มต้นกันใหม่ บทวิเคราะห์ “นักเขียนรุ่นใหม่” หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาฯ” พิมพ์ในนิตยสาร โลกหนังสือ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๒ ของร้อย รวีวรรณ บทความนี้เป็นการวิเคราะห์งานของนักเขียนที่มีผลงานรวมเล่มหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหา

เป็นหลักและรูปแบบเป็นรอง งานของนักเขียนที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ งานของอัศศิริ ธรรมโชติ ไพสันต์ พรหมน้อย คมสัน พงษ์สุธรรม คมทวน คันธนู ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์ วัฒน์ วรรณยางกูร หนวนอู๋ สมศักดิ์ วงศ์รัฐฯ ไพโรจน์ บุญประกอบ ขวัญ เพ็ญหทัย สมคิด สิงสง เบญจภา อมรพงศ์ สุชีพ ณ สงขลา พจนา จันทรสันติ มงคล วัชรพงศ์กุล รวี วีรตลย์ ประยูร อัครบวร

ในรายละเอียดกล่าวถึงเนื้อหาและแนวการเขียนของนักเขียนแต่ละคนที่ปรากฏในบทความนี้ เนื้อหาส่วนหนึ่งคือนักเขียนได้พยายามจะเสนอภาพเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ บทความนี้เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการที่จะสืบค้นเรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์ที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้

๒) “๔ ปี ของเรื่องสั้นในขบวนการปฏิวัติไทย พ.ศ. ๒๕๑๙ – ๒๕๒๒” ของกลุ่มนักเขียน – นักหนังสือพิมพ์เพื่อประชาชน พิมพ์ใน วารสารภาษาและหนังสือ ฉบับรวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้นไทย พ.ศ.๒๕๑๕ – ๒๕๔๐ ปีที่ ๒๙ พ.ศ. ๒๕๔๑ บทความนี้กล่าวถึงบทบาทของวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือในการปฏิวัติ เป็นการอธิบายสภาพที่เพิ่งเริ่มจะเกิดขึ้นหรือที่เรียกว่า “หน่ออ่อน” ของวรรณกรรมในขบวนการปฏิวัติและการพัฒนาช่วงก่อนและหลัง ๖ ตุลา ซึ่งจะเน้นลักษณะของวรรณกรรมที่มีบทบาทในการต่อสู้ทางการเมืองโดยเฉพาะการที่นักศึกษาเดินทางเข้าป่าเพื่อต่อสู้กับรัฐบาล วรรณกรรมช่วงนี้แบ่งเป็นสองลักษณะ คือ ช่วงเปิดป่า ซึ่งจะแสดงความรู้สึกเด่นๆ สองประการคือ แสดงความเคียดแค้น ผิดหวังต่อระบบการปกครองของรัฐบาล และแสดงความรู้สึกประทับใจต่อสภาพชีวิตในขบวนการปฏิวัติ อีกช่วงหนึ่งคือ ช่วงการหลอมตัวซึ่งผู้เดินทางเข้าป่าได้ผ่านการทดสอบและฟื้นสภาพจากการเป็นแขกของขบวนการปฏิวัติแล้ว วรรณกรรมที่ถ่ายทอดออกมาในช่วงนี้จึงลึกซึ้งมากกว่าความประทับใจ แต่สามารถแสดงกระบวนการทำงานของกองทัพปลดแอกได้อย่างในฐานะผู้ปฏิบัติและเข้าใจกลไกอันละเอียดอ่อนต่างๆ งานช่วงนี้ปรากฏพบที่เป็นบันทึกเรื่องราวจากป่าเขามาเสนอสู่สายตาผู้อ่าน

๓) “สองทศวรรษเรื่องสั้นไทย (๒๕๒๐ – ๒๕๔๐)” ของ ภิญญู กองทอง พิมพ์ใน วารสารภาษาและหนังสือ ฉบับรวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้นไทย พ.ศ.๒๕๑๕ – ๒๕๔๐ ปีที่ ๒๙ พ.ศ. ๒๕๔๑ บทความนี้เป็นการเขียนประวัติวรรณกรรมที่เฉพาะเจาะจงลงไปทีี่เรื่องสั้นและกำหนดช่วงเวลาศึกษาที่ยาว คือ เริ่มตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ ที่กล่าวว่าสภาพวรรณกรรมชะงักงันไประยะหนึ่ง แต่จากนั้นก็มีการเคลื่อนไหวและพลิกฟื้นคืนใหม่อีกครั้ง ในส่วนเนื้อหา ภิญญูสรุปว่าสามารถแบ่งได้เป็น ๑๐ กลุ่ม คือ กลุ่มสะท้อนปัญหาคนเมือง, สะท้อนปัญหาชนบท, สะท้อนปัญหาสังคม, บันทึกประสบการณ์, เลือดเนื้อความเป็นผู้หญิง, ปรัชญา ,วิทยาศาสตร์และเหนือธรรมชาติ, เนื้อหาทางเพศ, แสดงปัญหาของปัจเจกชนและความแปลกแยก และหัสคดี การแบ่งเนื้อหาตั้งนี้ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและการขยายตัวของเนื้อหาของวรรณกรรมไทยที่หลากหลายมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ได้กล่าวถึงเนื้อหาเรื่องสั้นที่เขียนถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาเอาไว้ในหนังสือรวมเรื่องสั้น ๓ ชุด คือ ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง ของอัศศิริ ธรรมโชติ เดินสวนตะวัน ของนิเวศน์ กันไทยราษฎร์ และ วันเวลาที่ผ่านไป ของสายไท แต่เป็นการกล่าวถึงเนื้อหาคร่าวๆของเรื่องดังกล่าวเท่านั้น

บทที่ ๒

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาที่จะนำเสนอออกเป็น ๓ หัวข้อ หัวข้อแรกเป็นการศึกษาคำจำกัดความของเรื่องสั้นและบันทึก โดยวิเคราะห์ลักษณะสำคัญของงานเขียนแต่ละประเภทว่ามีลักษณะเหมือนหรือต่างกันอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจต่อไปในการวิเคราะห์เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา จากนั้นจะกล่าวถึงคำจำกัดความของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองและเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองเรื่องแรกของไทย และหัวข้อสุดท้ายจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ผู้วิจัยรวบรวมและใช้เป็นข้อมูลในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนกล่าวถึงความสัมพันธ์ของการเป็นงานเขียนประเภทย่อยประเภทหนึ่งของงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต

๒.๑ เรื่องสั้นและบันทึก

โดยทั่วไปเราสามารถแบ่งงานวรรณกรรมออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ บันเทิงคดีและสารคดี บันเทิงคดี (fiction) หมายถึงวรรณกรรมประเภทจินตนาการที่แต่งขึ้น^{๑๑} ส่วนสารคดี (non-fiction) หมายถึงวรรณกรรมหรือสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริง^{๑๒} หนังสือ อธิบายศัพท์วรรณคดี (A Glossary of Literary Terms) ได้ให้ความหมายของคำว่าบันเทิงคดีไว้ว่า หมายถึงเรื่องเล่าร้อยแก้วหรือร้อยกรองที่แต่งขึ้นโดยมิได้มีความจริงทางประวัติศาสตร์^{๑๓} จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นว่าเกณฑ์สำคัญที่ใช้ในการแบ่งประเภทงานเขียนออกเป็นบันเทิงคดีหรือสารคดีก็คือสัดส่วนของข้อเท็จจริงที่ปรากฏในงานวรรณกรรม ดังนั้นงานเขียนประเภทอัตชีวประวัติ บันทึกความทรงจำ บันทึกเหตุการณ์ ตลอดจนอนุทิน จึงจัดเป็นสารคดี เนื่องจากเป็นงานกลุ่มที่เชื่อว่าได้บันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในอดีต ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้งานเขียนเหล่านี้มีธรรมชาติแตกต่างไปจากเรื่องสั้นอันเป็นเรื่องแต่งหรือเรื่องสร้างสรรค์ขึ้นมาจากจินตนาการและจัดเป็นงานเขียนประเภทบันเทิงคดี

ต่อจากนี้ผู้วิจัยจะศึกษาคำจำกัดความของเรื่องสั้นและบันทึกอย่างละเอียดเพื่อพิจารณาว่าวรรณกรรมทั้ง ๒ ประเภทมีลักษณะอื่นใดที่แตกต่างกันอีกหรือไม่และมีลักษณะร่วมกันหรือไม่

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๑.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๖.

^{๑๓} M.H. Abrams, อธิบายศัพท์วรรณคดี (A Glossary of Literary terms), แปล โดย ทองสุก เกตุโรจน์ (กรุงเทพฯ: อรุณกาลาพรวิฑูรย์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๓.

๒.๑.๑ คำจำกัดความของเรื่องสั้น

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำจำกัดความเรื่องสั้นไว้ดังนี้

short story เรื่องสั้น เรื่องเล่าบันเทิงคดีร้อยแก้ว มีความยาวตั้งแต่ประมาณ ๕๐๐ คำ (ซึ่งเรียกว่าเรื่องสั้นขนาดสั้น) ไปจนถึง ๑๕,๐๐๐ คำ มักจำกัดอยู่เพียงตัวละคร ๒-๓ ตัว ฉากเดียว และเหตุการณ์เดียว...เนื่องจากเรื่องสั้นมีขนาดสั้นและกระชับ เรื่องสั้นจึงมีคุณสมบัติพิเศษคือมีเอกภาพ เรื่องสั้นอาจเป็นโศกนาฏกรรม สุขนาฏกรรม หรือเรื่องเสียดสี เช่นเดียวกับนวนิยายที่ยาวกว่ามาก เรื่องสั้นอาจเสนองานที่เป็นสัจนิยม ธรรมชาตินิยม หรือจินตนิยมก็ได้ นวนิยายกับเรื่องสั้นมักใช้ส่วนประกอบและกลวิธีเช่นเดียวกับบันเทิงคดีทั่วไป แต่เรื่องสั้นเสนอให้รู้จักตัวละครโดยใช้เหตุการณ์สำคัญที่เป็นหัวใจของเรื่องเพียงเหตุการณ์เดียว ส่วนนวนิยายจะพัฒนาตัวละครโดยอาศัยเหตุการณ์เป็นชุดในช่วงเวลานาน ลักษณะที่กล่าวข้างต้นมักไม่ปรากฏครบถ้วนในเรื่องสั้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ความหลากหลายของเรื่องสั้นทำให้ยากแก่การให้คำจำกัดความที่ชัดเจน แน่นนอน และเป็นสากลของวรรณกรรมประเภทนี้^{๑๔}

จากคำจำกัดความดังกล่าว สามารถสรุปลักษณะของเรื่องสั้นเป็นประเด็นต่างๆได้ดังนี้

๑. เรื่องสั้น คือ เรื่องเล่าบันเทิงคดีร้อยแก้ว (a fictional narrative)^{๑๕} จากคำจำกัดความนี้นอกจากเรื่องสั้นจะเป็น “บันเทิงคดี” อันหมายถึงวรรณกรรมประเภทจินตนาการที่แต่งขึ้นแล้ว เรื่องสั้นยังเป็น “เรื่องเล่า” อีกด้วย ราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำนิยามของ “เรื่องเล่า” ไว้ว่าหมายถึง “งานเขียนที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือเป็นเรื่องแต่งขึ้นหรือเป็นผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์นั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เหตุการณ์ประเภทใดๆ ก็ได้ที่นำมาบรรยายให้ทราบ”^{๑๖}

Edward Quinn ผู้เขียน A Dictionary of Literary and Thematic Terms ก็ได้ให้คำจำกัดความของ “เรื่องเล่า” ไว้ว่าหมายถึง “การเล่าเหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์ที่จินตนาการขึ้นโดยผู้เล่าเรื่อง เรื่องเล่าที่ประกอบสร้างจากเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ก็คือ เนื้อเรื่อง เมื่อมีการจัดลำดับเหตุการณ์เหล่านั้นก็จะหมายถึง โครงเรื่อง เรื่องเล่าอาจเป็นเรื่องง่าย ๆ อย่างเรื่องตลก เกร็ดเรื่องราวต่างๆ หรืออาจเป็นเรื่องซับซ้อนอย่างประวัติศาสตร์หรือนวนิยาย ศัพท์นี้ประยุกต์ใช้ได้

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย, หน้า ๓๕๘.

^{๑๕} Edward Quinn, A Dictionary of Literary and Thematic Terms (New York: Checkmark Books, 2000), p.301.

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย, หน้า ๒๓๘.

ทั้งกับงานเขียนประเภทสารคดีและบันเทิงคดี”^{๑๗} นอกจากนั้นในหนังสือ Dictionary of Narratology ยังได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องเล่าไว้อย่างน่าสนใจว่า “เพื่อจำแนกเรื่องเล่าออกจากการเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกัน นักวิชาการศาสตร์แห่งเรื่องเล่าได้ตั้งประเด็นไว้ว่า เรื่องเล่าจะต้องมีความต่อเนื่องและเป็นอันหนึ่งเดียวกัน”^{๑๘}

จากคำจำกัดความข้างต้นจะเห็นได้ว่า เรื่องเล่า ไม่ได้หมายความเฉพาะถึงเรื่องแต่งที่เป็นบันเทิงคดีเท่านั้น หากยังหมายรวมถึงงานที่เป็นสารคดี (non-fiction) ด้วยเช่นกัน และเหตุการณ์หรือชุดของเหตุการณ์ใดที่จะสามารถจัดเป็นเรื่องเล่าได้นั้น จะต้องมีความต่อเนื่องและประกอบสร้างขึ้นมาอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒. เรื่องสั้นจะมีขนาดหรือความยาวจำกัด กล่าวคือ มีความยาวตั้งแต่ ๕๐๐ คำ ไปจนถึง ๑๕,๐๐๐ คำ

๓. เรื่องสั้นจะใช้องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์เช่นเดียวกับนวนิยาย^{๑๙} หมายถึง ประกอบด้วยโครงเรื่อง (plot) แก่นเรื่อง (theme) ตัวละคร (character) และฉาก (setting) ส่วนกลวิธีการประพันธ์ที่ใช้ ได้แก่ มุมมอง (focalization) เสียงเล่า (voice) หรือใครเป็นผู้เล่าเรื่อง (narrator) กลวิธีด้านมิติเวลาในโครงเรื่อง เช่น ลำดับ (order) ระยะเวลา (duration) ความถี่ (frequency) กลวิธีการใช้สัญลักษณ์ (symbol) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะบอกว่าเรื่องสั้นใช้องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์เช่นเดียวกันกับนวนิยาย แต่ทว่าด้วยข้อจำกัดในเรื่องความยาวจึงส่งผลให้เรื่องสั้นมีลักษณะที่แตกต่างออกไปเมื่อพิจารณาในรายละเอียด เช่น มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อนหรือที่เรียกว่าโครงเรื่องเชิงเดี่ยว ใช้ตัวละครน้อย มีจุดมุ่งหมายเดียวและมีผลอย่างเดียว หมายถึง ในแต่ละโครงเรื่องจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและมุ่งแสดงผลของเรื่องออกมาเพียงอย่างเดียว^{๒๐} เป็นต้น

๒.๑.๒ คำจำกัดความของบันทึก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “บันทึก” ไว้ดังนี้

^{๑๗} Edward Quinn, *A Dictionary of Literary and Thematic Terms*, p.210.

^{๑๘} Gerald Prince, *Dictionary of Narratology* (Lincoln: University of Nebraska, 1989), p. 58.

^{๑๙} M.H. Abrams, *อธิบายศัพท์วรรณคดี (A Glossary of Literary Terms)*, แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์, หน้า ๑๒๖.

^{๒๐} ประทีป เหมือนนิล, *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน* (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๔๐.

บันทึก ก. จดข้อความที่ช่วยความทรงจำ หรือเพื่อเป็นหลักฐาน, จดหรือถ่ายทำไว้เพื่อช่วยความทรงจำ หรือเพื่อเป็นหลักฐาน, เช่น บันทึกรายงานการประชุม บันทึกภาพบันทึกเสียง, จดย่อๆ ไว้เพื่อให้รู้เรื่องเดิม; ย่นย่อ, ทำให้สั้น, เช่น บันทึกมรรคา. น. ข้อความที่จดไว้เพื่อช่วยความทรงจำ หรือเพื่อเป็นหลักฐาน, ข้อความที่นำมาจดย่อๆไว้เพื่อให้รู้เรื่องเดิม; (กฎ) หนังสือที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจดไว้เป็นหลักฐานในการสอบสวนความผิดอาญา รวมทั้งบันทึกคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษด้วย^{๒๑}

จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นว่าคำว่า “บันทึก” มิได้มีความหมายใดเป็นพิเศษที่จะหมายถึงรูปแบบงานวรรณกรรมชนิดใดชนิดหนึ่ง หากเป็นเพียงข้อเขียนที่จดไว้เพื่อช่วยความทรงจำหรือเพื่อเป็นหลักฐานเท่านั้น ซึ่งลักษณะนี้เองที่เชื่อมโยงงานเขียนประเภทบันทึกเข้ากับข้อเท็จจริงหรือข้อมูลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ งานวรรณกรรมที่บันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้มีศัพท์บัญญัติเฉพาะแยกย่อยไปตามรูปแบบอีกมากมาย ซึ่งจะอธิบายเป็นลำดับไปดังนี้

๒.๑.๒.๑ บันทึกเหตุการณ์ (chronicle)

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำจำกัดความงานเขียนประเภทบันทึกเหตุการณ์ไว้ดังนี้

chronicle บันทึกเหตุการณ์ บันทึกเรื่องราวสำคัญตามลำดับเวลา ส่วนมากมักเขียนบันทึกเมื่อเหตุการณ์นั้นๆเกิดขึ้น การเขียนบันทึกเหตุการณ์มีมาอย่างเป็นหลักฐานชัดเจนตั้งแต่สมัยโรมัน ตัวอย่างเช่น Fasti Consulares หรือ Capitolini ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยอ็อกัสตัส ในสมัยกลางก็มีการเรียบเรียงบันทึกเหตุการณ์ไว้เป็นอันมาก ทั้งที่เป็นบทร้อยกรองและร้อยแก้ว ซึ่งนับเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อมา

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ จอห์น สปีด ได้พิมพ์ History of Great Britain (ค.ศ. ๑๖๑๑) และระหว่าง ค.ศ. ๑๕๙๙-๑๖๓๙ เซอร์จอห์น เฮย์เวิร์ด ได้ตีพิมพ์หนังสือชีวประวัติหลายเรื่อง เมื่อถึงระยะนี้การเขียนประวัติศาสตร์และการจดบันทึกเหตุการณ์ก็เริ่มแตกต่างไปจากที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิมมาก มีการเขียนในลักษณะชีวประวัติ อุตชีวประวัติ บันทึกความทรงจำ อนุทิน สมุดหมายเหตุรายวัน หนังสือท่องเที่ยว ตลอดจนเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเดินทางทางทะเล และการสำรวจต่างๆ การเขียนบันทึกเหตุการณ์จึงไม่เป็นที่นิยมกันอีกต่อไป^{๒๒}

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๔๑๗..

^{๒๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย, หน้า ๘๐.

ใน The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory ก็ได้ให้คำจำกัดความของบันทึกเหตุการณ์ไม่ต่างไปจากนี้ว่า

บันทึกเหตุการณ์ หมายถึงการจดบันทึกเหตุการณ์ตามลำดับเวลา
บันทึกเหตุการณ์มักจะเกิดขึ้นในสมัยเดียวกับเหตุการณ์ที่บันทึก^{๒๓}

จากคำจำกัดความจะเห็นว่าลักษณะสำคัญที่สุดของบันทึกเหตุการณ์ก็คือ
เหตุการณ์จะต้องถูกบันทึกตามลำดับเวลา

๒.๑.๒.๒ อัตชีวประวัติ (autobiography)

อัตชีวประวัติ หมายถึง เรื่องราวที่เจ้าของประวัติเป็นผู้เขียนเอง^{๒๔} ใน
หนังสือ อธิบายศัพท์วรรณคดี ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า

อัตชีวประวัติ...ต่างกับบันทึกความทรงจำเพราะบันทึกความทรงจำ
มิได้เป็นเรื่องของชีวิตที่ค่อยๆ พัฒนาขึ้น แต่เป็นเรื่องของบุคคลที่ผู้บันทึก
รู้จักและเหตุการณ์ที่ผู้บันทึกประสบมา และอัตชีวประวัติก็ต่างกับอนุทิน
ส่วนตัว ที่ว่าอนุทินส่วนตัวนั้นเป็นบันทึกเหตุการณ์แต่ละวันในชีวิตของผู้
เขียนที่เขียนขึ้นเพื่อประโยชน์และความพอใจของตน โดยแทบจะมิได้นึก
หรือนึกไม่ถึงเลยว่าจะจัดพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่ม...^{๒๕}

จากคำอธิบายอาจกล่าวได้ว่างานเขียนประเภทอัตชีวประวัติก็คือการบันทึก
เรื่องราวหรือเหตุการณ์ในชีวิตของผู้เขียนบันทึกโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้อื่นได้อ่าน ดังนั้นข้อเท็จจริง
ที่จะปรากฏในอัตชีวประวัติจึงเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชีวิตของผู้เขียน ซึ่งเล่าเรื่องผ่านสายตาหรือ
มุมมองของผู้เขียน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดข้อกังขาในสิ่งที่นำเสนอในงานประเภทนี้ ดังที่ ใน The
Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory ได้กล่าวไว้ว่า

...ไม่มีบุคคลใดที่จะมีคุณสมบัติเหมาะสมในการเขียนถึงชีวิตตนเอง
มากไปกว่าตัวของบุคคลผู้นั้นเอง แต่ประเด็นนี้ก็อาจถกเถียงได้ ความทรงจำ
อาจเชื่อถือไม่ได้ น้อยคนที่จะสามารถระลึกถึงความทรงจำในช่วงวัยเด็ก
ของชีวิตที่มีรายละเอียดชัดเจนได้ ส่วนมากจะขึ้นอยู่กับความประทับใจของ
แต่ละบุคคล ยิ่งไปกว่านั้นทุกคนมีแนวโน้มที่จะจดจำในสิ่งที่เขาหรือเธอ

^{๒๓} J.A. Cuddon, The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory, 4th ed. (London: Blackwell, 1998), pp. 134-136.

^{๒๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย, หน้า ๔๖.

^{๒๕} M.H. Abrams, อธิบายศัพท์วรรณคดี (A Glossary of Literary Terms), แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์, หน้า ๒๘.

ปรารถนาจะจดจำเท่านั้น บางครั้งข้อเท็จจริงที่ไม่น่าเห็นด้วยก็จะถูกเก็บกดไว้ ความจริงแท้อาจถูกบิดเบือนเพื่อประโยชน์เรื่องความเหมาะสมและความ สอดคล้องกลมกลืนกันของเหตุการณ์...^{๒๖}

ความคิดเห็นดังกล่าวเป็นการตั้งข้อสังเกตต่อข้อมูลซึ่งมักจะถูกอนุมานว่า เป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงในงานประเภทอัตชีวประวัติ เพราะเมื่อความทรงจำของแต่ละบุคคล เป็นเรื่องของปัจเจกที่มีแนวโน้มที่จะบิดเบือนได้ ดังนั้น เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆที่บันทึกหรือ ปรากฏอยู่ในงานเขียนประเภทอัตชีวประวัติซึ่งเขียนขึ้นโดยเจ้าของเรื่องเอง ก็อาจสรุปได้เช่นกันว่า เป็นการเล่าเรื่องโดยใช้มุมมองและเสียงเล่าที่จำกัด กล่าวคือ เป็นการนำเสนอเหตุการณ์ผ่านมุมมอง ของผู้เขียนซึ่งเป็นทั้งผู้เล่าเรื่องและเป็นเจ้าของเรื่องในเวลาเดียวกัน ลักษณะนี้จะเท่ากับจำกัดการ รับรู้ของผู้อ่านไปด้วย เนื่องจากผู้เขียนสามารถเลือกที่จะเล่าหรือไม่เล่าเรื่องใดก็ได้โดยที่ผู้อ่านจะไม่ ล่วงรู้เลยทราบใดที่ผู้เขียนไม่ได้บอกไว้

ในการศึกษางานเขียนประเภทอัตชีวประวัติ ฟิลิป เลอเชิน (Philippe Lejeune) นักวิชาการวรรณคดีชาวฝรั่งเศสได้เสนอทฤษฎีสัญญาอัตชีวประวัติ (pacte autobiographique) ไว้สำหรับตัดสินว่างานชิ้นใดจัดเป็นอัตชีวประวัติหรือไม่ โดยถือว่างานเขียนที่ จะเป็นอัตชีวประวัติได้นั้นจะต้องมีสิ่งที่เรียกว่า สัญญาอัตชีวประวัติ เป็นตัวบ่งชี้ สัญญาอัตชีวประวัติ เป็นเสมือนข้อตกลงที่ผู้เขียนให้ไว้แก่ผู้อ่านผลงานของตนว่าผู้เขียนจะแสดงเจตนาที่เปิดเผย ชีวิตของตนอย่างจริงใจไม่ปิดบังสิ่งใดทั้งสิ้น^{๒๗} และผู้อ่านก็จะรับรู้สัญญานี้ได้จากการกำหนด จุดมุ่งหมายของผู้เขียนในตอนต้น สัญญาที่สร้างความเข้าใจในเบื้องต้นให้แก่ผู้อ่านว่าจะได้รับรู้ เรื่องราวชีวิตจริงจากผลงานของผู้เขียน และสัญญานี้เองที่ทำให้อัตชีวประวัติแตกต่างไปจากงานเขียน ประเภทนวนิยายซึ่งถือว่าเป็นเรื่องแต่งหรือเรื่องสมมติขึ้น

๒.๑.๒.๓ บันทึกความทรงจำ (memoirs)

บันทึกความทรงจำ หมายถึง งานเขียนเชิงอัตชีวประวัติรูปแบบหนึ่ง ที่เกี่ยวกับความทรงจำของผู้เขียนที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่หรือได้ประสบกับเหตุการณ์สำคัญๆด้วยตัวเอง บันทึกความทรงจำต่างกับอัตชีวประวัติในข้อที่ว่ามักจะมีเกี่ยวกับบุคลิกและพฤติกรรมของผู้อื่นมากกว่า จะเป็นของตัวผู้เขียนเอง ในขณะที่อัตชีวประวัติมุ่งเน้นความคิดและชีวิตส่วนตัวของเจ้าของประวัติ^{๒๘}

A Dictionary of Literary and Thematic Terms ได้ให้คำจำกัดความของ memoir ไว้ว่า “เป็นรูปแบบของอัตชีวประวัติซึ่งชีวิตส่วนตัวของผู้เขียนที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ใน

^{๒๖} J.A. Cuddon, The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory, p. 63.

^{๒๗} พวงคราม พันธุ์บุรณะ, แนวเขียนเชิงอัตชีวประวัติในผลงานของโกแกเต้ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๐๑.

^{๒๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย, หน้า ๒๖๐.

เหตุการณ์ที่สาธารณชนรับรู้”^{๒๙} เช่นกันกับที่ *A Handbook to Literature* ได้จัดให้บันทึกความทรงจำเป็นรูปแบบหนึ่งของงานเขียนประเภทอัตชีวประวัติ โดยกล่าวว่า

บันทึกความทรงจำเป็นรูปแบบหนึ่งของอัตชีวประวัติ เป็นข้อเขียนที่ตามปรกติจะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ผู้เขียนมีส่วนร่วมเป็นพยานรู้เห็นในเหตุการณ์สำคัญๆ บันทึกความทรงจำแตกต่างจากอัตชีวประวัติตรงที่บันทึกความทรงจำจะเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและการกระทำของผู้เขียนมากกว่าตัวผู้เขียน ในขณะที่อัตชีวประวัติจะเน้นไปที่ชีวิตส่วนตัวและความรู้สึกภายในของตัวผู้เขียน...^{๓๐}

ความน่าสนใจของงานประเภทบันทึกความทรงจำจึงอยู่ที่การให้หน้าหนักกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งผู้บันทึกประสบหรือมีส่วนร่วมอยู่ด้วยมากกว่าจะเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตส่วนตัวโดยตรงเหมือนอย่างอัตชีวประวัติ บันทึกความทรงจำอาจเล่าถึงเหตุการณ์ที่พบเห็นซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นกับตัวผู้บันทึกเองเลยก็ได้ ดังนั้น ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนประเภทนี้คือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

๒.๒.๔ อนุทิน (diary) และบันทึกประจำวัน (journal)

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “อนุทิน” และ “บันทึกประจำวัน” ไว้แยกจากกัน คือ

diary อนุทิน บันทึกเหตุการณ์ประจำวัน ตามปกติเป็นการบันทึกความคิดและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ อนุทินมิได้มีเจตนาตีพิมพ์เผยแพร่ ถึงแม้ว่านักเขียนอนุทินจะมีเจตนาเช่นนั้นอยู่ในใจ อนุทินส่วนมากถ้าได้รับการตีพิมพ์ก็มักจะกระทำเมื่อผู้เขียนอนุทินถึงแก่กรรมไปแล้ว...

ในปัจจุบันอนุทินได้กลายเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่นิยมใช้กันในบรรดานักเดินทาง รัฐบุรุษ และนักการเมือง เนื่องจากเป็นกลวิธีที่สะดวกในการเสนอเหตุการณ์ประจำวันที่ตนมีส่วนร่วมด้วย^{๓๑}

ในขณะที่ คำว่า “journal” ประกอบด้วยสองความหมาย คือ ๑. หมายถึง “วารสาร” และ ๒. หมายถึง “บันทึกประจำวัน ข้อความที่จดไว้เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน”^{๓๒}

^{๒๙} Edward Quinn, *A Dictionary of Literary and Thematic Terms*, p.191.

^{๓๐} William Harman and C. Hugh Holman, *A Handbook to Literature*, 8th edition (New Jersey: Prentice Hall, Inc., 2000), pp. 312-313.

^{๓๑} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*, หน้า ๑๓๒.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๓.

The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างอนุทินและบันทึกประจำวันไว้อย่างสั้นๆ ว่า “อนุทินจะมีลักษณะของการเป็นบันทึกชีวิตส่วนตัว ในขณะที่บันทึกประจำวันจะมีลักษณะของเกร็ดเรื่องราว”^{๓๓} นอกจากนี้ยังเสนอประเด็นเรื่องสถานภาพของผู้เขียนอนุทินและบันทึกประจำวันไว้ว่า “อนุทินส่วนมากไม่ได้เขียนโดยกวี นักเขียนนวนิยาย หรือนักเขียนบทละคร แต่จะเป็นการบันทึกเรื่องราวที่เขียนขึ้นโดยนักเขียนเฉพาะโอกาส ไม่ใช่เขียนอาชีพ”^{๓๔}

จากที่กล่าวมานี้ทำให้พอจะเห็นว่าอนุทินและบันทึกประจำวันแตกต่างกันที่รายละเอียดของเนื้อหาหรือเรื่องที่บันทึก กล่าวคือ อนุทินจะแสดงถึงความเป็นส่วนตัวของผู้เขียนมากกว่า ในขณะที่บันทึกประจำวันอาจเป็นเพียงการบันทึกเกร็ดเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน นอกจากนี้ยังพอจะจำแนกได้ว่างานเขียนประเภทอนุทินและบันทึกประจำวันส่วนมากมักจะไม่ใช่เรื่องราวหรือผลงานของนักเขียนหรือกวี ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าอนุทินและบันทึกประจำวันแตกต่างไปจากงานเขียนบันทึกประเภทอื่นในด้านผู้สร้างงานด้วยเช่นกัน

หากนำคำจำกัดความของงานเขียนประเภทบันทึกทั้งหมดมาพิจารณาประกอบกับทฤษฎีว่าด้วยสัญญาอัตชีวประวัติของฟิลิป เลอเชิน ผู้วิจัยเห็นว่าไม่เพียงแต่งานเขียนประเภทอัตชีวประวัตินั้นที่สร้างสัญญาผูกพันขึ้นระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน หากแต่ลักษณะของสัญญาหรือข้อตกลงร่วมกันที่ว่านี้ น่าจะเป็นลักษณะเด่นและสำคัญของงานเขียนประเภทบันทึกด้วย กล่าวคือ ไม่มีผู้อ่านคนใดคิดว่าตนกำลังอ่านเรื่องสมมติในขณะที่อ่านบันทึกความทรงจำ อัตชีวประวัติ หรือแม้แต่อนุทิน เนื่องจากงานเขียนเหล่านี้มีสิ่งซึ่งอาจถือเอาได้ว่าเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน โดยผู้อ่านจะเชื่อและยอมรับว่าผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวจากชีวิตจริงของตนเองหรือจากสิ่งที่ตนได้พบเห็นให้ผู้อ่านรับรู้และผู้อ่านเองก็มีความเชื่อมั่นหรือยอมรับกติกาในการอ่านว่าสิ่งที่ตนกำลังอ่านอยู่นี้คือเรื่องจริง^{๓๕} ซึ่งผู้วิจัยขอเรียกข้อตกลงดังกล่าวนี้ว่า “สัญญาบันทึก”

คำว่า “สัญญาบันทึก” ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นลักษณะร่วมกันของงานเขียนประเภทบันทึก เป็นพันธะที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านที่ยอมรับร่วมกันในงานเขียนประเภทบันทึกว่า ผู้เขียนจะนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้พบเห็นและผู้อ่านก็จะยอมรับในเรื่องราวเหล่านั้นว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกถ่ายทอดผ่านมุมมองและการรับรู้ของผู้เขียนบันทึก นอกจากนี้สัญญาบันทึกยังมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายหลักของงานประเภทนี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นบันทึกเหตุการณ์ อัตชีวประวัติ บันทึกความทรงจำ หรืออนุทินและบันทึกประจำวัน ต่างก็มีจุดมุ่งหมายในการเขียนอยู่ที่การบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเกิดกับตัวเองหรือเป็นเหตุการณ์

^{๓๓} J.A. Cuddon, *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, p.220.

^{๓๔} Ibid., p.222.

^{๓๕} เรื่องจริงในที่นี้หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องที่ประกอบด้วยข้อเท็จจริงซึ่งสามารถสืบค้นหรือตรวจสอบได้จากพยานบุคคล หรือเอกสารบันทึกประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้

สำคัญที่เกิดขึ้นที่ผู้เขียนบันทึกได้รับรู้ และจะด้วยความตั้งใจที่จะเผยแพร่หรือไม่ก็ตาม งานเขียนประเภทบันทึกเหล่านี้ก็กำหนดจุดมุ่งหมายในตัวเองแล้วว่าเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงชุดหนึ่ง สัญญานบันทึกในด้านหนึ่งจึงผูกพันอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้เขียนและในอีกด้านหนึ่งก็ผูกพันอยู่กับทัศนคติของผู้อ่านที่จะเชื่อและยอมรับวัตถุประสงค์นั้น ซึ่งเมื่อองค์ประกอบทั้งสองส่วนนี้ทำงานพร้อมกัน ตัวสัญญานบันทึกก็จะเกิดขึ้นและกลายเป็นนิตินัยหรือข้อตกลงสำหรับการอ่านในท้ายที่สุด

นอกจากการมีสัญญานบันทึกซึ่งถือเป็นลักษณะร่วมกันของงานเขียนประเภทบันทึกแล้ว ลักษณะสำคัญของงานเขียนประเภทนี้อีกประการหนึ่ง คือ การถ่ายทอดเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านมุมมองของผู้เขียนบันทึก เพราะย่อมจะเป็นไปไม่ได้ที่ผู้เขียนบันทึกจะสามารถเข้าถึงหรือรับรู้เรื่องราว ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่นนอกเหนือไปจากตนเอง เว้นแต่จะได้รับการบอกเล่าจากบุคคลอื่น แต่ไม่ว่าจะอย่างไรการเก็บจำเรื่องราวมาแล้วก็กระทำโดยผู้เขียนบันทึกผู้นั้นเอง อย่างไรก็ตามแม้จะมีอาจบอกได้ว่าข้อความทุกอย่างที่ปรากฏอยู่ในบันทึกเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ได้ถูกบิดเบือนจากอคติและความทรงจำของแต่ละบุคคล แต่อย่างน้อยวรรณกรรมประเภทบันทึกก็ได้รับการยอมรับจากผู้อ่านในแง่ของข้อเท็จจริงในระดับหนึ่ง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นข้อเท็จจริงโดยการนำเสนอของผู้เขียนบันทึก

จากการศึกษาคำจำกัดความของเรื่องสั้นและบันทึกที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า เรื่องสั้นและบันทึกมีลักษณะร่วมและต่างกันทั้งในด้านองค์ประกอบและกลวิธีหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปประเด็นความเหมือนและความแตกต่างกันในรูปแบบตาราง ดังนี้

	เรื่องสั้น	บันทึก เหตุการณ์	อัตชีวประวัติ	บันทึก ความทรงจำ	อนุทินและ บันทึก ประจำวัน
ประเภท					
- บันทึกคดี	✓	-	-	-	-
- สารคดี	-	✓	✓	✓	✓
- เรื่องเล่า	✓	✓	✓	✓	✓
แก่นเรื่อง ^{๓๖}	✓	-	✓/X	✓/X	-
โครงเรื่อง	✓	✓	✓	✓	✓
ตัวละคร	✓	✓	✓	✓	✓
ฉาก	✓	✓	✓	✓	✓
ผู้เล่า	✓	✓	✓	✓	✓

^{๓๖} อ่านคำจำกัดความของคำว่า “แก่นเรื่อง” ได้ในบทที่ ๓ องค์ประกอบของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕

มุมมอง ^{๓๗}					
- จำกัด	✓	✓	✓	✓	✓
- อิสระ		-	-	-	-

จากตารางจะเห็นว่าเรื่องสั้นและบันเทิงมีลักษณะร่วมกันที่อธิบายได้ดังนี้ คือ

๑. แม้ตามการแบ่งประเภทงานเขียน เรื่องสั้นและบันเทิงจะถูกจัดประเภทไว้ต่างกันคือเป็นบันเทิงคดีและสารคดี แต่ถ้าหากมองในแง่ของการเป็นเรื่องเล่าจะเห็นว่าทั้งเรื่องสั้นและบันเทิงต่างก็มีคุณสมบัติของการเป็นเรื่องเล่า คือ มีการเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน^{๓๘}

๒. แก่นเรื่องถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของเรื่องสั้น ในขณะที่บันเทิงอาจมีหรือไม่มีแก่นเรื่องก็ได้โดยเฉพาะในงานอนุทินและบันเทิงประจำวัน บันเทิงอาจเป็นเพียงการถ่ายทอดอารมณ์หรือบอกเล่าเหตุการณ์เพียงเท่านั้นก็ได้ แต่ความเป็นไปได้ที่จะปรากฏแก่นเรื่องในงานเขียนประเภทบันเทิงก็ทำให้งานเขียนประเภทนี้มีองค์ประกอบประการหนึ่งที่สอดคล้องกับเรื่องสั้น

๓. หากพิจารณาว่าเรื่องสั้นเป็นงานที่มีโครงเรื่องซึ่งหมายถึงการลำดับเหตุการณ์ งานเขียนประเภทบันเทิงเองก็มีโครงเรื่องเช่นเดียวกับเรื่องสั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงเรื่องแบบที่เสนอเหตุการณ์ตามลำดับเวลา

๔. หากตัวละครในเรื่องสั้นหมายถึงผู้กระทำเหตุการณ์หรือแสดงพฤติกรรมในเรื่อง ในงานเขียนประเภทบันเทิงก็อาจจัดให้บุคคลที่ปรากฏอยู่ในเรื่องราวที่บันเทิงเป็นตัวละครที่ดำเนินเรื่องได้เช่นกัน โดยเฉพาะตัวผู้เขียนบันเทิงเองอาจถือได้ว่าเป็นตัวละครหลักที่ทำหน้าที่สำคัญในการดำเนินเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันในฐานะที่เป็นผู้ร่วมเหตุการณ์เหล่านั้น หรือจะเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ที่นำเรื่องมาเล่า

๕. การบันเทิงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ต้องปรากฏสถานที่และเวลา เช่นเดียวกับฉากที่ปรากฏในเรื่องสั้น

๖. ทั้งเรื่องสั้นและบันเทิงต่างก็มีผู้เล่าเรื่องด้วยกันทั้งสิ้น แต่ความแตกต่างโดยตรงที่ผู้เล่าเรื่องในงานเขียนประเภทบันเทิงคือตัวผู้เขียนบันเทิง ส่วนผู้เล่าเรื่องในเรื่องสั้นอาจเป็นตัวละคร ไม่จำเป็นว่าตัวผู้เล่าเรื่องในเรื่องสั้นจะเป็นผู้เขียนเสมอไป เนื่องจากเรื่องสั้นเป็นเรื่องแต่ง ด้วยลักษณะนี้จึงเปิดโอกาสให้ผู้เขียนเรื่องสั้นมีสิทธิ์ที่จะใช้กลวิธีการเล่าเรื่องได้ไม่จำกัดเหมือนงานเขียนประเภทบันเทิงที่ผูกพันอยู่กับตัวผู้เล่าซึ่งเป็นผู้เขียนในเวลาเดียวกัน

^{๓๗} คำว่า “จำกัด” และ “อิสระ” ที่แบ่งในหัวข้อมุมมองในตาราง ไม่ได้มีความหมายตรงกับศัพท์เฉพาะว่า limited point of view แต่อย่างไร หากแต่ผู้วิจัยใช้ในความหมายว่าการมีหรือไม่มีอิสระในการเลือกใช้มุมมองในการเล่าเรื่องของผู้เขียนเท่านั้น

^{๓๘} อ่านคำจำกัดความของคำว่า “เรื่องเล่า” ได้ใน ส่วนที่ว่าด้วยคำจำกัดความเรื่องสั้น

๗. สืบเนื่องและสอดคล้องกับประเด็นเรื่องผู้เล่า มุมมองหรือสายตาที่มองเห็นเหตุการณ์ในงานเขียนประเภทบันทึกก็จำเป็นต้องถูกจำกัดอยู่ในการรับรู้เรื่องราวของผู้เขียนบันทึกด้วย เนื่องจากย่อมเป็นไปได้ที่ผู้บันทึกจะบันทึกเรื่องราวที่ตนไม่ได้รับรู้หรือไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องซึ่งตรงข้ามกับเรื่องสั้นที่สามารถเลือกใช้มุมมองได้หลายรูปแบบ และกลวิธีหนึ่งที่เรื่องสั้นใช้ก็คือการเล่าเรื่องโดยจำกัดมุมมองที่ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องซึ่งจะเหมือนกับกลวิธีที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนประเภทบันทึกนั่นเอง

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า งานเขียนประเภทเรื่องสั้นและงานเขียนประเภทบันทึกมีลักษณะร่วมกันตรงที่มีคุณสมบัติของการเป็นเรื่องเล่าโดยใช้องค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ร่วมกัน แต่ด้วยข้อจำกัดของการเป็นบันทึกคดีและสารคดีจึงทำให้เรื่องสั้นมีโอกาสที่จะเลือกใช้กลวิธีได้หลากหลายและไม่จำกัดเหมือนงานเขียนประเภทบันทึก เพราะการที่บันทึกมีส่วนผูกพันอยู่กับข้อเท็จจริงรูปแบบของการบันทึกจึงจำกัดอยู่ที่การมีผู้เล่าและเลือกใช้มุมมองที่อยู่ในขอบเขตที่ผู้เขียนบันทึกจะรับรู้ได้เท่านั้น และลำดับเวลาของงานเขียนประเภทบันทึกจะถูกจำกัดอยู่ที่การเป็นเวลาในอดีตแต่ในมิติของเรื่องสั้นที่มีคุณสมบัติของการเป็นเรื่องแต่ง เรื่องสั้นจะสามารถก้าวข้ามผ่านข้อจำกัดต่างๆ เหล่านี้ไปได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผู้เล่า มุมมองหรือการสร้างเรื่องที่เกิดขึ้นในอนาคต

ในส่วนที่แตกต่างกันพบว่าข้อแตกต่างที่ชัดเจนที่สุดของเรื่องสั้นกับงานเขียนประเภทบันทึกก็คือการเป็นบันทึกคดีหรือเป็นเรื่องแต่งกับการเป็นสารคดีหรือเรื่องที่น่าเสนอข้อเท็จจริง ความแตกต่างข้อนี้ทำให้เรื่องสั้นและบันทึกเปรียบเทียบเสมือนอยู่กันคนละด้านที่ตรงข้ามกัน ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วเราก็ไม่อาจยืนยันได้เช่นกันว่าข้อความที่ปรากฏในงานเขียนประเภทบันทึกคือข้อความเป็นจริงทุกตัวอักษร แต่มาคาดคิดของคำว่าเรื่องสั้นก็แบ่งกันให้เราเกิดข้อกังขาในเรื่องข้อเท็จจริงในเรื่องสั้นมากกว่าในบันทึก นอกจากนี้ยังพบความแตกต่างในเรื่องขนาดหรือความยาว ซึ่งเรื่องสั้นจะจำกัดความยาว ในขณะที่งานเขียนประเภทบันทึกไม่จำกัด

ในแง่การอ้างอิงถึงข้อเท็จจริง ในงานเขียนประเภทบันทึกประเภทต่างๆ ทั้งบันทึกเหตุการณ์ อดิษฐ์ประวัติ บันทึกความทรงจำ หรืออนุทินและบันทึกประจำวัน ไม่ว่างานเหล่านี้จะบันทึกเรื่องราวใด ต่างกรรมต่างวาระกันเพียงไหน แต่สิ่งหนึ่งที่มีร่วมกันคือ สัญญาบันทึก ซึ่งถือเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เขียนบันทึกและผู้อ่านว่าจะนำเสนอและได้รับข้อเท็จจริง อาจเรียกได้ว่าเป็นข้อตกลงของการอ่านบันทึกก็ว่าได้ เพราะสัญญาบันทึกจะทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าสิ่งที่ผู้เขียนเขียนนั้นคือข้อเท็จจริง ไม่ใช่เรื่องแต่ง ซึ่งต่างจากเรื่องสั้นที่มีสถานะเป็นงานสร้างสรรค์จากจินตนาการ ผู้อ่านไม่ได้ทำข้อตกลงหรือไม่ได้มีสัญญาร่วมกันกับคนเขียนว่าคาดหวังจะค้นหาข้อเท็จจริงจากเรื่องสั้น ความแตกต่างที่สำคัญนี้เมื่อโยกกับสถานภาพของการเป็นเรื่องเล่าที่ทั้งเรื่องสั้นและงานเขียนประเภทบันทึกมีอยู่ร่วมกันแล้ว อาจกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นมักถูกมองว่าไม่ได้เล่าหรือไม่ได้ถูกคาดหวังว่าจะเล่าข้อเท็จจริง ในขณะที่งานเขียนประเภทบันทึกมักถูกมองว่าเป็นการเล่าถึงข้อเท็จจริงอย่างน้อยในฐานะการเล่าข้อเท็จจริงผ่านมุมมองของผู้เขียนบันทึก

๒.๒ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองถือเป็นงานเขียนที่มีรูปแบบผสมผสานกันระหว่างลักษณะของเรื่องสั้นและบันทึก โดยดึงเอาคุณสมบัติของการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเข้ามาใส่ไว้ในเรื่องสั้นซึ่งมีคุณสมบัติของการเป็นเรื่องแต่ง ด้วยเหตุนี้เรื่องสั้นจึงสามารถเล่าเรื่องจริงได้ไม่ต่างจากงานเขียนประเภทบันทึก แต่ด้วยการมีเส้นแบ่งอยู่ในฝ่ายของบันทึกคือ ภาวะการผสมผสานกันระหว่างข้อเท็จจริงและงานสร้างสรรค์จากจินตนาการก็อาจทำให้เรื่องสั้นประเภทนี้มีลักษณะสองอย่างในตัวเองคือนำเสนอทั้งข้อเท็จจริงและเป็นเรื่องแต่ง แต่อย่างไรก็ตามก็กล่าวได้ว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองได้ขยายขอบเขตและบทบาทของเรื่องสั้นจากการเป็นเพียงบันทึกมาสู่พื้นที่ของการมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และมีบทบาทหน้าที่ในแง่ของการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตได้เช่นเดียวกับงานเขียนประเภทบันทึก

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองอาจเป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์โดยตรง หรือเป็นการบันทึกทัศนคติ ความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์นั้น โดยเหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกจะต้องมีอิทธิพลต่อเนื้อเรื่องตลอดจนองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์

การเชื่อมโยงเรื่องแต่งเข้ากับเหตุการณ์ร่วมสมัยซึ่งแม้ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นงานบันทึกเหตุการณ์เต็มรูปแบบแต่ก็มีลักษณะที่สามารถตีความหรือพาดพิงถึงตัวบุคคลจริงได้นั้น มีปรากฏมาตั้งแต่สมัยที่งานบันทึกหรือร้อยแก้วของไทยยังไม่มีลักษณะของการเป็นเรื่องสั้นที่สมบูรณ์ เช่น เรื่อง ความฝัน และ นายจิตรนายใจสนทนากัน ซึ่งลงตีพิมพ์ในนิตยสารจรุณวาทีตั้งแต่ปี ๒๔๑๗ งานเขียนร้อยแก้วเหล่านี้มีเนื้อเรื่องที่สามารถตีความได้ว่ากล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างวังหน้าหรือฝ่ายของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ กับฝ่ายวังหลวงซึ่งก็คือฝ่ายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ในสมัยนั้น^{๓๙}

จากการสำรวจข้อมูล ผู้วิจัยพบว่าเรื่องสั้นที่น่าจะถือเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองเรื่องแรกของไทย คือ เรื่อง คิดถึงอะไรคะ^{๔๐} ของเวทวงศ์ และเรื่อง สิทธิที่ได้รับใหม่^{๔๑} ของ ป. บุรณะศิลป์ เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เฉลิมรัฐธรรมนูญซึ่งออกเป็นฉบับแรกในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เรื่องสั้นเรื่อง คิดถึงอะไรคะ ได้ลงพิมพ์เป็นตอนแรกและลงตอนจบในฉบับถัดไป ส่วนเรื่อง สิทธิที่ได้รับใหม่ ลงพิมพ์เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๔๗๕ จบในฉบับเดียว

^{๓๙} สุมาลี วีระวงศ์, บรรณาธิการ, ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ.๒๔๑๗ – ๒๔๕๓, หน้า ๔-๑๐.

^{๔๐} เวทวงศ์, “คิดถึงอะไรคะ,” เฉลิมรัฐธรรมนูญ (๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕): ๗ และ (๑๑ ธันวาคม ๒๔๗๕): ๗, ๒๒, ๘.

^{๔๑} ป. บุรณะศิลป์, “สิทธิที่ได้รับใหม่,” เฉลิมรัฐธรรมนูญ (๑๑ ธันวาคม ๒๔๗๕): ๗, ๒๔.

เหตุผลที่ผู้วิจัยจัดให้เรื่อง คิดอะไรคะ และเรื่อง สิทธิที่ได้รับใหม่ เป็นเรื่องสั่นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย คือ เรื่องสั่นทั้งสองเรื่องนี้ได้บันทึกเหตุการณ์การเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๗๕ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงระบอบปกครองของประเทศจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๗๕ และคณะราษฎรได้กำหนดให้เริ่มใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๗๕ นอกจากนี้เหตุการณ์เฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญที่เรื่องสั่นทั้งสองเรื่องได้บันทึกก็ยังส่งผลต่อแก่นเรื่องตามที่ผู้วิจัยนิยามในไว้คำจำกัดความของคำว่าเรื่องสั่นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองด้วยเช่นกัน

คิดถึงอะไรคะ เป็นเรื่องของคู่สามีภรรยาที่พูดคุยกันถึงงานเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญ แม้ทั้งสองจะไม่ได้ไปร่วมงานแต่ก็ยังรับรู้และสัมผัสได้ถึงความรู้สึกที่ดีของประชาชนที่ไปร่วมเฉลิมฉลองที่สวนสราญรมย์ โดยเปรียบเทียบกลิ่นของความสดชื่นยินดีนี้กับกลิ่นของดอกกลดาก แก่นเรื่องของเรื่องสั่นเรื่องนี้ก็คือการที่ประชาชนคนไทยทุกคนต่างก็ชื่นชมยินดีในรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ดึงเห็นได้จากการบรรยายบรรยากาศของงานว่า

คืนนี้คงเป็นคืนที่เต็มไปด้วยสีสรรววรรณะ คงเต็มไปด้วยเสียงอันอึกทึกครึกโครม คงเต็มไปด้วยรูปกายอันงดงามสลบสล้าง คงเต็มไปด้วยแสงอันสดใสสอาดกระจ่างนัยน์ตา...^{๔๒}

เรามีการประดับโคมไฟยิ่งกว่างานใดๆ ซึ่งเราจะได้ชมงานแต่งงานเฉลิม เรายังมีงานออกโรงร้าน การประกวดศิลปะต่างๆ...^{๔๓}

นอกจากนี้ เรื่องสั่นเรื่องนี้ยังให้สามีภรรยาผลัดกันถามและทายความคิดของอีกฝ่ายหนึ่งว่า **สิ่งที่ทั้งสองคิดถึงก็คือความรู้สึกที่ดีทั้งโดยส่วนตัวและของชาวไทยทั่วประเทศที่มีต่อรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นจากข้อความในบทสนทนา ที่ว่า**

เรากำลังเห็นรัฐธรรมนูญ เรากำลังพบรัฐธรรมนูญ เรากำลังได้กลิ่นรัฐธรรมนูญ เรากำลังได้ยินเสียงกล่าวขวัญถึงรัฐธรรมนูญ...ข้อความทั้งหมดในรัฐธรรมนูญนั้นเปรียบประดุจเป็นหัวใจของรัฐธรรมนูญ เราควรคิดถึงให้มากที่สุด เราเกิดมาพร้อมกับหัวใจดวงเดียวด้วยความยาก...รัฐธรรมนูญก็ได้มาด้วยความยาก เราไม่ควรคิดถึงรัฐธรรมนูญเหมือนคิดถึงหัวใจหรือคะ^{๔๔}

^{๔๒} เวทวงศ์, “คิดถึงอะไรคะ,” เฉลิมรัฐธรรมนูญ (๑๐ ธันวาคม ๒๕๗๕): ๗.

^{๔๓} เวทวงศ์, “คิดถึงอะไรคะ,” เฉลิมรัฐธรรมนูญ (๑๑ ธันวาคม ๒๕๗๕): ๗.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

วันนี้งานฉลองรัฐธรรมนูญในวันนี้ก็คงเช่นเดียวกัน เป็นวันที่วิวยเยาว์ แปลก, ใหม่ และสดชื่นที่สุดในคราวที่เราได้มา แม้ว่าจะไปสร้างวันเดียวกันนี้ต่อในชั้นอื่นสักแสนล้าน ก็จะไม่มีความเหมือนวันนี้เป็นอันขาด ...การที่เราใครจะได้รัฐธรรมนูญก็เพราะเราใครจะได้ ในความสุขความเจริญตามแผนใหม่...^{๔๕}

ส่วนเรื่อง สิทธิที่ได้รับใหม่ เป็นเรื่องของชายคนหนึ่งที่ยืนอยู่บนเฉลียงบ้าน หม่อมมอง ออกไปนอกบ้านเห็นเพื่อนบ้านสาวกับคนรักหนุ่ม เนื้อหาหลักของเรื่องเป็นความคิดคำนึงของชายผู้ นี้ที่คิดถึงรัฐธรรมนูญว่าจะเป็นสิ่งนำความเจริญ สิทธิและเสรีภาพสู่ประชาชนชาวไทยทุกถ้วนหน้าซึ่ง คือแก่นเรื่องของเรื่องสั้นเรื่องนี้ และเนื่องจากการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครตัว เดียว คือ “ข้าพเจ้า” ทำให้เรื่องสั้นเรื่องนี้มีลักษณะการเล่าเรื่องเหมือนกับงานบันเทิงคดีความทรงจำ หรืออัตชีวประวัติ คือ จะเล่าเรื่องต่างๆ ผ่านสายตาของผู้เขียนบันทึกโดยใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง แทนตัวผู้เขียนบันทึก นอกจากนี้ยังเป็นการเล่าแบบกระแสนึกคือเรื่องจะดำเนินไปโดยขึ้นกับ ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่จะคิดถึงสิ่งใดหรือเรื่องใด ไม่มีตัวสถานการณ์หรือเหตุการณ์คอย กำหนด ตัวอย่างความคิดคำนึงของตัวละครที่กล่าวถึงงานเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญ เช่น

วันนี้เป็นวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ วันที่ ๑๐ ซึ่งจะมีอย่างนี้ได้เพียงครั้งเดียว เท่านั้นตลอดกาล ข้าพเจ้าระลึกได้ว่าเป็นวันมหามงคลฤกษ์ ซึ่งเกี่ยวแก่สิทธิของประชาชน ชาวสยามทั่วไป เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรัฐธรรมนูญในวัน อันนำมาซึ่งสิทธิเสรีภาพซึ่งทุกคนมุ่งหวัง...รัฐธรรมนูญได้เป็นของเราแล้ว นอกจากพวกเรา จะได้มีสิทธิในสิ่งนั้น เรายังได้รับสิทธิใหม่ ในอันจะแสดงความร่าเริงยินดีอีกด้วย^{๔๖}

จะเห็นว่าทั้งเรื่อง คิดถึงอะไรคะ และเรื่อง สิทธิที่ได้รับใหม่ ต่างก็ได้บันทึกและให้ความสำคัญ กับเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญของไทย คือ การได้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง ของเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้คือจากคำบรรยายต่างๆ ในเรื่องจะเห็นว่าผู้เขียนทั้งสองคนต่างก็มุ่งประเด็น ไปที่ตัวรัฐธรรมนูญและความปิติยินดีในการได้เป็นเจ้าของรัฐธรรมนูญ และแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะเป็นผลมาจากการปฏิวัติของคณะราษฎรเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของ การเปลี่ยนแปลงการปกครองก่อนที่จะมีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา แต่เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องก็ได้กล่าว ทำความหรือพาดพิงถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นเลย โดยเฉพาะในเรื่อง สิทธิที่ได้รับใหม่ ผู้เขียนได้แสดง ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานพระราช อำนาจคืนและมอบรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนชาวไทย ข้อความนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนะที่แฝงเร้นใน เรื่องของความศรัทธาอย่างแน่นแฟ้น ที่ประชาชนชาวไทยยังมีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ แม้ว่าจะมี ความปิติยินดีอันเนื่องจากการได้รับสิทธิจากระบบการเมืองการปกครองแผนใหม่ แต่ก็ยังระลึกถึง องค์พระมหากษัตริย์ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเรื่องที่เรื่องไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๒๔

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๔๖} ป. บุรณะศิลป์, “สิทธิที่ได้รับใหม่,” เฉลิมรัฐธรรมนูญ (๑๒ ธันวาคม ๒๔๗๕): ๗.

มิถุนายนเลยนั้น จะยิ่งเห็นทัศนะของผู้เขียนที่สะท้อนความรู้สึกของคนไทยในสมัยนั้นโดยใช้งานวรรณกรรมเป็นสื่อ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็เพียงตั้งเป็นข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้เท่านั้น เนื่องจากผู้วิจัยมิได้เก็บข้อมูลและศึกษาเรื่องสั้นที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๒๔๗๕ โดยละเอียด จึงเพียงแต่ตั้งประเด็นขึ้นมาจากรื่องสั้นสองเรื่องที่เสนอทัศนะเช่นนี้

๒.๓ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ หมายถึง เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา อาจเป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์โดยตรง หรือเป็นการบันทึกในเชิงทัศนคติ ความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์นั้น แต่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลาที่บันทึกจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีอิทธิพลต่อเนื้อเรื่องตลอดจนองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๑๖ โดยปรากฏขึ้นพร้อมกันถึง ๒ เรื่อง คือ ดอกไม้...ที่เธอถือมา ของ อัครศิริ ธรรมโชติ ลงพิมพ์ในวารสารนิสิตนักศึกษา และ รายงานจากกรุงเทพฯ ของเอกราช อุดระ ลงพิมพ์ในคอลัมน์เรื่องสั้นของหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๖ จากนั้นจึงพบอีก ๔ เรื่องในปี ๒๕๑๗ ในปี ๒๕๑๘ ไม่พบเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา เหตุผลส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะขอบเขตข้อมูลหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่ผู้วิจัยใช้เป็นแหล่งข้อมูลมีเพียง ๒ หัวหนังสือเท่านั้นที่มีขอบเขตรอบคลุมถึงปี ๒๕๑๖ คือ หนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และ วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ นอกจากนั้นหัวหนังสืออื่นที่ใช้ปรากฏขึ้นภายหลังปี ๒๕๑๖ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จำนวนของเรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วง ๒๕๑๖ – ๒๕๑๙ มีจำนวนน้อยกว่าเรื่องสั้นในช่วงเวลาหลังจากนั้น

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏมากขึ้นในปี ๒๕๒๑ และต่อเนื่องจนถึงปี ๒๕๒๒ เพียงช่วงเวลา ๒ ปี เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏเป็นจำนวนมากถึง ๑๙ เรื่อง ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากที่สุดที่พบในช่วงระยะเวลา ๓๐ ปีที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล เหตุผลที่เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏมากในช่วงนี้อาจเป็นเพราะสถานการณ์ทางการเมืองเปิดโอกาสให้นักเขียนสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของเหตุการณ์สู่เรื่องสั้น กล่าวคือ ในปี ๒๕๒๑ รัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ตราพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมผู้กระทำผิดในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ส่งผลให้บรรยากาศทางการเมืองผ่อนคลายขึ้น ผู้ที่เคยถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดก็กลับมีสถานภาพเป็นผู้รักชาติที่หลงผิดไป พระราชบัญญัตินี้ช่วยลดความกดดันอันเกิดจากการเก็บกด ปิดกั้นข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งถูกควบคุมมาตั้งแต่ในเย็นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ออกประกาศปิดหนังสือพิมพ์ทุกฉบับเพื่อป้องกันการเผยแพร่ภาพเหตุการณ์ ๖ ตุลาสู่สายตาประชาชน ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการตราพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมขึ้นจึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าสังคมให้การยอมรับการกระทำของนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคว่าเป็นเรื่องถูกต้อง การเก็บกดปิดกั้นเรื่องราวข่าวสารของเหตุการณ์ ๖ ตุลาจึงเริ่มลดน้อยลง นักเขียนจึงเขียนเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามากขึ้นในช่วงนี้ ซึ่งเนื้อหาของเรื่องสั้นทั้งหมดจะเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา นอกจากนี้ใน

ปี ๒๕๒๒ ยังปรากฏหนังสือรวมเรื่องสั้นเล่มแรกที่รวบรวมเรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาไว้ในชื่อ ฆาตกร

ต่อมาในปี ๒๕๒๓ จำนวนของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาลดลงอย่างเห็นได้ชัด คือพบเพียง ๑ เรื่อง ในขณะที่ในปี ๒๕๒๔ เรื่องสั้นเริ่มปรากฏอีกครั้งจำนวน ๕ เรื่อง แต่ละเรื่องจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางออกจากป่าของนักศึกษาที่ได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา เหตุผลที่ทำให้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏขึ้นอีกครั้งในปี ๒๕๒๔ อาจเป็นผลมาจากคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีลงวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ ซึ่งเป็นนโยบายต่อสู้เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เข้ามามอบตัวต่อรัฐ หวนคืนสู่เมืองในฐานะผู้ร่วมพัฒนาประเทศไทย นโยบายนี้มีอิทธิพลต่อจำนวนของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏเช่นเดียวกับพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมที่ออกเมื่อปี ๒๕๒๑ แต่่นโยบาย ๖๖/๒๕๒๓ นี้จะมีผลกระทบโดยตรงต่อเนื้อหาของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มุ่งประเด็นไปที่การเดินทางออกจากป่า มิใช่บอกเล่าข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ ๖ ตุลาเหมือนในช่วง ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒

ภายหลังปี ๒๕๒๔ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏออกมาประปรายปีละ ๑ - ๒ เรื่อง จนถึงปี ๒๕๓๒ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏขึ้นมากอีกครั้งอันเป็นผลจากการจัดประกวดเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาโดยความร่วมมือระหว่างสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย หนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์และสำนักพิมพ์ทางไท การประกวดนี้ได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการจัดงานรำลึก ๑๔ ตุลาฯ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏในปี ๒๕๓๒ ทั้งหมดเป็นเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลจากการจัดประกวดดังกล่าว การจัดประกวดครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดหนังสือรวมเรื่องสั้นเหตุการณ์เดือนตุลาเล่มที่สองขึ้นในชื่อว่า รอยต่อของกาลเวลา ซึ่งห่างจากเล่มแรกคือ ฆาตกร เป็นเวลานานถึง ๑๐ ปี

ในปี ๒๕๓๕ ปรากฏหนังสือรวมเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเล่มที่สามขึ้น ซึ่งเป็นการรวบรวมเรื่องสั้นของนักเขียนที่มีชื่อเสียง อาทิเช่น สุวัฒน์ ศรีเชื้อ นิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์ ประเสริฐจันดำ ในชื่อเรื่องว่า เลือดเนื้อเดือนตุลา และหลังจากนั้นจนถึงปี ๒๕๔๕ ก็ไม่ปรากฏหนังสือรวมเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาอีก แต่พบเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้าอันเป็นรางวัลจากการประกวดเรื่องสั้นการเมืองที่จัดขึ้นในปี ๒๕๔๕

หลังจากปี ๒๕๓๕ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ปรากฏอย่างต่อเนื่องปีละหนึ่งหรือสองเรื่อง เกือบทุกเรื่องจะตีพิมพ์ในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี มีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่ตีพิมพ์ในเดือนมิถุนายน ลักษณะนี้แสดงถึงบทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นในการรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานะของเรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในประวัติศาสตร์ประเทศไทย แล้วจะพบว่า เรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมเพื่อชีวิต โดยมีการขยายความเพิ่มเติมว่าเรื่องสืบบางเรื่องได้บันทึกภาพเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา ดังเช่นที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ได้กล่าวถึงเรื่องสืบ ความในใจของกระตักในฟาร์มจระเข้ ของ วัฒน์ วรรณยางกูรว่า “ได้แรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา”^{๔๗}

การที่เรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาถูกจัดไว้ประเภทในวรรณกรรมเพื่อชีวิตอาจเป็นเพราะ ในช่วงเวลาที่เรื่องสืบประเภทนี้ปรากฏขึ้นในปี ๒๕๑๖ กระแสของวรรณกรรมเพื่อชีวิตกำลังได้รับความนิยม เรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจึงถูกกำหนดรวมไว้ในกลุ่มงานวรรณกรรมกระแสหลัก อีกทั้งเรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาซึ่งถือเป็นอิทธิพลสำคัญที่ช่วยทำให้กระแสของงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตเติบโตขึ้นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ เรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาจึงถูกจัดเข้ากลุ่มของวรรณกรรมเพื่อชีวิต

นอกจากนี้เรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ยังแสดงถึงการต่อสู้ทางอุดมการณ์ที่สืบเนื่อง และยาวนาน อุดมการณ์ที่กล่าวถึงนี้คืออุดมการณ์ที่ปรารถนาจะให้สังคมมีเสรีภาพและสงบสุข ปราศจากความรุนแรงและการปกครองที่ใช้กำลัง อุดมการณ์นี้ถูกนำเสนอผ่านเรื่องสืบซึ่งพิจารณาได้จากแก่นเรื่องที่ยกย่องเชิดชูการกระทำของวีรชนผู้เสียสละ แก่นเรื่องความโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลา และแก่นเรื่องที่ปลุกเร้าให้ประชาชนต่อต้านการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของรัฐซึ่งปรากฏตลอดช่วงระยะเวลา ๓๐ ปีที่ใช้เป็นขอบเขตข้อมูล รายละเอียดของแก่นเรื่องจะชัดเจนมากขึ้นในบทที่ ๓ เมื่อวิเคราะห์ห้องคำประกอบของเรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา

ดังกล่าวนี เรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจึงสามารถจัดอยู่ในงานเขียนประเภทย่อยประเภทหนึ่งได้ คือ งานเขียนประเภทเรื่องสืบบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานเขียนประเภทใหญ่กลุ่มงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๔๗} รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และไพลิน รุ่งรัตน์, ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา: มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต, ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลาฯ, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘.

บทที่ ๓

องค์ประกอบของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างลักษณะของเรื่องสั้นและบันทึก กล่าวคือ มีการนำลักษณะของงานเขียนประเภทบันทึกที่เน้นการนำเสนอเหตุการณ์จริงจากประสบการณ์ตามมุมมองของผู้เขียนบันทึกมาผสมผสานกับองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้นที่เป็นเรื่องแต่ง โดยสร้างเนื้อเรื่อง ฉาก และตัวละครขึ้นมาเพื่อที่จะนำเสนอภาพเหตุการณ์ตลอดจนทัศนคติที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาการวิเคราะห์ออกเป็น ๔ ส่วน คือ

- ๓.๑ แก่นเรื่อง
- ๓.๒ โครงเรื่อง
- ๓.๓ ตัวละคร
- ๓.๔ ฉาก

ทั้งนี้ การวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในบทนี้จะมุ่งประเด็นศึกษาไปที่ลักษณะและบทบาทหน้าที่ขององค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างเรื่อง การนำเสนอความคิดสำคัญและรูปแบบของการเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์

๓.๑ แก่นเรื่อง

แก่นเรื่อง เป็นศัพท์ที่ตรงกับคำว่า theme ในภาษาอังกฤษ หมายถึง ความคิดหลักของเรื่อง หรือสารที่แสดงนัยไว้ในงานประพันธ์^{๔๘} แก่นเรื่องเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน เพราะส่วนประกอบต่างๆ ในเรื่องล้วนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงแก่นเรื่องทั้งสิ้น ส่วนประกอบเหล่านั้นจะต้องมีความผูกพันสอดคล้องกับแก่นเรื่องโดยตลอด^{๔๙}

การวิเคราะห์แก่นเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในบทนี้แบ่งออกเป็น ๕ ช่วงตามเวลาที่เรื่องสั้นได้รับการตีพิมพ์ คือ

^{๔๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ - ไทย, หน้า ๔๘๖.

^{๔๙} สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร, “พระอภัยมณี: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๕.

ช่วงที่หนึ่ง	เริ่มตั้งแต่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
ช่วงที่สอง	เริ่มตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ธันวาคม ๒๕๒๓
ช่วงที่สาม	เริ่มตั้งแต่มกราคม ๒๕๒๔ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๑
ช่วงที่สี่	เริ่มตั้งแต่มกราคม ๒๕๓๒ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๕
ช่วงที่ห้า	เริ่มตั้งแต่มกราคม ๒๕๓๖ ถึง ธันวาคม ๒๕๔๕

การแบ่งแ่กนเรื่องออกเป็น ๕ ช่วงเวลานี้มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นซึ่งมีอิทธิพลต่อแ่กนเรื่องและการปรากฏของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ กล่าวคือ ช่วงที่หนึ่งเริ่มตั้งแต่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นช่วงเวลาร่วมสมัยกับเหตุการณ์เรื่องสั้นในช่วงนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเป็นส่วนมาก ช่วงที่สองเริ่มตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ธันวาคม ๒๕๒๓ เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงนี้คือ การตราพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมผู้กระทำผิดในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขึ้นเมื่อปี ๒๕๒๑ พระราชบัญญัตินี้ส่งผลต่อนักเขียนและวงวรรณกรรม ทำให้เกิดเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาบันทึกเหตุการณ์ ๖ ตุลาขึ้นเป็นจำนวนมาก ช่วงที่สามเริ่มตั้งแต่มกราคม ๒๕๒๔ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๑ เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในช่วงนี้คือ การออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ นโยบายเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งออกเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ นโยบายนี้เปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาบดตัวแก่รัฐเพื่อกลับคืนสู่เมืองในฐานะผู้ร่วมพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏเรื่องสั้นจำนวนมากที่กล่าวถึงการกลับคืนสู่เมืองของนักศึกษาที่เคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ช่วงที่สี่เริ่มตั้งแต่มกราคม ๒๕๓๒ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๕ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงนี้คือ การจัดประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลาโดยความร่วมมือระหว่างสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย หนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์และสำนักพิมพ์ทางไทในปี ๒๕๓๒ การจัดประกวดนี้เป็นกิจกรรมหนึ่งในงานรำลึก ๑๔ ตุลาฯ ซึ่งส่งผลให้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏมากขึ้นอีกครั้งหลังจากลดจำนวนลงในช่วงที่ผ่านมา อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงบทบาทหน้าที่ในการรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาของเรื่องสั้นที่จะพบต่อมาในช่วงหลัง และสุดท้าย คือ ช่วงที่ห้าเริ่มตั้งแต่มกราคม ๒๕๓๖ ถึง ธันวาคม ๒๕๔๕ เหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อเรื่องสั้นในช่วงนี้ คือ เหตุการณ์พฤษภาคม ๒๕๓๕ ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงก่อน แต่ผลของเหตุการณ์กลับปรากฏชัดในช่วงนี้ เนื่องจากมีเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา, ๖ ตุลา และพฤษภาคม ๒๕๓๕ ในเรื่องเดียวกัน โดยหยิบยกประเด็นเรื่องการใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐที่กระทำต่อประชาชนมานำเสนอผ่านเรื่องสั้น ความเป็นไปได้ว่าความรุนแรงของเหตุการณ์พฤษภาคม ๒๕๓๕ ทำให้คนย้อนนึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลาที่เกิดขึ้นมาก่อน นอกจากนี้ ยังปรากฏเรื่องสั้นที่เริ่มตีพิมพ์ในช่วงเวลาเฉพาะมากขึ้น คือ ในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งถือเป็นบทบาทสืบเนื่องในการรำลึกเหตุการณ์ที่ปรากฏมาก่อนหน้านี้

๓.๑.๑ ช่วงที่หนึ่ง : ตั้งแต่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

เรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วงนี้มีทั้งหมด ๖ เรื่อง แ่กนเรื่องที่พบแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๓.๑.๑.๑ การเสียดชีวิตของนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นการกระทำที่นายกอง เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้มี ๓ เรื่อง คือ ดอกไม้...ที่เธอถือมา ของ อัคริทธิ ธรรมโชติ (๒๕๑๖) รายงานจากกรุงเทพฯ ของ เอกราช อุตระ (๒๕๑๖) และ ความในใจของกระดูกในฟาร์มจระเข้ ของ วัฒน์ วรรณยางกูร (๒๕๑๗)

ในเรื่อง ดอกไม้...ที่เธอถือมา อัคริทธิบรรยายถึง “เธอ” นักเรียนหญิงคนหนึ่ง ซึ่งถือดอกไม้เดินออกจากบ้านไปเพื่อต่อสู้และเสียชีวิตลงในการต่อสู้ครั้งนั้น ทั้งเธอและดอกไม้ของเธอในที่นี้เปรียบได้กับนิสิตนักศึกษาที่ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ยุคเหตุการณ์ของเธอที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตยเป็นเหมือนดอกไม้ที่พร้อมจะเหยียบยื่นให้แก่ประชาชน เรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้เหตุการณ์ในการดำเนินเรื่องน้อย แต่จะเน้นที่การบรรยายคุณลักษณะของ “เธอ” โดยเลือกสรรถ้อยคำที่สวยงาม แสดงถึงความมีคุณค่าสูงส่ง เช่น “เธอคือดอกไม้อันธรรมา เกิดจากความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นจากหัวใจอันพิสุทธิ์และรูปลักษณะอันละมุนละไม เธอได้นำมาร้อยเรียงไว้อยู่ในหัวใจของทุกคน ตราบจนนิรันดร์”^{๕๐} กล่าวได้ว่า การใช้ภาษาที่งดงามบรรยายการกระทำของตัวละครในเรื่องนี้ช่วยส่งเสริมแก่นเรื่องให้เด่นชัดขึ้น ส่วนเรื่อง ความในใจของกระดูกในฟาร์มจระเข้ ของ วัฒน์ วรรณยางกูร เล่าถึงการที่ผู้ชายคนหนึ่งขับรถเมล์ชนรถถังของผู้ชายคนหนึ่งซึ่งตรงกับเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา วัฒน์ได้แสดงให้เห็นว่า การใช้ชีวิตที่คุ้มค่าคือการเสียดสละเพื่อมวลชน ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ชายคนนี้มีภูมิใจที่ตนเองจะได้ตายด้วยการขับรถเมล์ชนรถถังมากกว่าที่จะตายด้วยอุบัติเหตุรถโดยสารพลิกคว่ำที่ตนประสบเมื่อหลายปีก่อน

๓.๑.๑.๒ ประชาชนต้องต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องลักษณะนี้มี ๒ เรื่อง คือ วันนั้น...ฉันร้องไห้ ของ กรณ์ ไกรลาศ (๒๕๑๗) และ หนูแหวนกับโลก ของ ศรราว (๒๕๑๗) เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้แม้จะมีแก่นเรื่องคล้ายคลึงกัน แต่รูปแบบการต่อสู้ในแต่ละเรื่องจะแตกต่างกันไป ในเรื่อง วันนั้น...ฉันร้องไห้ ได้บรรยายถึงภาพเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่ประชาชนถูกฆ่าอย่างโหดร้าย ภาพที่เห็นเป็นแรงผลักดันให้คนลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อล้มล้างระบอบเผด็จการ เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้ให้ความหวังว่าในที่สุดพลังของมวลชนจะเป็นฝ่ายชนะ และยังมีคนอีกมากที่พร้อมจะเสียดสละเพื่อมวลชน ในขณะที่เรื่อง หนูแหวนกับโลก เป็นการแสดงให้เห็นการต่อสู้อย่างสงบท่ามกลางสถานการณ์ที่ฝ่ายนักศึกษาถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้หนูแหวนเป็นตัวแทนของฝ่ายนิสิตนักศึกษา ส่วนครูไพรีที่ทะเลาะกับหนูแหวนเป็นตัวแทนฝ่ายรัฐ ข้อพิพาทระหว่างหนูแหวนและครูไพรีเปรียบได้กับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่นิสิตนักศึกษาได้รวมพลังต่อต้านเผด็จการซึ่งส่งผลให้รัฐบาลเผด็จการต้องยอมจำนน แต่ชัยชนะครั้งนั้นเป็นเพียงเปลือกนอก การต่อสู้ระหว่างประชาธิปไตยและเผด็จการยังคงดำเนินต่อไปเหมือนข้อขัดแย้งระหว่างหนูแหวน

^{๕๐} อัคริทธิ ธรรมโชติ, “ดอกไม้...ที่เธอถือมา,” ใน ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ก.ไก่, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๐.

และครูไพร่ที่ยังเป็นที่พูดถึงอยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญครูไพร่ไม่ได้หายไปไหน หนูแหวนต่างหากที่เคยคิดจะหนีทั้งจากบ้านและโรงเรียนไปอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งเมื่อได้ไปอยู่จริงๆ แล้วหนูแหวนก็พบว่า การอยู่กับธรรมชาติน่าเบื่อและไม่ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงอะไร หนูแหวนจึงกลับไปโรงเรียนเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ กรณีหนูแหวนทำให้ครูไพร่ดีนักเรียนน้อยลง แต่นั่นก็ไม่ใช่ว่าการเปลี่ยนแปลงครูไพร่เพียงแต่แสดงให้เห็นว่าตนไม่ได้ร้ายกาจอะไร หนูแหวนเองต่างหากที่ดื้อดึง เมื่อนานวันเข้าครูไพร่ก็สร้างกระแสว่าการกระทำของหนูแหวนเป็นสิ่งผิด ทุกคนต่างระแวงในตัวหนูแหวน แต่หนูแหวนก็ยังคงต่อสู้อย่างสงบนิ่งต่อไป เหตุการณ์ระหว่างหนูแหวนกับครูไพร่เทียบได้กับช่วงเวลาหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ที่รัฐได้พยายามสร้างกระแสคอมมิวนิสต์ กล่าวหานิสิตนักศึกษา ทำให้ประชาชนหวาดระแวงกับการกระทำของนิสิตนักศึกษา เมื่อนิสิตนักศึกษาไม่มีอำนาจใดที่จะไปต่อสู้กับกระแสคอมมิวนิสต์ที่รัฐปลุกขึ้น จึงได้แต่ยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนที่จะล้มล้างเผด็จการอย่างสงบนิ่งด้วยความหวังเหมือนอย่างที่หนูแหวนทำในเรื่องสั้น

เรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่แต่งขึ้นในช่วงเวลานี้ แต่มีแก่นเรื่องที่แตกต่างไป ไม่สามารถจัดอยู่ในกลุ่มใดใน ๒ กลุ่มที่ได้กล่าวมาข้างต้น เรื่องนั้นคือเรื่อง ความหมองเศร้า ของ มกุฏ อรฤดี (๒๕๑๗) ที่เสนอแก่นเรื่องความหมายของการเรียกร้องประชาธิปไตยของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นข้อเขียนที่ “ผม” เขียนถึงคุณซึ่งก็คือคนที่เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา “ผม” ได้เล่าถึงสถานการณ์ทางการเมืองหลังจากที่ “คุณ” ตายไป ทุกสิ่งทุกอย่างที่เหมือนจะดีขึ้นในตอนต้นกลับเลวร้ายลง เสรีภาพทำให้เกิดความระส่ำระสาย ทุกคนต่างพากันเรียกร้องเดินขบวน ใช้วิธีการต่างๆ ตามที่นิสิตนักศึกษาเคยใช้ใน เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา จนไม่สามารถแยกได้ว่าอะไรผิดอะไรถูก ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นทำให้เกิดข่าวลือว่าจะมีการปฏิวัติอีกครั้ง ซึ่ง “ผม” ในเรื่องก็ได้แต่หวังว่าประเทศนี้จะไม่แก้ปัญหาด้วยการนองเลือดอีก แต่ถ้าหากเกิดการปฏิวัติขึ้นจริง “ผม” ก็จะสวมวิญญาณความกล้าหาญของ “คุณ” ลุกขึ้นต่อสู้บ้าง

เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นการเล่นผลกระทบในทางลบที่สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ซึ่งไม่มีใครคิดว่าจะเกิดขึ้น แต่พลังของสิทธิและเสรีภาพที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาก็ยากเกินจะควบคุม โดยเฉพาะเมื่อคนยังไม่เข้าใจเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ อย่งไรก็ตาม เรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ได้พูดถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาในทางที่ไม่ดี แต่แสดงให้เห็นว่าความวุ่นวายหรือความล้มเหลวเกิดขึ้นมาจากความไม่เข้าใจและการใช้เสรีภาพที่ไม่ถูกต้อง ตัวเหตุการณ์ ๑๔ ตุลายังคงเป็นเหตุการณ์ที่ผู้เขียนยอมรับและชื่นชม

จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าแก่นเรื่องสำคัญที่เสนอในช่วง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ จนถึง ๖ ตุลา ๒๕๑๗ คือ การยกย่องเชิดชูการเสียสละของนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และปลุกเร้าให้คนเกิดการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย การปรากฏเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นว่าความหมายของประชาธิปไตยถูกนำไปใช้ในทางที่ผิดอย่างไรในเรื่อง ความหมองเศร้า เพียงเรื่องเดียวนับว่าเป็นแก่นเรื่องที่แตกกลุ่มออกมาจากกระแสแก่นเรื่องหลักในขณะนั้น ซึ่งอาจเป็นการสะท้อนภาพความ

เป็นจริงของสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นตามลักษณะของวรรณกรรมสะท้อนสังคม แต่ความสนใจหลักที่นักเขียนมีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคงอยู่ที่การยกย่องเชิดชูการกระทำและการปลุกเร้าให้เกิดการต่อสู้

๓.๑.๒ ช่วงที่สอง : หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ธันวาคม ๒๕๒๓ เรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วงนี้มี ๒๒ เรื่อง แบ่งแก่นเรื่องที่นำเสนอออกได้เป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๓.๑.๒.๑ เหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย ป่าเถื่อน และเป็นการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของรัฐ เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องแบบนี้พบทั้งสิ้น ๗ เรื่อง ได้แก่ มีใครอยู่ข้างใหม่ ของไพสิณฑ์ พรหมน้อย (๒๕๒๐) วันนั้น...เมื่อไรจะมาถึง ของ อัครศิริ ธรรมโชติ (๒๕๒๑) วันที่เงียบเหงา ของ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ (๒๕๒๑) วันเวลาที่ผ่านเลย ของ สายไท (๒๕๒๑) ให้ลูก ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๒) เราทุกคนคือลูกของแม่ ของ คมสัน พงษ์สุธรรม (๒๕๒๒) และ ก่อนอรุณเบิกฟ้า ของ วรรณรัตน์ อินทรอำ (๒๕๒๒)

ตัวอย่างเช่นในเรื่อง มีใครอยู่ข้างใหม่ เป็นเรื่องราวของชายตกงานคนหนึ่ง ที่ตามหาผู้คนในเมือง แต่เมืองทั้งเมืองกลับร้าง มีรถเมล์วิ่งแต่ไม่มีคนอยู่บนรถ ชายคนนี้ไปที่สถานีวิทย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ยังมีทันจะได้ออกอากาศไฟก็ถูกตัด เขาเห็นคนนอนเรียงรายอยู่เต็มสนามฟุตบอล เขาเข้าไปปลุกให้คนเหล่านั้นตื่นแต่ทุกคนตายหมดแล้ว เขาถูกใส่ร้ายว่าเป็นคนฆ่าทุกคนที่นอนตายอยู่ที่สนามฟุตบอลเพราะเป็นคนเดียวที่รอดชีวิตอยู่ เขาไม่ยอมรับผิดชอบตายแต่ไม่ยอมถูกสอบสวน สถานที่ในเรื่องนี้ระบุชัดเจนว่าเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และภาพคนนอนเรียงรายเต็มสนามฟุตบอลก็ตรงกับภาพที่ตำรวจสั่งให้นิสิตนักศึกษาถอดเสื้อนอนหมอบราบอยู่กลางสนามฟุตบอลหลังจากที่กองกำลังทหารเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้แล้ว จากเนื้อเรื่องที่ไม่ว่าจะไปไหนก็ไม่มีใครและไม่สามารถกระจายเสียงทางสถานีวิทยุได้ บ่งบอกถึงการใช้อำนาจของรัฐปกปิดข่าวสารข้อเท็จจริงที่จะเผยแพร่สู่ประชาชน ซึ่งตรงกับที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินสั่งปิดหนังสือพิมพ์ทุกฉบับในเย็นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล เมืองร้างผู้คนแสดงถึงความหวาดกลัวของประชาชนที่ไม่กล้าและไม่สามารถพูดอะไรได้ การกล่าวหาชายตกงานว่าเป็นฆาตกรทั้งๆ ที่เขาไม่มีแม้ปืนแสดงถึงการใช้อำนาจรัฐข่มขู่และใส่ร้ายประชาชน ความถูกต้องถูกตัดสินอย่างเบ็ดเสร็จด้วยกระบอกปืน เปรียบได้กับเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่นักศึกษาจำนวนมากถูกฆ่าตายโดยที่สื่อทุกชนิดถูกรัฐบาลควบคุมมิให้เผยแพร่ข้อเท็จจริง ชาวที่ออกคือคำให้การจากฝ่ายรัฐที่สร้างเรื่องให้นักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์และสะสมอาวุธร้ายแรงไว้ภายในมหาวิทยาลัย จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องใช้ความรุนแรงเข้าปราบปราม ส่วนเรื่อง วันเวลาที่ผ่านเลย ของ สายไท นำเสนอภาพเหตุการณ์ ๖ ตุลาในรูปแบบของความฝันที่เต็มไปด้วยเลือดและกองกระดูก ภาพฝันนี้หลอกหลอนผู้ที่พบเห็นไม่ว่าจะในขณะที่หลับหรือตื่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุนแรงโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลา

๓.๑.๒.๒ จิตสำนึกของการต่อสู้ไม่เคียดตาย การตายของนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคมเป็นเพียงการตายแต่ร่างกายเท่านั้น เรื่องสั้นที่อยู่ในกลุ่มนี้มีทั้งหมด ๖ เรื่อง ได้แก่ เห็นอากาลเวลาและหัวใจ ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๑) ศพไม่มีญาติ ของชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์ (๒๕๒๒) ดอกไม้ตาย ของประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล (๒๕๒๒) กลับเข้าไปในเมืองอีกครั้ง ของไพสณฑ์ พรหมน้อย (๒๕๒๒) ปืนกับดอกไม้ ของ วิรุณ ตั้งเจริญ (๒๕๒๒) และ ที่เห็นที่เป็นอยู่ ของ สมศักดิ์ วงรัฐ (๒๕๒๑)

ตัวอย่างเช่น เรื่อง ศพไม่มีญาติ เป็นเรื่องของสัปเหร่อที่เฝ้าศพนักศึกษา และได้คุยกับวิญญาณของนักศึกษาที่มาบอกว่าตนเองยังไม่ตาย จิตวิญญาณในการต่อสู้ของนักศึกษา ยังไม่ตาย สิ่งที่ตายคือร่างกายเท่านั้น ส่วนเรื่อง ดอกไม้ตาย ของประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล ใช้ภาพยนตร์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสนอแก่นเรื่อง กล่าวคือ ชายคนหนึ่งเข้าไปดูภาพยนตร์ที่ภาพตัดสลับไปมาระหว่าง “นายพลแก่ๆ คนหนึ่ง...กล่าวปราศรัยกับคนในเครื่องบินย้ำถึงภัยร้ายที่กำลังคุกคามชาติ...ภาพที่เต็มไปด้วยเลือดสดๆ...เสียงร้องขอความช่วยเหลือ...คนที่ร้องโหยหวนเป็นพวกมือเปลา...คนกลุ่มหนึ่งโหมตีกองกำลังในเครื่องบิน”^{๕๑} ภาพเหล่านี้ไม่ปะติดปะต่อกัน เป็นภาพการต่อสู้ที่ไม่สิ้นสุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้จะมีการสังหารนักศึกษาจำนวนมากแต่การต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ก็ยังดำเนินต่อไป มีคนมากมายพร้อมจะขึ้นมาแทนที่ผู้เสียสละชีวิตไป ดังนั้น การฆ่าจึงไม่มีวันจบสิ้นและไม่ใช่วางออกที่ดี หรือในเรื่อง กลับเข้าไปในเมืองอีกครั้ง ที่เล่าถึงแม่ที่มีลูกชายสองคน น้องชายตายอย่างทารุณในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ส่วนพี่ชายหนีเอาชีวิตรอดได้และตัดสินใจที่จะเข้าป่าแต่พ่อห้ามเอาไว้ โดยให้เหตุผลว่าลูกเป็นคนเมืองต้องกลับไปสู้ในเมือง ส่วนพ่อจะสู้อยู่ในชนบท และถ้าถึงที่สุดแล้วพ่อจะเข้าไปสู้ในเมืองด้วย ซึ่งหมายความว่า เมื่อถึงเวลาประชาชนทั้งประเทศก็จะรวมตัวกันอีกครั้ง

๓.๑.๒.๓ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคมบีบบังคับให้นักศึกษาที่รอดชีวิตต้องเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ ยอมทิ้งอนาคตและครอบครัวของตนเองเพื่ออุดมการณ์ เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องในกลุ่มนี้มีด้วยกัน ๔ เรื่อง ได้แก่ ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง ของ อัสศิริ ธรรมโชติ (๒๕๒๐) ไม่มีข่าวจากราวป่า ของ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ (๒๕๒๑) สักวันหนึ่ง ของบรรณ ธีรวรรณ (๒๕๒๑) และ ข่าวคราวของคืนหนึ่ง ของ สาราณ รอดเพชร (๒๕๒๒) ตัวอย่างเช่น เรื่อง ไม่มีข่าวจากราวป่า เป็นเรื่องราวของหญิงชราที่มีลูกเป็นนักศึกษาที่มุ่งหวังจะช่วยเหลือคนยากจน วันหนึ่งนางได้ฟังวิทยุและเห็นภาพการปราบปรามนักศึกษาทางทีวี ตั้งแต่วันนั้นลูกของนางก็เข้าป่าและไม่มีข่าวติดต่อมาอีกเลย หญิงชราต้องทนทุกข์ทรมานใจเพราะความคิดถึงลูกจนได้ตัดสินใจที่จะไปหาลูกในป่า หรือเรื่อง สักวันหนึ่ง ของ บรรณ ธีรวรรณ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นความรู้สึกของแม่ที่รอคอยลูกที่ละทิ้งชีวิตนักเรียนแพทย์เข้าป่าไป แม่เฝ้ารอว่าสักวันหนึ่งลูกจะกลับมาอยู่กับแม่และไม่จากไปไหนอีก

^{๕๑} ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “ดอกไม้ตาย” ใน ฆาตกร, (กรุงเทพฯ: ปิยะสาส์น, ๒๕๒๒), หน้า ๑๕๔-๑๕๗.

๓.๑.๒.๔ การกระทำและการเสียดสีของนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องแบบนี้มี ๒ เรื่อง คือ เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน ของ อัครศิรี ธรรมโชติ (๒๕๒๑) เป็นเรื่องของนักหนังสือพิมพ์คนหนึ่งที่ได้พบกับนักศึกษาหญิงที่มาปิดโปสเตอร์ต่อต้านการกลับมาของอดีตนักการเมืองที่เคยถูกขับออกนอกประเทศ เขาชื่นชมในความกล้าหาญและอุดมการณ์ที่พร้อมจะทำเพื่อมวลชนของเธอ เมื่อเขาได้ยื่นข้อหาการฆ่ากันอย่างโหดเหี้ยมที่มหาวิทยาลัย เขาก็นึกถึงเธอ อยากจะไปดูศพของเธอ แต่นักหนังสือพิมพ์อย่างเขาไม่กล้าหาญเท่ากับเธอ เขาจึงได้แต่นั่งเฉยและนับถือการกระทำของเธอเงียบๆ อยู่ในใจ ส่วนเรื่อง ความตาย ของ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ (๒๕๒๑) เป็นเรื่องที่เล่าถึงความตายในรูปแบบต่างๆ ซึ่งเทียบไม่ได้กับการตายของคนจำนวนมากในเหตุการณ์ ๖ ตุลา การตายในวันนั้นเป็นการเสียดสีที่มีคุณค่า

นอกจากนั้นยังมีเรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องอื่นๆ ซึ่งไม่สามารถจัดเข้าในแก่นเรื่องกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว เช่น เรื่อง แสงสุริย์ ของ สมศักดิ์ วงษ์รัฐ (๒๕๒๑) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา โดยแสดงทัศนคติว่าเป็นพระที่ไม่น่านับถือศรัทธา เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องของพ่อที่นับถือพระรูปหนึ่งมากเนื่องจากทำนายดวงชะตาได้แม่นยำชีวิตพ่อเผ่ารอดอยวันที่พระรูปนั้นได้ทำนายไว้ว่าท่านจะโชคดีและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่จนวันนั้นมาถึงก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ลูกชายไม่เข้าใจในความยึดมั่นศรัทธาของพ่อและอยากให้พ่อได้เห็น “บุรุษผู้ห่มกายด้วยผ้าย้อมฝาดปรากฏกายอยู่ท่ามกลางเจ้าหน้าที่ที่เดินถืออาวุธร้ายแรงอยู่ทางด้านหน้าหอประชุม”^{๕๒} พระที่เรื่องสั้นนี้กล่าวถึง คือ กิตติวุฑโฒ ผู้ซึ่งเคยให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการฆ่าคอมมิวนิสต์ไว้ในหนังสือพิมพ์จตุรัสว่า “อันนั้นอาตมาก็เห็นว่าควรทำ ไอ้การฆ่าคนคนหนึ่งเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้ ไอ้สิ่งที่เรารักษาปกป้องไว้มันถูกต้องมากกว่า”^{๕๓} เรื่องสั้นเรื่องนี้จึงสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่พระได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ปราบปรามนักศึกษาเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม และเห็นด้วยกับการฆ่าคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ หรือเรื่อง ผมตัดสินใจได้แล้ว...พ่อ ของ ศรี ศักดิ์สุนทร (๒๕๒๒) เป็นเรื่องของชายคนหนึ่งเฝ้าหาคำตอบต่อคำถามที่พ่อถามว่าจะอยู่ฝ่ายไหน เขาได้เข้ามาวิทยาลัย ได้เห็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ได้ลองทำงานในองค์กรช่วยเหลือประชาชน แต่เขาก็พบว่าภายในองค์กรนั้นเองก็มีการคดโกง เขาจึงตัดสินใจลาออกมาสมัครเป็นทหารเพื่อทำประโยชน์ให้ประเทศชาติอย่างแท้จริง แต่ทหารก็ไม่ได้ทำอะไรเขานอกจากการฝึกหนัก อดอาหารยามอยู่ป่า เมื่อปลดประจำการเขาจึงไม่คิดเป็นทหารอีก ในที่สุดเขาก็ได้คำตอบให้กับพ่อว่าเขารู้แล้วว่าเขาจะอยู่ข้างไหน “ผมจะยืนอยู่ข้างคน รักษาความเป็นคนไว้ให้ได้

^{๕๒} สมศักดิ์ วงษ์รัฐ, “แสงสุริย์” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๒๗.

^{๕๓} จากหนังสือพิมพ์จตุรัส ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕๑ วันอังคารที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๙ อ้างถึงใน อรุณ เวชสุวรรณ, บันทึกภาพและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖.

นานที่สุด”^{๕๔} แก่นเรื่องของเรื่องสั้นเรื่องนี้ คือ การมีจุดยืนอยู่ข้างไหนหรือมีอุดมการณ์อยู่ฝ่ายไหน ไม่สำคัญ สิ่งสำคัญก็คือต้องรู้จักเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเรื่อง วันฆา ของ วัฒน์ วรรลยางกูร (๒๕๒๓) ที่เสนอแก่นเรื่องว่าทั้งนิสิตนักศึกษาและทหารต่างก็มีอุดมการณ์และเหตุผลในการกระทำของตนเอง

ดังกล่าวนานี้ จะเห็นว่าแก่นเรื่องของเรื่องสั้นในช่วงที่สองให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาอย่างมาก โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความรุนแรง โหดร้ายและไม่เป็นธรรม ซึ่งถือเป็นกลุ่มแก่นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ตามเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่เพิ่งเกิดขึ้น นอกจากนี้ จะเห็นว่าเรื่องสั้นที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเป็นเหตุการณ์หลักนั้นไม่ปรากฏเลย ความสำคัญของเหตุการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนไปที่เหตุการณ์ ๖ ตุลาทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่าภายหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาเกิดขึ้น เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ก็ถูกลดบทบาทลง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วเหตุการณ์สองเหตุการณ์นี้มีส่วนเกี่ยวเนื่องกัน แต่สำหรับเรื่องสั้นกลับเลือกที่จะบันทึกและเล่าถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลา มากกว่า ซึ่งอาจเพราะหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา รัฐบาลได้ปิดกั้นการเสนอข่าวสารและข้อมูลความจริงที่เกิดขึ้นต่อประชาชน ดังนั้น เมื่อมีการตราพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมผู้กระทำผิดเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขึ้นในปี ๒๕๒๑ ความเก็บกดปิดกั้นต่างๆ จึงถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของเรื่องสั้น เนื่องจากเป็นวิถีทางที่ทำให้สะดวกกว่าการเข้าไปอธิบายประวัติศาสตร์ในตำราเรียนหรือประวัติศาสตร์ของประเทศที่ถูกสร้างและควบคุมโดยรัฐในขณะนั้น

แก่นเรื่องที่ยังคงปรากฏต่อเนื่องจากช่วงที่หนึ่งจนถึงช่วงที่สอง คือ กลุ่มปลุกจิตสำนึกให้เกิดการต่อสู้และการยกย่องการกระทำของนิสิตนักศึกษา แต่สิ่งที่เปลี่ยนไป คือ การปลุกจิตสำนึกให้เกิดการต่อสู้และยกย่องการกระทำในเหตุการณ์ ๖ ตุลา มีใช้ต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเหมือนที่ผ่านมา อีกทั้งการปลุกจิตสำนึกให้เกิดการต่อสู้ในช่วงนี้ยังแฝงไว้ซึ่งน้ำเสียงเรียกร้องความเป็นธรรมและการแก้แค้นให้นิสิตนักศึกษาที่เสียชีวิตอย่างทารุณและไม่ได้รับความยุติธรรมในเหตุการณ์ ๖ ตุลา

๓.๑.๓ ช่วงที่สาม : มกราคม ๒๕๒๔ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๑ เรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วงนี้มี ๑๐ เรื่อง แบ่งแก่นเรื่องเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้

๓.๑.๓.๑ นักศึกษาไม่สามารถร่วมอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และจำต้องออกจากป่าด้วยความผิดหวังและท้อแท้ เรื่องสั้นที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้มี ๖ เรื่อง ได้แก่ ไอ้เจ้าขุนทอง ของ ก้าน บริสุทธิ์ (๒๕๒๔) ผลพวงจากยุคสมัย ของ น้ำค้าง ชุมาลี (๒๕๒๔) เจ้าเมือง ศพและอียิปต์ ของ วัฒน์ วรรลยางกูร (๒๕๒๔) บันทึกจากกองคาราวาน ของ สุวัฒน์ ทิพวรรณ (๒๕๒๕) ที่กำลังทำอยู่นี้ผิด (๒๕๒๙) และ แดงเถือก (๒๕๓๐) ของ ยุทธศักดิ์ จรัส

^{๕๔} ศรี ตักดิ์สุนทร, “ผมตัดสินใจได้แล้ว...พ่อ” เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๒): ๒๙.

ตัวอย่างเช่น เรื่อง ไอ้เจ้าขุนทอง ซึ่งเป็นเรื่องสั้นในคอลัมน์ “วรรณกรรมบาดแผล”^{๕๕} ที่ตีพิมพ์ในนิตยสารโลกหนังสือ ได้ใช้ขุนทองเป็นสัญลักษณ์แทนคนที่ผิดหวังกลับออกมาจากป่า เจ้าขุนทองมีสภาพทรุดโทรม หงอยเหงา และถูกเยาะหยันในสายตาของคนอื่นๆ สุดท้ายเจ้าขุนทองก็ตายจากไป ส่วนเรื่อง เจ้าเมือง ศพและอียะเยว ของ วัฒน์ วรรลยางกูร (๒๕๒๔) ใช้กลวิธีการแต่งแบบอุปมาอุปไมย (allegory) โดยให้เรื่องทั้งเรื่องเป็นสัญลักษณ์ เจ้าเมืองเป็นสัญลักษณ์ของรัฐที่ล้มการสูญเสียอำนาจ ไม่ไว้ใจใคร และหัวนเกรงต่อคำเล่าลือถึงอียะเยวว่าเป็นพญาอินทรีที่มีอิทธิฤทธิ์ซึ่งหมายถึงคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น ฝ่ายชายหนุ่มไม่เอาไหนที่สะพายย่ามที่หนูแอบเข้าไปซ่อนตัวอยู่โดยที่เขาไม่รู้ คือ สัญลักษณ์ของนักศึกษา เขาเชื่อว่าผู้ชายเดินทางมาถึงเมืองนี้ และหนูในย่ามได้ไปกัดเขากองขาทำให้เจ้าเมืองคิดว่าชายหนุ่มมีจุดมุ่งหมายที่จะทำลายความมั่นคงของเมือง ทั้งๆ ที่ชายหนุ่มปฏิเสธว่าเขาไม่รู้ว่ามีหนูมาจากไหน และหนูนี้ก็กัดย่ามเขาเช่นกัน สุดท้ายชายหนุ่มถูกจับและถูกประหารชีวิตเพราะตอบคำถามที่ไม่ตรงกับใจของเจ้าเมือง พญาอินทรีที่เขาหวังจะให้มาช่วยก็ไม่ได้ช่วยอะไรเขาเลย แต่เมื่อเขาตายพญาอินทรีก็ได้อ้อมหมีพื้มันกับซากศพของเขา ความหวังเลื่อนลอยของชายไม่เอาไหนว่าพญาอินทรีจะมาช่วยเปรียบเหมือนการที่นักศึกษาฝากความหวังไว้กับพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งที่ไม่รู้จักพรรคคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริง การเข้าป่าของนักศึกษาจำนวนมากตกเป็นผลประโยชน์ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ได้แนวร่วมเพิ่มขึ้นเป็นกำลังในการต่อสู้กับรัฐบาล แต่ตัวนักศึกษาเองกลับไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย

๓.๑.๓.๒ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคมแรงและโหดร้าย เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้มี ๒ เรื่อง คือ เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง ของ ศรีดาวเรือง (๒๕๒๔) เล่าถึง “ฉัน” ที่เป็นห่วงเพื่อนที่เป็นนักศึกษาซึ่งหายไปหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา แม้เวลาจะผ่านไปสองเดือนแล้วแต่ “ฉัน” ก็ยังจำได้ถึงภาพเหตุการณ์ที่ได้ฟังจากปากของผู้พบเห็นเหตุการณ์ ได้เห็นจากหนังสือพิมพ์บางฉบับที่วางจำหน่ายก่อนจะถูกสั่งระงับการเผยแพร่ ภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา “ฉัน” ต้องฝังหนังสือจำนวนมากที่เพื่อนฝากไว้ และ นกที่ไร้ปีก ของ วัฒนา พัฒนพงษ์ (๒๕๓๐)^{๕๖} เป็นเรื่องราวของ “นก” นักศึกษาผู้ประกาศจุดยืนว่าตัวเองไม่ได้เป็นทั้งฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวา แต่อยู่ตรงกลาง แต่ในเช้าวันที่ ๖ ตุลา นกก็ถูกฆ่าโดยที่ไม่มีใครสนใจว่าเขาจะอยู่ฝ่ายไหน เพียงเพราะเขาเป็นนักศึกษา เรื่องสั้นเรื่องนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นภาพความรุนแรงของเหตุการณ์ ๖ ตุลาแล้ว ยังบ่งบอกถึงสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นมีหนทางให้เลือกเพียงซ้ายกับขวาหรือฝ่ายนักศึกษา กับฝ่ายรัฐ สังคมไม่มีพื้นที่สำหรับความเป็นกลาง แม้ใครจะอยากวางตัวเป็นกลางแต่ในความเป็นจริงแล้วไม่สามารถทำได้

^{๕๕} วรรณกรรมบาดแผล เป็นคอลัมน์พิเศษของนิตยสารโลกหนังสือปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ เดือนเมษายน ๒๕๒๔ คอลัมน์นี้ประกอบด้วยเรื่องสั้นและบทกวีที่ถ่ายทอดความรู้สึกและเรื่องราวของผู้ที่ผิดหวังจากการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ไม่ปรากฏคอลัมน์นี้อีกในโลกหนังสือฉบับต่อๆมา

^{๕๖} พิมพ์ครั้งแรกเป็นภาษาอังกฤษในนิตยสารเอเชียวีครายสัปดาห์ในปี ๒๕๒๙ แปลเป็นภาษาไทยและลงพิมพ์ในนิตยสารถนนหนังสือเมื่อปี ๒๕๓๐

นอกจากนั้น ยังมีเรื่องสั้นอีก ๒ เรื่องซึ่งมีแก่นเรื่องแตกต่างไปจากแก่นเรื่องกลุ่มต่าง ๆ คือ จะคอยจนวันพรุ่งนี้ ของ สุวัฒน์ ทิพวรรณ (๒๕๒๔) ซึ่งเสนอแก่นเรื่อง เหตุการณ์ ๖ ตุลาส่งผลให้คนต้องทิ้งอนาคตและครอบครัวเข้าไปต่อสู้อยู่ในป่า เป็นเรื่องราวของชายหนุ่มที่รอดชีวิตจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา แต่เขาก็ต้องหนีภัยการเมือง ทั้งคนรักไปร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ในป่า ต่อมาแฟนสาวก็ได้เห็นภาพชายคนรักเสียชีวิตในฐานะผู้ก่อการร้ายในข่าวหนังสือพิมพ์ แก่นเรื่องเช่นนี้ได้เคยปรากฏมาก่อนแล้วในช่วงที่สอง แต่เมื่อถึงช่วงที่สามกลับพบน้อยลงเหลือเพียงเรื่องเดียว

อีกเรื่องหนึ่ง คือ ป่าหลอม ของ ภานุมาศ ทักษณา (๒๕๒๙) เสนอแก่นเรื่อง เหตุการณ์เดือนตุลาว่าผ่านมานานแล้ว น่าจะถึงเวลาที่เราจะใช้บทเรียนนั้นหาแนวทางเพื่อหล่อหลอมคนรุ่นใหม่และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในงานรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลา ซึ่งจัดให้มีการอภิปรายบนเวที ชายคนหนึ่งได้ลุกขึ้นมาแสดงความคิดเห็นว่า ผู้ที่มีประสบการณ์จากเหตุการณ์เดือนตุลาทุกคนล้วนเป็นผู้มีความรู้ น่าจะร่วมกันหาแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาคนรุ่นใหม่มากกว่าการมานั่งพูดถึงแต่ทฤษฎี บทสนทนาหรือคำพูดของตัวละครถือเป็นสิ่งสำคัญในการนำเสนอแก่นเรื่องนี้ออกมา เนื่องจากเนื้อเรื่องเน้นหนักไปที่คำพูดของตัวละครมากกว่าพฤติกรรมหรือเหตุการณ์

ดังกล่าวนี้นี้ จะเห็นว่าแก่นเรื่องที่โดดเด่นมากที่สุดในช่วงที่สาม คือ แก่นเรื่อง นักศึกษาไม่สามารถร่วมอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และต้องกลับคืนเมืองด้วยความผิดหวังและเจ็บปวด เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของแก่นเรื่องที่เกิดขึ้นกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์จะพบว่า ในปี ๒๕๒๓ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ ลงวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาขอตัวกับทางการ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏเรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับการกลับคืนเมืองของนักศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ และแปลกแยกจากสังคมเมืองของผู้ที่ผ่านประสบการณ์การสู้รบในป่า แก่นเรื่องนี้อาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของประเด็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงของเวลาที่ส่งผลให้อุดมการณ์ของคนเปลี่ยนไป แต่การเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้เป็น การเปลี่ยนแปลงในแง่ที่นักศึกษาที่เข้าป่าหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาได้เรียนรู้ว่าอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ไม่ใช่ทางเลือกที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ยังปรากฏแก่นเรื่อง เหตุการณ์ ๖ ตุลา รุนแรงและโหดร้าย ซึ่งเป็นแก่นเรื่องที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ช่วงที่สอง ในช่วงที่สามแก่นเรื่องกลุ่มนี้ลดจำนวนลงแต่ก็ยังคงมีปรากฏอยู่ในขณะที่แก่นเรื่องเหตุการณ์ ๖ ตุลา ส่งผลให้คนต้องทิ้งอนาคตและครอบครัวเข้าป่าไปต่อสู้ร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยลดจำนวนลงเหลือเพียงเรื่องเดียวเช่นกัน ซึ่งอาจเป็นเหตุผลทางด้านเวลาที่เหตุการณ์ ๖ ตุลาผ่านไปนานขึ้น ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป การต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ถดถอยและรัฐบาลเปิดโอกาสให้คนกลับคืนสู่เมืองดังกล่าวนี้ออกมาแล้ว จึงส่งผลให้

แก่นเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเปลี่ยนแปลงไป กล่าวได้ว่า สถานการณ์ทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการนำเสนอแก่นเรื่องในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์อย่างไม่อาจจะปฏิเสธได้

๓.๑.๔ ช่วงที่สี่ : มกราคม ๒๕๓๒ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๕ เรื่องสั้นที่พบในช่วงเวลานี้มีทั้งหมด ๑๒ เรื่อง แบ่งแก่นเรื่องเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ ดังนี้

๓.๑.๔.๑ เมื่อเวลาผ่านไปคนก็หลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลา เนื่องจาก อุดมการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้มี ๕ เรื่อง ได้แก่ สองฟากสมัย^{๕๗} ของ ธิปธารา ชินทัตต์ (๒๕๓๒) สงครามครั้งใหม่^{๕๘} ของ สาคร พูลสุข (๒๕๓๒) ร้อน^{๕๙} ของ โคมฉาย (๒๕๓๒) ประวัติศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้ง ของ นิรันศักดิ์ บุญจันทร์ (๒๕๓๒) และ ลายเลือนในลมฝน ของ ชีวี ชีวา (๒๕๓๔)

ตัวอย่างเช่น เรื่อง สงครามครั้งใหม่^{๖๐} ของ สาคร พูลสุข เป็นเรื่องราวของชายคนหนึ่งที่ย้ายจากป่า เขารู้สึกแปลกแยกกับสังคมเมืองที่เปลี่ยนไป เขาได้พบกับคนรักเก่าซึ่งเคยร่วมกิจกรรมเพื่อมวลชนด้วยกัน แต่บัดนี้เธอเปลี่ยนไปทั้งการแต่งกายและความคิด เธอได้ถูกกลืนเข้าไปอยู่ในกระแสคลื่นแห่งทุนนิยม ซึ่งเขาคิดว่าการต่อสู้ในสมัยนี้คือการต่อสู้กับทุนนิยมที่หนักแล้ว เรื่อง ร้อน^{๖๑} ของ โคมฉาย เป็นเรื่องของชายคนหนึ่งที่เคยเป็นนักศึกษารวมศาสตร์ เมื่อเขาได้กลับมาที่มหาวิทยาลัยอีกครั้ง เขานึกถึงภาพเหตุการณ์ที่เขาพร้อมหลบกระสุนและหนีเอาชีวิตรอดกับเพื่อนเมื่อวันที่ ๖ ตุลา ๑๙ ปัจจุบันเขามีตำแหน่งหน้าที่การงานสำคัญ การแต่งกายของเขาเปลี่ยนไปไม่เหมือนก่อน เรื่องแสดงให้เห็นความคิดอ่านที่เปลี่ยนไปของชายคนนี้อย่างชัดเจนในตอนจบของเรื่องที่ทำให้เขารู้สึกสบายใจที่ไม่ได้นั่งรถเมล์ในที่ริมทางเดินแต่ได้นั่งริมหน้าต่าง แม้จะร้อนแต่ก็ช่วยให้เขาไม่ต้องแก้งนั้สับหงกไปตลอดทางเพราะมีแม่ลูกอ่อนสองคนขึ้นมาบนรถ ความคิดนี้แสดงให้เห็นว่าแม่ชายผู้นี้จะยังคงระลึกถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาอยู่ แต่เขาก็คิดถึงมันเพียงความทรงจำช่วงหนึ่งเท่านั้น แม้เขาจะเคยเข้าป่า แต่บัดนี้อุดมการณ์ต่างๆ ของเขาไม่เหมือนเดิมแล้ว แม้แต่การเสียสละอันน้อยนิดด้วยที่นั่งบนรถเมล์ เขาก็ยังไม่คิดจะทำ ดังนั้นอุดมการณ์ที่เคยทำเพื่อมวลชนของเขาจึงดับสูญลงพร้อมกับเวลาที่ผ่านไป ส่วนเรื่อง ลายเลือนในลมฝน ของ ชีวี ชีวา เล่าถึงชายคนหนึ่งที่ย้ายมาร่วมงานรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มหาวิทยาลัย เขาได้พบเพื่อนเก่าที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามาด้วยกันหลายคน มีการใช้สัญลักษณ์ในอาชีพต่างๆ ของเพื่อน คือ ช่างปั้นดินที่ขูดดินขอคืนจากคนด้วยท่าทีโรยแรง เขาต้องการดินเพื่อไปสร้างอนุสาวรีย์ที่จะห่อหุ้มกระดูกของผู้เสียชีวิต แต่ก็ไม่มีใครให้ดินเขา ดินในที่นี้ หมายถึง เงินที่ให้ด้วยความตั้งใจจะทำเพื่อเพื่อนที่เสียสละชีวิตในเหตุการณ์

^{๕๗} เรื่องสั้นชนะเลิศอันดับ ๒ จากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

^{๕๘} เรื่องสั้นชนะเลิศอันดับ ๑ จากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

^{๕๙} เรื่องสั้นรางวัลชมเชยอันดับ ๑ จากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

^{๖๐} เรื่องสั้นชนะเลิศอันดับ ๑ จากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

^{๖๑} เรื่องสั้นรางวัลชมเชยอันดับ ๑ จากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

เดือนตุลา เพื่อนผู้ค้าเนื้อขายเลือดที่มีร่างกายเต็มไปด้วยไขมันและไม่มีกระดูก หมายถึง คนที่ไม่มีอุดมการณ์และประกอบอาชีพด้วยการเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ เรื่องตอกย้ำแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ของคนอีกครั้งด้วยภาพของนักร้องวงที่มีสัญลักษณ์เป็นเกวียนซึ่งเคยร่วมเหตุการณ์เดือนตุลาด้วยเช่นกัน แต่บัดนี้นักร้องวงนี้เลือกที่จะไปออกรายการทีวีมากกว่ามาร้องเพลงในงานรำลึก

๓.๑.๔.๒ การต่อสู้ในป่าไม่ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างที่นักศึกษาที่ผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลาหวัดหวังไว้ แต่กลับสร้างความผิดหวังในอุดมการณ์และชีวิตที่ล้มเหลว เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้มี ๒ เรื่อง คือ ลมจระจกภูเขา^{๒๒} ของ ยอดดา สะเซ็มเซ็ง (๒๕๓๒) เป็นเรื่องของชายคนหนึ่งที่เขาเข้าไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา เขาได้กลับมาบ้านอีกครั้งเมื่อหลายปีผ่านไปด้วยสภาพขาพิการข้างหนึ่งกับร่างกายที่ทรุดโทรม เขาพบว่าสิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปมาก เขามาหาแม่ที่บ้าน แต่แม่ไม่อยู่ เขาพบเพียงเด็กหญิงซึ่งไม่รู้จักรว่าเขาคือลูกของแม่ ชายขาพิการเดินจากบ้านไปอีกครั้ง การมาของเขาเปรียบเหมือนสายลมที่พัดผ่านมาและไม่ซำก็จากไป ส่วนอีกเรื่องคือ ใบไม้แห่งกาลเวลา^{๒๓} ของ ถวัลย์ มาศจำรัส (๒๕๓๒) เป็นเรื่องของนักศึกษาที่เข้าไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา เช่นกัน เขานั่งนึกถึงคืนวันที่ผ่านไป เขาหนีตายเข้าไปและได้พบว่าสังคมในป่าก็มีปัญหาซึ่งผู้บริหารพรรคคอมมิวนิสต์ไม่เคยสนใจวิธีการแก้ปัญหาที่เขาเสนอ เวลาผ่านไปเขาก็ยังคงเป็นเพียงกลุ่มแนวร่วมเหมือนวันแรกที่เข้ามา เขานึกถึงแม่ที่มีเขาเป็นความหวังเดียวของครอบครัว นึกถึงการเสียสละชีวิตของเพื่อนๆ ที่ “ไม่มีสิทธิ์แม้การได้รับจารึกชื่ออยู่ที่ฐานอนุสาวรีย์สักแห่งด้วยซ้ำไป ไม่มีใครบนแผ่นดินนี้หรอกจะนึกถึงพวกเขา...”^{๒๔} เขานั่งมองใบไม้ร่วงในป่า “ในป่านี้ ใบไม้ร่วงลงเพื่อประโยชน์แก่ผู้ใด? เขาคิดในขณะที่เดียวกับที่ใบไม้อีกใบหนึ่งค่อยๆ ปลิวปลิวหมุนคว้างคว้างอ้อยอิ่งผ่านหน้าไป พร้อมกับเสียงสะอื้นร่ำรานรันทดของเขากระซิกกระซิก ก้องสะท้อนเย็นเยียบไปทั่วหุบเขา”^{๒๕} ความคิดคำนึงที่เจ็บปวดของชายผู้นี้สะท้อนความรู้สึกสิ้นหวังและตระหนักว่าการต่อสู้ในป่าของเขาไม่ได้ประโยชน์อันใด และในไม่ช้าเขาก็คงเป็นใบไม้ร่วงอีกหนึ่งใบในป่าแห่งนี้

๓.๑.๔.๓ เหตุการณ์เดือนตุลาสร้างความสูญเสียมากมายให้แก่ผู้คน เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้มี เช่น พ่อวีรชน^{๒๖} ของ สังคม เกสัชมาลา (๒๕๓๒) ที่เสนอแก่นเรื่องความโศกเศร้าของพ่อที่สูญเสียลูกชายไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และไม่มีอะไรมาทดแทนได้ พ่อไม่เคยภูมิใจกับคำว่า “พ่อวีรชน” เมื่อพ่อเห็นหน้าอดีตผู้นำเผด็จการที่เป็นต้นเหตุทำให้ลูกชายตนเสียชีวิตกลับมาขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดไปในหนังสือพิมพ์ก็ยิ่งแค้นใจ เรื่องนำเสนอแก่นเรื่องได้อย่าง

^{๒๒} เรื่องสั้นรางวัลจากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

^{๒๓} เรื่องสั้นรางวัลจากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

^{๒๔} ถวัลย์ มาศจำรัส, “ใบไม้แห่งกาลเวลา” ใน รอยต่อของกาลเวลา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางไท, ๒๕๓๒), หน้า ๘๖.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

^{๒๖} เรื่องสั้นชนะเลิศอันดับ ๓ จากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลาปี ๒๕๓๒

ชัดเจนด้วยคำพูดของพ่อที่ว่า “ลูกชายกู่ละ กูจะขอคืนจากใคร...”^{๖๗} บ่งบอกถึงความเจ็บปวดในหัวอกของผู้เป็นพ่ออย่างไม่มีอะไรมาทดแทนได้

อีกเรื่องหนึ่งคือ ต้องกลับ ของ นิมะ ราชิตี (๒๕๓๕) เป็นเรื่องราวของหญิงสาวที่ผิดหวังในความรัก เธอตัดสินใจไปทำงานที่อเมริกาเพื่อหนีจากสภาพแวดล้อมเดิม เธอไปอาศัยอยู่กับพี่ชายของเพื่อนซึ่งอยู่กับเพื่อนชายอีกคนหนึ่ง ในบ้านนั้นจึงมีเธอเป็นผู้หญิงคนเดียว และปัญหารักสามเส้าก็เกิดขึ้นเมื่อชายทั้งสองคนชอบเธอ แต่เธอนับถือพวกเขาในฐานะพี่ชาย ขณะนั้นเอง มีรายงานข่าวสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยว่า มีการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนเรือนแสน ทุกคนในบ้านต่างนั่งเฝ้ารอข่าวทีวีอย่างใจจดใจจ่อ เธอได้เห็นภาพของชายคนหนึ่งมีเลือดเต็มใบหน้าซึ่งกลายเป็นใบหน้าน้องชายของเธอเอง ในวันนั้นเธอตัดสินใจกลับเมืองไทยแม้ไม่เคยคิดที่จะกลับมาก่อน ภาพของคนสามคนที่ต่างก็รู้สึกอึดอัดใจต่อกันมานั่งรวมกันเพื่อรอฟังข่าวจากทีวีที่จะรายงานภาพเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่เกิดขึ้นที่เมืองไทยแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเกิดปัญหาอะไรขึ้นหรือแต่ละคนจะรู้สึกอย่างไร แต่ความรู้สึกที่ทุกคนมีต่อประเทศชาติ ความห่วงใยต่อญาติพี่น้องก็อยู่เหนือสิ่งอื่นใด เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นเพียงเรื่องเดียวที่แสดงถึงความรู้สึกของคนไทยในต่างแดน

นอกจากนั้น มีเรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องอื่นๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ ของ อัครศิริ ธรรมโชติ (๒๕๓๑) เรื่องเล่าเดือนตุลา ของ คินันท์ (๒๕๓๒)^{๖๘} และ วันนี้...ของเมื่อวาน ของ ไพฑูรย์ สุนทร (๒๕๓๕)

ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ ของ อัครศิริ ธรรมโชติ เสนอแก่นเรื่อง ความรุนแรงโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งถือเป็นแก่นเรื่องที่ปรากฏมาตั้งแต่ช่วงที่สอง อัครศิริ เล่าเรื่องนี้ด้วยสรรพนามบุรุษที่ ๑ “ผม” โดยเล่าย้อนหลังไปเมื่อสิบสองปีก่อน เรียงลำดับเหตุการณ์ ตั้งแต่วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนถึงเย็นวันที่ ๖ ตุลาคมของปีเดียวกัน “ผม” ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ ได้มีโอกาสเข้าไปในที่ชุมนุม และได้เดินดูสภาพมหาวิทยาลัยเมื่อกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดน บอกว่าควบคุมสถานการณ์ได้แล้ว “ผม” ได้เห็นภาพความรุนแรงเลวร้ายต่างๆ ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ ผมจึงต้องเล่าเหตุการณ์นี้ ในตอนท้ายเรื่องผู้เขียนจบว่า “เรื่องสั้นเรื่องนี้ ผมไม่ได้แต่งเติมขึ้นแม้บรรทัดเดียว”^{๖๙} ประโยคนี้อาจทำให้ผู้อ่านรู้สึกว้าว เรื่องสั้นเรื่องนี้ คือ เรื่องจริง เพราะเรื่องสั้นที่เขียนโดยไม่ได้แต่งเติม ย่อมเท่ากับฝ่าฝืนกฎหรือธรรมชาติของเรื่องแต่งหรืองานประเภทบันเทิงคดีที่เป็นส่วนผสมของจินตนาการ^{๗๐} อัครศิริหยิบประเด็นเรื่องแต่งที่ไม่ได้แต่งขึ้นมาเพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักว่า

^{๖๗} สังคม เกษขมาลา, “พ่อวีรชน” ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๖ - ๒๒ ตุลาคม ๒๕๓๒): ๕๗.

^{๖๘} เรื่องสั้นรางวัลจากการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒

^{๖๙} อัครศิริ ธรรมโชติ, “ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ” ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๓๐ ตุลาคม - ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๑): ๓๖

^{๗๐} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหัวข้อ ๒.๑ เรื่องสั้นและบันเทิง ใน บทที่ ๒

เรื่องแต่งหรือบันเทิงคดีก็สามารถเสนอข้อเท็จจริงได้ ไม่ต่างจากงานเขียนประเภทสารคดี ซึ่งถือเป็นประเด็นสำคัญของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง

เรื่องเล่าเดือนตุลา เสนอแก่นเรื่องที่ว่า แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปทำให้คนลืมเลือนและให้ความสำคัญกับเหตุการณ์เดือนตุลาลดน้อยลง แต่ก็ยังมีคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจและสืบทอดอุดมการณ์ของวีรชน กลวิธีสำคัญของเรื่องสั้นเรื่องนี้ คือ การใช้ภาพพจน์แบบบุคลาธิษฐาน (personification) ให้ต้นไม้ที่อยู่บริเวณรอบสนามหลวงและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีชีวิต อารมณ์ความรู้สึกเหมือนมนุษย์ และต้นไม้เหล่านี้จะร่วมกันระลึกถึงเหตุการณ์เดือนตุลาเมื่อถึงวาระครบรอบในแต่ละปีโดยมีโพธิ์เฒ่าเป็นผู้นำ ในปีนี้ หูกวางหนุ่มได้แสดงความคิดเห็นขัดแย้งและแสดงความไม่พอใจที่จะรับฟังเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์ที่ซ้ำซากเหมือนทุกปี หูกวางหนุ่มคิดว่ายุคสมัยได้ผ่านไปแล้ว และไม่ควรจะครวญรำถึงอดีตอีก ผู้เขียนใช้เหตุการณ์ธรรมชาติ คือ ฝนฟ้าคะนองมาช่วยเสริมอารมณ์และเน้นให้เห็นความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นพร้อมกับพายุฝนลมกรรโชกแรง สุดท้ายโพธิ์เฒ่าถูกฟ้าผ่าและโค่นลง แต่ในตอนจบของเรื่องกลับมีหน่ออ่อนที่แตกขึ้นมาจากซากตอของโพธิ์เฒ่า ซึ่งแสดงให้เห็นความมั่งคั่งและการสืบทอด ขณะเดียวกันเรื่องก็สร้างให้นักศึกษาสาวคนหนึ่งผูกพันกับต้นโพธิ์ต้นนี้ เธอจะเฝ้าดูโพธิ์ทุกเช้าค่ำ เศร้าเสียใจเมื่อมันตายไป และปีติที่ได้เห็นหน่ออ่อนของมันแตกขึ้นมาใหม่ ต้นโพธิ์อ่อนและนักศึกษาสาวในเรื่องคือตัวแทนของผู้ที่ให้ความสนใจและพร้อมจะสืบทอดอุดมการณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลา ที่ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้โพธิ์เฒ่าและหูกวางหนุ่มยังเป็นสัญลักษณ์แทนคนสองช่วงอายุที่มีความเห็นขัดแย้งกันอีกด้วย

สุดท้ายคือเรื่อง วันนี้...ของเมื่อวาน ที่เสนอแก่นเรื่องการทำของนิสิตนักศึกษา ประชาชนที่เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเป็นการกระทำอันยิ่งใหญ่และมีความสำคัญต่อประเทศชาติ โดยกล่าวถึงเรื่องราวของชายชราคนหนึ่งที่ย้ายลูกชายไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ชายชราไม่เคยเสียใจในสิ่งที่เกิดขึ้นเลย เขามีภูมิใจในตัวลูกชายมาก และดีใจที่ประเทศไทยได้ประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ครั้งนั้น

กล่าวโดยสรุป แก่นเรื่องที่พบมากในช่วงนี้ คือ ความเปลี่ยนแปลงของคนเมื่อเวลาผ่านไปก็หลงลืมอุดมการณ์ของตัวเองและหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลา เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะช่วงเวลาที่เรื่องสั้นเกิดขึ้นได้ผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลามาจนแล้ว สภาพสังคมและสถานการณ์ทางการเมืองก็เปลี่ยนแปลงไปจากแต่ก่อน แก่นเรื่องที่เสนอความเปลี่ยนแปลงของคนที่ยังหลงลืมอุดมการณ์และลืมเลือนเหตุการณ์เดือนตุลานั้นสะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมขณะที่เรื่องสั้นปรากฏขึ้น การบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองของเรื่องสั้นในช่วงนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ในอดีตกับเวลาปัจจุบันที่เรื่องสั้นเกิดขึ้น เรื่องไม่ได้มุ่งหวังเพียงบันทึกเหตุการณ์ในอดีต หากแต่บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เรื่องสั้นปรากฏด้วยเช่นกัน แก่นเรื่องกลุ่มนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของบทบาทใหม่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ที่เริ่มวิพากษ์วิจารณ์คนที่หลงลืมอุดมการณ์ และสังคมที่หลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองครั้ง

ในแง่ความสืบเนื่อง ในช่วงที่สี่นี้ก็ยังคงปรากฏแก่นเรื่องในกลุ่มของคนที่ผิดหวังจากพรรคคอมมิวนิสต์และกลับคืนสู่เมืองต่อจากช่วงที่สาม และหากสังเกตปีที่พิมพ์จะเห็นว่าเรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องกลุ่มนี้จะปรากฏจนถึงช่วงปี ๒๕๓๒ และไม่ปรากฏอีกเลยหลังจากนั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้ล่มสลายและการปราบปรามคอมมิวนิสต์ก็ได้จบสิ้นลงแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงไม่ปรากฏเรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้่อีกหลังจากปี ๒๕๓๒ นอกจากนี้ ยังปรากฏเรื่องสั้นที่ยังคงนำเสนอแก่นเรื่องความรุนแรงและโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลาอยู่เช่นกัน แม้เหตุการณ์จะผ่านไปแล้วหลายปีก็ตาม เช่นเดียวกับแก่นเรื่องยกย่องการเสียสละชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาซึ่งกลับมาปรากฏอีกครั้งในช่วงนี้

๓.๑.๕ ช่วงที่ห้า : มกราคม ๒๕๓๖ ถึง ธันวาคม ๒๕๔๕ เรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วงนี้มี ๑๑ เรื่อง แก่นเรื่องที่ปรากฏในช่วงนี้มีดังนี้

แก่นเรื่องที่จัดเป็นกลุ่มได้มีเพียงกลุ่มเดียว คือ แก่นเรื่องคนหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาและเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์เมื่อเวลาผ่านไป เรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องนี้มี ๔ เรื่อง คือ เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา (๒๕๓๖) ของ นิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์ หนุ่ม (สี่แยก) คอกวัว ของ อัคริทธิ ธรรมโชติ (๒๕๔๒) สุดแรงเหวี่ยง ของ ถาวร บุญรัตน์ (๒๕๓๙) และ เพื่อนเก่า ของ ชาติ กอบจิตติ (๒๕๔๐)

ตัวอย่างเช่น เรื่อง สุดแรงเหวี่ยง ของ ถาวร บุญรัตน์ (๒๕๓๙) เป็นเรื่องราวของดร.สรศักดิ์ผู้เคยร่วมต่อสู้ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เขาเป็นคนรวยที่ลงไปต่อสู้เพื่อคนจน แต่เมื่อเวลาผ่านไปดร.สรศักดิ์ก็เปลี่ยนแปลง เขาเชื่อว่าเหตุการณ์หนึ่งจะเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาที่เหมาะสมเท่านั้น เขาเล่นเกมการเมืองและเมื่อลงเล่นจริงเขาก็ยอมรับว่าไม่รู้ว่าความผิดถูกอยู่ตรงไหน ดร.สรศักดิ์เป็นตัวแทนของคนที่เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของตนเองเมื่อเวลาผ่านไป ส่วนเรื่อง เพื่อนเก่า แก่นเรื่องของเรื่องนี้ถูกนำเสนอผ่านชีวิตของชายคนหนึ่งที่เคยผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามา ปัจจุบันเขาทำงานหาเลี้ยงชีพและใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยเงินเดือน ชายคนนี้ได้เจอตุ้ยเพื่อนเก่าของเขา ตุ้ยเข้าป่าโดยหวังว่าป่าจะช่วยเปลี่ยนแปลงสังคมได้ สภาพของตุ้ยในขณะนี้ คือ สติเฟื่องเฟื่องและพ้อถึงอุดมการณ์ การสร้างตัวละครสองตัวนี้เปรียบเทียบกับช่วยแสดงให้เห็นว่า คนจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและสังคมที่เปลี่ยนไป คนที่ปรับตัวให้เข้ากับเวลาที่เปลี่ยนไปไม่ได้ก็จะมีสภาพอย่างตุ้ยในเรื่อง ส่วนคนที่ปรับได้ก็จะคิดถึงแต่การทำมาหาเลี้ยงชีพตัวเองและครอบครัวโดยไม่มีเวลาไปคิดถึงอุดมการณ์เพื่อมวลชนเหมือนที่ผ่านมา

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องอื่นๆ ที่พบแบบละหนึ่งเรื่อง ได้แก่ ใจคนคอย ของ ภาณุมาศ ภูมิถาวร (๒๕๔๔) เสนอแก่นเรื่อง ๖ ตุลาทำให้บัณฑิตนักศึกษาต้องทิ้งอนาคตและครอบครัวเข้าไปต่อสู้ในป่า นำมาซึ่งความโศกเศร้าและสูญเสียของผู้เป็นพ่อแม่ เรื่อง ลูกเอ๊ย...แม่ไม่เชื่อ ของ ปราโมช นาครธรรพ (๒๕๔๓) เสนอแก่นเรื่องความรุนแรงและความสูญเสียของพ่อแม่ที่เสียลูกไปในเหตุการณ์ ๖ ตุลา เนื้อเรื่องกล่าวถึงแม่ที่เฝ้าฟูมฟักทะนุถนอมเลี้ยงลูกชาย

คนดียามด้วยความรักและความยากลำบาก ลูกคือความหวังและคือทุกสิ่งทุกอย่างของแม่ แม่ภูมิใจในตัวลูกและในตัวพ่อของลูกที่เป็นข้าราชการที่ ซื่อสัตย์และเสียชีวิตเพราะความเข้าใจผิดของคนร้ายที่จะดักยิงข้าราชการคดโกงคนหนึ่ง แต่พ่อกลับยืมรถเขามาขับ แม่เป็นลูกเสือชาวบ้านที่ภูมิใจในภารกิจปกป้องชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ของตนเช่นกัน แม่ถูกปลุกฝังให้เชื่อว่าคอมมิวนิสต์จ้องจะทำลายประเทศชาติที่แม่รัก ลูกของแม่ไม่ใช่ นักกิจกรรม ลูกไปร่วมการประชุมครั้งหนึ่งกับเด็กหญิงข้างบ้านที่ลูกมีใจสมัครรักใคร่อยู่ และในเย็นวันนั้นแม่ก็ได้เห็นภาพศพที่ถูกแขวนคอซึ่งก็คือลูกของแม่เอง ลูกถูกกล่าวหาว่าเป็นอวน ลูกตายเพราะความผิดพลาดเหมือนอย่างพ่อ แก่นเรื่องนี้ก็มีลักษณะสืบทอดมาจากแก่นเรื่องที่ปรากฏมาก่อนหน้านี้ เป็นการตอกย้ำให้เห็นความรุนแรงโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลา

เรื่อง รอยอดีต-ปรตัยบัน ของ แสงดาว ศรีทราหมัน (๒๕๓๖) เสนอแก่นเรื่องรัฐไทยคู่เคียงกับการใช้ความรุนแรงกับประชาชน เนื้อเรื่องกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองทั้งสามครั้ง คือ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และพฤษภาคม ๒๕๓๕ เล่าผ่านตัวละครเอก “ฉันทน์” ที่ยังจดจำภาพเหตุการณ์เหล่านี้ได้เสมอ ฉันทน์ได้คุยกับผู้เฒ่าคนหนึ่ง ผู้เฒ่ากล่าวด้วยเสียงสงบและเยือกเย็นว่า “ลูกหลานเอ๋ย...ม้ามันเคยเตะ มันก็ต้องเตะ!”^{๗๑} คำพูดของชายชราเป็นการเปรียบเทียบรัฐบาลกับม้า ม้าเคยเตะเจ้าของฉันทน์ได้ รัฐที่เคยใช้อำนาจและความรุนแรงกับประชาชนก็จะไม่ลังเลที่จะปฏิบัติเช่นนั้นอีก ตราบเท่าที่เราจะยอมให้ม้าเตะเราซ้ำๆ อยู่เรื่อยไป ส่วนเรื่อง แรงอสุรี ไล่เดือนปีศาจ ของ ปราโมช ปราโมทย์ (๒๕๓๘) เสนอแก่นเรื่องประชาชนต้องร่วมกันต่อสู้เพื่อให้สังคมหลุดพ้นจากเผด็จการทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเผด็จการทหารหรือเผด็จการทุนนิยม เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นสัญลักษณ์ เล่าถึงประชาชนที่ต้องทุกข์ทนอยู่ใต้ฟ้ามีดมน ไม่เคยเห็นแสงตะวัน มีแรงอสุรีบินวนเวียนอยู่ทั่วเมือง ท้องฟ้าในเรื่อง หมายถึง รัฐบาลผู้บริหารประเทศ แรงอสุรี หมายถึง ระบบเผด็จการทหารที่ใช้กำลังรุนแรงกับประชาชน ดวงตะวัน หมายถึง สิทธิเสรีภาพหรือประชาธิปไตยที่แท้จริงของปวงชน ประชาชนในดินแดนแห่งนั้นได้ต่อสู้ฟันฝ่าเมฆฝนเลือดที่แสบร้อนทุนทุรายถึงสามครั้งซึ่งเท่ากับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖, ๖ ตุลา ๑๙ และ พฤษภาคม ๒๕๓๕ การต่อสู้ในแต่ละครั้งจบลงที่ประชาชนพอจะได้เห็นลำแสงส่องผ่านม่านฟ้า แต่มีขามินานก็จะลับหายไปกลายเป็นสายหมอก แรงอสุรีก็ยังคงบินเวียนเหนือ่านฟ้าเช่นเดิม จนเมื่อการต่อสู้ครั้งหลังสุด แรงอสุรีได้แผ่ภัยฝนเลือดและพากันล้มตาย ซึ่งหมายถึงเผด็จการทหารไม่อาจต่อต้านพลังประชาชนได้และต้องถูกล้มล้างไปในที่สุดภายหลังเหตุการณ์ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๕ แต่แสงเรืองรองที่คนเห็นนั้นก็ยังมีไขแสงแห่งดวงตะวันที่แท้จริง เพราะซากศพของแรงได้กลายมาเป็น ไล่เดือนปีศาจที่ซอนไขลงผืนดินคอยหลอกหลอนและทำร้ายผู้คน ไล่เดือนปีศาจในที่นี้จึง หมายถึงระบอบเผด็จการที่เปลี่ยนโฉมหน้าไปจากระบอบเผด็จการทหารมาสู่ระบอบเผด็จการทางเศรษฐกิจ ทุนนิยมที่คอยทำร้ายและเอาเปรียบประชาชนอย่างไม่รู้ตัว ดังนั้นประชาชนทุกคนจึงต้องรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับภัยร้ายใหม่ที่มาถึง เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยหรือดวงตะวันที่แท้จริง แก่นเรื่องของ

^{๗๑} แสงดาว ศรีทราหมัน “รอยอดีต-ปรตัยบัน” เนชั่นสุดสัปดาห์ (๘-๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๓.

เรื่องสั้นเรื่องนี้ คือ ประชาชนต้องร่วมกันต่อสู้เพื่อให้สังคมหลุดพ้นจากเผด็จการทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเผด็จการทหารหรือเผด็จการทุนนิยม

ความน่าสนใจของเรื่องสั้นสองเรื่องนี้ คือ เป็นเรื่องสั้นเพียงสองเรื่องที่นอกจากจะกล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลาแล้ว ยังกล่าวถึงเหตุการณ์พฤษภาคม ๒๕๓๕ ด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากปีที่พิมพ์จะเห็นว่า รอยอดีต-ปรกติ พิมพ์ในปี ๒๕๓๖ แรงอสุรี ไล่เดือนปีศาจตีพิมพ์ในปี ๒๕๓๘ ถ้าดูจากเวลาที่เรื่องสั้นปรากฏจะเห็นว่าใกล้เคียงกับเหตุการณ์พฤษภา ๒๕๓๕ มาก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเหตุการณ์พฤษภา ๒๕๓๕ น่าจะมีอิทธิพลหรือเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดเรื่องสั้นสองเรื่องนี้มากกว่าตัวเหตุการณ์เดือนตุลา นอกจากนี้ การกล่าวถึงเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั้งสามครั้งในเรื่องสั้นน่าจะเป็นเพียงการเชื่อมโยงให้เห็นว่า รัฐไทยได้ก่อความรุนแรงกับประชาชนซ้ำซ้อนถึงสามครั้ง แม้โดยเนื้อเรื่องจะมีลักษณะของการบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาก็ตาม

เรื่อง ซากประชาธิปไตย ของ มนัส สัตยารักษ์ (๒๕๔๑) เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่พยายามเสนอแก่นเรื่องที่แตกต่างไปจากที่ผ่านมา คือ เสนอว่าการเรียกร้องประชาธิปไตยไม่ได้มีแต่ด้านที่ดี หากแต่มีด้านร้ายที่เป็นรอยต่อเหลือไว้ให้เห็นด้วยเช่นกัน เนื้อเรื่องเล่าถึงนิรนาม ซึ่งก็คือตำรวจที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลา นิรนามเป็นตัวแทนของร่องรอยความเลวร้ายของการเรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งเวลาปัจจุบันในเรื่องก็ได้เกิดการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยขึ้นอีก ตำรวจต้องยอมสละโรงพัก มีผู้ชุมนุมมากมายบุกเข้ามาทำลายข้าวของและรื้อค้น ฉกฉวยสมบัติและของมีค่าไปจากโรงพัก โดยที่ตำรวจไม่กล้าทำอะไรเพราะ “พวกมันเป็นโจรแต่ก็เป็นประชาชน และมันจะกลายเป็นวีรบุรุษทันทีที่ใครสักคนยิงมันหรือจับมัน”^{๗๒}

เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นทัศนะอีกด้านของการเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนที่คนมักมองว่าเป็นสิ่งถูกต้องดีงาม ประชาชน คือ ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้าย แต่เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งว่า มีผู้ฉกฉวยโอกาสจากการประท้วงและตำรวจเองก็อึดอัดใจเพราะเขาอยู่ในภาวะที่ถูกบังคับให้ปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวที่แสดงให้เห็นถึงความลำบากใจของตำรวจ ซึ่งถ้ามองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ตำรวจคือเจ้าหน้าที่รัฐที่ถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามนักศึกษา ประชาชนโดยสิ้นเชิง

เรื่อง ตุลา ของ ชาติ กอบจิตติ (๒๕๔๒) เสนอแก่นเรื่องคนที่ใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์สาธารณะเพื่อประโยชน์ของตนเอง เรื่องนี้ใช้วิธีการเล่าเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกันสลับกัน เหตุการณ์แรก คือ เหตุการณ์ ๖ ตุลา เหตุการณ์ที่สอง คือ ชายคนหนึ่งออกจากบ้านมาโดยอ้างว่าไปร่วมประท้วงที่ท้องสนามหลวง แต่ในความเป็นจริงแล้วเขาใช้เวลาช่วงนั้นอยู่กับหญิงสาวคนหนึ่งที่พักพิง โดยที่ภรรยาของเขาไม่รู้ เธอหลงเชื่อและภูมิใจในตัวสามีว่าเป็นคน

^{๗๒} มนัส สัตยารักษ์, “ซากประชาธิปไตย” มติชนสุดสัปดาห์ (๖ ตุลาคม ๒๕๔๑) : ๓๗.

กล่าวหาญ การที่สามีอ้างว่าไปร่วมเหตุการณ์ ๖ ตุลา แต่แท้ที่จริงแล้วกลับไปมีความสุขอยู่กับผู้หญิงคนอื่นนี้แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาถูกนำไปอ้างเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของสามี ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์สาธารณะที่เรียบง่ายที่สุด เป็นสิ่งที่เรื่อบอกให้รู้โดยตรงไปตรงมา ที่จริงแล้วรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ครั้งนั้นเพื่อประโยชน์ของตนในสังคมอาจยังมีอีกมากและหลากหลายซับซ้อนไปกว่าเรื่องที่แต่งขึ้น ความเลวร้ายของการกระทำนี้ไม่เพียงอยู่ที่การใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์สาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว หากแต่อยู่ที่ในเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นมีผู้ทุกข์ทรมาน บาดเจ็บล้มตายมากมาย แต่กลับถูกบุคคลที่เห็นแก่ตัวใช้ประโยชน์จากเลือดและน้ำตาของผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์และความสุขสบายของตนเอง วีรชนผู้เสียสละเหล่านั้นจึงเท่ากับถูกกระทำซ้ำซ้อนมากขึ้นไปกว่าการถูกทำร้ายร่างกายและเสียชีวิต แก่นเรื่องนี้เป็นแก่นเรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นซึ่งแสดงให้เห็นความพยายามที่จะเสนอแง่มุมใหม่ๆ ที่มีต่อเหตุการณ์เดือนตุลาของนักเขียน

สุดท้ายคือ ภาพเก่า^{๗๓} ของ ชชาติณรงค์ วิสุตกุล (๒๕๔๕) เป็นเรื่องราวของ โโกเมนที่เฝ้าฝันถึงแต่นกพิราบที่ถูกฆ่าตาย และความทรงจำในวัยเด็กระหว่างเขากับพิณรี โโกเมนเกิดและเติบโตที่เมืองนอก เขาได้กลับมาเมืองไทยและสนิทสนมกับพิณรีซึ่งในขณะนั้นเป็นนักศึกษา พินรีรักนกพิราบและบอกกับเข่าว่ามันคือตัวแทนของอิสรภาพ พินรีทำกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจนทำให้มีเวลาเล่นสนุกกับโกเมนน้อย วันหนึ่งโกเมนเห็นพิณรีนำหนังสือไปฝัง เขาไม่เข้าใจการกระทำของพิณรี ไม่เข้าใจกิจกรรมที่พิณรีทำ และยังไม่เข้าใจมากยิ่งขึ้นเมื่อพิณรีหายไปไม่มีใครตอบเขาว่าพิณรีหายไปไหน แต่หลังจากเหตุการณ์นั้นเขาก็ถูกพ่อแม่ส่งตัวกลับไปเรียนที่เมืองนอกต่อ ปัจจุบันนี้เขาเป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจให้นายกรัฐมนตรี เขาเฝ้าฝันถึงแต่นกพิราบและไม่อยากฆ่านกพิราบเอง เมื่อได้นั่งนึกทบทวนเรื่องราวต่างๆ โโกเมนก็ได้ไปขุดหนังสือที่พิณรีฝังไว้ขึ้นมาอ่าน และบัดนี้เขาเข้าใจทุกสิ่งทีพิณรีทำแล้ว เขาลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจพร้อมยื่นข้อเสนอข้อหนึ่งให้ท่านนายกฯ ซึ่งข้อเสนอในเรื่องไม่ได้ระบุว่าเป็นข้อเสนออะไร แต่นายกฯ ปฏิเสธข้อเสนอของเขา โโกเมนในเรื่องจึงเป็นตัวแทนของคนที่ไม่เข้าใจความตั้งใจและการกระทำของนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลา เช่นเดียวกับอีกหลายคน แต่สักวันหนึ่งคนเหล่านั้นก็จะเข้าใจ ซึ่งก็คือแก่นเรื่องหลักที่เรื่องสั้นนำเสนอ

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่าแก่นเรื่องที่ปรากฏในช่วงนี้มีลักษณะกระจัดกระจาย ไม่เป็นกลุ่มใหญ่ เหตุผลที่น่าจะเป็นไปได้มี ๒ ประการคือ

ประการที่หนึ่งเป็นเหตุผลด้านเวลา ความเปลี่ยนแปลงของแก่นเรื่องที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านเวลา กล่าวคือ เมื่อเหตุการณ์เดือนตุลาผ่านพ้นไปนานมากขึ้น ความรู้สึกของคนที่มีต่อเหตุการณ์ก็เปลี่ยนไป มีความแตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะความรู้สึกยกย่องสรรเสริญ เชิดชูวีรกรรม หรือโกรธแค้นเจ็บปวด เวลาที่ผ่านไปเปิด

^{๗๓} เรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า ๒๕๔๕

โอกาสให้คนได้วิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์มากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักเขียนสามารถที่จะเสนอแก่นเรื่องที่แตกต่างออกไปจากที่เคยปรากฏมา ลองคิดถึงความเป็นว่า ถ้าหากเรื่องสั้นที่เสนอแก่นเรื่องเรื่องการเรียกร้องประชาธิปไตยมีด้านลบ และแสดงให้เห็นว่าในกลุ่มผู้เรียกร้องมีมิชฌาชีพถูกเขียนขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประชาธิปไตยกำลังเบ่งบาน และคนกำลังภาคภูมิใจและซาบซึ้งใจกับการเสียสละของวีรชน แก่นเรื่องเช่นนี้จะได้รับการยอมรับอย่างน้อยเพียงใด

ประการที่สองเป็นเหตุผลด้านวรรณกรรม กล่าวคือ นักเขียนจำเป็นต้องนำเสนอแก่นเรื่องที่แปลกใหม่ ไม่หยุดนิ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากจำเจ การมองเห็นแง่มุมใหม่ของเหตุการณ์จึงเกิดขึ้นเมื่อเวลาทำให้ถอยห่างจากเหตุการณ์จริงมากขึ้น

ข้อสรุปในประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่า แก่นเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเปรียบได้กับเหตุการณ์เหตุการณ์หนึ่งจะเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยเท่านั้น คงบอกไม่ได้ว่าเหตุการณ์อย่าง ๑๔ ตุลาจะเกิดขึ้นกับสังคมไทยในรูปแบบเดียวกันนี้ได้หรือไม่ แต่สิ่งที่ทำได้ คือ จดจำและนำเสนอออกมาในรูปแบบของประวัติศาสตร์และวรรณกรรม เช่นกันกับแก่นเรื่องที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลา แก่นเรื่องลักษณะต่างๆ จะเกิดขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่จำเพาะเหมาะสมเท่านั้น เช่น แก่นเรื่องความเปลี่ยนแปลงของคนและอุดมการณ์ก็จะเกิดขึ้นได้ในช่วงที่สังคมเปลี่ยนแปลง คนไม่สนใจเหตุการณ์เดือนตุลา เนื่องจากเมื่อเวลาผ่านไปคนก็ลืมเลือนเหตุการณ์กันมากขึ้น แก่นเรื่องในลักษณะนี้คงไม่ปรากฏในช่วงที่เหตุการณ์เดือนตุลายังเป็นที่ยังใจและจดจำอย่างในช่วง ๒๕๒๑ ถึง ๒๕๒๓

อย่างไรก็ตาม แก่นเรื่องอื่นๆ ที่สืบทอดมาจากช่วงที่สี่ก็ยังมีปรากฏอยู่ คือ แก่นเรื่องความเปลี่ยนแปลงของคนและอุดมการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป และผู้คนลืมเลือนเหตุการณ์เดือนตุลากันมากขึ้น อีกทั้งยังพบแก่นเรื่องที่นำเสนอภาพความโหดร้าย ป่าเถื่อนของเหตุการณ์ ๖ ตุลา แก่นเรื่องที่แสดงความโศกเศร้าสูญเสียของพ่อแม่ที่เสียลูกไปในเหตุการณ์เดือนตุลา หรือต้องรอคอยการกลับมาของลูกที่ไม่รู้จะมาถึงเมื่อไร ซึ่งแก่นเรื่องเหล่านี้ลดจำนวนลงจากที่เคยพบมากในช่วงก่อนอันเป็นผลมาจากปัจจัยด้านเวลาดังกล่าวมาแล้ว

ดังที่กล่าวมา แก่นเรื่องในช่วงต่างๆสามารถสรุปในลักษณะของตารางแสดงผลได้ดังนี้

เวลา	เหตุการณ์ทางการเมือง	แก่นเรื่อง	จำนวนเรื่อง
หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖	เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	๑. การเสียสละชีวิตของนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นการกระทำที่น่ายกย่อง ๒. ประชาชนต้องต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย	๓ ๒

ตุลาคม ๒๕๑๙		<p>๓. ประเด็นอื่นๆ คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความหมายของการเรียกร้องประชาธิปไตยของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด 	๑
หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ธันวาคม ๒๕๒๓	พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมผู้กระทำผิดในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	<p>๑. เหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย ป่าเถื่อนและเป็นการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของรัฐ</p> <p>๒. จิตสำนึกของการต่อสู้ไม่เคยตาย การตายของนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาเป็นเพียงการตายแต่ร่างกาย</p> <p>๓. เหตุการณ์ ๖ ตุลามีบีบคั้นให้นักศึกษาที่รอดชีวิตต้องเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ ยอมทิ้งอนาคตและครอบครัวเพื่ออุดมการณ์</p> <p>๔. การกระทำและการเสียสละของนิสิตนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง</p> <p>๕. ประเด็นอื่นๆ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระที่เข้ามาข้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาเป็นพระที่ไม่ให้นำนับถือศรัทธา - การมีจุดยืนหรือมีอุดมการณ์อยู่ฝ่ายไหนไม่สำคัญ สิ่งสำคัญก็คือ ต้องรู้จักเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน - นักศึกษาและทหารต่างก็มีเหตุผลในการกระทำของตนตามภาระหน้าที่และอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน 	๗ ๖ ๔ ๒ ๑ ๑ ๑
มกราคม ๒๕๒๔ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๑	คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ นโยบายต่อสู้เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์	<p>๑. นักศึกษาไม่สามารถร่วมอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และจำต้องออกจากป่าด้วยความผิดหวังและท้อแท้</p> <p>๒. เหตุการณ์ ๖ ตุลารุนแรงและโหดร้าย</p> <p>๓. ประเด็นอื่นๆ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - เหตุการณ์ ๖ ตุลา ส่งผลให้คนต้องทิ้งอนาคตและครอบครัวเข้าไปต่อสู้ในป่า 	๖ ๒ ๑

		- เหตุการณ์เดือนตุลาผ่านมานานแล้ว น่าจะถึงเวลาที่จะใช้บทเรียนนั้นหาแนวทางเพื่อหล่อหลอมคนรุ่นใหม่และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น	๑
มกราคม ๒๕๓๒ ถึง ธันวาคม ๒๕๓๕	การประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลา โดยความร่วมมือระหว่าง สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย หนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และ สำนักพิมพ์ทางไท ในปี ๒๕๓๒	๑. เมื่อเวลาผ่านไปคนก็ลืมเหตุการณ์เดือนตุลา เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ๒. การต่อสู้ในป่าไม่ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างที่นักศึกษาที่ผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลาคาดหวังไว้ แต่กลับสร้างความผิดหวังในอุดมการณ์ และชีวิตที่ล้มเหลว ๓. เหตุการณ์เดือนตุลาสร้างความสูญเสียมากมายให้แก่ผู้คน ๔. ประเด็นอื่นๆ ได้แก่	๕ ๒
	เหตุการณ์พฤษภาคม ๒๕๓๕	- เหตุการณ์ ๖ ตุลารุนแรงและโหดร้าย - แม้เวลาจะเปลี่ยนไปทำให้คนลืมเลือนและไม่เห็นความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลา แต่ก็ยังมีคนรุ่นใหม่ที่สนใจและสืบทอดอุดมการณ์ของวีรชน - การเสียสละของนักศึกษา ประชาชน ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่และมีความสำคัญต่อประเทศ	๑ ๑ ๑
มกราคม ๒๕๓๖ ถึง ธันวาคม ๒๕๔๕	(ผลกระทบจากเหตุการณ์พฤษภาคม ๒๕๓๕)	๑. คนหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาและเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์เมื่อเวลาผ่านไป ๒. เหตุการณ์ ๖ ตุลาทำให้นิสิตนักศึกษาต้องทิ้งอนาคตและครอบครัวไปต่อสู้ในป่า ๓. เหตุการณ์ ๖ ตุลารุนแรงและโหดร้าย ๔. รัฐไทยคุ้นเคยกับการใช้ความรุนแรงกับประชาชน ๕. ประชาชนต้องร่วมกันต่อสู้เพื่อให้	๔ ๑ ๑ ๑ ๑

		<p>สังคมหลุดพ้นจากเผด็จการทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเผด็จการทหารหรือเผด็จการทุนนิยม</p> <p>๖. การเรียกร้องประชาธิปไตยไม่ได้มีแต่ด้านที่ดี หากแต่มีด้านร้ายที่เป็นรอยต่างเหลือไว้ให้เห็นด้วยเช่นกัน</p> <p>๗. มีคนใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์สาธารณะเพื่อประโยชน์ของตนเอง</p> <p>๘. สักวันหนึ่งคนจะเข้าใจการกระทำของนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลา</p>	<p>๑</p> <p>๑</p> <p>๑</p>
--	--	--	----------------------------

จากตารางจะเห็นว่าแก่นเรื่องที่สำคัญในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ คือ แก่นเรื่องการเสียสละชีวิตของนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นการกระทำที่น่ายกย่อง และแก่นเรื่องประชาชนต้องต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แต่พอมาถึงในช่วงที่ ๒ คือ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ธันวาคม ๒๕๒๓ แก่นเรื่องดังกล่าวกลับมีจำนวนลดลง ปรากฏแก่นเรื่องความรุนแรงโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลา แก่นเรื่องจิตสำนึกของการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาไม่เคยตาย และแก่นเรื่องเหตุการณ์ ๖ ตุลาบีบคั้นให้นิสิตนักศึกษาต้องทิ้งอนาคตและครอบครัวเข้าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์มาแทนที่ แก่นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ปรากฏขึ้นในช่วงนี้ได้ลดบทบาทและความสำคัญของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมลง การที่นักเขียนเปลี่ยนความสนใจและประเด็นการนำเสนอเรื่องราวมาที่เหตุการณ์ ๖ ตุลา อาจเป็นเพราะเหตุการณ์ ๖ ตุลาไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นความรุนแรงโหดร้าย แต่ยังก่อให้เกิดความรู้สึกพ่ายแพ้และเจ็บปวดผิดหวัง ต่างจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่แสดงถึงชัยชนะและความสำเร็จ เนื่องจากนักศึกษาประชาชนสามารถขับไล่ผู้นำเผด็จการออกนอกประเทศได้ นอกจากนี้เหตุการณ์ ๖ ตุลายังเป็นภาพของความโหดร้ายที่คนไทยกระทำต่อคนไทยด้วยกันบนผืนแผ่นดินไทยที่เป็นเมืองที่ผู้คนนับถือศาสนาพุทธ ภาพความรุนแรงโหดร้ายดังกล่าวทำให้นักเขียนเกิดอารมณ์สะเทือนใจและถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนั้นออกมาเป็นเรื่องสั้น ด้วยเหตุนี้ แก่นเรื่องและเนื้อหาของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในช่วงหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาจึงมุ่งประเด็นไปที่เหตุการณ์ ๖ ตุลามากกว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา

ในช่วง ๒๕๒๔ ถึง ๒๕๓๑ แก่นเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในช่วงนี้ให้ความสำคัญกับความรู้สึกของนิสิตนักศึกษาที่ไม่สามารถร่วมอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และจำต้องออกจากป่าด้วยความผิดหวังและท้อแท้ แก่นเรื่องที่ปรากฏนี้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่ได้มีการออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖/๒๕๒๓ เป็นนโยบายต่อสู้เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์ นโยบายนี้เปิดโอกาสให้นักศึกษาที่เข้าป่าหวนคืนสู่เมือง เข้ามอบตัวต่อรัฐในฐานะผู้ร่วมพัฒนาประเทศไทย แก่นเรื่องในช่วงนี้จึงเน้นที่การแสดงความรู้สึกเจ็บปวดผิดหวังจากพรรคคอมมิวนิสต์

ต่อมาในปี ๒๕๓๒ แก่นเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง คือ เกิดแก่นเรื่องว่าเมื่อเวลาผ่านไปคนก็ลืมเหตุการณ์เดือนตุลา เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป แก่นเรื่องนี้สะท้อนภาพสังคมที่ผู้คนต่างหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลามากขึ้น เนื่องจากผ่านเหตุการณ์มาแล้วหลายสิบปี อีกทั้งยังพบแก่นเรื่องที่แสดงความผิดหวังในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์สืบเนื่องจากช่วงที่ผ่านมา ซึ่งหลังจากปี ๒๕๓๒ แก่นเรื่องดังกล่าวก็ไม่ปรากฏอีกเลย นอกจากนี้จะเห็นว่าในเรื่องสั้นที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาอีกครั้ง หลังจากทีแนวเรื่องสั้นที่ผ่านมาให้ความสนใจกับเหตุการณ์ ๖ ตุลามากกว่า การปรากฏเรื่องสั้นที่ยกย่องความสำคัญและการเสียสละของวีรชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลานี้ อาจเป็นไปได้ว่าผู้เขียนต้องการที่จะรำลึกและตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลา จึงมีการกล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่แสดงถึงชัยชนะของประชาชน

แก่นเรื่องสำคัญของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในช่วงสุดท้าย คือตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ ถึง ๒๕๔๕ ก็ยังคงเป็นแก่นเรื่องคนหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาและเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์เมื่อเวลาผ่านไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นมีบทบาทในการรำลึกและสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคนและสังคมเมื่อเวลาผ่านไป นอกจากนี้ยังพบแก่นเรื่องที่เสนอประเด็นอื่นๆเป็นจำนวนมากซึ่งมีทั้งแก่นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากช่วงที่ผ่านมาอย่างแก่นเรื่องเหตุการณ์ ๖ ตุลา รุนแรงและโหดร้าย แก่นเรื่องเหตุการณ์ ๖ ตุลาทำให้นักศึกษาค้นคว้าต้องทั้งอนาคตและครอบครัวไปต่อสู้อันป่า หรือแก่นเรื่องที่เรียกร้องให้ประชาชนต่อสู้กับอำนาจการปกครองที่ไม่เป็นธรรมในรูปแบบต่างๆ ขณะเดียวกันก็พบแก่นเรื่องที่เสนอประเด็นใหม่ที่ต่างออกไปอย่างแก่นเรื่องมีคนใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์สาธารณะเพื่อประโยชน์ของตนเอง และแก่นเรื่องสักวันหนึ่งคนจะเข้าใจการกระทำของนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลา

กล่าวโดยสรุป แก่นเรื่องที่ปรากฏในแต่ละช่วงปีที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มความเปลี่ยนแปลง

กลุ่มความเปลี่ยนแปลงในที่นี้หมายถึง แก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อเวลาผ่านไปสถานการณ์ทางการเมือง ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนอุดมการณ์ของคนก็เปลี่ยนแปลงไป แก่นเรื่องที่เสนอเรื่องความเปลี่ยนแปลงนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) ความเปลี่ยนแปลงของนักศึกษาที่เมื่อเวลาผ่านไปก็ได้ตระหนักว่าอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ไม่ได้ช่วยให้นักศึกษาสามารถพัฒนาหรือสร้างสังคมใหม่ที่ดีกว่าเดิมได้ และในทางกลับกันการต่อสู้ในป่าก็ไร้ความหมาย เหลือไว้เพียงสภาพร่างกายที่ทรุดโทรมกับสภาพจิตใจที่ผิดหวังและแปลกแยกจากสังคมเมืองที่ต้องเผชิญเมื่อตัดสินใจออกจากป่า ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ที่เกิดขึ้น

๒) ความเปลี่ยนแปลงของคนที่ผ่านมาเหตุการณ์เดือนตุลามาเมื่อเวลาผ่านไป แก่นเรื่องนี้พบมากในช่วงที่ ๔ และ ๕ คือ ปี ๒๕๓๒ – ๒๕๔๕ เป็นแก่นเรื่องที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมและวิพากษ์วิจารณ์คนหลังล้มอุดมการณ์ของตัวเอง

๓) ความเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมที่นับวันจะสนใจเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาน้อยลง แก่นเรื่องนี้ก็พบเฉพาะในช่วงที่ ๔ และ ๕ เช่นกัน

๒. กลุ่มความรุนแรงและความสูญเสียจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา

แก่นเรื่องในกลุ่มนี้รวมเอาแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นความรุนแรงของเหตุการณ์ ๖ ตุลาและความสูญเสียของพ่อแม่ที่เสียลูกไปในเหตุการณ์ดังกล่าว ตลอดจนการที่นิสิตนักศึกษาต้องทิ้งอนาคตหนีภัยการเมืองเข้าไปร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แก่นเรื่องกลุ่มนี้พบมากในช่วงปี ๒๕๒๑ – ๒๕๒๓ และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

บทบาทหน้าที่ของแก่นเรื่องกลุ่มนี้ คือ เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ถูกปิดบังและบิดเบือนจากฝ่ายรัฐ ข้อเท็จจริงที่ว่านี่ก็คือ การที่รัฐใช้อำนาจจัดการกับนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่รัฐใช้กำลังทหารติดอาวุธเข้าปราบปรามนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ไม่มีอาวุธ และด้วยการสร้างกระแสคอมมิวนิสต์และกระแสนิยมที่ให้ความสำคัญกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มากกว่าการกระทำของนิสิตนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ และมุ่งทำลายสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นเหตุให้คนไทยต้องมาฆ่ากันเอง นอกจากนี้ แก่นเรื่องในกลุ่มความรุนแรงและความสูญเสียยังทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้แก่นักศึกษาที่เข้าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อต้านรัฐที่ใช้ความรุนแรงกับประชาชน

๓. กลุ่มปลุกจิตสำนึกให้เกิดการต่อสู้และสืบสานอุดมการณ์ประชาธิปไตย

แก่นเรื่องในกลุ่มนี้พบมากในช่วงที่ ๑ และ ช่วงที่ ๒ คือ ตั้งแต่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึง ๒๕๒๓ การปลุกจิตสำนึกให้เกิดการต่อสู้และสืบสานอุดมการณ์ประชาธิปไตยแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในตัวเองแล้วว่า เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีจุดประสงค์ทางการเมือง นอกเหนือไปจากการบันทึกข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ไว้ในเรื่องสั้น

๔. กลุ่มยกย่องเชิดชูวีรกรรมของนิสิตนักศึกษาที่เสียสละในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา

แก่นเรื่องกลุ่มนี้พบในช่วงปี ๒๕๑๖ – ๒๕๑๙ ๓ เรื่อง ในช่วงปี ๒๕๒๑ – ๒๕๒๓ อีก ๒ เรื่อง ในปี ๒๕๓๒ – ๒๕๓๖ พบเพียงเรื่องเดียว และไม่พบอีกเลยหลังจากนั้น เห็นได้ชัดแจ้งว่าการเสนอแก่นเรื่องกลุ่มนี้ในเรื่องสั้นค่อยๆ ลดจำนวนลงตามลำดับ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่าทัศนคติของคนหรือสังคมที่มีต่อเหตุการณ์เดือนตุลาเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสอดคล้องกับแก่นเรื่องที่เสนอว่าคนหลังล้มอุดมการณ์และให้ความสำคัญกับเหตุการณ์เดือนตุลาน้อยลงซึ่งปรากฏเป็นจำนวนมากในช่วง ๒๕๓๒ – ๒๕๔๕ ดังกล่าวมาแล้ว

๕. กลุ่มอื่นๆ หมายถึง แก่นเรื่องที่พบแบบละเรื่องซึ่งไม่สามารถจัดเข้าไว้ใน ๔ กลุ่มที่กล่าวมาแล้วได้ ตัวอย่างแก่นเรื่องในกลุ่มนี้ เช่น ความหมายของการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด, ทั้งทหารและนิสิตนักศึกษาต่างก็มีเหตุผลในการกระทำของตนเองและมีภาระหน้าที่ตลอดจนอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน, มีคนใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาซึ่งเป็นเหตุการณ์สาธารณะ เพื่อประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น

แก่นเรื่องกลุ่มนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของนักเขียนในการตีความและเสนอแง่มุมใหม่ๆ ของเหตุการณ์เดือนตุลาให้ผู้อ่านรับรู้ ส่งผลให้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๓.๒ โครงเรื่อง

โครงเรื่อง หรือ plot เป็นองค์ประกอบสำคัญในนวนิยาย เรื่องสั้น และบทละคร มีผู้ให้คำจำกัดความโครงเรื่องไว้มากมาย ตั้งแต่อริสโตเติลที่กล่าวว่าโครงเรื่องของบทละครคือ “ภาพตัวแทนของการกระทำที่ต้องนำเสนออย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งหมด และเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องจะต้องเรียงลำดับไว้ดีจนกระทั่งถ้ามีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งถูก นำมาลำดับไว้ต่างออกไปหรือถูกตัดออกไปจะส่งผลให้เรื่องโดยรวมทั้งหมดพังทลาย”^{๗๔} อี. เอ็ม. ฟอสเตอร์ก็ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับโครงเรื่องไว้ว่า “เป็นการเล่าเหตุการณ์โดยเน้นที่สาเหตุของเรื่อง”^{๗๕} ส่วนใน Dictionary of Narratology ให้คำจำกัดความโครงเรื่องไว้ถึง ๔ ความหมาย คือ

๑. ชุดเหตุการณ์สำคัญของเรื่องเล่า เป็นเค้าโครงของสถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆในเรื่อง ชุดเหตุการณ์นี้สามารถประกอบเป็นโครงสร้างที่มีส่วนสำคัญตามแบบที่เรียกว่าปิรามิดของไฟรทาก (Freytag's pyramid)
๒. การจัดลำดับเหตุการณ์ เป็นส่วนที่ถูกนำเสนอต่อผู้อ่าน เรียกอีกอย่างได้ว่า mythos หรือ sjužet
๓. ระบบขององค์ประกอบของเรื่องเล่าทั้งหมดที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (ได้แก่เป้าหมายที่ผู้อ่านจะได้รับและการดำเนินเรื่องไปข้างหน้า) ซึ่งมีผลต่อใจความสำคัญและอารมณ์ความรู้สึกในเรื่องเล่า
๔. การเล่าเหตุการณ์ที่เน้นไปที่ความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งต่างจากเนื้อเรื่อง (story) ที่เน้นที่เหตุการณ์เกิดขึ้นไปตามลำดับเวลา^{๗๖}

^{๗๔} Aristotle, “Poetics” Classical Literary Criticism, (Translated by Penelop Murray and T. S. Dorsch Suffolk : Clays Ltd, St Ives plc, 2000) p 68.

^{๗๕} อ้างถึงใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม, หน้า ๓๒๘.

^{๗๖} Gerald Prince, A Dictionary of Narratology (Lincoln: University of Nebraska Press, 1989), pp. 71-72.

จากคำจำกัดความทั้งหมดที่กล่าวมาจะเห็นว่า คำนิยามโครงเรื่องของอริสโตเติลตรงกับคำจำกัดความในข้อ ๑ ในแง่ของการเป็นชุดเหตุการณ์ที่ร้อยเรียงมาอย่างดี มีตอนต้น ตอนกลาง ตอนจบ ซึ่งประกอบด้วยการผูกปม (complication) จุดหักเห (crisis) ชะตาผกผัน (reversal) และการค้นพบ (recognition) ซึ่งตรงกับโครงสร้างโครงเรื่องที่ดีของไพโรทากที่กำหนดให้มีจุดเร่งเร้า (inciting moment) เป็นจุดเริ่มต้นเรื่อง ต่อมาเป็นช่วงขมวดปม (rising action) ปมในที่นี้ก็คือความขัดแย้งภายในเรื่องซึ่งเมื่อเรื่องดำเนินถึงการขมวดปม ความขัดแย้งในเรื่องก็จะเด่นชัดขึ้นและถูกพัฒนาต่อไปจนถึงจุดสุดยอด (climax) ซึ่งก็คือตอนกลางของเรื่อง จากนั้นเรื่องจะดำเนินสู่การแก้ปม (falling action) และช่วงระทึกใจสุดท้าย (moment of last suspense) ในตอนจบ^{๗๗} นอกจากนี้ คำจำกัดความของอริสโตเติลยังครอบคลุมถึงความหมายของโครงเรื่องในข้อที่ ๓ ซึ่งเน้นที่การประกอบกันของเหตุการณ์ที่เป็นระบบหรือจัดเรียงไว้อย่างดี มีผลต่อใจความสำคัญของเรื่อง ส่วนคำจำกัดความในข้อที่ ๔ ตรงกับคำอธิบายของ อี. เอ็ม. ฟอสเตอร์^{๗๘} ที่ให้ความสำคัญกับความ เป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์จึงจะนับเป็นโครงเรื่อง

สำหรับคำจำกัดความในข้อที่ ๒ เป็นคำจำกัดความที่คิดโดยนักรูปแบบนิยมรัสเซีย (Russian Formalist) ซึ่งจำแนกความแตกต่างระหว่างโครงเรื่องและเนื้อเรื่อง (เรียกด้วยศัพท์เฉพาะว่า *sjuzet* และ *fabula*) โดยพิจารณาที่การลำดับเหตุการณ์ภายในเรื่องเป็นสำคัญ นักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่า สิ่งที่ผู้อ่านอ่านหรือสิ่งที่นักเขียนเสนอต่อผู้อ่านคือ โครงเรื่อง ซึ่งเป็นการจัดลำดับเหตุการณ์แล้ว แต่เมื่ออ่านจบทั้งเรื่องผู้อ่านจึงจะพบเนื้อเรื่อง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ เรื่องสืบสวนฆาตกรรม ซึ่งจะเปิดเรื่องด้วยการฆาตกรรมหรือการเกิดคดีขึ้นแล้ว จากนั้นตัวเอกก็จะสืบสวนหาผู้ร้ายหรือหาเหตุผลที่มาของคดีจนคลี่คลายได้ในที่สุด จากตัวอย่างนี้ โครงเรื่อง คือ การเรียงลำดับเอาผลหรือการฆาตกรรมขึ้นก่อนแล้วตามมาด้วยขั้นตอนการสืบสวนหาความจริง ซึ่งอาจย้อนเล่าไปถึงพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนการเสียชีวิตของเหยื่อ และจะพบมูลเหตุหรือแรงจูงใจในการฆาตกรรมและพบตัวฆาตกรในตอนสุดท้าย เรียกอีกอย่างได้ว่าเป็นการจัดลำดับเหตุการณ์ที่ไม่เรียงตามเวลา แต่เนื้อเรื่องจะหมายถึงการที่เหตุการณ์เกิดขึ้นไปตามลำดับเวลา เหมือนเมื่อเราอ่านนวนิยายสืบสวนจบ เราก็จะรู้ว่าเหยื่อถูกฆ่าตายเพราะอะไรและใครเป็นฆาตกร แล้วเราก็จะได้ภาพเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เรียงไปตามลำดับเวลา ซึ่งก็คือเนื้อเรื่องนั่นเอง อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญกับการจัดลำดับเหตุการณ์ของนักรูปแบบนิยมรัสเซียก็นับเป็นส่วนหนึ่งของนิยามโครงเรื่องตามที่อริสโตเติลได้กล่าวไว้ คือ “เหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องจะต้องเรียงลำดับไว้ดีจนกระทั่งถ้ามีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งถูกนำมาลำดับไว้ต่างออกไปหรือถูกตัดออกไปจะส่งผลให้เรื่องโดยรวมทั้งหมดพังทลาย”^{๗๘}

^{๗๗} อีราวดี ไตลิ่งคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓),

หน้า ๓ - ๔.

^{๗๘} อ้างแล้วในหน้า ๕๓.

การวิเคราะห์โครงเรื่องในบทนี้จึงมุ่งพิจารณาโครงเรื่องในสองประเด็น ประเด็นแรก คือ ปมปัญหาหรือความขัดแย้งที่ปรากฏในเรื่อง ซึ่งจะทำให้เห็นว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้ใช้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงตามประวัติศาสตร์ในการสร้างเรื่องแต่งอย่างไร และประเด็นที่สอง คือ การจัดวางลำดับเหตุการณ์ในเรื่องสั้นว่ามีลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะอย่างไร

๓.๒.๑ ความขัดแย้ง

ความขัดแย้งที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามี ๓ ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร ความขัดแย้งภายในตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมและสภาพแวดล้อม

๓.๒.๑.๑ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร

ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครเป็นความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดเจน และเป็นรูปธรรมที่สุด เพราะมีตัวแสดงกระทำเหตุการณ์ให้เห็นว่าสองฝ่ายขัดแย้งกัน และเนื่องจากเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจึงได้จำลองความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงของเหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นลงมาสู่ความขัดแย้งของตัวละครในเรื่องสั้น

ก่อนที่จะวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครที่ปรากฏในเรื่องสั้น จำเป็นต้องกล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วง ๒๕๑๖ – ๒๕๑๙ ก่อน กล่าวคือ ในช่วง ๑๔ ตุลา สังคมไทยมีความแตกแยกกันทางอุดมการณ์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสองฝ่ายใหญ่ๆ คือ ฝ่ายรัฐกับฝ่ายนิสิตนักศึกษา ความแตกแยกหรือความขัดแย้งนี้เริ่มมาจากการที่รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจรในขณะนั้นปกครองประเทศด้วยระบอบเผด็จการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตนและของพวกพ้อง ประกอบกับเกิดปัญหาเศรษฐกิจซึ่งสะสมมาตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่เปิดตลาดเสรีการค้ากับสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้เศรษฐกิจและการลงทุนขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่การเติบโตของเศรษฐกิจในครั้งนี้กลับทำให้ช่องว่างทางชนชั้นขยายตัวมากขึ้น เนื่องจากการลงทุนทางเศรษฐกิจดำเนินไปด้วยการเอาเปรียบภาคชนบทและกดค่าจ้างแรงงานให้ต่ำเพื่อให้เอื้อต่อการลงทุน นอกจากนี้ ระบบการค้ายังเป็นแบบผูกขาดเฉพาะนายทุนรายใหญ่ที่มีสัมพันธไมตรีใกล้ชิดกับผู้นำในกองทัพ เมื่อภาวะเศรษฐกิจโลกประสบปัญหาในปี ๒๕๑๔ และเกิดภัยธรรมชาติภายในประเทศในปี ๒๕๑๕ เศรษฐกิจไทยจึงอยู่ในภาวะวิกฤต ชาวนาสูญเสียดผลิตไปกับภัยธรรมชาติ เกิดปัญหาข้าวสารขาดแคลน ประชาชนจึงไม่พอใจระบอบเผด็จการมากขึ้น ดังนั้น เมื่อนักศึกษาออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยเริ่มจากกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างค่ายอาสาพัฒนาภายในมหาวิทยาลัย ประกอบกับมีการตั้งชมรมและกลุ่มอิสระขึ้นเป็นจำนวนมาก ชมรมและกลุ่มอิสระเหล่านี้จึงเป็นศูนย์รวมของการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การเมือง จนในปี ๒๕๑๓ ได้มีการก่อตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ขึ้น และต่อมา ศนท. ก็กลายเป็น

องค์กรที่เป็นตัวแทนของฝ่ายนิสิตนักศึกษาที่จะต่อกรกับฝ่ายรัฐในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญจนเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาขึ้น^{๗๙}

กล่าวโดยสรุป ตัวแสดงความขัดแย้งในช่วงก่อน ๑๔ ตุลา จนถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ก็คือ รัฐบาล กับ นิสิต นักศึกษา และประชาชน หรือถ้ามองในแง่หน่วยงานหรือองค์กรก็จะ เป็นรัฐ กับ องค์กรนักศึกษา ซึ่งความขัดแย้งที่เป็นรูปธรรมนี้เกิดอยู่ภายใต้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ อีกชั้นหนึ่งซึ่งก็คือ ระบอบเผด็จการ กับ ระบอบประชาธิปไตย

สำหรับเหตุการณ์ ๖ ตุลา เป็นกรณีสืบเนื่องต่อจาก ๑๔ ตุลา กล่าวคือ หลังจากที่นักศึกษาและประชาชนสามารถโค่นล้มระบอบเผด็จการถนอมได้แล้ว การเมืองในขณะนั้น มีเสรีภาพมากขึ้นแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน มีการเดินขบวนเรียกร้องและประท้วงไม่เว้นแต่ละวัน ไม่จำกัดเฉพาะการเคลื่อนไหวของนักศึกษา หากแต่กรรมกร ชาวไร่ ชาวนาก็ประกอบกิจกรรมนี้ โดยที่รัฐบาลในขณะนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาได้ การตื่นตัวในสิทธิและเสรีภาพของมวลชนจึง กลายเป็นความสับสนวุ่นวายในสายตาของคนบางกลุ่ม ดังที่เบเนดิก แอนเดอร์สันได้กล่าวถึงผลของ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาไว้ว่า “ทางด้านปีกซ้ายเป็นเรื่องของความรู้สึกงุนงงสนเท่ห์ ตื่นเต้นบันดลใจ ปลดปล่อยและสร้างสรรค์...ส่วนทางปีกขวามายาคติเริ่มฝังรากอย่างรวดเร็วว่ารัฐบาลเสรีนิยมที่มีขึ้น ใหม่ นั้นกลายเป็นสาเหตุของโรคร้ายและแนวความคิดที่บ่อนทำลายอย่างฉับพลัน ประชาธิปไตย กลับถูกประณามแทนผลพวงของเผด็จการ”^{๘๐} กล่าวได้ว่าการเมืองไทยในขณะนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่ายใหญ่ๆ เช่นกัน คือ ฝ่ายซ้ายที่หมายถึง กลุ่มคนที่สนับสนุนให้เกิดความเปลี่ยนแปลง สนับสนุน ระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ นิสิตนักศึกษาที่เคลื่อนไหวมาตั้งแต่ครั้ง ๑๔ ตุลา รวมถึงกรรมกร ชาวไร่ ชาวนาและประชาชนบางส่วน ในด้านตรงกันข้าม คือ ฝ่ายขวาซึ่งหมายถึง คนที่ไม่สนับสนุนและหวาดกลัวต่อการสูญเสียอำนาจจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กลุ่มบุคคลในฝ่ายขวามีความ ชับซ้อนกว่าฝ่ายซ้ายมากนัก เนื่องจากมีการพัฒนาและจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรขึ้นมามากมาย เพื่อเป็นตัวแทนของฝ่ายขวา และแต่ละหน่วยงานก็จะมีฐานกำลังคนที่แตกต่างกันออกไป

กลุ่มองค์กรที่จัดอยู่ในฝ่ายขวา ได้แก่ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๕๑๔ ภายใต้การกำกับดูแลร่วมกันระหว่างกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) และ กระทรวงมหาดไทย ลูกเสือชาวบ้านมีนโยบายสำคัญคือการปกป้องชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ต่อต้านและปราบปรามคอมมิวนิสต์ซึ่งเชื่อว่าเป็นตัวการทำลายสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นกลุ่มที่นิยมราชวงศ์ สมาชิกลูกเสือชาวบ้านมีอยู่ทั่วไปตั้งแต่ชาวบ้านธรรมดา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

^{๗๙} อ่านรายละเอียดได้ใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ บรรณาธิการ, “ขบวนการนักศึกษา ๑๔ ตุลา คม พ.ศ. ๒๕๑๖” ใน ๖๐ ปี ประชาธิปไตยไทย, (กรุงเทพฯ: ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑ – ๓๖.

^{๘๐} เบเนดิก แอนเดอร์สัน, แปลโดย เกษียร เตชะพีระ, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และชาอุวิทย์ เกษตรศิริ, “บ้านเมืองของเราแดง : แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร ๖ ตุลา คม” ใน จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๑.

จนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ สัญลักษณ์ของลูกเสือชาวบ้าน คือ ผ้าพันคอสีแดง กระติงแดงเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวของฝ่ายขวาก็กลุ่มที่จะคอยก่อกวนและโจมตีการชุมนุมของนักศึกษา กระติงแดงก่อตั้งโดยกองอำนวยการความมั่นคงและรักษาความสงบภายในประเทศหรือ กอ.รมน. สมาชิกในกลุ่มนี้ได้แก่นักเรียนอาชีวะ นักเรียนที่ตกชั้นมัธยมปลาย และทหารพรานปลดประจำการจำนวนมาก กลุ่มพลังฝ่ายขวาที่มีบทบาทสำคัญอีกกลุ่ม คือ นวพล ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๕๑๗ โดย กอ.รมน. อีกเช่นกัน นวพลเป็นกลุ่มที่ไม่ใช้กำลังอาวุธซึ่งต่างจากกระติงแดง สมาชิกของกลุ่มนี้ ได้แก่ นายทุน คหบดี นักเขียน พระภิกษุที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กลุ่มพลังฝ่ายขวาทั้งสามกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในเหตุการณ์ ๖ ตุลา

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งทางการเมืองของเหตุการณ์ ๖ ตุลา พัฒนาและแยกย่อยลงไปกว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลามาก จากแต่เดิมที่คู่ความขัดแย้งคือ รัฐ กับ นักศึกษา ต่อมาในเหตุการณ์ ๖ ตุลา คู่ความขัดแย้งเดิมนี้อีกยังคงอยู่ แต่ถูกทำให้ซับซ้อนมากขึ้น คือ ฝ่ายรัฐจะแตกย่อยลงไปเป็นกลุ่มพลังต่างๆ ได้แก่ ลูกเสือชาวบ้าน กระติงแดง และนวพล นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของนโยบายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ที่ถูกนำมาเชิดชูเป็นประเด็นสำคัญในการต่อสู้ของฝ่ายขวา และการกล่าวหาและการตีความการกระทำของนักศึกษาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์จึงถูกสร้างขึ้นและเข้าแทรกแซงอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่มีมาตั้งแต่สมัย ๑๔ ตุลา ด้วยเหตุนี้ อุดมการณ์ที่ครอบคลุมความขัดแย้งในช่วง ๖ ตุลา จึงยากที่จะตัดสินลงไปได้เหมือนในกรณี ๑๔ ตุลา จริงอยู่ว่าฝ่ายขวาในขณะนั้นก็ร่ำรายนที่หลงเหลือจากระบอบเผด็จการที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างของสังคมไทย เช่นเดียวกับอุดมการณ์ของนักศึกษาในสมัย ๖ ตุลาก็เป็นอุดมการณ์ที่สืบเนื่องและสานต่อมาจากครั้ง ๑๔ ตุลา แต่ก็ไม่อาจบอกได้ว่าทั้งสองฝ่ายนี้อยู่ภายใต้อุดมการณ์ของระบอบเผด็จการกับ ประชาธิปไตย ดังนั้น ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ที่เป็นนามธรรมซึ่งอยู่เหนือความขัดแย้งผ่านตัวแสดงที่เป็นรูปธรรมอย่างผู้สนับสนุนฝ่ายขวาและผู้สนับสนุนฝ่ายซ้าย ก็คือ ความต้องการรักษาอำนาจ ไม่ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือฝ่ายอนุรักษ์นิยม กับ ความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมืองให้เกิดความเท่าเทียมกัน

จากความขัดแย้งในเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าวมานี้ นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครที่ปรากฏในเรื่องสั้น กล่าวคือ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจะมีตัวละครที่ขัดแย้งกันตามเหตุการณ์จริง ซึ่งแบ่งเป็นสองฝ่ายใหญ่ๆ ได้แก่ ตัวละครฝ่ายนิสิตนักศึกษา กับ ตัวละครฝ่ายรัฐ และสำหรับเรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์ ๖ ตุลา ตัวละครฝ่ายรัฐจะแยกย่อยลงไปได้เป็นตัวละครที่เป็นลูกเสือชาวบ้าน ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน และกระติงแดง ตัวละครที่ขัดแย้งกันที่แยกออกมานี้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังพบความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่เป็นคนต่างช่วงอายุ ต่างยุคสมัย ต่างอุดมการณ์ กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามา และยังคงจดจำให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้น กับ ตัวละครที่เป็นคนรุ่นใหม่ ไม่สนใจเหตุการณ์ในอดีต หรือตัวละครที่

เป็นคนที่ร่วมเหตุการณ์เดือนตุลามาเองแต่กลับหลงลืมอดีตและเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนอุดมการณ์ของตนไป

จากจำนวนเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ๖๑ เรื่อง สามารถแบ่งความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครที่ปรากฏในเรื่องออกได้ดังนี้

๓.๒.๑.๑.๑ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครนักศึกษา/ประชาชน กับตัวละครรัฐ ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งนี้มีทั้งหมด ๗ เรื่อง มีเพียง ๒ เรื่องเท่านั้นที่ระบุว่าเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา นอกนั้นอีก ๕ เรื่อง ไม่ได้กล่าวโดยตรงว่าเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา แต่ให้ปริบทแวดล้อมหรือรายละเอียดที่จะทำให้ตีความหรือเข้าใจได้ว่าเหตุการณ์หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเรื่องเป็นความขัดแย้งจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ประเด็นนี้อีกครั้งในส่วนของฉาก

เรื่องสั้นที่ไม่ได้ระบุจากเวลาและสถานที่ว่าเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา โดยตรงแต่แสดงให้เห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างนักศึกษา/ประชาชน กับ รัฐบาลเผด็จการในขณะนั้น เช่น รายงานจากกรุงเทพฯ ของ เอกธราช อุตระ เป็นจดหมายจากเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยเขียนรายงานเหตุการณ์ทางการเมืองและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตัวละครที่แสดงความขัดแย้งดังกล่าวคือ “เด็กหนุ่มรุ่นใหม่ของไทยถือไม้พลองวิ่งดาหน้าเข้าหาทหารที่ถือปืนอันทันสมัยที่สุด”^{๘๑} ในเรื่อง วันนั้น...ฉันร้องไห้ ของกรณ ไกรลาศ ความขัดแย้งในเรื่องนี้เสนอผ่านตัวละครที่ได้ร่วมเหตุการณ์ที่ประชาชนจำนวนมากล้มตาย และกล่าวเปรียบเทียบกับมันคือ “สนามรบ” สิ่งที่ประชาชนต้องต่อสู้หรือคู่ขัดแย้งในเรื่องนี้ก็คือ “กลุ่มผู้เผด็จการ” และ “กระสุนปืน” เรื่อง หนูแหวนกับโลก ของศราวก ความขัดแย้งระหว่างนิสิตนักศึกษากับรัฐถูกนำเสนอผ่านตัวละครหนูแหวนซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายนักศึกษา และครูไพรีที่เป็นตัวแทนฝ่ายรัฐ ในเรื่องนี้การทะเลาะกันระหว่างหนูแหวนกับครูไพรีเป็นเหตุการณ์ใหญ่โตที่ตัวละครตัวอื่นๆ ต่างก็พูดถึง และครูไพรีได้ใช้อำนาจความเป็นครูไม่ตรวจการบ้านให้หนูแหวน ไม่เรียกหนูแหวนตอบคำถามในห้องเรียน แสดงให้ทุกคนเห็นว่าหนูแหวนคือดิ่ง และใช้ตัวอย่างกรณีของหนูแหวนดูว่านักเรียนคนอื่นๆ ทำตัวไม่ดีว่าเป็นการกระทำแบบหนูแหวน หนูแหวนจึงกลายเป็นต้นตอของสิ่งไม่ดีต่างๆ ที่เกิดขึ้น ข้อพิพาทและการกระทำของครูไพรีที่มีต่อหนูแหวนเป็นภาพจำลองความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับรัฐที่เกิดขึ้นหลังจากการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ซึ่งเท่ากับเหตุการณ์ทะเลาะกันระหว่างหนูแหวนและครูไพรีที่ลือลั่นจนใครๆ ก็รู้จัก จากนั้น ในเหตุการณ์จริง รัฐเกิดความหวั่นเกรงในพลังของนักศึกษา และสร้างเรื่องราวกล่าวหาว่าการกระทำของนักศึกษาคือการก่อความวุ่นวาย เป็นคอมมิวนิสต์ นักศึกษาต้องจำทนอยู่ในสภาพนั้นเหมือนที่หนูแหวนอดทนเพราะไม่มีอำนาจในการควบคุมสื่อหรือสร้างความเข้าใจผิดเหมือนรัฐและเหมือนครูไพรีในเรื่อง

^{๘๑} เอกธราช อุตระ, “รายงานจากกรุงเทพฯ” ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒ ธันวาคม ๒๕๑๖): ๑๐.

เรื่องสั้นที่ระบุว่าเหตุการณ์ในเรื่องเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาโดยตรง คือ เรื่อง พ่อวีรชน ของสังคม เกสัชมาลา และ วันนี้...ของเมื่อวาน ของไพฑูรย์ สุนทร ความขัดแย้งหลักในเรื่อง พ่อวีรชน คือความขัดแย้งระหว่างตัวละครพ่อที่เสียลูกชายไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา กับรัฐบาลเผด็จการ ตั้งแต่วันที่รู้ว่าว่าลูกชายเสียชีวิต พ่อไม่เคยมีความสุขเลย ไม่เคยภาคภูมิใจกับการได้ชื่อว่าเป็นพ่อวีรชน พ่อเฝ้าแต่แค้นใจและแค้นใจมากยิ่งขึ้นเมื่ออ่านข่าวพบว่าทายาทผู้นำเผด็จการที่ลูกชายตนร่วมขับไล่ไปนั้นกลับมาขอทวงมรดกคืนในขณะที่ชีวิตลูกชายของแกทวงคืนจากใครไม่ได้ ความขัดแย้งรองที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องนี้ด้วยก็คือ ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาประชาชนกับรัฐบาลเผด็จการซึ่งกล่าวถึงผ่านการที่ลูกชายร่วมเดินขบวนขับไล่เผด็จการจนเสียชีวิต ส่วนในเรื่อง วันนี้...ของเมื่อวาน แม้จะเป็นเรื่องราวของพ่อที่สูญเสียลูกไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเหมือนกัน แต่ความขัดแย้งในเรื่องนี้เน้นที่ความขัดแย้งของนักศึกษาประชาชนกับรัฐบาลในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา มากกว่า เนื่องจากพ่อในเรื่องนี้ไม่เคยเสียใจที่ลูกของตนตายไป แต่กลับภูมิใจที่ลูกได้เสียสละเพื่อประชาชนและเพื่อประชาธิปไตย

ประเด็นที่น่าสังเกตของความขัดแย้งระหว่างนักศึกษา/ประชาชน และรัฐในข้อนี้ก็คือ การใช้ปืนเป็นตัวแทนฝ่ายรัฐและการกล่าวถึงตัวละครนักศึกษาประชาชนที่เสียชีวิตจากการปะทะกันในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา สิ่งที่น่าเสนอในความขัดแย้งนี้ก็คือการเป็นผู้ฆ่าและการเป็นผู้ถูกฆ่า กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความขัดแย้งระหว่างตัวละครในหัวข้อนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐซึ่งสวมบทผู้ฆ่า กับ นักศึกษาประชาชนซึ่งสวมบทผู้ถูกฆ่าโดยปราศจากอาวุธ รัฐมีอำนาจอาวุธที่ใช้ในการปราบปราม แต่ในทางกลับกันผลสรุปของความขัดแย้ง คือ นักศึกษาประชาชนเป็นฝ่ายชนะ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าอำนาจที่แท้จริงอยู่ที่ประชาชนมีข้อมูลที่อำนาจการปกครองที่ใช้กำลัง

๓.๒.๑.๑.๒ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครนักศึกษา กับ ตัวละครรัฐ หรือกลุ่มคนฝ่ายขวาที่รัฐให้การสนับสนุนและจัดตั้งขึ้นในช่วง ๖ ตุลา ฝ่ายขวาในที่นี้สามารถแยกได้เป็นตัวละครฝ่ายรัฐที่ถูกกล่าวถึงโดยรวมกับตัวละครที่ให้รายละเอียดชัดเจนว่าสังกัดกลุ่มใดของฝ่ายขวาซึ่งได้แก่ ลูกเสือชาวบ้าน ทหารหรือตำรวจตระเวนชายแดน ภารกิจแดง และพระสงฆ์ซึ่งตามเหตุการณ์จริงในช่วงเวลานั้นสังกัดอยู่ในกลุ่มนวพล

๑) ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับรัฐหรือฝ่ายขวาที่กล่าวถึงโดยรวมไม่ได้ระบุกลุ่มคนปรากฏในเรื่องสั้น ๑๗ เรื่อง เช่น ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ ของ อัครศิโรตธรรมโชติ ความตาย ของนิเวศน์ กันไทยราษฎร์ นกที่ไร้ปีก ของวัฒนา พัฒนพงศ์ เรื่องสั้นสามเรื่องนี้นำเสนอความขัดแย้งระหว่างตัวละครนักศึกษากับกลุ่มคนฝ่ายขวาด้วยภาพการกระทำของตัวละครในเหตุการณ์ ๖ ตุลาอย่างละเอียด เช่น ภาพกลุ่มคนรุมทำร้ายนักศึกษาด้วยการทุบตี ลากศพไปแขวนคอ ดอกอก เป็นต้น เรื่อง ปิ่นกับดอกไม้ ของวิรุณ ตั้งเจริญ วันเวลาที่ผ่านไป ของสายไท และ ดอกไม้ตาย ของประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล เป็นเรื่องสั้นที่ใช้สัญลักษณ์ในการนำเสนอความขัดแย้ง

กล่าวคือใน ปีนกับดอกไม้ และ วันเวลาที่ผ่านเลย ใช้สัญลักษณ์ปีนแทนฝ่ายรัฐที่ใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามการชุมนุมของนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ต่างกันที่ใน วันเวลาที่ผ่านเลย จะนำเสนอเป็นภาพฝันที่หลอกหลอนตัวละคร ดังนั้นจึงมีภาพของเมฆเลือดและฝนเลือด และโครงกระดูกมากมายเป็นเครื่องบอกปริมาณของนักศึกษาที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนั้น ส่วนดอกไม้ ใน ปีนกับดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนอุดมการณ์ประชาธิปไตยดังจะเห็นได้จากข้อความที่ว่า “ดอกไม้บานไม่เคยลดจำนวน มันมีแต่จะงอกงามตามเวลานาที...ถ้าใครฆ่าฉันก็ต้องเตรียมตัวฆ่าผู้คนที่ครั้งก่อนในกลุ่มของเรา และที่เจ็บปวดที่สุดคือเขาได้ทอดทิ้งอุดมการณ์ดอกไม้บานแล้ว”^{๘๒} ส่วนใน ดอกไม้ตาย ใช้ภาพในภาพยนตร์เป็นเครื่องมือในการแสดงความขัดแย้งโดยให้ชายคนหนึ่งได้ดูภาพยนตร์ที่มีฉากของนายพลร่างอ้วนคนหนึ่งลงจากเฮลิคอปเตอร์ไปพบกับทหารและกล่าวปราศรัย ตัดสลับกับภาพของคนหนุ่มสาวกับสงครามและภาพของเลือดเต็มจอหนัง ภาพนายพลกับสงครามที่มีทหารป่าตัดสลับกันไปมาไม่มีที่สิ้นสุด แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับนักศึกษาที่นอกจากจะมีการสังหารหมู่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ ๖ ตุลาแล้วยังส่งผลให้เกิดเป็นสงครามระหว่างรัฐกับพรรคคอมมิวนิสต์ที่ไม่มีที่ท่าว่าจะสิ้นสุดด้วยเช่นกัน ส่วนเรื่อง เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน ก็แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับกลุ่มคนฝ่ายขวาที่เริ่มตั้งแต่การก่อวินาศกรรมการติดป้ายประกาศขับไล่อดีดจอมพลจนถึงการกวาดล้างที่มหาวิทยาลัยซึ่งส่งผลให้นักศึกษาล้มตายเป็นจำนวนมาก ใน ศพไม่มีญาติ ได้ให้นักศึกษาที่ตายแล้วมาเล่าเหตุการณ์ให้สัปเหร่อฟังว่าเขาตายเพราะถูกกระสุนยิงเจาะศีรษะ เขาถูกฆ่า มีคนจมน้ำและมีเสียงระเบิด ปิดท้ายด้วยสารวัตรมาบอกสัปเหร่อว่าศพนี้เป็นคดีการเมือง คำว่า “คดีการเมือง” แสดงให้เห็นชัดเจนขึ้นว่าคู่อริที่ขัดแย้งกับนักศึกษาที่ตายก็คือรัฐนั่นเอง เป็นต้น

เรื่องสั้นอีกจำนวนหนึ่งที่เสนอความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับรัฐแต่จบลงโดยให้นักศึกษาต้องหลบหนีเข้าป่าไปรวมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย คือ ไม่มีข่าวจากราวป่า สักวันหนึ่ง ใจคนคอย จะคอยจนวันพรุ่งนี้ และ ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง เรื่องนี้ดำเนินไปด้วยความขัดแย้งระหว่างขุนทองซึ่งเป็นตัวแทนของนิสิตนักศึกษากับรัฐหรือตามที่เรื่องใช้ว่า “บ้านเมือง” ในเรื่องไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาอย่างละเอียดแต่กล่าวถึงเพียงว่าตั้งแต่ “วันที่เกิดเหตุใหญ่” เจ้าขุนทองก็ร้องให้ โกรธแค้นและทิ้งบ้านเมืองเข้าป่าไป “เป็นปฏิปักษ์ต่อบ้านเมืองให้กฎหมายลงทัณฑ์”^{๘๓}

๒) การศึกษาความขัดแย้งระหว่างตัวละครนักศึกษา กับ ตัวละครฝ่ายขวาที่ระบุกุ่มบุงคดชัดเจน พบว่าเรื่องสั้นที่มีความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับทหารหรือตำรวจตระเวนชายแดนพบมากที่สุดคือ ๔ เรื่อง รองลงมาคือความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับ

^{๘๒} วิรุณ ตั้งเจริญ, “ปีนกับดอกไม้” ใน ฆาตกร, หน้า ๑๒๔ - ๑๒๕.

^{๘๓} อัคริ ธรรมโชติ, ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง, หน้า ๑๘๔.

ลูกเสือชาวบ้าน มี ๓ เรื่อง ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับกระทิงแดงมี ๑ เรื่อง และความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับพระสงฆ์อีก ๑ เรื่อง

ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับทหารหรือตำรวจตระเวนชายแดน เช่น ในเรื่อง วันฆ่า เป็นความขัดแย้งระหว่างเพื่อนรักสองคน คนหนึ่งเป็นนักศึกษาและอีกคนหนึ่งเป็นตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อนสองคนเคยถกเถียงกันเรื่องอุดมการณ์ ฝ่ายนักศึกษาอ้างถึงความถูกต้องและการทำเพื่อมวลชนในขณะที่ตำรวจตระเวนชายแดนอ้างถึงคำสั่งของเจ้านายที่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา เพื่อนที่เป็นนักศึกษาหนีเข้าป่า ส่วนเพื่อนที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดนได้รับคำสั่งให้โจมตีทหารป่า เขากาวนาให้หนึ่งในนั้นไม่มีเพื่อนรักของเขาอยู่ด้วย ก่อนอรุณเบิกฟ้า เสนอความขัดแย้งระหว่างพ่อซึ่งเป็นทหารกับลูกที่เป็นนักศึกษา พ่อสั่งห้ามไม่ให้ลูกไปที่มหาวิทยาลัยในวันรุ่งขึ้นเพราะมีข่าวว่าจะมีการใช้กำลังปราบปรามนักศึกษาในวันนั้น แต่ลูกชายไม่เชื่อและจึงถูกยิงตายในที่สุด เรื่องที่สามคือ ข่าวคราวของคืนหนึ่ง ความขัดแย้งในเรื่องนี้มีสองระดับ คือ ระดับใหญ่ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับทหารในสถานการณ์ทั่วไปขณะนั้น กับความขัดแย้งที่ย่อส่วนลงไปเป็นความขัดแย้งระหว่างพี่ชายซึ่งเป็นทหารกับน้องสาวที่เป็นนักศึกษา วิทยาลัยครู ความขัดแย้งทั้งสองระดับดำเนินไปพร้อมกันคือ พี่ชายได้ห้ามปรามน้องสาวในสิ่งที่น้องบอกว่าทำเพื่อมวลชน แต่ก็ไม่เป็นผล ทั้งสองถกเถียงกันครั้งใหญ่ น้องสาวได้พยายามนำหนังสือมาให้พี่ชายอ่าน พี่เข้าใจน้องสาวมากขึ้นแต่ก็ยังคงต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ทหารคือปราบทหารป่า หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาน้องสาวหนีออกจากบ้านไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ โดยที่พี่ไม่อาจทราบข่าวคราวของน้องตนได้จึงอาศัยการแอบฟังนักศึกษาคุยกันในร้านเหล้าแห่งหนึ่ง เขาไม่กล้าแสดงตัวว่าเป็นทหารเพราะเกรงว่านักศึกษากลุ่มนั้นจะกลัวและไม่พูดคุยถึงเรื่องราวในป่าให้เขาได้ยิน แต่ในตอนสุดท้ายเพื่อนทหารด้วยกันเดินมาทักจึงทำให้นักศึกษากลุ่มนั้นกรี๊ดเช็กบิลออกไปทันที และเรื่องสุดท้ายคือ ลมจรจากภูเขา เรื่องนี้เสนอความขัดแย้งระหว่างพี่น้องอีกเช่นกัน พี่ชายซึ่งเป็นทหารเกิดความขัดแย้งกับน้องชายที่เป็นนักศึกษาอย่างรุนแรง โดยพี่ชายคิดว่าน้องกำลังจะขายชาติ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์สังหารหมู่และฝ่ายรัฐตามล่านักศึกษา พี่ชายทนเห็นน้องชายถูกกระทำอย่างนั้นไม่ได้จึงปล่อยให้น้องเข้าป่าไป

ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับลูกเสือชาวบ้าน มี ๓ เรื่อง คือ เราทุกคนคือลูกของแม่ ให้ลูก และ ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ ทั้งสามเรื่องเสนอความขัดแย้งระหว่างตัวละครแม่ซึ่งเป็นลูกเสือชาวบ้านกับลูกที่เป็นนักศึกษา แต่แม่และลูกในเรื่องเหล่านี้ไม่เคยถกเถียงกันเลย แม่เพียงแต่ได้ยินใครๆ พูดว่าลูกว่านักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ แต่แม่ก็ยังคงเชื่อมั่นในตัวลูกและเชื่อว่าสิ่งที่ลูกทำไม่ผิด ความขัดแย้งที่แท้จริง ความขัดแย้งกันในบทบาทที่มาจากสถานภาพอีกชุดหนึ่งที่แม่และลูกสวมอยู่ ซึ่งในที่นี้ก็คือบทบาทของลูกเสือชาวบ้านที่ถูกปลูกฝังว่าต้องพิทักษ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และต่อต้านคอมมิวนิสต์ กับบทบาทของนักศึกษาที่มีอุดมการณ์ที่จะทำเพื่อมวลชนและขับไล่เผด็จการ แต่กลับถูกกล่าวหาว่ากระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพและเป็นคอมมิวนิสต์ซึ่งถือได้ว่าขัดแย้งกับภารกิจของลูกเสือชาวบ้านโดยตรง

ส่วนความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับกระทิงแดงพบในเรื่อง วันที่
เจียบเหงา เรื่องนี้กล่าวถึงแก่นักเลงอันธพาลซึ่งสังกัดกลุ่มกระทิงแดง แก้วถูกปลุกฝังว่านักศึกษา
คือผู้ก่อความไม่สงบในประเทศ จึงรังเกียจและคอยหาเรื่องนักศึกษา ในวันที่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา
แก้วได้ไปร่วมชุมนุมและทำร้ายนักศึกษาด้วย แก้วทำสิ่งต่างๆโดยที่ไม่สนใจเหตุผลว่านักศึกษาทำ
ผิดอะไร เรื่องนี้ไม่เพียงแต่จำลองสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับกลุ่มกระทิงแดง หาก
ยังแสดงให้เห็นว่าคนที่อยู่ในกลุ่มกระทิงแดงหรือเป็นฝ่ายขวาเองก็ทำความรุนแรงต่างๆไปตามคำสั่ง
ของรัฐหรือคำสั่งตัดสินใจของกลุ่ม เพราะพวกเขาถูกปลุกฝังให้เข้าใจว่าไม่ว่านักศึกษาจะทำอะไร สิ่ง
นั้นคือสิ่งไม่ดี คือการทำลายความสงบของบ้านเมือง ทั้งๆที่เมื่อเปรียบเทียบกระทำของนักศึกษากับ
แก้วในเรื่อง จะเห็นว่าการกระทำของแก้วสร้างความเดือดร้อนให้คนมากกว่าด้วยการปล้น จี้ และเป็น
นักเลงอันธพาล

ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาและพระสงฆ์พบเรื่องเดี่ยวเช่นกัน คือ
แสงสุรีย์ ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับพระสงฆ์ในเรื่องนี้ถูกนำเสนอผ่านความขัดแย้งระหว่าง
ตัวละครลูกกับพ่อที่ศรัทธาในเทพเจ้าและภิกษุรูปหนึ่งมาก ลูกมีความคิดขัดแย้งกับพ่อเพราะลูกได้
เห็นภาพของภิกษุรูปที่พ่อศรัทธาอยู่ท่ามกลางการสังหารนักศึกษาจำนวนมาก ภิกษุรูปนี้สนับสนุน
อาชญากรรมครั้งนั้นทั้งๆที่การฆ่าคือการผิดศีล และถ้าเทียบกับเหตุการณ์จริงภิกษุรูปนี้ก็มีส่วนอยู่
จริงเช่นกัน คือกิตติวุฒโฒ ซึ่งเป็นพระสงฆ์รูปเดียวที่ร่วมกับกลุ่มนวพลและออกมาสนับสนุนการฆ่า
คอมมิวนิสต์และฆ่านักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับ
พระสงฆ์ในเรื่องนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการจำลองความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างนักศึกษากับกลุ่มนวพล
นั่นเอง

ประเด็นที่น่าสนใจของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวละคร
นักศึกษากับตัวละครรัฐหรือกลุ่มฝ่ายขวาในช่วง ๖ ตุลาที่กล่าวมานี้อยู่ที่การสร้าง ความขัดแย้ง
ระหว่างตัวละครที่มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดหรือคนใกล้ชิด ซึ่งจากข้อมูลเรื่องสั้นที่กล่าว
มาแล้วก็คือ ความขัดแย้งระหว่างพ่อหรือพี่ที่เป็นทหารกับน้องที่เป็นนักศึกษาในเรื่อง ก่อนอรุณเบิก
ฟ้า ลมจรจากภูเขา และ ข่าวคราวของคืนหนึ่ง หรือความขัดแย้งระหว่างแม่ที่เป็นลูกเสือชาวบ้าน
กับลูกที่เป็นนักศึกษาในเรื่อง ให้ลูก เราทุกคนคือลูกของแม่ และ ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ หรือความ
ขัดแย้งระหว่างเพื่อนรักสองคนที่คนหนึ่งเป็นนักศึกษาในขณะที่อีกคนหนึ่งเป็นตำรวจตระเวนชายแดน
ในเรื่อง วันฆ่า

ความขัดแย้งในลักษณะที่กล่าวมานี้เป็นความขัดแย้งกันทาง
สถานภาพ ในทางสังคมวิทยาเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนล้วนมีสถานภาพแตกต่างกันออกไปและสถานภาพ
เหล่านี้จะทำหน้าที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในสังคม ในหนังสือ สังคมและวัฒนธรรม โดย
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้คำจำกัดความ
และแบ่งสถานภาพของมนุษย์ไว้ดังนี้

สถานภาพ (Status) หมายถึง ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกในกลุ่มสังคมสถานภาพแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด (Ascribed Status) และสถานภาพสัมฤทธิ์ (Achieved Status)

สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ติดตัวเรามาเป็นสถานภาพที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่เราเลือกไม่ได้ เป็นสถานภาพหรือตำแหน่งที่ได้มาตั้งแต่เกิด เช่น ตำแหน่งทางเพศหรือตำแหน่งทางเครือญาติ ตำแหน่งทางชนชั้น ศาสนาสัญชาติ รวมถึงตำแหน่งทางอายุเป็นคนในวัยต่างๆ

สถานภาพสัมฤทธิ์หรือสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถเป็นสถานภาพที่ไม่ได้มาตั้งแต่เกิดแต่ได้มาภายหลัง สถานภาพประเภทนี้มักได้มาเพราะความพยายาม มีการฝึกอบรมเป็นเวลานานและได้มาจากการแข่งขัน ตัวอย่างเช่น นักเรียน นิสิต ครู อาจารย์ ข้าราชการ คนงาน เป็นต้น^{๔๔}

เมื่อนำความคิดเรื่องสถานภาพที่กล่าวมานี้มาวิเคราะห์ความขัดแย้งของตัวละครในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาแล้วจะเห็นว่า สิ่งที่ทำให้ตัวละครขัดแย้งกันก็คือ สถานภาพสัมฤทธิ์หรือสถานภาพที่ตัวละครได้รับมาภายหลัง ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา ทหาร ลูกเสือชาวบ้านหรือตำรวจตระเวนชายแดน สถานภาพเหล่านี้จะกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ตัวละครจำเป็นต้องปฏิบัติตาม เนื่องจากเป็นกฎหรือข้อตกลงในการที่จะดำรงสถานภาพสัมฤทธิ์นั้นๆ เช่น ทหารจำเป็นต้องเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาและปฏิบัติตามหน้าที่ที่จะต้องปราบปรามนักศึกษา เพราะหากฝ่าฝืนจะผิดวินัยทหารและถูกลงโทษ เมื่อเป็นเช่นนี้พ่อหรือพี่ชายที่เป็นทหารจึงจำเป็นต้องขัดแย้งกับลูกหรือน้องที่เป็นนักศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวได้ว่าในกรณีของทหารนั้น สถานภาพสัมฤทธิ์มีอิทธิพลต่อตัวละครอย่างมาก อาจเพราะด้วยระบบและวินัยของทหารประกอบกับเป็นสถานภาพที่มาจากอาชีพ การเป็นอาชีพนี้เองที่ทำให้แตกต่างไปจากสถานภาพอาสาสมัครอย่างแม่ที่เป็นลูกเสือชาวบ้านในเรื่องสั้นอีกกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เรื่องสั้นที่มีความขัดแย้งระหว่างแม่ที่เป็นลูกเสือชาวบ้านกับลูกที่เป็นนักศึกษาจึงไม่มีภาพของการทะเลาะถกเถียงกันระหว่างแม่กับลูก แม่ยังคงเชื่อมั่นในสิ่งที่ลูกทำเสมอ การถกเถียงกันในเรื่องอุดมการณ์หรือความคิดเห็นจะไปปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นที่มีตัวละครทหารขัดแย้งกับนักศึกษามากกว่า หรือในอีกแง่หนึ่ง เรื่องต้องการแสดงให้เห็นว่าคนที่เป็นลูกเสือชาวบ้านบางคนไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างแท้จริง การกระทำต่างๆเกิดจากการชักจูงและปลุกฝังหลอกล่อด้วยกิจกรรมต่างๆ

^{๔๔} ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔) หน้า ๗๐-๗๑.

ความขัดแย้งของตัวละครที่ดำรงสถานภาพที่ขัดแย้งกันนี้ยัง

ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในใจของตัวละครด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ตัวละครจะเกิดความรู้สึก สับสน เกิดความขัดแย้งภายในใจระหว่างหน้าที่กับเรื่องส่วนตัว ดังเช่นที่ตัวละครเพื่อนที่เป็นตำรวจ ตระเวนชายแดนในเรื่อง วันฆ่ารู้สึก เมื่อได้รับแจ้งให้โจมตีทหารป่า ว่า “ถ้าผมหางานอื่นที่มี เงินเดือนพอกินสักหน่อย ผมก็อยากจะลาออกเสียที อา...ผู้หลงผิด ผู้รักชาติ หน้าที่...มีตราภาพ... โลกระยำ!”^{๔๕} หรือความรู้สึกของตัวละครแม่ที่เป็นลูกเสือชาวบ้านที่ต้องเสียลูกไปในเหตุการณ์ ๖ ตุลา โดยได้เห็นกับตาว่าคนที่ฆ่าลูกของตัวเองคือเพื่อน ๆ ลูกเสือชาวบ้านของแม่เอง “แม่ตื่นขึ้นมา เพื่อคลั่งโดยที่ไม่มีใครเข้าใจ น้ำตาไหลเหมือนเต่าถูกเผา เพื่อนๆนี้กว่าแม่แค้นจนเสียสติ แม่ไม่ได้ เสียสติ แต่แม่เสียใจ...แม่เงยหน้าเหม่อมองดูผ้าผืนที่เคยทำให้แม่ภูมิใจ แม่ลุกขึ้นและหยิบผ้าผืนนั้น โยนเข้าเตาไฟอย่างไม่แยแส”^{๔๖} ความรู้สึกของแม่ในตอนนี้ไม่เหลือความภาคภูมิใจต่อสถานภาพ ลูกเสือชาวบ้านที่ตนดำรงอยู่เลย ซึ่งแตกต่างจากตอนแรก ถึงตอนนี้แม่คงไม่อาจเป็นลูกเสือ ชาวบ้านอีกต่อไป

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งกันทางสถานภาพที่เกิดขึ้นรวมถึง

ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครที่เป็นผลมาจากความขัดกันทางสถานภาพดังกล่าวมานี้ได้ สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงในช่วง ๖ ตุลา ที่กลุ่มคนแตกแยกออกเป็นหลายฝ่าย ความแตกแยกนี้ เป็นผลมาจากความขัดแย้งกันในระดับใหญ่ คือ ระหว่างรัฐและนักศึกษา การที่รัฐจัดตั้งกลุ่มแกนนำ ฝ่ายขวาต่างๆ ขึ้นมาเป็นสาเหตุให้ความขัดแย้งกลับแตกแขนงลงไปสู่คนมากขึ้นโดยเมื่อคนไปสังกัด กลุ่มต่างๆ ก็จะมีสถานภาพเพิ่มตามกลุ่มที่ตนสังกัด ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วคนเหล่านั้นก็อยู่ภายใต้ การชักจูงหรือชี้นำโดยรัฐ ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการสร้างกระแสว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยร้ายแรง หรือ การเชิดชูประเด็นรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ กลยุทธ์ต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความแตกแยก ของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับรูปแบบความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับรัฐหรือฝ่ายขวา ดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๑) ส่วนความขัดแย้งของตัวละครที่ระบุสถานภาพหรือกลุ่มคนลงไปข้อ ๒) เป็นส่วนที่ทำให้เห็นภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมขณะนั้นอย่างชัดเจนขึ้น การสร้าง ให้ตัวละครเกิดความขัดแย้งภายในจิตใจตัวเองด้วยก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วความ ขัดแย้งใหญ่ก็ยังคงเป็นเรื่องระหว่างนักศึกษากับรัฐ มิใช่คนกับคน ความขัดแย้งระหว่างคนกับคน เป็นเพียงผลของการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่รัฐจัดตั้งขึ้น ซึ่งรัฐก็ได้ใช้โอกาสจากการจัดตั้งกลุ่มฝ่าย ขวามาให้ความแตกแยกขัดแย้งกระจายตัวออกไปเท่านั้น

ดังที่กล่าวมาจะเห็นว่าหากพิจารณาความขัดแย้งระหว่างตัวละคร ตัวละคร ที่นำเสนอความขัดแย้งในเหตุการณ์ ๖ ตุลา มีความเปลี่ยนแปลงไปจากในเรื่องสั้นที่กล่าวถึงความ ขัดแย้งในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา กล่าวคือ ตัวละครที่อยู่ฝ่ายนิสิตนักศึกษาเหลือเพียงเฉพาะนิสิต

^{๔๕} วัฒน วรรณยางกูร “วันฆ่า” ใน น้ำผึ้งไฟโร, (กรุงเทพฯ: เรียงชัยการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๒๒.

^{๔๖} คมทวน คันธนู “เราทุกคนคือลูกของแม่” ใน ชาติกร, หน้า ๖๒.

นักศึกษา ไม่รวมถึงประชาชนเหมือนอย่างในกรณี ๑๔ ตุลา ขณะเดียวกันตัวละครฝ่ายรัฐก็เพิ่มจำนวนขึ้นโดยแตกออกเป็นกลุ่มต่างๆ จนถูกเรียกรวมกันว่าฝ่ายขวาหรือฝ่ายอนุรักษ์นิยมมากกว่าที่จะเรียกว่าฝ่ายรัฐ ความขัดแย้งที่ซับซ้อนขึ้นในเรื่องสั้นนี้พัฒนาไปตามสภาพเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง องค์ประกอบต่างๆ จึงต้องสอดคล้องกับข้อเท็จจริง มิเช่นนั้นก็จะไม่สามารถบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ และความน่าสนใจของความขัดแย้งที่เปลี่ยนไปนี้ก็อยู่ที่การสร้างภาพความขัดแย้งโดยให้สถานภาพสองอย่างที่ตัวละครดำรงอยู่มีความขัดแย้งกัน ความขัดแย้งกันเองระหว่างสถานภาพที่ได้มาแต่กำเนิด และสถานภาพสัมฤทธิ์นี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในใจตัวละครเองด้วยในขณะที่เดียวกันกับที่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครและตัวละครดำเนินไป เพียงแต่ผู้เขียนใช้ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเป็นตัวดำเนินเรื่องเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็ได้แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา รัฐก็ยังคงเป็นฝ่ายที่ใช้อำนาจและถืออาวุธ และนักศึกษาก็ยังคงสวมบทบาทเป็นผู้ถูกกระทำเช่นเดิม แต่ผลของเหตุการณ์ ๖ ตุลาแตกต่างจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา กล่าวคือ นักศึกษาไม่ได้รับชัยชนะที่น่าภาคภูมิใจเหมือนในกรณี ๑๔ ตุลามีนักศึกษาเสียชีวิตและหลบหนีภัยการเมืองไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะตัวละครฝ่ายนักศึกษา คือ ขาดแรงสนับสนุนจากประชาชน ภาพของรัฐซึ่งเป็นฝ่ายที่ใช้ความรุนแรงมาโดยตลอดกลายเป็นภาพของผู้ร้ายซึ่งฆ่าคนไม่มีทางสู้และบีบบังคับให้นักศึกษาผู้ถูกกระทำต้องหลบหนีเพราะทางเลือกที่มี คือ หลบหนีกับตายเท่านั้น ภาพที่เกิดขึ้นนี้มีผลโดยตรงต่อการรับรู้ประวัติศาสตร์ผ่านทางเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ถึงประเด็นนี้โดยละเอียดอีกครั้งในบทที่ ๕

๓.๒.๑.๑.๓ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่ยังคงเห็นความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลา กับ ตัวละครที่ไม่สนใจเหตุการณ์เดือนตุลาหรือหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาเมื่อเวลาผ่านไป เรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งนี้มีทั้งหมด ๖ เรื่อง เช่น หนุ่ม (สี่แยก) คอกวัว เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละคร “ผม” ซึ่งเป็นผู้ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามา และตัวละครเพื่อนหญิงซึ่งอายุห่างจากผมหลายปี เพื่อนหญิงคนนี้ไม่เข้าใจว่าทำไมผมจึงผูกพันกับถนนราชดำเนิน ในความรู้สึกของเธอ ถนนสายนี้เต็มไปด้วยตึกเก่า ไม่มีอะไรน่าสนใจ ความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่าง “ผม” กับเพื่อนหญิงนี้เป็นตัวแทนความคิดของคนสองรุ่น กล่าวคือ คนรุ่นที่เคยผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามา และยังคงจดจำ ฝังใจกับภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่คนรุ่นใหม่ซึ่งเกิดไม่ทันและไม่สนใจประวัติศาสตร์เหตุการณ์ทางการเมืองจะไม่เข้าใจความรู้สึกของคนที่เคยผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามาว่าเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับในเรื่อง เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา ตัวละครพ่อนึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่เกิดขึ้นที่ถนนราชดำเนิน บริเวณสี่แยกคอกวัวหรืออาคารกองสลากกินแบ่งรัฐบาล ในขณะที่ตัวละครลูกไม่เข้าใจว่าพ่อเห็นภาพอะไรในความทรงจำ เพราะลูกไม่ได้ประสบเหตุการณ์มาเหมือนพ่อ ดังนั้น เมื่อมองไปยังบริเวณสี่แยกคอกวัวจึงเห็นอนุสาวรีย์ของวีรชน ๑๔ ตุลา แต่ลูกกลับเห็นเพียง “แผงขายหอย” ไม่มีอนุสาวรีย์ใด ในเรื่อง สองฟากสมัย กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างตัวละครชายชา

พิการจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา กับ ครูสาวที่ศรัทธาในการเสียสละของวีรชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เมื่อครูสาวได้ฟังเพลงขลุ่ยของชายพิการและเรื่องราวความกล้าหาญของเขาจากเพื่อนครู เธอก็แอบชื่นชมและเห็นใจในความทุกข์ยากของชายพิการอย่างยิ่ง ในขณะที่ชายพิการเองเมื่อเวลาผ่านไปก็ลืมเลือนอุดมการณ์หรือความตั้งใจของตนในอดีต เมื่อเป่าขลุ่ยตามคำขอเพลงของครูสาวหลายเพลงจึงคาดหวังว่าจะได้เงินตอบแทน แต่ครูสาวไม่ได้ให้เพราะเกรงว่าจะเป็นการดูถูกชายผู้กล้าคนนี้ จนในที่สุดด้วยอำนาจของเงินชายพิการจึงตะโกนขอเงินจากครูสาว ครูสาวให้เงินที่แนบมาพร้อมจดหมายชี้แจงว่า “ครูใจดีต้องขอโทษนะ...ทุกอย่างที่ครูมีต่อหน้าเพราะครูแอบรู้เรื่องนั้นและทำให้คิดถึงความคิดอ่านของตัวเอง น่าเป็นผู้ที่ต่อสู้เพื่อครูด้วยในตอนนั้น...เงินที่ครูให้มา ครูไม่ได้ให้ค่าเพลง ให้เพียงเพื่อหนุนการต่อสู้อันยาวนานของตัวเอง”^{๘๗} จดหมายนี้ทำให้ชายพิการสำนึกได้ถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาและสิ่งที่ตนทำลงไป เขาจึงนำเงินไปคืนครูด้วยความรู้สึกละอายแก่ใจ เรื่องสั้นเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคนที่ผ่านมาเหตุการณ์เดือนตุลาคมเองว่า เป็นผู้ที่ยลลืมอุดมการณ์และความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลา ส่วนเรื่อง ประวัติศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้ง เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่มีส่วนร่วมหรือได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ เดือนตุลา เช่น พ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายอยู่บริเวณริมถนนราชดำเนิน หรือพ่อแม่ของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา ที่มาแสดงความรำลึกถึงดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตในทุกวันครบรอบปีของเหตุการณ์ กับ ตัวละครที่เป็นคนทั่วไปในสังคมที่ไม่สนใจต่อเหตุการณ์เดือนตุลาที่ผ่านมา ตัวละครที่ไม่สนใจเหตุการณ์เดือนตุลานั้นไม่ได้ถูกสร้างให้เป็นมนุษย์มาที่มีตัวตนชัดเจน แต่ผู้อ่านจะทราบถึงความขัดแย้งได้จากคำบรรยาย เช่น

ในเมื่อคนทุกวันนี้หมางเมินดวงวิญญาณของพวกเขา และแม้กระทั่งเรือนร้างในรูปลักษณะของอนุสาวรีย์ที่บอกว่าจะก่อสร้างให้ จนบัดนี้ก็ไม่มีอะไรงอกเงยขึ้นมา...

ความเงิบงันเกี่ยวกับการสร้างอนุสาวรีย์วีรชนเป็นประหนึ่งคำพูดของใครบางคนที่ผ่านมาริมฝีปากแล้วโดนกระแสมพัดพาลากลับไปจนไกลแล้วโดยเหลือเพียงความหวังอันรางเลือนและเงิบเซียบหลายต่อหลายปีมาแล้ว ในขณะที่ใครหลายคนได้หลงลืมวีรชนเหล่านั้นไปจนหมดสิ้น แต่ก็ยังมีผู้คนเป็นจำนวนไม่น้อยเหมือนกันที่ยังรำลึกถึงดวงวิญญาณอันหาญกล้าของพวกเขา และถึงแม้พวกเขาเหล่านั้นจะปราศจากแล้วซึ่งชีวิตก็ตาม แต่ความคิดอันแรงกล้าดังเปลวไฟอันโชติช่วงของผู้สูญเสียก็ยังจะประกายสว่างไสวอยู่ในใจของคนไทยที่ยังสำนึกในบุญคุณทุกคน^{๘๘}

^{๘๗} ธิปธารา ชินทัตต์ “สองฟากสมัย” ใน รอยต่อของกาลเวลา, หน้า ๓๐.

^{๘๘} นิรันดร์ บัญจันทร์ “ประวัติศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้ง” ใน เลือดเนื้อเดือนตุลา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๕), หน้า ๔๓ – ๔๗.

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่ยังคงเห็น

ความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลา กับ ตัวละครที่ละเอียดและหลงลืมเหตุการณ์ดังกล่าว คือ เรื่องสั้น ทั้ง ๖ เรื่องที่กล่าวมานี้ตีพิมพ์หลัง พ.ศ. ๒๕๓๑ ทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับแก่นเรื่องที่ว่าเมื่อเวลาผ่านไปคนก็ลืมเลือนเหตุการณ์เดือนตุลา ไม่ว่าจะเป็นคนเดือนตุลาเองหรือคนรุ่นหลังที่ไม่มีส่วนรับรู้เหตุการณ์ก็ตาม การปรากฏแก่นเรื่องและความขัดแย้งในลักษณะนี้มีส่วนสัมพันธ์กับเวลาในการตีพิมพ์เรื่องสั้นโดยตรงเพราะจะไม่พบแก่นเรื่องหรือรูปแบบความขัดแย้งระหว่างตัวละครในลักษณะนี้ในช่วงก่อนหน้า พ.ศ. ๒๕๓๑ เลย จึงเป็นไปได้ว่าเรื่องสั้นได้สะท้อนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงในสังคม นอกจากนี้เรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งในลักษณะนี้ยังเป็นการวิพากษ์วิจารณ์คนที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาและหลงลืมอุดมการณ์ของตัวเอง และรวมถึงคนในสังคมที่นับวันจะให้ความสนใจต่อเหตุการณ์เดือนตุลาลน้อยลงทุกที ซึ่งนับเป็นบทบาทประการหนึ่งของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ เดือนตุลาที่มีต่อสังคมปัจจุบัน

๓.๒.๑.๑.๔ ความขัดแย้งระหว่างประชาชน กับ รัฐไทยในความหมายรวม

เรื่องสั้นกลุ่มนี้จะกล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ในเรื่องเดียวกัน ไม่ได้เน้นประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละเหตุการณ์ หากแต่มุ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยขัดแย้งกับประชาชนในประเทศหลายครั้ง ซึ่งก็นำมาสู่ข้อสรุปหรือบทเรียนหลังเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยที่จะใช้กำลังกับประชาชน เรื่องสั้นที่มีความขัดแย้งเช่นนี้ เช่น รอยอดีต-ปรตัยบัน เป็นการนึกทบทวนถึงความขัดแย้งของเหตุการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็น ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ หรือ พฤษภา ๒๕๓๕ เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นเหล่านี้แสดงให้เห็นการใช้อำนาจของรัฐที่มักจะใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา กับประชาชนเสมอ หรือในเรื่อง แรงอสุรีใส่เดือนปีศาจ เป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่รอคอยแสงสว่างจากฟ้าซึ่งถูกครอบครองโดยแรงอสุรีที่เปรียบเสมือนรัฐบาลที่ใช้กำลังทหารกับประชาชน การต่อสู้ในเหตุการณ์ทางการเมืองถูกเสนอผ่านสัญลักษณ์ของฝนเลือดที่ตกมาถึงสามครั้งซึ่งหมายถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๖ ตุลา และ พฤษภาทมิฬ ในการต่อสู้สองครั้งแรกประชาชนได้มาเพียงแสงรำไรจากฟ้าฟ้า แต่ไม่นานแรงอสุรีก็กลับมาครอบครองท้องฟ้าอีกจนท้องฟ้าแปรเปลี่ยนเป็นความมืดดำ เมื่อฝนเลือดครั้งสุดท้ายตกลงมา หมายถึง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ แรงอสุรีได้แผ่พิษของฝนเลือดและกระอักเลือดตายไปซึ่งตีความได้ว่าหมายถึงการสิ้นสุดการใช้กำลังทหาร ท้องฟ้าปรากฏลำแสงสาดลงมาแต่ลำแสงนั้นก็ยังคงมีไช้ดวงอาทิตย์ ซากศพของแรงอสุรีได้กลายเป็นใส่เดือนปีศาจซ่อนไซสร้าง ความเสียหายให้ประชาชนต่อไป ตอนจบนี้แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนยังไม่จบสิ้นแต่แปรเปลี่ยนรูปแบบไปเท่านั้น การใช้กำลังทหารกับประชาชนอาจไม่เกิดขึ้นอีกแต่ปัญหาในการปกครองยังคงมีอยู่ไม่จบสิ้น

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า ความขัดแย้งระหว่างตัวละครประชาชนกับรัฐไทยในความหมายรวมก็ยังคงแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจของรัฐที่เกินขอบเขตและทำร้ายประชาชน เหมือนในเรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนที่เน้นเฉพาะเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นทัศนคติของผู้เขียนที่มองว่า เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น

ทั้งสามครั้ง (๑๔ ตุลาคม, ๖ ตุลาคม และพฤษภาคม ๒๕๓๕) มีรูปแบบของเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน คือ รัฐเป็นฝ่ายทำร้ายประชาชน เรื่องสั้นที่มีความขัดแย้งในลักษณะนี้จึงไม่ได้มองลงไปทีไรรายละเอียดของเหตุการณ์ แต่มองเพียงว่าเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นการเกิดซ้ำของรูปแบบความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครประชาชนกับรัฐไทยในความหมายรวมที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจึงเป็นการช่วยเน้นย้ำให้เห็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทยเป็นการย้ำภาพของผู้ร้ายหรือผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำให้เห็นชัดเจนขึ้นด้วยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ทางการเมืองเฉพาะประเด็นที่รัฐเป็นฝ่ายใช้ความรุนแรงกับประชาชนมากกว่าที่จะเน้นถึงประเด็นอื่น

๓.๒.๑.๑.๕ ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษา กับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หากรัฐเป็นตัวละครหนึ่งในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็คงสามารถจัดเป็นตัวละครที่มีบทบาทในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งได้เช่นกัน เรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับพรรคคอมมิวนิสต์นั้นมี ๓ เรื่อง คือ ผลพวงจากยุคสมัย ใบไม้แห่งกาลเวลา และ ไอ้เจ้าขุนทอง เรื่องสั้นทั้งสามเรื่องนี้ดำเนินเรื่องด้วยความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งหมายรวมถึงตัวอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ด้วย

ผลพวงจากยุคสมัย แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ผ่านทางสัญลักษณ์คือ ตัวละครชายหนุ่มสะพายย่ามที่ดั้นด้นตามหาดวงตะวัน กับดอกไม้สีแดงที่เขาเก็บรักษาอย่างทะนุถนอมไว้ในย่ามที่มีบทกวีอีกไม่กี่ชิ้น ชายหนุ่มในเรื่องเก็บรักษาดอกไม้ไว้โดยที่ไม่รู้จักและไม่เข้าใจต้นกำเนิดหรือธรรมชาติของดอกไม้สีแดงเลย เขารักษามันเพราะเห็นว่ามันสวยงาม เขาเฝ้าฝันจะปลูกดอกไม้สวยงามนี้ แต่ในดินแดนที่เขาอยู่นั้นไม่เหมาะกับดอกไม้ดอกนี้ และสิ่งที่ชายหนุ่มค้นหาคือดวงตะวันซึ่งดอกไม้สีแดงที่เขาถือก็ไม่อาจนำทางเขาได้เปรียบได้กับความปรารถนาของนักศึกษาที่ต้องการจะสร้างสังคมใหม่ที่มีเสรีภาพและความเท่าเทียม แต่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ก็ไม่สามารถช่วยให้ทำสำเร็จได้ การรอนแรมในความมืดมิดกับดอกไม้สีแดง หมายถึงการเดินทางของนักศึกษากับพรรคคอมมิวนิสต์ที่นับวันความหวังที่จะสร้างสังคมใหม่ยิ่งจะห่างไปทุกที จนนักศึกษาและชายหนุ่มในเรื่องได้เรียนรู้ว่าดอกไม้สีแดงหรืออุดมการณ์คอมมิวนิสต์ไม่ใช่เครื่องนำทางสู่สิ่งที่ค้นหา อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในความคิดของนักศึกษากับในความเป็นจริงมันต่างกัน ส่วนใน ใบไม้แห่งกาลเวลา เสนอความขัดแย้งอย่างตรงไปตรงมาผ่านชีวิตของตัวละครนักศึกษาที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาว่า เมื่อได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แล้วตัวละครก็ได้เห็นข้อบกพร่องและความไม่เท่าเทียมกันในพรรคและได้เสนอความคิดขัดแย้งกับหลักปฏิบัติที่มีมาแต่เดิม แต่ทางพรรคไม่สนใจสิ่งที่เขาเสนอ เมื่อเวลาผ่านไปเขาก็ยังคงเป็นได้เพียงแนวร่วมของพรรคเหมือนกับวันแรกที่เข้ามา ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงนอกจากความหวังของเขาที่ริบหรี่ลง เรื่องสุดท้ายคือ ไอ้เจ้าขุนทอง ใช้สัญลักษณ์นกขุนทองแทนนักศึกษาที่กลับออกมาจากป่าและต้องทนทุกข์ทรมานใจกับการคิดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น และการถูกดูถูกเหยียดหยามจากคนในพรรคคอมมิวนิสต์ที่บอกว่านักศึกษาคือแต่พุดแก่ง แต่ทำอะไรไม่ได้ เจ้าขุนทองผิดหวังจากป่าและตรอมใจตายในที่สุด

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างนักศึกษากับพรรคคอมมิวนิสต์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นนี้แม้ว่าจะพบเป็นความขัดแย้งหลักเพียง ๒ เรื่อง แต่ก็นับได้ว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้บันทึกความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงอีกครั้งของนักศึกษา ก่อนที่จะกลับคืนสู่เมือง สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับความขัดแย้งรูปแบบนี้ก็คือพรรคคอมมิวนิสต์ไม่ได้ถูกกล่าวถึงในฐานะผู้ร้ายในเรื่อง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างนักศึกษากับพรรคคอมมิวนิสต์ถูกนำเสนอในรูปของความเข้าใจผิดและความขัดแย้งกันทางความคิด กล่าวคือ นักศึกษาขัดแย้งกับพรรคคอมมิวนิสต์เพราะไม่เห็นด้วยกับระบบบางอย่างภายในพรรคและได้เข้าใจภายหลังว่าสิ่งที่มุ่งหวังนั้นขัดแย้งกับสภาพของพรรคคอมมิวนิสต์ พรรคคอมมิวนิสต์ในเรื่องไม่ได้ถูกสร้างหรือกล่าวถึงในด้านร้าย เหตุผลที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาถูกนำเสนอโดยนักเขียนหรือคนที่เข้าข้างและเห็นด้วยกับการกระทำของนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งหลังจากเหตุการณ์นี้ศึกษาก็ผันตัวเองไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อเป็นเช่นนี้การจะกล่าวหาพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้ร้าย เป็นฝ่ายผิดก็คงจะทำได้ เพราะมีเช่นนั้นบทบาทของนักศึกษาจะเปลี่ยนไปในฐานะที่เคยเข้าร่วมกับพรรค ด้วยเหตุนี้เงื่อนไขความขัดแย้งจึงอยู่ที่ความไม่เข้าใจและความไม่รู้จักพรรคคอมมิวนิสต์ดีของนักศึกษา ในความเป็นจริงอาจจะเป็นไปได้ว่านักศึกษาอาจมีความเข้าใจอุดมการณ์คอมมิวนิสต์เป็นอย่างดีเพราะก่อนหน้าเหตุการณ์ ๖ ตุลา หนังสือเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์หรือเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์แพร่หลายในแวดวงนักศึกษาอย่างมาก ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้เต็มปากว่านักศึกษาไม่เข้าใจอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ แต่อาจกล่าวได้ว่านักศึกษาเรียนรู้แต่ทฤษฎีโดยไม่เคยลงมือปฏิบัติ เมื่อได้ปฏิบัติจริงด้วยการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์จึงได้เรียนรู้และเข้าใจมากขึ้น

เมื่อนำภาพของตัวละครพรรคคอมมิวนิสต์ที่กล่าวมานี้มาเทียบกับตัวละครรัฐที่พบในความขัดแย้งที่ผ่านมาจะเห็นว่า พรรคคอมมิวนิสต์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นนี้มีภาพลักษณ์ดีกว่าภาพของตัวละครรัฐมาก เพราะในขณะที่รัฐเป็นฝ่ายผู้ร้าย เป็นตัวละครปฏิบัติที่อยู่ตรงข้ามตัวละครเอกอย่างนิสิตนักศึกษา ตัวละครพรรคคอมมิวนิสต์กลับเป็นเพียงตัวละครที่ขัดแย้งทางความคิดกับนักศึกษาเท่านั้น พรรคคอมมิวนิสต์ไม่ได้ใช้อำนาจหรือความรุนแรงเหมือนตัวละครรัฐภาพที่เกิดขึ้นนี้มีผลต่อการสร้างทัศนคติและความเข้าใจประวัติศาสตร์ให้แก่ผู้อ่าน

๓.๒.๑.๑.๖ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่เป็นตัวแทนของคนในสังคมทั่วไป
เรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งนี้มี ๒ เรื่องคือ ความหมองเศร้า และ ที่เห็นที่เป็นอยู่ เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้มีลักษณะร่วมกันตรงที่เป็นเรื่องที่เล่าถึงสถานการณ์ต่างๆในบ้านเมืองที่เกิดขึ้น ใน ความหมองเศร้า เล่าถึงสภาพสังคมภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ที่เกิดความขัดแย้งขึ้นทั่วไป นักเรียนนักศึกษา ประชาชนเลือกวิธีการเดินขบวนเพื่อเรียกร้องสิ่งที่ตนต้องการโดยอ้างถึงสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นผลพวงที่ได้รับจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา แต่การเรียกร้องและเดินขบวนที่เกิดขึ้นมากมายในขณะนั้นกลับยังทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายโดยรัฐบาลไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาได้ ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลจากการตีความสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในทางที่ผิด

ส่วน ที่เห็นที่เป็นอยู่ เป็นเรื่องสั้นที่ใช้รูปแบบบันทึกช่วยนำเสนอความขัดแย้งของคนในสังคม โดยให้ชายเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาบันทึกเรื่องราวความขัดแย้งต่างๆของคนในสังคมที่พบเห็นในชีวิตประจำวันของเขาและเล่าเรื่องราวเหล่านั้นผ่านบันทึก ไม่ว่าจะเป็ความขัดแย้งระหว่างหญิงเสียชีวิตที่ตามหาลูกชายซึ่งหายตัวไปในเหตุการณ์ ๖ ตุลา กับคนรอบตัวที่ถูกเธอระบุว่าเป็คนฆ่าลูกชายเธอ ความขัดแย้งระหว่างคนบนรถเมล์ที่ข่มขู่ขอเงินจากคนที่นั่งข้างๆโดยที่ไม่มีใครสนใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแม้ว่าบนรถเมล์จะมีคนอยู่มากมายก็ตาม หรือความขัดแย้งระหว่างผู้หญิงที่นั่งอยู่ตามกาแฟสถานกับผู้ชายที่มองว่าพวกเขาเป็นผู้หญิงไม่ดี ทั้งที่จริง ๆแล้วไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนที่อยู่ตามสถานแบบนี้จะเป็นอย่างที่คุณชายคิด ความขัดแย้งที่เรื่องสั้นเสนอคือความขัดแย้งทั่วไปที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งในตอนจบเรื่องก็ย้มาถึงความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาและรัฐอีกครั้ง โดยกล่าวถึงชายเสียชีวิตผู้จัดบันทึกเรื่องราวต่างๆที่กล่าวมาในตอนต้น เขาเสียชีวิตจากการได้เห็นภาพความโหดร้ายในเหตุการณ์ ๖ ตุลาซึ่งเป็นการกระทำของรัฐที่ทำรุนแรงต่อนักศึกษา

๓.๒.๑.๑.๗ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครในลักษณะอื่นๆ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครในหัวข้อนี้เป็นความขัดแย้งที่ไม่เข้าพวกกับที่กล่าวมาและปรากฏเพียงแบบละ ๑ เรื่อง จึงไม่สามารถจัดเป็นประเภทใหญ่เหมือนความขัดแย้งในกลุ่มอื่นได้ ความขัดแย้งอื่นๆที่กล่าวถึงนี้ได้แก่

ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๖ ตุลา กับ คนที่ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวแต่อ้างว่าร่วมเหตุการณ์เหมือนกับนักศึกษา เรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งนี้คือ ตุลา เรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้กลวิธีการเล่าเหตุการณ์สองเหตุการณ์พร้อมกันเพื่อให้เกิดภาพเปรียบเทียบการกระทำที่ขัดแย้งกัน กล่าวคือ เล่าถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาอย่างละเอียดตามลำดับเวลาซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนถึงเหตุการณ์รุนแรงวันที่ ๖ ตุลาคมที่นักศึกษาเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก กับเล่าถึงการกระทำของวิวิธที่บอกภรรยาว่าจะไปร่วมชุมนุมกับนักศึกษาด้วยแต่ความจริงแล้ววิวิธไปเที่ยวพ่อกับผู้หญิงคนหนึ่งโดยปล่อยให้ภรรยาที่ท้องแก่รอเขาอย่างเป็ห่วงและกระวนกระวายใจอยู่ที่บ้านเพราะเข้าใจว่าวิวิธไปที่สนามหลวงและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาพการเสียชีวิตและความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาเมื่อวันที่ ๖ ตุลาขัดแย้งกับการกระทำของวิวิธเป็อย่างยิ่งเมื่อเป็เช่นนี้แม้จะไม่อาจบอกได้ว่าตัวละครวิวิธขัดแย้งกับนักศึกษาโดยตรงแต่จากการกระทำของทั้งสองฝ่ายที่ถูกนำเสนอพร้อมกันในเรื่องทำให้เกิดการเปรียบเทียบว่าในขณะที่ฝ่ายหนึ่งกำลังถูกล้อมปราบและเสียชีวิตเลือดเนื้อ แต่อีกฝ่ายหนึ่งกลับมีความสุข ไม่ทุกข์ร้อน ทั้งๆที่ความสุขของเขาเป็นผลพลอยได้จากการอ้างว่าไปร่วมชุมนุมและเสียชีวิตกับนักศึกษาคนอื่น ๆ

ความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่เป็คนเดือนตุลาด้วยกันเองแต่มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่อง บ้านหลอม เป็เรื่องเกี่ยวกับงานรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่คนที่เคยผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาต่างไปร่วมงาน ในกิจกรรมเสวนาบนเวที ตัวละครตัวหนึ่งได้ลุกขึ้นมาแสดงความคิดเห็นต่อตัวละครที่เป็คนเดือนตุลาคนอื่นว่า เขาคิดว่าถึงเวลาแล้วที่คนที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลา

มาด้วยกันจะต้องช่วยกันคิดหาทางล่อหลอมนคนรุ่นใหม่ให้มีประสิทธิภาพ มิใช่พูดกันเพียงตามทฤษฎีหากต้องนำไปปฏิบัติด้วย

สุดท้ายเป็นเรื่องสั้นที่เสนอความขัดแย้งระหว่างตำรวจกับประชาชน ใน ซากประชาธิปไตย ความขัดแย้งในเรื่องนี้แตกต่างจากความขัดแย้งระหว่างตัวละครตำรวจและประชาชนที่กล่าวถึงมาแล้วตรงที่ ในเรื่องนี้ไม่ได้ระบุว่าเป็นความขัดแย้งในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาหรือ ๖ ตุลา แต่เหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองครั้งได้ผ่านไปแล้วโดยมีตำรวจหลายคนที่เคยร่วมเหตุการณ์ถึงกับเสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้เขียนตั้งใจให้ภาพการเดินขบวนประท้วงและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเรื่องโยงไปถึงความขัดแย้งในเหตุการณ์เดือนตุลาที่ผ่านมา กล่าวคือ กลุ่มผู้ประท้วงในเรื่องได้เข้าไปเหยียบฉวยของมีค่าและทำลายโรงพักซึ่งตำรวจก็จำยอมให้ประชาชนทำเช่นนั้น เพราะถ้าหากตำรวจใช้กำลังจนถึงขั้นประชาชนบาดเจ็บ ตำรวจก็จะกลายเป็นผู้ผิด เนื่องจากไม่มีใครพิจารณาว่าสาเหตุการกระทำของตำรวจนั้นคืออะไร จากการประท้วงหลายครั้งที่ผ่านมา ตำรวจได้เรียนรู้ว่าหากเกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับประชาชน ความผิดจะตกมาอยู่ที่ตำรวจ แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วผู้ประท้วงจะเป็นฝ่ายผิดก็ตาม

ซากประชาธิปไตย เป็นเรื่องสั้นเรื่องเดียวที่สะท้อนให้เห็นความลำบากใจและความอึดอัดใจของตำรวจที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ ซึ่งแตกต่างจากภาพลักษณ์ของตำรวจหรือตัวละครรัฐในเรื่องอื่นๆที่กล่าวมา หากพิจารณาว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ก็อาจกล่าวได้ว่าเมื่อเวลาผ่านไปผู้เขียนได้พยายามตีความเหตุการณ์เดือนตุลาหรือเสนอภาพของเหตุการณ์ในมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิม มิใช่เพียงยกย่องเชิดชูวีรกรรม แสดงให้เห็นภาพความรุนแรงโหดร้าย แต่ได้พยายามชี้ให้เห็นว่ายังมีแง่มุมของเหตุการณ์ที่ยังไม่ได้รับการเปิดเผยหรือถูกมองข้ามไป เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา ประชาชนผู้ประท้วงจะเป็นฝ่ายที่ต้องเสมอในขณะที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รัฐถูกมองว่าเป็นฝ่ายผิดและใช้กำลังรุนแรงกับประชาชน อย่างไรก็ตามการที่ผู้เขียนไม่ได้ระบุว่าเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาหรือ ๖ ตุลาโดยตรงก็อาจเป็นเพราะผู้เขียนเองก็ยังไม่กล้าที่จะเข้าไปแตะต้องประวัติศาสตร์ที่มีประชาชนจำนวนมากรู้เห็น จึงเลี่ยงด้วยการเขียนถึงเหตุการณ์ประท้วงเรียกร้องประชาธิปไตยโดยที่ไม่ใช้ตัวเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาหรือ ๖ ตุลาในการดำเนินเรื่อง

๓.๒.๑.๒ ความขัดแย้งภายในตัวละคร

ความขัดแย้งภายในตัวละครในที่นี้ หมายถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจตัวละครหรือเป็นความขัดแย้งทางนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครที่แปรเปลี่ยนไปจนเกิดความแตกต่างและขัดแย้งกันระหว่างตัวตนในอดีตกับตัวตนในปัจจุบัน เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีความขัดแย้งหลักในลักษณะนี้พบทั้งหมด ๙ เรื่อง โดยแบ่งเป็นความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละคร ๔ เรื่อง และความขัดแย้งระหว่างตัวตนในอดีตกับตัวตนในปัจจุบันของตัวละคร ๕ เรื่อง ดังนี้

๓.๒.๑.๒.๑ ความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละครเอง มี ๔ เรื่อง คือ ผมตัดสินใจได้แล้ว...พ่อ เหนือกาลเวลาและหัวใจ บันทึกจากกองคาราวาน และ ที่กำลังทำอยู่นี้ผิด ตัวอย่างเช่น

เรื่อง เหนือกาลเวลาและหัวใจ เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละครที่เห็นเพื่อนรักตายไปต่อหน้าต่อตาในเหตุการณ์ ๖ ตุลา โดยที่เขาช่วยอะไรเพื่อนไม่ได้ และทุกวันหลังเหตุการณ์นั้นเขาก็เฝ้าฝันเห็นภาพคนตายและคนที่นอนเกลือกกลิ้งอยู่บนสนามหญ้า ความขลาดกลัว ตกใจและเสียใจในสิ่งที่เกิดขึ้นตามหลอกหลอนเขา จนเมื่อเขาได้พบกับกรรมกรช่างห้องและกรรมกรผู้นี้ก็ลอบใจและเข้าใจในการกระทำของเขาและเพื่อน เขาจึงตัดสินใจที่จะต่อสู้อีกครั้ง ซึ่งเท่ากับว่าความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครได้คลี่คลายลงในที่สุด เรื่อง บันทึกจากกองคาราวาน เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครที่ตัดสินใจร่วมเดินทางตามกองคาราวานเพื่อไปหาแผ่นดินใหม่ซึ่งในที่นี้คือสัญลักษณ์ของการที่นักศึกษาเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์โดยหวังว่าจะสร้างสังคมใหม่ เมื่อเวลาผ่านไปตัวละครก็รู้สึกว่า การเดินทางครั้งนี้ยิ่งห่างไกลและไม่มีที่ท่าว่าจะถึงจุดหมาย เขาจึงเกิดความลังเลที่ว่าจะอยู่ร่วมกับกองคาราวานต่อหรือจะกลับเข้าไปในเมืองที่มีแต่ความรุนแรงและโหดร้ายอีกครั้ง แม้ในตอนจบเรื่อง ความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละครก็ยังไม่คลี่คลาย ตัวละครยังคงสับสนและตัดสินใจไม่ได้ระหว่างการเดินทางไปหาเมืองใหม่ต่อไปหรือกลับไปสู่เมืองเก่าที่จากมาด้วยความผิดหวัง ความรู้สึกของตัวละครในเรื่องนี้แทนความขัดแย้งภายในจิตใจของนักศึกษาที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์และตระหนักว่าพรรคคอมมิวนิสต์ไม่สามารถสร้างสังคมที่พวกเขาใฝ่ฝันได้จริง แต่การหวนกลับคืนเมืองก็ยังสกัดกั้นความรู้สึกผิดหวังและสูญเสียจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ประสบด้วยเหตุนี้จึงเกิดความขัดแย้งภายในจิตใจที่ไม่รู้ว่าจะเลือกทางไหน ส่วนเรื่อง ที่กำลังทำอยู่นี้ผิด เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละครที่ไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ตนเองทำลงไปและที่ผ่านมานั้นถูกหรือผิด เรื่องไม่ได้บอกชัดเจนว่าสิ่งที่ตัวละครทำลงไปนั้นคืออะไร แต่ก็สามารถตีความได้ว่าตัวละครน่าจะเป็นหนึ่งในนักศึกษาที่รอดชีวิตเหตุการณ์ ๖ ตุลาและหนีเข้าป่า จนต่อมาเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์พ่ายแพ้จึงได้กลับคืนสู่เมือง และต้องเผชิญกับความแปลกแยกกับสภาพสังคม กล่าวได้ว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมด้วยเช่นกัน ในตอนจบของเรื่องความขัดแย้งภายในใจของตัวละครก็ยังไม่คลี่คลาย ตัวละครยังคงรู้สึกอยากหนีไปให้พ้นจากสภาพสับสนนี้ อยากเป็นฝ่ายที่อยู่ในความสูญเสียมากกว่าที่จะทนทุกข์กับความรู้สึกผิดถูกที่ตัวเองไม่แน่ใจ

๓.๒.๑.๒.๒ ความขัดแย้งระหว่างตัวตนในอดีตกับตัวตนในปัจจุบันของตัวละคร มีทั้งหมด ๕ เรื่อง เช่น เรื่อง ร้อน เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวตนของตัวละครที่ในปัจจุบันรับราชการมีตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นที่ยอมรับ กับตัวตนในอดีตที่เคยเป็นนักศึกษาที่ร่วมในเหตุการณ์ ๖ ตุลาและมีความหวังที่จะเสียสละเพื่อประชาชน ในปัจจุบันแม้เขาจะยังคงจดจำเรื่องราวต่างๆในครั้งนั้นได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงความทรงจำที่ไม่มีผลต่อการกระทำของเขาในปัจจุบัน เขาไม่มีแม้แต่หัวใจที่จะช่วยเหลือเด็กยากจน ไม่คิดที่จะสละที่นั่งของตัวเองให้ผู้หญิงท้องแก่ ส่วนในเรื่อง เพื่อนเก่า ตัวละคร “ผม” ในปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากในอดีตที่เคยผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลามา ในปัจจุบันเขาไม่สนใจเรื่องอื่น สนใจเพียงทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว แม้เมื่อเขาพบเพื่อนเก่าที่เสียสติเพื่อพอกถึงอุดมการณ์การต่อสู้ เขาก็ทำได้เพียงซื้อข้าวให้เพื่อนและนั่งรถกลับบ้าน ภาพเก่า แสดงความขัดแย้งภายในของโกเมนซึ่งเป็นเพื่อนกับพิณรี นักศึกษาสาวที่หายตัวไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา โกเมนไม่เคยเข้าใจสิ่งที่พิณรีทำเพราะเขายังเด็ก แต่ในปัจจุบันเมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว

เขาก็คงคิดทบทวนถึงพิธีและฝันถึงการฆานกพิราบโดยที่ยังไม่เข้าใจพิธี จนเมื่อเขาไปขุดเอาหนังสือที่พิธีฝังไว้มาอ่านดู โทเมนจึงเข้าใจทุกอย่างและลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรี

๓.๒.๑.๓ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมและสภาพแวดล้อม

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสังคมมีทั้งหมด ๒ เรื่องคือ แดงเถือก และ สงครามครั้งใหม่ เรื่องสั้นสองเรื่องนี้มีลักษณะร่วมกันตรงที่เป็นเรื่องราวของนักศึกษาที่เคยผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลาและหนีเข้าป่า ครั้นเมื่อออกมาก็ต้องมาพบกับสภาพสังคมที่ไม่คุ้นเคยเนื่องจากได้ใช้เวลาต่อสู้อยู่ในป่าหลายปีบวกกับความผิดหวังจากการต่อสู้ในป่าจึงยิ่งทำให้รู้สึกแปลกแยกไปจากคนอื่น ๆ ในสังคม

ใน แดงเถือก ตัวละครเถือกได้เข้าป่าเพื่อร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ ภายหลังเมื่อออกมาเถือกก็ต้องทนกับความรู้สึกแปลกแยกจากสังคมและสายตาของคนที่รังเกียจเขา ดังที่แสดงไว้ในคำบรรยายตอนหนึ่งว่า

“เถือกกลายเป็นปัญหาสังคมเหมือนสุนัขพันธุ์ไทยที่ไปที่ไหนก็ถูกเตะถูกตี ถูกขับไล่ไสส่ง แม้ว่าเถือกจะคิดปลอบใจตัวเองว่า คนที่รังเกียจเขานั้นยังไม่มีตระหนักรู้ที่แท้ ยังเป็นคนเก่า ๆ ที่ถูกมอมเมาด้วยวัฒนธรรมเลวทราม และว่าที่จริงคือมวลประชาที่เขาจะต้องเคารพรัก บางวันเถือกไม่มีแม้หน้าลายจะขากถูย เขาหาอาหารกินไม่ได้และไม่มีน้ำดื่ม”^{๘๙}

ส่วนใน สงครามครั้งใหม่ ตัวละคร “ผม” ก็เพิ่งออกจากป่าเช่นกัน ความรู้สึกของผมที่มีคือ “...แทบไม่น่าเชื่อว่าเวลาที่ผมอยู่ในป่าจะทำให้ผมมีความรู้สึกแปลกแยกได้ถึงเพียงนี้ กลิ่นอายของสังคมเมืองลอยอยู่รอบ ๆ ตัวผม ขัดกันอย่างสิ้นเชิงกับความเคยชินเก่า ๆ ที่ยังไม่จางไปจากความรู้สึก”^{๙๐} เขาจึงรู้สึกโดดเดี่ยวและเศร้าใจ ยิ่งเมื่อได้พบกับคนรักเก่าที่เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของตัวเองแล้วอย่างสิ้นเชิงและกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมือง ประกอบกับสภาพบ้านเมืองที่มีตีกระฟ้ามมากมาย ตัวละคร “ผม” ยิ่งตระหนักมากขึ้นว่าเขากำลังเผชิญหน้าอยู่กับสงครามทุนนิยมซึ่งในความรู้สึกของเขาเป็นสิ่งที่น่ากลัวที่สุด

ดังที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าความขัดแย้งที่พบมากที่สุด คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร โดยเฉพาะระหว่างตัวละครนักศึกษากับตัวละครรัฐซึ่งถือว่าเป็นคู่ขัดแย้งหลักในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่จำลองความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงมาไว้ในเรื่องสั้น หรือก็คือการบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองนั่นเอง จากคู่ความขัดแย้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่าตัวละครรัฐมีอำนาจและใช้

^{๘๙} ยุทธศักดิ์ จรัส, “แดงเถือก” มติชนสุดสัปดาห์ (๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐): ๒๒.

^{๙๐} สาคร พูลสุข, “สงครามครั้งใหม่” ใน รอยต่อของกาลเวลา, หน้า ๑๒.

อำนาจก่อความรุนแรงและทำร้ายนักศึกษาประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแก่นเรื่องกลุ่มที่แสดงให้เห็นความรุนแรงของเหตุการณ์เดือนตุลาและแก่นเรื่องยกย่องเชิดชูวีรกรรมของผู้เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ดังกล่าว บทบาทผู้ถูกกระทำของนักศึกษาที่ถูกกล่าวถึงซ้ำๆกันในแต่ละเรื่องช่วยสร้างภาพของตัวละครพระเอกและผู้ร้าย ซึ่งพระเอกในที่นี้ก็คือนักศึกษาและผู้ร้ายก็คือรัฐ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครกับแก่นเรื่องของเรื่องสั้นจึงออกมาในสองลักษณะ คือ เหตุการณ์เดือนตุลาเป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงโหดร้ายซึ่งเน้นไปที่การกระทำของรัฐ ส่วนแก่นเรื่องว่าการกระทำของนิสิตนักศึกษาเป็นการกระทำที่นายยกย่องนั้นจะเน้นไปที่การกระทำของนักศึกษาหรือพระเอก โครงเรื่องลักษณะนี้อาจเรียกอีกอย่างได้ว่าเป็นโครงเรื่องของพระเอกที่ถูกทำร้ายและกลายเป็นโศกนาฏกรรมเมื่อตัวละครนักศึกษาเสียชีวิต

นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์เดือนตุลากับตัวละครที่หลงลืมและไม่สนใจเหตุการณ์ดังกล่าว ยังสอดคล้องกับแก่นเรื่องที่ว่าเมื่อเวลาผ่านไปอุดมการณ์ของคนก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ไม่เพียงแต่คนรุ่นใหม่เท่านั้นที่ไม่สนใจเหตุการณ์เดือนตุลา แต่คนที่ร่วมเหตุการณ์เองก็เปลี่ยนแปลงไป

ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครและความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพแวดล้อมจะสัมพันธ์กับแก่นเรื่องในกลุ่มที่เสนอประเด็นความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ของนักศึกษาที่มีต่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพแวดล้อมจะเน้นไปที่ความรู้สึกแปลกแยกและสับสนของคนที่ยึดหวังจากป่าแล้วคืนสู่เมือง

๓.๒.๒ การลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่อง

การวิเคราะห์โครงเรื่องโดยที่ให้ความสำคัญกับการลำดับเหตุการณ์เป็นการพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏภายในเรื่องว่าถูกจัดวางไว้อย่างไร เพราะโครงเรื่องคือสิ่งที่ถูกนำเสนอต่อผู้อ่านก่อนที่ผู้อ่านจะรับรู้เนื้อเรื่อง ในบางครั้งโครงเรื่องกับเนื้อเรื่องก็สอดคล้องกันไปตามลำดับเวลา แต่บางครั้งโครงเรื่องก็แตกต่างจากเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน ซึ่งความแตกต่างที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการลำดับเหตุการณ์นั่นเอง การวิเคราะห์โครงเรื่องโดยพิจารณาถึงลำดับเหตุการณ์จึงทำให้รู้ว่าเรื่องถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร และเหตุการณ์ที่ประกอบกันเข้ามานั้นสัมพันธ์กันอย่างไร

โครงเรื่องสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ได้จากการลำดับเหตุการณ์ คือ โครงเรื่องแบบลำดับปกติ (normal Sequence) และ โครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ (anachronous Sequence)^{๙๑}

โครงเรื่องแบบลำดับปกติ หมายถึง การเล่าเรื่องหรือจัดวางเหตุการณ์ในโครงเรื่องตามลำดับเวลาที่เนื้อเรื่องเกิดขึ้น โครงเรื่องลักษณะนี้จะไม่มีความแตกต่างจากเนื้อเรื่อง

^{๙๑} Gérard Genette อ้างถึงใน อีราวตี ไตลิ่งคะ, ศาสตราจารย์และศิลปินแห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๙.

ส่วนโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ หมายถึง การเล่าเรื่องที่ไม่เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ในเนื้อเรื่อง กล่าวคือ อาจนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทีหลังมากล่าวถึงก่อนหรือเล่าสลับกันไประหว่างเหตุการณ์ในอดีตกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน กลวิธีที่ใช้ในโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์มี ๒ วิธี คือ

๑. การเล่าเรื่องเกริ่นการณ์ (prolepsis หรือ flashforward) หมายถึง การเล่าเรื่องที่ไม่เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ โดยจะกล่าวถึงเหตุการณ์ในอนาคตที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในปัจจุบันขณะของเวลาในเรื่อง^{๙๒}

๒. การเล่าย้อนหลัง (analepsis หรือ flashback) หมายถึง การเล่าเรื่องที่ไม่เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ โดยจะย้อนกลับไปเล่าถึงเหตุการณ์ในอดีตที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในปัจจุบันขณะของเวลาในเรื่อง^{๙๓}

ลักษณะโครงเรื่องที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาทุกเรื่องเป็นโครงเรื่องเชิงเดี่ยว หมายถึง มีเหตุการณ์เป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกันชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นโครงสร้างของเรื่องสั้นโดยทั่วไป^{๙๔} และใช้กลวิธีการลำดับเหตุการณ์ทั้งสองแบบ คือ แบบลำดับปรกติและแบบสลับลำดับเหตุการณ์ ในกรณีที่เป็นโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์จะพบแต่การเล่าย้อนหลังเพียงอย่างเดียว

การตัดสินว่าโครงเรื่องใดเป็นโครงเรื่องแบบลำดับปรกติหรือแบบสลับลำดับเหตุการณ์จะพิจารณาจากตำแหน่งของเหตุการณ์ทางการเมืองที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องสั้นเป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าปรากฏเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาหรือ ๖ ตุลา ในส่วนเวลาปัจจุบันของเรื่องก็จะจัดว่าเป็นโครงเรื่องแบบลำดับปรกติ แม้ว่าภายในเรื่องสั้นนั้นจะมีการเล่าย้อนหลังถึงรายละเอียดชีวิตตัวละครอื่นในเรื่อง แต่หากเรื่องสั้นเรื่องใดปรากฏเหตุการณ์เดือนตุลาสอดแทรกอยู่ในส่วนของการเล่าย้อนหลังก็ถือว่าเป็นโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์

ทั้งนี้ เหตุผลที่ใช้ตำแหน่งของการปรากฏเหตุการณ์ทางการเมืองในเรื่องเป็นตัวกำหนดก็เพราะเมื่อเรื่องสั้นเรื่องใดถูกจัดให้เป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาย่อมหมายความว่าตัวเหตุการณ์ทางการเมืองจะมีผลกระทบต่อเนื้อหา แก่นเรื่อง ตลอดจนองค์ประกอบต่างๆ ของเรื่อง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงตำแหน่งของเหตุการณ์ภายในเรื่องเป็นสำคัญ

การจัดลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามี ๓ แบบคือ

^{๙๒} Gerald Prince, A Dictionary of Narratology p 5.

^{๙๓} Ibid, p 77.

^{๙๔} อีราวดี ไตลิ่งคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๒๑.

๓.๒.๒.๑ โครงเรื่องแบบลำดับปรกติที่มีเหตุการณ์เดือนตุลาอยู่ตอนกลางหรือตอนท้ายของเรื่อง

๓.๒.๒.๒ โครงเรื่องแบบลำดับปรกติที่มีเหตุการณ์เดือนตุลาอยู่ตอนต้นเรื่อง

๓.๒.๒.๓ โครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ใช้กลวิธีเล่าย้อนหลัง

ในการวิเคราะห์โครงเรื่องทั้งสามแบบนี้ผู้วิจัยจะใช้ตารางโครงเรื่องและเนื้อเรื่องช่วยในการอธิบาย เพื่อให้เห็นความแตกต่างชัดเจนระหว่างโครงเรื่องกับเนื้อเรื่อง นอกจากนี้ผู้วิจัยจะใช้ตัวอย่างเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาวิเคราะห์โครงเรื่องแบบละ ๑ ตัวอย่าง โดยลดทอนรายละเอียดของเรื่องให้เหลือเพียงชุดเหตุการณ์สำคัญเท่านั้น

๓.๒.๒.๑ โครงเรื่องแบบลำดับปรกติที่มีเหตุการณ์เดือนตุลาอยู่ตอนกลางหรือตอนท้ายของเรื่อง

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์โครงเรื่องแบบนี้คือ เรื่อง เราทุกคนคือลูกของแม่ ดังนี้

โครงเรื่อง	เนื้อเรื่อง
๑. มีคนมาบอกแม่ว่าที่มหาวิทยาลัยเกิดเรื่อง นักศึกษาถูกยิงเป็นร้อยๆคน แม่นึกถึงลูกสาวที่เมื่อคืนบอกว่าจะไปมหาวิทยาลัยร่วมชุมนุมกับเพื่อนๆ	๑. มีคนมาบอกแม่ว่าที่มหาวิทยาลัยเกิดเรื่อง นักศึกษาถูกยิงเป็นร้อยๆคน แม่นึกถึงลูกสาวที่เมื่อคืนบอกว่าจะไปมหาวิทยาลัยร่วมชุมนุมกับเพื่อนๆ
๒. แม่ตัดสินใจไปหาลูกที่มหาวิทยาลัย	๒. แม่ตัดสินใจไปหาลูกที่มหาวิทยาลัย
๓. แม่ได้พบเหตุการณ์เช่นฆ่าที่โหดร้ายป่าเถื่อน แต่ไม่พบลูก	๓. แม่ได้พบเหตุการณ์เช่นฆ่าที่โหดร้ายป่าเถื่อน แต่ไม่พบลูก
๔. แม่กลับบ้านและตรวจดูรายชื่อผู้เสียชีวิตจากหนังสือพิมพ์ ไม่พบชื่อลูก	๔. แม่กลับบ้านและตรวจดูรายชื่อผู้เสียชีวิตจากหนังสือพิมพ์ ไม่พบชื่อลูก
๕. เพื่อนลูกมาหาแม่ที่บ้าน บอกว่าลูกตายแล้ว และได้นำภาพศพลูกให้แม่ดู	๕. เพื่อนลูกมาหาแม่ที่บ้าน บอกว่าลูกตายแล้ว และได้นำภาพศพลูกให้แม่ดู

จากตารางจะเห็นว่าลำดับเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องและโครงเรื่องสอดคล้องกัน เหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ปรากฏในเรื่องอยู่ในลำดับที่ ๓ ซึ่งเป็นช่วงที่เรื่องกำลังจะพัฒนาเพื่อจะนำไปถึงจุดสุดยอด ช่วงเวลาที่เหตุการณ์ ๖ ตุลาปรากฏ เป็นช่วงที่แม่รู้สึกสับสนกระวนกระวายและหวาดกลัวว่าจะพบลูกของตนอยู่ในเหตุการณ์นั้น จากนั้นเรื่องจึงดำเนินไปถึงจุดสุดยอดเมื่อแม่ได้รู้ว่าลูกเสียชีวิตแล้ว

การลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องแบบนี้มีความสัมพันธ์กับรายละเอียดของเหตุการณ์ ในเนื้อเรื่องด้วย กล่าวคือ ในเหตุการณ์ที่ ๓ ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๖ ตูลา นั้นจะถูกถ่ายทอดมาอย่างละเอียด ซึ่งจะต่างกับโครงเรื่องแบบต่อไปที่จะกล่าวถึง

๓.๒.๒.๒ โครงเรื่องแบบลำดับปรกติที่มีเหตุการณ์เดือนตุลาอยู่ตอนต้นเรื่อง ตัวอย่างเรื่องสั้นที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ เรื่อง กลับเข้าในเมืองอีกครั้ง ดังนี้

โครงเรื่อง	เนื้อเรื่อง
๑. ลูกชายหนีเอาชีวิตรอดมาได้จากเหตุการณ์ ๖ ตูลา แต่น้องชายเขาเสียชีวิต	๑. ลูกชายหนีเอาชีวิตรอดมาได้จากเหตุการณ์ ๖ ตูลา แต่น้องชายเขาเสียชีวิต
๒. ลูกกลับมาใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านต่างจังหวัดกับพ่อแม่	๒. ลูกกลับมาใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านต่างจังหวัดกับพ่อแม่
๓. พ่อกับลูกคุยกันถึงเหตุการณ์บ้านเมือง ลูกไม่คิดที่จะกลับไปในเมือง แต่พ่อบอกให้ลูกกลับไป	๓. พ่อกับลูกคุยกันถึงเหตุการณ์บ้านเมือง ลูกไม่คิดที่จะกลับไปในเมือง แต่พ่อบอกให้ลูกกลับไป
๔. ลูกตัดสินใจกลับเข้าไปร่วมต่อสู้ในเมืองอีกครั้ง	๔. ลูกตัดสินใจกลับเข้าไปร่วมต่อสู้ในเมืองอีกครั้ง

จากตารางจะเห็นว่าลำดับเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องและโครงเรื่องสอดคล้องกันเหมือนกับโครงเรื่องในแบบที่ ๑ แต่เหตุการณ์ ๖ ตูลาที่ปรากฏในเรื่องนี้อยู่ในลำดับที่ ๑ ซึ่งก็คือตอนต้นของเรื่องหรือในส่วนเปิดเรื่องที่แสดงภูมิหลังตลอดจนจุดเริ่มต้นของปมปัญหาของตัวละคร

การลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องแบบที่ ๒ จะส่งผลให้เหตุการณ์เดือนตุลาที่บันทึกมีรายละเอียดน้อยและมีบทบาทเป็นเพียงภูมิหลังของเรื่องราวที่กำลังจะอ่านต่อไป

นอกจากนี้ยังปรากฏโครงเรื่องแบบลำดับปรกติที่มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นโครงเรื่องแบบลำดับปรกติที่เล่าถึงเหตุการณ์ ๒ เหตุการณ์ในเวลาเดียวกัน โครงเรื่องแบบนี้พบเพียงเรื่องเดียวคือเรื่อง ตุลา การลำดับเหตุการณ์ในเรื่องนี้มีผลต่อแก่นเรื่องที่เสนอว่า มีคนใช้เหตุการณ์ ๖ ตูลาซึ่งเป็นเหตุการณ์สาธารณะเพื่อประโยชน์ของตนเอง

เนื้อเรื่องของเรื่องสั้นนี้คือวิวิธลोकภรรยาจะไปร่วมชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แต่ในความเป็นจริงเขาไปเที่ยวกับผู้หญิงคนหนึ่งที่พักอาศัยลับไปสลับมาระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับวิวิธกับเหตุการณ์ที่เกิดในที่ชุมนุม ซึ่งทำให้เกิดภาพที่ขัดแย้งกันระหว่างภาพเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมที่มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก กับภาพของวิวิธที่มีความสุขจากการไปเที่ยว

๓.๒.๒.๓ โครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ใช้กลวิธีเล่าย้อนหลัง ตัวอย่างเรื่องสั้นที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ความในใจของกระตักในฟาร์มจระเข้ ดังนี้

โครงเรื่อง	เนื้อเรื่อง
๑. ผมตายไปแล้วและมาย้อนเล่าเหตุการณ์ของผมให้ฟัง	๑.ผมนั่งรถโดยสารและประสบอุบัติเหตุได้ แผลเป็นที่ขายโครงข้างซ้าย แต่ไม่ตาย
๒. ผมนั่งรถโดยสารและประสบอุบัติเหตุได้ แผลเป็นที่ขายโครงข้างซ้าย แต่ไม่ตาย	๒.ผมได้เข้าร่วมชุมนุมในเหตุการณ์วันนั้นกับเพื่อนผู้รักชาติอีกหลายคน
๓.ผมได้เข้าร่วมชุมนุมในเหตุการณ์วันนั้นกับเพื่อนผู้รักชาติอีกหลายคน	๓. ผมตัดสินใจเป็นผู้ขับรถเมล์ชนรถถัง (แล้วผมก็ตายในเหตุการณ์ครั้งนั้น)
๔. ผมตัดสินใจเป็นผู้ขับรถเมล์ชนรถถัง (แล้วผมก็ตายในเหตุการณ์ครั้งนั้น)	๔. ผมตายไปแล้วและมาย้อนเล่าเหตุการณ์ของผมให้ฟัง

จากตัวอย่างจะเห็นว่าลำดับเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องและโครงเรื่องนั้นแตกต่างกัน ลำดับของเรื่องทีผู้อ่านได้อ่านก่อนทีจะรู้เรื่องราวทั้งหมดเมื่ออ่านเรื่องจบแล้วก็คือลำดับของโครงเรื่อง แต่เมื่ออ่านเรื่องจบแล้วสิ่งที่ได้ถึงจะเป็นเนื้อเรื่อง

เหตุการณ์เดือนตุลาทีปรากฏในเรื่องนี้อยู่ในช่วงสุดท้ายของโครงเรื่องซึ่งก็คือจุดสุดยอดของเหตุการณ์ทั้งหมด ซึ่งส่งผลให้สัดส่วนหรือรายละเอียดของเหตุการณ์ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ถูกบันทึกไว้อย่างละเอียด

นอกจากนั้น การจัดลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์และใช้กลวิธีการเล่าย้อนหลังนี้ยังมีลักษณะย่อยทีแยกออกไปได้อีก การสร้างโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ทีตัวเหตุการณ์เดือนตุลาถูกสอดแทรกเข้ามาในห้วงคิดคำนึง เป็นการสลับระหว่างเหตุการณ์ปัจจุบันและเหตุการณ์ในอดีต ตัวอย่างโครงเรื่องแบบนี้ เช่น ในเรื่อง สงครามครั้งใหม่ คือ

โครงเรื่อง	เนื้อเรื่อง
๑. ผมเข้ามาบอตัวกับรัฐและทำพิธีสาบานตนในฐานะผู้ร่วมพัฒนาประเทศไทย	๑. ผมนึกถึงเหตุการณ์วันนั้นทีเป็นเหตุผลักดันให้ผมตัดสินใจเข้าป่า
๒. ผมกลับเข้าเรียนและรู้สึกแปลกแยก	๒.ผมเข้ามาบอตัวกับรัฐและทำพิธีสาบานตนในฐานะผู้ร่วมพัฒนาประเทศไทย
๓. ผมนึกถึงเหตุการณ์วันนั้นทีเป็นเหตุผลักดันให้ผมตัดสินใจเข้าป่า	๓. ผมกลับเข้าเรียนและรู้สึกแปลกแยก
๔. ผมพบเธอและได้คุยกับเธอ	๔. ผมพบเธอและได้คุยกับเธอ
๕. ผมรับรู้ว่าเธอเปลี่ยนไปทั้งการแต่งกายและอุดมการณ์โดยถูกทุนนิยมเข้าครอบงำ	๕. ผมรับรู้ว่าเธอเปลี่ยนไปทั้งการแต่งกายและอุดมการณ์โดยถูกทุนนิยมเข้าครอบงำ

จากตัวอย่างจะเห็นว่าเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นเหตุการณ์ที่ ๓ และอยู่ในส่วนการเล่าย้อนหลัง ซึ่งจากลำดับเหตุการณ์ในเรื่องทั้งหมด ๕ ลำดับ เหตุการณ์ที่ ๓ มีฐานะเป็นภูมิหลังของชีวิตและความขัดแย้งในเรื่อง รายละเอียดของเหตุการณ์ในที่นี้จึงไม่ชัดเจนเหมือนอย่างในเรื่อง ความในใจของกระตู่ในฟาร์มจระเข้

จากการวิเคราะห์ลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปเป็นลักษณะเฉพาะของความสัมพันธ์ของโครงเรื่องกับบทบาทหน้าที่ของเหตุการณ์เดือนตุลาภายในเรื่องสั้นได้ดังนี้ คือ

๑. สูตรโครงสร้างของเรื่องสั้นที่ลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลา จะมีลักษณะดังนี้

เริ่มต้นที่ภูมิหลังของเรื่องหรือของตัวละคร → เหตุการณ์เดือนตุลา → (คลี่คลาย)

ตามสูตรโครงสร้างแบบที่ ๑ นี้ จะเริ่มที่ภูมิหลังชีวิตตัวละครและเรื่องจะเข้าสู่เหตุการณ์ทางการเมืองในตอนกลางของเรื่อง อาจจะมีหรือไม่มีส่วนที่คลี่คลายเรื่องในตอนท้ายก็เป็นไปได้ ตามสูตรนี้บทบาทหน้าที่ของเหตุการณ์เดือนตุลาในเรื่องจะเป็นเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง อาจเป็นจุดสูงสุดของการพัฒนาเรื่องและอารมณ์ของตัวละคร การบันทึกเหตุการณ์ก็จะเป็นการนำเสนอภาพเหตุการณ์เดือนตุลาที่เกิดขึ้นอย่างละเอียด

แต่ถ้ามีโครงสร้างที่กลับกันโดยเริ่มต้นที่ตัวเหตุการณ์เดือนตุลา ก่อน จะมีลักษณะดังนี้

เหตุการณ์เดือนตุลา → ผลกระทบที่เหตุการณ์มีต่อชีวิตคนและสังคม

ถ้าเรื่องเริ่มขึ้นโดยกล่าวถึงตัวเหตุการณ์เดือนตุลา ก่อน เนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์ที่ตามมาจะเล่าถึงผลกระทบทั้งในทางที่ดีและไม่ดีที่เหตุการณ์เดือนตุลามีต่อชีวิตคนและต่อสังคม ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้บทบาทหน้าที่ของเหตุการณ์เดือนตุลาในเรื่องเป็นเพียงภูมิหลังของตัวละครและความขัดแย้งหรือเป็นสาเหตุของสภาพปัจจุบันที่ตัวละครกำลังเผชิญอยู่ การบันทึกเหตุการณ์ก็จะถูกกระทำโดยย่อ ไม่ได้ให้ภาพละเอียดเหมือนแบบแรก ซึ่งตรงกับการแบ่งแยกวิธีการบันทึกที่ผู้วิจัยเสนอไว้ในคำจำกัดความของคำว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง คือ เป็นการบันทึกทัศนคติ ผลหรืออิทธิพลของเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีต่อชีวิตคนและต่อสังคมซึ่งได้รับการถ่ายทอดผ่านชีวิตของตัวละครในเรื่อง

๒. สูตรโครงสร้างของเรื่องสั้นที่สลับลำดับเหตุการณ์ จะมีลักษณะดังนี้

เวลาปัจจุบันของเรื่องแต่ง → (พบกับสื่อ) → การย้อนเล่า → เวลาปัจจุบันของเรื่อง

สำหรับโครงสร้างของเรื่องสั้นที่เล่าโดยสลับลำดับเหตุการณ์นั้นมีรูปแบบเดียว คือ เริ่มต้นที่เวลาปัจจุบันของเรื่องซึ่งผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามาแล้ว จากนั้นจึงกลับไปย้อนเล่า ซึ่งการย้อนเล่าจะมีอยู่ ๒ ลักษณะคือ ตัวละครย้อนเล่าไปตามกระแสสำนึกของตัวเองกับการย้อนเล่าที่จะเกิดขึ้นเมื่อตัวละครได้พบสถานที่หรือสิ่งของที่ทำให้ตัวละครย้อนนึกไปถึงเหตุการณ์ในอดีต จากนั้นเรื่องก็จะกลับมาสู่เวลาปัจจุบันของเรื่องอีกครั้ง แม้ตามโครงสร้างของเรื่องจะพบสูตรสถานการณ์แบบเดียว แต่เมื่อพิจารณาไปในรายละเอียดของส่วนที่ย้อนเล่าดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยยกมาวิเคราะห์แล้วจะเห็นว่าการย้อนเล่าเหตุการณ์เดือนตุลาจะเป็นไปใน ๒ ลักษณะ คือ การย้อนเล่าเหตุการณ์โดยละเอียดกับการย้อนเล่าเหตุการณ์อย่างย่อเพียงบางส่วน ซึ่งความสั้นยาวในการกล่าวถึงเหตุการณ์นี้ส่งผลต่อแนวทางการบันทึกเหตุการณ์ว่าผู้เขียนปรารถนาที่จะบันทึกภาพเหตุการณ์อย่างละเอียด หรือเป็นการบันทึกในเชิงทัศนคติ และสำหรับประเด็นบทบาทหน้าที่ของเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีต่อเรื่องนั้นพบว่าเหมือนกันกับเรื่องสั้นที่เสนอตามลำดับเวลา คือ ถ้าตัวเหตุการณ์มีหน้าที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง ผู้เขียนจะใช้เวลาในการเล่าย้อนถึงเหตุการณ์มาก แต่ถ้าการเล่าย้อนหลังทำโดยใช้เวลาสั้นๆ ตัวเหตุการณ์ก็จะไม่ถูกเน้นมากนัก เป็นเพียงภูมิหลังของตัวละครที่มีอิทธิพลต่อเวลาปัจจุบันที่ตัวละครประสบอยู่ แต่อย่างไรก็ดี เรื่องสั้นที่มีโครงสร้างแบบย้อนเล่านี้ส่วนมากจะพบว่าการเล่าถึงเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นไปอย่างสั้นๆ มากกว่าจะพบการกล่าวถึงเหตุการณ์อย่างละเอียด ซึ่งก็ตรงกับสภาพความเป็นจริงที่คนมักจะนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตได้เพียงบางส่วน เฉพาะในตอนที่สำคัญและประทับอยู่ในความรู้สึกเท่านั้น ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นภาพเหตุการณ์ที่ดี เหตุการณ์ที่เลวร้ายก็สามารถประทับอยู่ในใจหรือความรู้สึกของคนได้

๓.๓ ตัวละคร

ความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างชีวิตจริงและงานเขียนประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น คือ ข้อตกลงเบื้องต้นที่เรายอมรับว่านวนิยายและเรื่องสั้นเป็นเรื่องแต่งที่แม้จะพยายามลอกเลียนแบบชีวิตจริงหรือจำลองเหตุการณ์มาจากประสบการณ์จริงของมนุษย์ แต่ผู้อ่านย่อมตระหนักดีว่าทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นเป็นผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เมื่อเรื่องแต่งต้องการที่จะเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตคน สิ่งที่จะทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้นก็คือบุคคลในนวนิยายหรือผู้ที่จะมีบทบาทเหตุการณ์ให้เรื่องดำเนินไป เราเรียกผู้กระทำหรือบุคคลในเรื่องแต่งเหล่านั้นว่า “ตัวละคร” (character)

เนื่องจากเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นเรื่องสั้นที่สร้างขึ้นจากการผสมผสานของข้อเท็จจริงและจินตนาการ การวิเคราะห์ตัวละครในบทนี้จึงใช้ข้อเท็จจริงเป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภทตัวละคร โดยแบ่งตัวละครที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๓.๓.๑ ตัวละครสมมติ

๓.๓.๒ ตัวละครที่สร้างขึ้นจากบุคคลจริงตามประวัติศาสตร์

๓.๓.๑ ตัวละครสมมติ

ตัวละครสมมติ หมายถึง ตัวละครในจินตนาการที่ผู้เขียนสร้างขึ้น อาจเกิดจากจินตนาการล้วนๆ หรืออาจผสมผสานจินตนาการเข้ากับข้อมูลจากประสบการณ์แล้วสร้างเป็นตัวละครในเรื่องสั้น ตัวละครสมมติเป็นลักษณะตัวละครที่พบในบันเทิงคดีทั่วไป แม้ในความเป็นจริงแล้วตัวละครสมมติเหล่านี้จะจำลองหรือเลียนแบบมาจากมนุษย์ก็ตาม แต่ก็ยังถือว่าเกิดจากการปรุงแต่งของผู้เขียน

ในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ตัวละครสมมติถูกสร้างขึ้นโดยการผสมผสานจินตนาการเข้ากับข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางการเมือง ส่งผลให้เกิดตัวละครสมมติ ๒ แบบ คือ ตัวละครสมมติที่มีพฤติกรรมหรือการกระทำบางอย่างเหมือนกับตัวบุคคลจริงที่อยู่ในเหตุการณ์ตามข้อมูลประวัติศาสตร์ และตัวละครสมมติที่มีสัดส่วนของข้อเท็จจริงปรากฏอยู่น้อยกว่า

ตัวละครสมมติที่มีพฤติกรรมหรือการกระทำบางอย่างเหมือนกับตัวบุคคลจริงที่อยู่ในเหตุการณ์สามารถพิสูจน์ได้จากเอกสารหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เช่น ภาพถ่าย ข่าว หรือบันทึกเหตุการณ์ เช่น ตัวละคร แกลบ ในเรื่อง ให้ลูก แกลบเป็นนักศึกษาที่ร่วมชุมนุมในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนนำมาสอดแทรกไว้ในตัวละครสมมติตัวนี้คือ การที่แกลบถูกฆ่าในเหตุการณ์ด้วยวิธีการแขวนคอกับต้นไม้ ภาพที่ผู้เขียนบรรยายคือ

“...ผู้คนที่ต่างกระโดดเตะศพที่ถูกแขวนคอโตงเตงนั้นอย่างหน้าใจ แก้อี้เหล็กถูกคว่ำมาถือไว้ในมือคนๆหนึ่งและกระหน่ำตีอย่างไม่ยั้ง เลือดทะลักอาบร่าง... ดินนับสิบดินต่างรุมกระที่บจนชายผู้นั้นหน้าและเหลว ผ่าผูกคอหลายผืนพันต่อกัน ลากศพมาประจานให้ดูกันทั่ว...”^{๕๕}

เช่นเดียวกับตัวละคร “ลูก” ที่เป็นนักศึกษาในเรื่อง ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ ก็เสียชีวิตในลักษณะเดียวกัน คือ

“...ภาพนั้น เป็นเด็กหนุ่มสูงโปร่ง รูปร่างแบบบาง ใส่เสื้อแขนยาวเป็นลายริ้วและกางเกงสีหม่นสวมเกือกแตะ กำลังถูกลากขึ้นไปแขวนคอ มีกระตังแดง สองคนกำลังควงกระบองเข้ากระหน่ำหวดอย่างเหี้ยมโหด...”^{๕๖}

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งจากเรื่อง นกที่ไร้ปีก ที่บรรยายว่า

^{๕๕} คมทวน คันธนู, “ให้ลูก” ใน ฆาตกร, หน้า ๕๑-๖๓.

^{๕๖} ปราโมช นาครพรรพ “ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ” มติชนสุดสัปดาห์ (๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๓): ๔๔-๔๖.

“ครูต่อมาซอกศพเด็กหนุ่มผู้เคราะห์ร้ายก็ถูกแขวนคอห้อยโตนงเตงอยู่ที่
ต้นมะขาม แก้วเห็นกลุ่มคนที่บ่าคลั่งนั้นเอาไม้ตี เอาการงเท้าขว้างบ้างอาการงเท้ายัด
ปากซอกศพนั้น เขาพยายามแหวกฝูงชนเพื่อจะได้เข้าไปดูใกล้ ๆ...”^{๘๗}

จากภาพการตายของตัวละครทั้งสามตัวที่ยกมา เมื่อนำไปเทียบกับภาพเหตุการณ์
๖ ตุลาที่มีการพิมพ์เผยแพร่ ผู้อ่านจะเห็นว่า การตายของตัวละครสมมติเหล่านี้ตรงกับภาพถ่ายของ
ผู้เสียชีวิตคนหนึ่งในเหตุการณ์วันนั้น แต่แน่นอนว่าผู้เสียชีวิตคนนั้นไม่ได้มีชื่อเหมือนตัวละครและ
อาจไม่มีลักษณะบ่งชี้อื่นใดที่จะยืนยันได้ว่าตัวละครสมมติทั้งสามตัวนี้กับบุคคลผู้หนึ่งเป็นคนเดียวกัน
ความเป็นจริงข้อเดียวที่สอดคล้องกันคือสภาพการตายที่เหมือนกัน การที่ตัวละครสมมติทั้งสามตัว
ที่ยกตัวอย่างมา มีสภาพการตายที่เหมือนกันแต่ไม่ได้อยู่ในเรื่องเดียวกันนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน
ว่าตัวละครเหล่านี้เป็นตัวละครสมมติ เพราะหากจัดให้เป็นตัวละครที่เป็นบุคคลจริงอย่างน้อยชื่อหรือ
การกระทำ ความรู้สึกนึกคิดอื่นๆ ของตัวละครก็ต้องเหมือนกันในทุกเรื่อง ซึ่งในความเป็นจริงมิได้
เป็นเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าตัวละครที่ยกตัวอย่างมานี้จึงเป็นตัวละครสมมติที่นำเอาข้อเท็จจริง
ที่พิสูจน์ได้มาใส่ไว้เท่านั้น

ตัวอย่างข้อมูลจริงที่พิสูจน์ได้อื่นๆ ที่นำมาสอดแทรกไว้ในตัวละครสมมติ เช่น ในเรื่อง
ความในใจของกระดูกในฟาร์มจระเข้ วัฒน์ได้สร้างตัวละครสมมติขึ้นมาตัวหนึ่งให้เป็นผู้เล่าถึงชีวิต
ตนเองก่อนที่จะตาย การกระทำที่สำคัญที่สุดของตัวละครตัวนี้คือการขับรถเมล์ชนรถถึง ซึ่งใน
เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่มีการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น กล่าวได้ว่าวัฒน์ได้นำเอาข้อเท็จจริงนั้นมาสร้าง
เป็นเรื่องสั้นและถ่ายทอดให้ผู้อ่านรับรู้ แต่ทว่าความรู้สึก อารมณ์ คำพูด ทักษะคิดต่างๆ ของตัวละคร
เกิดขึ้นจากจินตนาการของวัฒน์ ไม่อาจบอกได้ว่าเป็นความคิดความรู้สึกของบุคคลเจ้าของเรื่องจริงๆ

การนำข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้มาสอดแทรกไว้ในตัวละครสมมติที่สร้างขึ้นนี้
ทำให้ตัวละครสมมติมีน้ำหนักในการสร้างอารมณ์สะเทือนใจสูงขึ้นเสมือนเป็นตัวบุคคลจริง

สำหรับตัวละครสมมติที่มีสัดส่วนของข้อมูลจริงตามประวัติศาสตร์น้อยกว่านั้นจะ
ตัดสินได้จากการที่ไม่มีหลักฐานหรือข้อมูลทางประวัติศาสตร์ใดที่จะยืนยันได้ว่าตัวละครสมมติ
ประเภทนี้มีการกระทำบางอย่างที่เหมือนบุคคลจริงในประวัติศาสตร์ ข้อมูลจริงที่นำมาสอดแทรกไว้
ทำหน้าที่เป็นภูมิหลังของตัวละคร ทำให้เรื่องสมจริงและเป็นไปตามเงื่อนไขของการเป็นเรื่องสั้นบันทึก
เหตุการณ์ทางการเมือง ที่จำเป็นต้องมีตัวละครที่มีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมือง
ที่บันทึก ตัวละครสมมติในแบบหลังนี้จะพบมากกว่าตัวละครสมมติที่มีพฤติกรรมหรือการ
กระทำบางอย่างเหมือนบุคคลจริงที่อยู่ในเหตุการณ์ตามข้อมูลประวัติศาสตร์

^{๘๗} วัฒนา พัฒนพงศ์, “นกที่ไร้ปีก,” เลือดเนื้อเดือนตุลา, หน้า ๘๘.

ดังกล่าวมาแล้วว่าเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาเป็นเรื่องสันนิษฐานที่ผสมผสานกันระหว่างข้อเท็จจริงและจินตนาการ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจะใช้การรับรู้เหตุการณ์หรือการมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์เป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภทของตัวละคร กล่าวคือ เมื่อเรื่องสันนิษฐานต้องการบันทึกหรือเสนอข้อมูลจริงของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ตัวละครในฐานะผู้กระทำเหตุการณ์ในเรื่องจึงจำเป็นต้องถูกกำหนดให้มีส่วนร่วมรับรู้เหตุการณ์โดยทางใดทางหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้จากประสบการณ์ตรงหรือรับรู้ทางอ้อมจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือแม้แต่จากตัวละครที่เป็นคนที่ร่วมเหตุการณ์มา

ดังนั้น การวิเคราะห์ตัวละครในส่วนของตัวละครสมมตินี้จึงแบ่งตัวละครออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

- ๓.๓.๑.๑ ตัวละครสมมติที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรง
- ๓.๓.๑.๒ ตัวละครสมมติที่ไม่ได้ร่วมเหตุการณ์โดยตรง
- ๓.๓.๑.๓ ตัวละครสื่อ

๓.๓.๑.๑ ตัวละครสมมติที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรง

ตัวละครที่พบในเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาส่วนมากเป็นตัวละครที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา โดยตรง ในจำนวนเรื่องสันนิษฐานที่ใช้เป็นข้อมูลทั้งหมด ๖๑ เรื่อง พบว่ามีถึง ๔๐ เรื่อง ที่ตัวละครหลักของเรื่องมีส่วนร่วมในเหตุการณ์โดยตรง ซึ่งสามารถแยกตัวละครออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ ดังนี้

- ๑) ตัวละครที่เป็นนิสิต นักศึกษามี ๒๔ เรื่อง
- ๒) ตัวละครที่เป็นประชาชนทั่วไปมี ๑๒ เรื่อง
- ๓) ตัวละครที่เป็นลูกเสือชาวบ้านและตัวละครที่เป็นสมาชิกกลุ่มพลังฝ่ายขวาที่ไม่ระบุสังกัดในเหตุการณ์ ๖ ตุลาอย่างละ ๑ เรื่อง
- ๔) ตัวละครที่เป็นตำรวจ ๑ เรื่อง
- ๕) ตัวละครที่เป็นต้นไม้ที่อยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุ ๑ เรื่อง

จากการจำแนกตัวละครที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์เดือนตุลาโดยตรงออกเป็นกลุ่มต่างๆ แล้ว จะเห็นว่า แท้ที่จริงแล้วมีตัวละครเพียง ๒ ฝ่ายใหญ่ๆ เท่านั้น คือ ตัวละครที่อยู่ฝ่ายนิสิตนักศึกษา กับ ตัวละครที่อยู่ฝ่ายรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้แล้วในส่วนของโครงเรื่อง โดยฝ่ายตัวละครนิสิตนักศึกษามีจำนวนมากกว่าฝ่ายตัวละครรัฐซึ่งเป็นคู่ปฏิปักษ์ ปรากฏการณ์นี้บ่งชี้ว่าเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาเป็นพื้นที่ของการเปิดเผยข้อเท็จจริงและแสดงทัศนคติ อารมณ์ ความรู้สึกของฝ่ายนิสิตนักศึกษามากกว่าฝ่ายรัฐ

๑) ตัวละครนิสิตนักศึกษา

ตัวละครนิสิตนักศึกษาที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทางการเมือง โดยตรงจะมีลักษณะนิสัยที่เป็นแบบฉบับ คือ เป็นคนดี กล้าหาญ มีอุดมการณ์ และพร้อมที่จะ

เสียสละเพื่อมวลชน ตัวอย่างเช่น ตัวละครนักศึกษาที่เสียชีวิตเพราะถูกยิงในเรื่อง ศพไม่มีญาติ วิญญาณของนักศึกษาผู้นี้ได้พูดคุยกับสป้หรือว่า

“กระสุนหรือ...ใช่ฉันถูกกระสุนเจาะที่หัว ฉันคิดว่าหน้า
ทันที...ทำไมต้องเป็นกระสุนด้วยนะ ที่จริงฉันเองก็คือกระสุนดู
แขนขาของฉันสิ แข็งแกร่งความคิดของฉันแล่นได้รวดเร็ว ฉันเคย
คิดว่าในน้ำฉันสามารถแหวกว่ายได้เหมือนปลาหมึก แต่โธ่เอ๊ย....
ฉันกลายเป็นเหยื่อกระสุน”

“แต่ที่จริงฉันยังไม่ตายหรอกลุง ดูลิยังมายืนพูดกับลุงได้
เลย” เขาหันมาหัวเราะเสียงแปร่งๆ ยิ้มให้ข้าพเจ้า

“ฉันไม่ตายเพราะฉันอยู่ทุกหนทุกแห่ง อยู่ในน้ำมาสามคืน
แต่นั้นไม่ใช่ฉัน เพราะที่จริงแล้วฉันอยู่ในทะเลลึกกว่านั้น น้ำหล่อลื่น
ของมันสมองนั้นแหละที่ฉันแฝงตัวอยู่ฉันอยู่ในทะเลที่พระเจ้าสร้างให้
ฉันอยู่ในกระแสน้ำของพระองค์ เมื่อพระองค์บอกให้ฉันแหวกว่าย
ออกไปข้างหน้าฉันก็จะไปและเราจะต้องไป พระองค์บอกให้ฉันเป็น
ความจริง พระองค์ก็คือความจริง และความจริงไม่เคยตาย”^{๘๘}

หรืออีกตัวอย่างในเรื่อง ปิ่นกับดอกไม้ ว่า

“เพื่อนรัก...ขอให้ฉันได้พยายาม และแม้ฉันจะต้องตายลง
จริง ๆ ฉันก็ปรารถนาเหลือเกินว่า จะได้เห็นเพื่อนเดินเข้าไปอีก
ดอกไม้บนลานหญ้าไม่เคยสูญพันธุ์ เมื่อเราเดินเข้าไปได้แม้คืบดอก
เมล็ดของมันก็จะแผ่กระจายคืบไปทุกที่ และวันหนึ่งมันจะบาน
สะพรั่งสมภาคภูมิอยู่ที่โน่น”

เสียงใครในกลุ่มดังขึ้นอีก

“มันจะมีประโยชน์อันใดกับการเอาชีวิตไปแลก”

“ถ้าการแลกชีวิต เพื่อผลลัพธ์ที่มันคงจริงจิงเราน่าจะสละ
มันอาจจะเนิ่นนานและกายกอง แต่ดอกไม้บานไม่เคยสูญพันธุ์”^{๘๙}

จากตัวอย่างบทสนทนาในเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องที่ยกมาแสดงให้เห็น
ว่านิสิตนักศึกษานั้นมีความกล้าหาญ ยึดมั่นศรัทธาในอุดมการณ์ ไม่ท้อถอยแม้จะต้องสูญเสียเลือด
เนื้อและชีวิต ซึ่งไม่เพียงแต่เรื่องสั้นสองเรื่องที่ยกมานี้เท่านั้น หากแต่ตัวละครนิสิตนักศึกษาที่ปรากฏ
ในทุกเรื่องจะถูกสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะนิสัยดังกล่าว จนกลายเป็นตัวละครแบบฉบับ การผลิตซ้ำ

^{๘๘} ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์, “ศพไม่มีญาติ” ใน ฆาตกร, หน้า ๖.

^{๘๙} วิรุณ ตั้งเจริญ, “ปิ่นกับดอกไม้” ใน ฆาตกร, หน้า ๑๒๓.

ตัวละครนักศึกษาที่มีลักษณะนิสัยเช่นนี้นอกจากจะสะท้อนให้เห็นความจริงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นแล้วยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้กับตัวละครนักศึกษาซึ่งจะมีผลต่อความเข้าใจประวัติศาสตร์ เหตุการณ์เดือนตุลาผ่านทางเรื่องสั้นที่ผู้อ่านจะได้รับ

๒) ตัวละครที่เป็นประชาชนทั่วไป

ตัวละครที่เป็นประชาชนทั่วไปพบทั้งหมด ๑๒ เรื่อง ซึ่งแยกเป็นตัวละครที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๖ เรื่อง อยู่ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๔ เรื่อง และพูดถึงเหตุการณ์โดยรวมอีก ๒ เรื่อง

ตัวละครที่เป็นประชาชนทั่วไปที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม และ ๖ ตุลาคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นเหล่านี้ไม่ได้ถูกสร้างมาให้มีลักษณะนิสัยที่โดดเด่นหรือเป็นแบบฉบับเหมือนตัวละครนิสิตนักศึกษา แต่ก็มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ตัวละครในกลุ่มนี้แทบทุกตัวจะเข้าข้างฝ่ายนิสิตนักศึกษา ดังกล่าวมาแล้วว่าความขัดแย้งหลักในเหตุการณ์เดือนตุลานั้นแบ่งได้เป็น ๒ ฝ่ายใหญ่ๆก็คือ ฝ่ายรัฐและฝ่ายนิสิตนักศึกษา แต่ผู้แต่งส่วนใหญ่สร้างตัวละครประชาชนขึ้นมาและเลือกให้ตัวละครเหล่านี้อยู่ข้างนิสิตนักศึกษาทั้งที่ตามข้อมูลประวัติศาสตร์โดยเฉพาะในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมแล้วไม่ได้แสดงให้เห็นว่าประชาชนทั่วไปอยู่ข้างนิสิตนักศึกษา อาจจะมีบ้างบางส่วนแต่ไม่ใช่ทั้งหมด ลักษณะเช่นนี้กล่าวได้ว่าการเสนอพฤติกรรมและทัศนคติของตัวละครประชาชนในเรื่องสั้นให้แสดงออกมาโน้มเอียงไปทางฝ่ายนิสิตนักศึกษา เป็นการเลือกที่จะสร้างความเข้าใจประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ให้แก่ผู้อ่าน และหากจะบอกว่าประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์เดือนตุลาที่รัฐเผยแพร่สู่ประชาชนนั้นยังคลุมเครือไม่ชัดเจนเพราะเลือกที่จะเปิดเผยและปิดบังในบางส่วน ก็อาจกล่าวได้เช่นกันว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเองก็เลือกที่จะเสนอความจริงจากมุมมองที่จำกัดเช่นกัน

๓) ตัวละครที่เป็นลูกเสือชาวบ้านและตัวละครที่เป็นสมาชิกกลุ่มพลังฝ่ายขวาที่ไม่ระบุสังกัดในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม

ตัวละครที่เป็นลูกเสือชาวบ้านที่ร่วมรับรู้เหตุการณ์โดยตรงมี ๑ เรื่อง คือ เรื่อง ให้ลูก และตัวละครที่เป็นสมาชิกกลุ่มพลังฝ่ายขวาที่ไม่ระบุสังกัดในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมก็พบเรื่องเดียวคือ ในเรื่อง วันที่เจียบเหงา

ตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ลูกเสือชาวบ้านเป็นกลุ่มพลังที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับนิสิตนักศึกษาเช่นเดียวกับกระหิงแดงและนพพล แต่ในเรื่อง ให้ลูก ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของแม่ที่เป็นลูกเสือชาวบ้านและมีลูกเป็นนิสิตนักศึกษาที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม แม่ในเรื่องได้ไปร่วมชุมนุมที่ท้องสนามหลวงตามที่ประธานกลุ่มนัดหมายไปและได้เห็นลูกชายตัวเองตายไปต่อหน้า เนื้อที่แม่ไม่เคยคิดว่าสิ่งที่ลูกทำนั้นเป็นสิ่งผิดหรือร้ายแรง ตัวละครแม่ที่แม่จะเป็นลูกเสือชาวบ้านในเรื่องจึงไม่ได้มีความขัดแย้งใดกับลูก ความขัดแย้งเดียวที่มีอยู่ระหว่างแม่กับลูกก็คือความขัดแย้งที่เกิดจากสถานภาพสัมฤทธิ์ของการเป็นลูกเสือชาวบ้านและการเป็นนักศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้บ้างแล้วในส่วนการวิเคราะห์โครงเรื่อง แต่ที่จะเพิ่มเติมคือความขัดแย้งกันทาง

สถานภาพสัมฤทธิ์ระหว่างแม่กับลูกในลักษณะนี้นอกจากจะสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงของ สถานการณ์ทางการเมืองในช่วง ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาแล้ว ยังเป็นกลวิธีสำคัญที่สร้างอารมณ์ สะเทือนใจให้แก่เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้อย่างมาก กล่าวคือ ผู้อ่านจะรู้ได้ถึงความรู้สึก บีบคั้นที่ตัวละครได้รับจากการดำรงสถานภาพสองอย่าง ซึ่งในด้านหนึ่งเป็นอารมณ์ความรู้สึกรักและ ผูกพันในฐานะแม่ลูกหรือคนใกล้ชิด แต่ขณะเดียวกันก็จำต้องทำหรือทนดูภาพความเลวร้ายที่เกิดขึ้น กับบุคคลที่ตนรักเพราะบทบาทอีกด้านของสถานภาพสัมฤทธิ์ที่สวมอยู่

ส่วนตัวละครที่เป็นสมาชิกกลุ่มพลังฝ่ายขวาที่ไม่ระบุงักัดใน เหตุการณ์ ๖ ตุลาที่พบในเรื่อง วันที่เจียบเหงา นั้น แม้ตัวละครหลักในเรื่องคือแก้วจะแสดงความ ซิงซังและทำร้ายนักศึกษาด้วยวิธีต่างๆ แต่เสียงของผู้เล่าที่แฝงอยู่ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็ทำให้ผู้อ่านรู้ว่า เรื่องสั้นเรื่องนี้ก็เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่อยู่ข้างนิสิตนักศึกษา ไม่ได้อยู่ข้างฝ่ายขวาเหมือนตัวละครในเรื่อง ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายประเด็นนี้อย่างละเอียดอีกครั้งในบทที่ ๔ ซึ่งว่าด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องโดยเฉพาะ

๔) ตัวละครที่เป็นตำรวจ

ตัวละครที่เป็นตำรวจที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรงพบเพียง เรื่องเดียว คือ เรื่อง ซากประชาธิปไตย เรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาหรือ ๖ ตุลา โดยตรง แต่ใช้การเชื่อมโยงเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงที่เกิดขึ้นในเวลาปัจจุบันของเรื่องเข้ากับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนและตำรวจอาวุโสหลายนายก็เคยผ่านเหตุการณ์นั้นมา รวมถึงตัวละครคนบ้าที่เคยเป็นตำรวจแต่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลาไม่มีใครรู้จัก

ตัวละครตำรวจในเรื่องนี้พยายามที่จะบอกผู้อ่านว่าตำรวจก็มีความ ลำบากใจไม่แพ้ประชาชน เพราะแม้ในกลุ่มผู้ชุมนุมจะมีมิชชันชีพและผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง แต่ตำรวจก็ไม่สามารถทำอะไรได้ ด้วยสถานภาพของการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งในอดีตที่ผ่านมา ภาพลักษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐคือผู้ที่ใช้กำลังรุนแรงทำร้ายประชาชน และทั้งตัวละครตำรวจที่เสียชีวิต จากเหตุการณ์เดือนตุลา สภาพของโรงพักที่ถูกกลุ่มผู้ชุมนุมทำลายและฉกฉวยของมีค่าไป ตลอดจนภาพลักษณ์ในด้านลบของตำรวจ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นซากที่หลงเหลือจากการเรียกร้อง ประชาธิปไตยทั้งสิ้น

๕) ตัวละครที่เป็นต้นไม้ที่อยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุ

ตัวละครที่เป็นต้นไม้ที่อยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุมีเพียงเรื่องเดียว คือ ในเรื่อง เรื่องเล่าเดือนตุลา ผู้เขียนได้สร้างตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องเป็นต้นไม้โพธิ์ ต้นมะขาม ต้น หูกวาง และต้นหญ้าที่อยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และท้องสนามหลวง และให้ตัวละคร มนุษย์ที่เป็นนักศึกษาสาวเป็นเพียงตัวละครประกอบเท่านั้น

ต้นไม้ทุกต้นในเรื่องถูกกำหนดคุณสมบัติให้เป็นตัวละครที่มีชีวิต มี จิตวิญญาณเหมือนมนุษย์ และต้นไม้เหล่านี้ก็ได้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา

ด้วยตัวเอง หรือได้รับฟังเรื่องราวถ่ายทอดจากปากบรรพบุรุษที่อยู่ใกล้ชิดหรือพบเห็นเหตุการณ์ดังกล่าว ในวันครบรอบเหตุการณ์ทุกปี ต้นไม้เหล่านี้จะมาร่วมชุมนุมรำลึกและสงบนิ่งไว้อาลัยแต่ดวงวิญญาณของวีรชนที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา พฤติกรรมต่างๆ ของต้นไม้เหล่านี้เทียบได้กับพฤติกรรมของมนุษย์ทุกประการ จะต่างก็เพียงผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครเป็นต้นไม้เท่านั้น

ประโยชน์ในการกำหนดให้ตัวละครเป็นต้นไม้ คือ การที่สามารถเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้โดยไม่ต้องเล่าผ่านตัวละครมนุษย์ ซึ่งอาจจะเกิดความไม่เที่ยงธรรมแบ่งเป็นฝักฝ่ายได้ ในขณะที่ถ้าเล่าผ่านตัวละครต้นไม้ซึ่งเป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโดยตรงต่อเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น อาจก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นกลางมากกว่า เนื่องจากการเห็นเหตุการณ์ผ่านสายตาของคนนอก ในความเป็นจริงกลวิธีนี้เป็นเพียงการสร้างภาพลวงตาให้ผู้อ่าน เนื่องจากไม่ว่าจะเล่าผ่านตัวละครตัวใด ในขั้นสุดท้ายของผู้เล่า เรื่องสั้นเรื่องนี้ก็เล่าโดยผู้เขียน แต่ถ้าคิดเช่นนี้ก็เท่ากับผู้อ่านหลงลืมและไม่ได้ปฏิบัติตามกติกาของเรื่องแต่งที่เป็นข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับผู้อ่านแล้วว่าเรื่องที่อ่านนี้เป็นเรื่องแต่ง การสร้างตัวละครต้นไม้ให้มีจิตวิญญาณ บอกเล่าเรื่องราวได้ก็ถือเป็นความสมจริงในเรื่อง หาใช่ความเหมือนจริงในชีวิตประจำวัน ผู้เขียนเพียงตั้งคุณสมบัติการมีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์อย่างเป็นกลางของต้นไม้ออกมาใช้และผสมผสานเข้ากับจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกของสิ่งมีชีวิต

เรื่องราวตลอดทั้งเรื่องดำเนินไปด้วยความขัดแย้งและการถกเถียงกันระหว่างโพธิ์เฒ่าผู้ปรารถนาจะถ่ายทอดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา สู้ลูกหลานต้นไม้ที่เกิดขึ้นใหม่และไม่มีโอกาสได้รับรู้เหตุการณ์ กับหูกวางหนุ่มที่ตื้อดิ่งและไม่เข้าใจเหตุผลของการเล่าซ้ำเหตุการณ์ในอดีตอยู่ทุกเมื่อเชื่อปี หูกวางหนุ่มมองว่าเหตุการณ์ได้ผ่านมาแล้วและบัดนี้ได้หมดยุคสมัยของโพธิ์เฒ่าแล้ว ประวัติศาสตร์ที่โพธิ์เฒ่าพยายามเล่าไม่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมหรือประโยชน์ใดแก่ตนเลย

หากพิจารณาความขัดแย้งระหว่างโพธิ์เฒ่ากับหูกวางหนุ่มดังกล่าวมานี้ จะเห็นว่าที่จริงแล้วผู้เขียนมิได้ใช้ตัวละครต้นไม้เพื่อที่จะบอกเล่าเหตุการณ์ต่อผู้อ่านเท่านั้น แต่ทว่าตัวละครต้นไม้ยังเป็นตัวแทนความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นหลังที่ไม่มีความรู้สึกร่วมต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา กับผู้ที่ได้ผ่านเหตุการณ์ครั้งนั้นและพยายามที่จะรำลึกและถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป ผู้เขียนจึงใช้ต้นไม้เป็นตัวแทนของคนสองช่วงวัยที่คิดต่างกัน

ดังนั้น ตัวละครต้นไม้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา แม้จะพบเพียงเรื่องเดียว แต่ก็มิบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้เล่าเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ซึ่งแตกต่างจากเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเรื่องอื่นที่ส่วนมากจะให้ตัวละครมนุษย์เป็นผู้เล่า และในเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็ได้ทำในสิ่งตรงกันข้ามคือลดบทบาทตัวละครมนุษย์ให้เป็นเพียงตัวละครประกอบที่ปรากฏในฉากต้นและฉากจบเท่านั้น ไม่มีส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่องหรือสื่อความคิดหลักของเรื่อง นอกจากนี้ตัวละครต้นไม้ยังมีฐานะเป็นตัวแทนความขัดแย้งทางความคิดของคนต่างช่วงวัยที่มีต่อ

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ซึ่งความขัดแย้งนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมและอาจกำลังหาทางคลี่คลายซึ่งอาจเหมือนหรือไม่เหมือนกับตอนจบที่สวยงามในเรื่องสั้นก็ได้

๓.๓.๑.๒ ตัวละครสมมติที่ไม่ได้ร่วมเหตุการณ์โดยตรง

ตัวละครสมมติที่ไม่ได้ร่วมเหตุการณ์โดยตรงในที่นี้หมายถึงตัวละครที่ไม่ได้ประสบเหตุการณ์หรือเป็นส่วนหนึ่งในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลาด้วยตนเอง แต่จะรับรู้เหตุการณ์ผ่านตัวละครที่เป็นสื่อกลาง ซึ่งสื่อกลางในที่นี้ไม่ได้หมายความถึงเฉพาะสื่อกลางที่เป็นสื่อมวลชนเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึงสื่อกลางที่เป็นบุคคลด้วย นอกจากนี้คำว่า “เหตุการณ์” ที่กล่าวถึงก็จะจำกัดเฉพาะเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครเท่านั้น ไม่รวมพื้นที่ในต่างจังหวัด เพราะตามข้อมูลประวัติศาสตร์กรุงเทพฯถือเป็นศูนย์กลางของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นที่เกิดการปะทะกันระหว่างฝ่ายรัฐกับนักศึกษาประชาชน

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่นับว่ามีตัวละครสมมติที่ไม่ได้ร่วมเหตุการณ์โดยตรงนั้นจะต้องมีตัวละครสมมติเหล่านี้เป็นตัวละครหลักในเรื่อง แม้ในเรื่องจะมีตัวละครที่ร่วมเหตุการณ์โดยตรงปรากฏอยู่ แต่ตัวละครที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้นไม่ได้มีบทบาทเป็นตัวละครหลัก หรือตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่อง

เรื่องสั้นที่มีตัวละครที่ไม่ได้ร่วมเหตุการณ์โดยตรงแต่รับรู้เหตุการณ์ผ่านตัวละครที่เป็นสื่อกลางพบทั้งหมด ๑๗ เรื่อง ดังนี้ รายงานจากกรุงเทพฯ ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง วันนั้น...เมื่อไรจะมาถึง ไม่มีข่าวจากราวป่า สักวันหนึ่ง ดอกไม้ตาย วันฆ่า เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง จะคอยจนวันพรุ่งนี้ เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน ต้องกลับ พ่อวีรชน ใจคนคอยข่าวคราวของคืนหนึ่ง วันนี้...ของเมื่อวาน รอยอดีต-ปรตัยบัน และ ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ

ตัวละครที่ไม่ได้ร่วมเหตุการณ์ด้วยตัวเองนี้มีความหลากหลายเช่นเดียวกับตัวละครที่ร่วมเหตุการณ์โดยตรง กล่าวคือ มีทั้งตัวละครที่เป็นนิสิตนักศึกษา ประชาชนทั่วไป ลูกเสือชาวบ้าน ทหาร และตำรวจตระเวนชายแดน แต่ตัวละครนิสิตนักศึกษาจะพบในปริมาณน้อยที่สุดแตกต่างจากกลุ่มตัวละครที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์โดยตรงที่วิเคราะห์มาแล้วอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เป็นเพราะตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์นิสิตนักศึกษาเป็นกำลังสำคัญในเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสองครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ด้วยเหตุนี้ตัวละครนักศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ที่มีส่วนร่วมรับรู้เหตุการณ์โดยตรงมากกว่า ซึ่งส่งผลให้ตัวละครนักศึกษาส่วนหนึ่งกลายมาเป็นสื่อกลางในรูปแบบของตัวบุคคลผู้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ตัวละครที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์โดยตรงรับรู้

ตัวอย่างตัวละครสมมติที่ไม่ได้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรง เช่น ในเรื่อง พ่อวีรชน ที่ให้ตัวละครพ่อซึ่งเสียชีวิตไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นตัวละครหลักของเรื่อง พ่อไม่ได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรงแต่รับรู้เรื่องราวของลูกผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ดังนี้

“อยู่มาวันหนึ่งพ่อเฒ่าได้รับการบอกเล่าจากลูกชายว่า จะร่วมกัน ต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยจากเผด็จการ...

แกเฟงสายตายังภาพหนังสือพิมพ์ที่อยู่ตรงหน้า มันไม่ต่างอะไรกับ มดปลวก หัวสลอนอัดเต็มอยู่ในสนามและตามถนน นักศึกษา ประชาชน แยกพยายามค้นหา ไม่เห็นภาพลูกชายแก่ปรากฏ ทว่าแกก็เชื่อมั่นว่ามันต้องอยู่ในที่นั่น...

ข่าวคราวลูกชายเงียบหายไป แต่ข่าวคราวของการเรียกร้อง ประชาธิปไตยกำลังอิงคะเนิง พ่อเฒ่าสับสนไม่รู้ใครถูกใครผิด ไปบ้านครูใกล้ กัน เห็นข่าว เห็นภาพก็ยิ่งสับสนหนัก มีภาพแห่งการทำลายมีภาพแห่งการ ต่อสู้...”^{๑๐๐}

หรือลักษณะของตัวละครที่ไม่ได้ร่วมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ แต่ ร่วมต่อสู้ในที่ชุมนุมประท้วงในต่างจังหวัดอย่างไรในเรื่อง รอยอดีต-ปรตยุบัน ซึ่งกล่าวถึงบรรยากาศ ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาในต่างจังหวัด ตัวละคร “ฉัน” ในเรื่องได้เข้าร่วมชุมนุมอยู่ที่มหาวิทยาลัย แห่งหนึ่ง ดึงข้อความว่า

“วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖ ภายในมหาวิทยาลัยดินดอยแห่งหนึ่ง ทางภาคเหนือ ณ สนามวอลเลย์บอล คลาคล่ำไปด้วยคลื่นคนหนุ่มสาว... ฉันจำได้ดีเพราะฉันเองก็ร่วมอยู่ในประดาคนหนุ่มสาว ผู้ร่าร้อนบริสุทธิ์ ใจเหล่านั้นด้วย

...

และแล้วในช่วง ๑๔-๑๕ ตุลาคมข่าวคราวการต่อสู้ทุกรูปแบบกับ เผด็จการอย่างหาญกล้า ของนักเรียน นักศึกษา ประชาชน อันเด็ดเดี่ยวไม่ กลัวตายท่ามกลางท่ากระสุนลูกระเบิด แก๊สน้ำตาก็มีมาถึงพลังที่ชุมนุม ณ ปริมณฑลทั่วประเทศตราบนานช้านานของวันที่ ๑๕ ตุลาคม ... เสียงไซโย โห่ร้องของนักศึกษาประชาชนที่ชุมนุมในศาลากลางจังหวัดตั้งกระหึ่มก้อง ทุกคนมีสีหน้าปีติยินดี กระโดดโลดเต้น จับไม้จับมือสวมกอดกันแน่น เมื่อ ทราบข่าวทางวิทยุและโทรทัศน์ว่า หัวใจเผด็จการทรราชได้พากันหนีออก นอกประเทศไปแล้ว ทิ้งภาพความหลัง รอยเลือดน้ำตาและความปีติยินดี เป็นล้นพ้นของประชาชนทั่วทุกมุมเมือง...”^{๑๐๑}

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าแม้ตัวละครจะไม่ได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่เกิดขึ้นที่กรุงเทพฯ โดยตรง และการบันทึกเหตุการณ์ในเรื่องสั้นก็เป็นบรรยากาศเหตุการณ์ ๑๔

^{๑๐๐} สังคม เกษขมาลา, “พ่อวีรชน” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๖ - ๒๒ ตุลาคม ๒๕๓๒): ๓๘.

^{๑๐๑} แสงดาว ศรีทามัน, “รอยอดีต-ปรตยุบัน” เนชั่นสุดสัปดาห์ (๘ - ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๒.

ตุลาในต่างจังหวัด แต่ก็จะมีการโยงเหตุการณ์มาที่ศูนย์กลางของเหตุการณ์อย่างกรุงเทพฯด้วยการรายงานข่าวดังที่กล่าวไว้ในเรื่องสั้น ลักษณะนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของตัวเหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกไม่อาจหลีกเลี่ยงไปจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองหลวงได้ ชาวโทรทัศน์หนังสือพิมพ์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นเป็นตัวเชื่อมให้ตัวละครที่ไม่ได้รับรู้เหตุการณ์โดยตรงได้เห็นเหตุการณ์ อีกทั้งยังเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์เดือนตุลาที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯและในต่างจังหวัดดังในกรณีเรื่อง รอยอดีต-ปรตยุบัน ที่กล่าวมาแล้ว

การสร้างตัวละครที่ไม่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ทางการเมืองโดยตรงแต่ให้มีบทบาทเป็นตัวละครหลักหรือตัวละครสำคัญของเรื่องมีจุดประสงค์เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของผู้สูญเสีย ซึ่งไม่ใช่นักศึกษาประชาชนที่เสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลา แต่เป็นญาติหรือบุคคลใกล้ชิดกับผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ จากจำนวนเรื่องสั้นในกลุ่มนี้ทั้งหมด ๑๗ เรื่อง มีเพียง ๔ เรื่องเท่านั้นที่สร้างให้ตัวละครหลักในเรื่องไม่ได้มีความสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์เดือนตุลาโดยตรง นอกเหนือจากนั้นตัวละครที่ไม่ได้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์จะต้องเป็นพ่อ แม่ เพื่อน หรือคนรักของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ทั้งสิ้น อารมณ์ความรู้สึกที่ปรากฏในเรื่องจึงแสดงถึงความทุกข์ใจ ห่วงใย ซึ่งแตกต่างจากเรื่องสั้นที่มีตัวละครสมมติที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรง

๓.๓.๑.๓ ตัวละครสื่อ

ตัวละครสื่อในที่นี้ หมายถึง ตัวละครที่เป็นสื่อมวลชนซึ่งได้แก่วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และภาพยนตร์ การจัดให้สื่อเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องสั้น ไม่ใช่เป็นฉากหรือบรรยากาศของเรื่องนั้นเพราะผู้วิจัยพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของตัวละครสื่อที่มีต่อเรื่อง^{๑๐๒} ตัวละครสื่อที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีบทบาทหน้าที่ต่อเรื่องมากกว่าที่จะเป็นฉากหรือบรรยากาศของเรื่องดังจะกล่าวต่อไปโดยละเอียด

^{๑๐๒} การวิเคราะห์ตัวละครโดยคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องเป็นแนวการศึกษาของสำนักคิดโครงสร้างนิยม (Structuralism) เริ่มจากวลาดีมีร์ พร็อพ (Vladimir Propp) ที่ศึกษานิทานรัสเซียโดยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมหลัก (function) ของตัวละครในนิทาน ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ก็คือบทบาทของตัวละครที่มีต่อเรื่อง เช่น เป็นพระเอก (hero) ผู้ร้าย (villain) ผู้ช่วยเหลือ (helper) เป็นต้น พร็อพสรุปเป็นพฤติกรรมทั้งหมด ๓๑ พฤติกรรม ต่อมา เอ. เจ. เกรมาส (A. J. Greimas) ได้นำแนวคิดของพร็อพมาประยุกต์เพื่อหาไวยากรณ์ของเรื่องเล่า (Narrative grammar) เกรมาสได้เสนอศัพท์ actant โดยหมายถึง ตัวกระทำบทบาทพื้นฐานในเรื่องเล่า เกรมาสนำเสนอไวยากรณ์เรื่องเล่าในรูปแบบของผิงแสวงหา (Quest model) ซึ่งประกอบด้วย actant หลัก ๖ ตัว ได้แก่ actant ที่กระทำบทบาทเป็นผู้แสวงหา (subject) สิ่งที่แสวงหา (object) โดยมี ผู้ให้ (donor) ผู้รับ (receiver) ผู้ช่วยเหลือ (helper) และมีอุปสรรค (opponent) เป็นตัวขัดขวางการกระทำหรือการแสวงหา (อ่านเพิ่มเติมได้ใน Hawkes, Terence, Structuralism and Semiotics, (Great Britain: University of California Press), 1977.)

ตัวละครสื่อที่ปรากฏในเรื่องสั้นมีทั้งหมด ๑๒ เรื่อง คือ ให้ลูก ไม่มีข่าวจาก ราวป่า ดอกไม้ตาย วันฆ่า เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง จะคอยจนวันพรุ่งนี้ บันทึกจากกอง การรวาน ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ พ่อวีรชน ต้องกลับ ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ และ ใจคนคอย จากจำนวนเรื่องสั้นที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าเรื่องสั้นส่วนหนึ่งเป็นเรื่องสั้นที่มีตัวละครสมมติที่ไม่ได้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรงด้วย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะตัวละครสื่อที่ปรากฏในเรื่องสั้นมีบทบาทในการบอกเล่าเหตุการณ์ จึงทำให้เรื่องสั้นที่มีตัวละครที่ไม่ได้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์โดยตรงต้องมีตัวละครสื่อเพื่อที่จะบอกเล่าเหตุการณ์ให้ตัวละครรับรู้

ตัวละครสื่อที่พบแบ่งเป็นสื่อวิทยุกระจายเสียง ๑๔ เรื่อง สื่อหนังสือพิมพ์ ๖ เรื่อง สื่อโทรทัศน์ ๓ เรื่อง และสื่อภาพยนตร์ ๑ เรื่อง เมื่อรวมแล้วจะเห็นว่ามากกว่าจำนวนเรื่องสั้นที่พบตัวละครที่เป็นสื่อทั้งหมด ที่เป็นเช่นนี้เพราะเรื่องสั้นบางเรื่องมีตัวละครสื่อมากกว่า ๑ ตัว

รูปแบบของตัวละครสื่อที่เป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์นั้นมีหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองแก่ตัวละคร โดยนำเสนอเหตุการณ์เหล่านั้นในลักษณะของข่าว สื่อแต่ละชนิดมีคุณสมบัติในการถ่ายทอดข้อมูลแตกต่างกันไป กล่าวคือ โทรทัศน์จะให้ข้อมูลภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียง ส่วนหนังสือพิมพ์จะเป็นข้อมูลภาพนิ่งพร้อมข้อความข่าว ในขณะที่วิทยุจะเผยแพร่ได้แต่ข้อมูลเสียงเท่านั้น ด้วยคุณสมบัติเช่นนี้จึงส่งผลให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางวิทยุทำได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงภาพที่เกิดขึ้นจริง หมายถึงวิทยุสามารถรายงานข่าวที่อาจบิดเบือนข้อเท็จจริงในขณะนั้นได้ จากจำนวนของตัวละครสื่อชนิดต่างๆที่ปรากฏในเรื่องสั้นจะเห็นว่าตัวละครสื่อวิทยุมีจำนวนมากที่สุด ลักษณะนี้สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วง ๖ ตุลา คือ วิทยุยานเกราะและชมรมวิทยุเสรีได้เข้ามามีบทบาทสูงยิ่งในฐานะสื่อที่ถูกควบคุมโดยรัฐหรือฝ่ายขวาอย่างชัดเจน ตัวอย่างตัวละครสื่อวิทยุ เช่น การรายงานข่าววิทยุในเรื่อง ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ ที่บอกว่า

เข้านั้น แม่คอยลูกจนเพลียผล็อยหลับไป ได้ยินเสียงวิทยุแว่วๆว่า ที่สนามหลวง ลูกเสียชาวบ้านกับกระหิงแดงจับจากรชนเวียดนามที่ แปลกปลอมเข้ามาได้

ชื่อ เล วัน เตือง... เล วัน เตือง... เล วัน...เตือ...

เออหนอ พวกนี้ ช่างร้ายกาจเสียจริง ๆ

กว่าแม่จะรู้สึกตัวตื่นก็บ่ายคล้อย เสียงวิทยุที่เปิดทิ้งคาไว้ค่อย ๆ

เงียบหายไป

แม่ใจหาย จนปานนี้ ลูกก็ยังไม่กลับมา

แม่ค่อย ๆ เดินลงไปข้างล่าง เปิดประตูออกไปคอยดักซื้อหนังสือพิมพ์

ที่วิ่งผ่านมา

วันนี้ หนังสือพิมพ์ขายดีเป็นพิเศษ เหลือให้แม่แค่ฉบับสี่แสดงฉบับ

เดียว

ยังปิดประตูไม่ทันสนิทดี แม่อดชายตาดูพาดหัว และภาพหน้าหนึ่ง
ไม่ได้

โอย ! นี่อะไร พระเจ้าช่วย

ภาพนั้น เป็นเด็กหนุ่มสูงโปร่ง รูปร่างแบบบาง ใส่เสื้อแขนยาวเป็น
ลายริ้วและกางเกงสีหม่นสวมเกือกแตะ กำลังถูกลากขึ้นไปแขวนคอ มี
กระตังแดง สองคนกำลังควงกระบองเข้ากระหน่ำหวดอย่างเหี้ยมโหด
แม่ขี้ตา ก่อนที่จะจ้องภาพนั้นอีก ลูกไม่เคยสวมเกือกแตะ
แต่ ไม่ผิดหรอก โอ้...ลูกแม่^{๑๐๓}

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าตัวละครสื่อวิทยุและหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏใน
เรื่องมีบทบาทในการทำให้เรื่องดำเนินไปถึงจุดสุดยอด คือ เมื่อแม่ได้รู้ว่าลูกชายเสียชีวิตแล้วจาก
ข่าวหนังสือพิมพ์ ความหวุ่นวิตกและความเป็นห่วงลูกชายที่เริ่มมาตั้งแต่ต้นเรื่องเข้าถึงจุดสูงสุดของ
อารมณ์สะเทือนใจเมื่อแม่ได้เห็นภาพลูกชายในหน้าหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ ตัวละครสื่อวิทยุในเรื่อง
ที่ยกมายังแสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดจากคุณสมบัติของสื่อที่ต่างชนิดกันอย่างวิทยุและหนังสือพิมพ์ได้
อย่างชัดเจน ผู้ฟังวิทยุจะไม่สามารถตรวจสอบข้อมูล ไม่ได้เห็นหน้าตา หรือการกระทำที่แท้จริงจาก
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าหากสื่อวิทยุถูกครอบครองโดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ฝ่ายนั้นจะได้เปรียบในการ
เผยแพร่ข่าวสารและโจมตีฝ่ายตรงข้ามได้อย่างง่ายดาย ซึ่งในสถานการณ์จริงในช่วง ๖ ตุลา ฝ่ายที่
ครอบครองสื่อวิทยุคือฝ่ายรัฐที่เป็นคู่ขัดแย้งกับฝ่ายนิสิตนักศึกษา มีการจัดตั้งชมรมวิทยุเสรี มีสถานี
วิทยุยานเกราะเป็นศูนย์กลาง ชมรมวิทยุเสรีมีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่ทัศนะโจมตี
ขบวนการนักศึกษาและเป็นแกนกลางในการประสานงานอย่างเปิดเผยในกรณี ๖ ตุลา

บทบาทของตัวละครวิทยุในเรื่องสันบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ยังสะท้อน
ภาพความเป็นจริงของสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้นที่วิทยุมีส่วนสำคัญในการปลุกระดม
มวลชนให้ต่อต้านนิสิตนักศึกษาและนำเสนอข่าวสารสนับสนุนการปราบปรามขบวนการนักศึกษา
ดังเช่นตัวอย่าง ตัวละครวิทยุที่ปรากฏในเรื่อง บันทึกจากกองคาราวาน ที่แสดงให้เห็นความเป็น
ปฏิปักษ์ระหว่างฝ่ายนักศึกษาและวิทยุที่เรื่องบรรยายไว้ว่า

“เสียงวิทยุที่ถูกเปิดขึ้นเบาๆใครๆก็สามารถได้ยินน้ำเสียงที่เย้ยหยัน
คำประณามและสบประมาทนานากำลังพรั่งพรูออกมา มันทิ่มแทงเสียดลึก
เข้าไปในอก...”^{๑๐๔}

หรือในเรื่อง ไม่มีข่าวจากราวป่า ที่แสดงให้เห็นบทบาทของวิทยุในการ
ปลุกระดมมวลชนให้ร่วมปราบปรามนิสิตนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังนี้

^{๑๐๓} ปราโมช นาคธรรม, “ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ” มติชนสุดสัปดาห์ (๒๓ ตุลาคม ๓๕๔๓): ๔๔-๔๖.

^{๑๐๔} สุวัฒน์ ทิพวรรณ, “บันทึกจากกองคาราวาน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๕): ๔๑.

...มันเริ่มต้นมาจากเสียงตะโกนก้องกริ้วกราดทางวิทยุตลอดสองฝั่งคลองที่นางพวยเรือขายของเหมือนการนัดแนะให้ผู้คนเดินทางไปยังจุดๆหนึ่งพร้อมทั้งอาวุธ แต่ละคนที่พูดผ่านวิทยุออกมานั้นแข็งกร้าวน่ากลัว คล้ายกับว่ากำลังจะมีใครบุกเข้ามาแย่งแผ่นดินนี้ เสียงเหล่านั้นฟังไม่ค่อยได้ศัพท์ บางคนก็หยาบคายก้าวร้าวอย่างไม่น่าจะให้ออกมาพูดวิทยุ...^{๑๐๕}

อีกตัวอย่างหนึ่งจากเรื่อง เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง ก็ได้แสดงให้เห็นบทบาทการให้ข่าวสารจากฝ่ายรัฐที่ไม่เป็นธรรมกับนิสิตนักศึกษาผ่านสื่อวิทยุว่า

...มีกลุ่มบุคคลซึ่งประกอบด้วยนิสิตนักศึกษาบางกลุ่ม ได้กระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ อันเป็นการเหยียดหยามจิตใจของคนไทยทั้งชาติ โดยมีเจตจำนงทำลายสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนของคอมมิวนิสต์ที่จะเข้ายึดครองประเทศไทย เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าจับกุม ก็ได้ต่อสู้ด้วยอาวุธร้ายแรงที่ใช้ในการทำสงคราม โดยร่วมมือกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ชาวเวียดนาม ต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ จนประชาชนและเจ้าหน้าที่ตำรวจเสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก...^{๑๐๖}

อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของตัวละครสื่อวิทยุที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาคี่คือ การเป็นฝ่ายตรงข้ามนิสิตนักศึกษา เป็นตัวละครที่อยู่ฝ่ายคู่ขัดแย้งของนักศึกษาซึ่งก็คือตัวละครรัฐ

สำหรับตัวละครสื่ออื่น ๆ อย่างหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์จะมีบทบาทแตกต่างไปจากสื่อวิทยุตรงที่หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ที่รายงานข่าวหรือถ่ายทอดเหตุการณ์ทางการเมืองให้ตัวละครที่ไม่ได้อยู่ร่วมในเหตุการณ์รับรู้จะเน้นที่การถ่ายทอดภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ตัวละครหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์จึงมีบทบาทเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ให้ตัวละครรับรู้ ตัวอย่างเรื่องสั้นที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ผ่านโทรทัศน์ เช่น ในเรื่อง ไม่มีข่าวจากราวป่า ที่ให้ตัวละครแม่ได้เห็นภาพเหตุการณ์ ๖ ตุลาจากโทรทัศน์ ดังนี้

“นางจอดเรือที่ร้านกาแฟ ในขณะที่เสียงวิทยุบอกว่ามีการฆ่ากันแล้ว ผู้คนมุ่งดูโทรทัศน์เต็มร้านกาแฟทีเดียว นางกระยองกระแ่งพยายามฟัง สายตาอันฝ้าฟางผ่านผู้คนไปยังภาพบนจอ เสียงป็นดังเป็นชุดๆ ยาวนาน

^{๑๐๕} นิเวศน์ กันไทยราษฎร์, “ไม่มีข่าวจากราวป่า” ใน เดินสวนตะวันตก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หนุ่มสาว, ๒๕๒๑), หน้า ๑๖๗.

^{๑๐๖} ศรีดาวเรือง, “เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง,” มติชนสุดสัปดาห์ (๑๑ – ๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๔): ๒๔.

มากเหมือนในหนังไทย ดังมาเป็นดับภาพตำรวจรายล้อมกันเข้าไป พร้อมปืนอะไรต่ออะไรซึ่งนางไม่รู้จัก แต่มันใหญ่มากทีเดียว คนในเครื่องแบบนับร้อยๆ พันๆ กระสุนพุ่งออกจากลำกล้องซ้ำแล้วซ้ำเล่า มันคงต้องเด็ดชีวิตของผู้คนมากมายทีเดียว เสียงร้องระงมไปหมด มีคนถูกลากออกมาถูกจับไปแขวนคอ ผู้คนในร้านกาแฟเจียบกริบ นางเบือนหน้ากลับ พยายามตั้งสติใหม่ แล้วหันกลับไปมองภาพของความโหดร้ายที่เกิดขึ้นบนแผ่นดินศาสนาพุทธอย่างปวดร้าว เด็กผู้ชายถูกถอดเสื้อ ผู้หญิงก็ถูกข่มขืนแล้วอีกกลุ่มใหญ่ถูกถอดเสื้อนอนคว่ำหน้าลงกับพื้นท่ามกลางเปลวแดดร้อนระอุ”^{๑๐๗}

ตัวอย่างการถ่ายทอดเหตุการณ์โดยสื่อหนังสือพิมพ์ ในเรื่อง วันฆ่า เช่น

“...ข่าวสารที่รับฟังจากวิทยุ อ่านจากหนังสือพิมพ์ ตลอดจนที่คนรำลือกันไปในทำนองว่า นักศึกษาเป็นฝ่ายผิด อย่างไรก็ตามเมื่อได้ดูภาพเหตุการณ์ในหน้าหนังสือพิมพ์กรอบแรก ที่เล็ดลอดออกไปต่างจังหวัดก่อนที่รัฐบาลจะสั่งระงับ ผมก็ฉุกคิดขึ้นมาว่าความผิดนั้นร้ายแรง ถึงกับต้องลงโทษกันถึงเลือดถึงเนื้อ ด้วยวิธีทรมานที่เหี้ยมโหดป่าเถื่อนอย่างนั้นเชียวหรือ...”^{๑๐๘}

ตัวละครสื่ออีกประเภทหนึ่งคือภาพยนตร์ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้นเพียงเรื่องเดียวคือ ดอกไม้ตาย บทบาทของภาพยนตร์ในเรื่องนี้คือการเสนอภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ตัดตอนมาเฉพาะภาพที่เต็มไปด้วยเลือดและภาพที่คนมือเปล่าถูกคนที่มีอาวุธครบมือยิงกราด นอกจากนี้ยังมีภาพนิสิตนักศึกษา กรรมกรถูกลอบสังหาร ภาพผู้นำประเทศที่ออกมาโจมตีการกระทำของนิสิตนักศึกษา ภาพการต่อสู้ระหว่างทหารของรัฐกับกองกำลังทหารปลดแอกของประชาชน ภาพเหล่านี้ถูกฉายซ้ำและตัดสลับไปมา บีบคั้นและสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ตัวละครที่นั่งดูภาพยนตร์อยู่

ภาพเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดจากการปะทะระหว่างคนสองฝ่ายที่มีอุดมการณ์ขัดแย้งกัน โดยฝ่ายหนึ่งสวมชุดเครื่องแบบทหาร เป็นผู้นำรัฐบาล กับอีกฝ่ายที่เป็นคนหนุ่มสาวและคนผิวเกรียมซึ่งก็คือนิสิตนักศึกษาและกรรมกร เป็นภาพที่ถูกนำเสนอสลับกันไปมา มีบทบาทในการสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม และภาพเหล่านี้ก็หมุนเวียนไปไม่สิ้นสุดซึ่งหมายความว่าสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่มีที่ท่าว่าจะสิ้นสุด มีแต่จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นและก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ทั้งสองฝ่าย

^{๑๐๗} นิเวศน์ กันไทยราษฎร์, “ไม่มีข่าวจากราวป่า” ใน เดินสวนตะวันตก, หน้า ๑๖๘

^{๑๐๘} วัฒน์ วรรณยางกูร, “วันฆ่า” ใน น้ำผึ้งไฟพร, หน้า ๑๒๗.

สื่อภาพยนตร์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นมีบทบาทแตกต่างไปจากสื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ตรงที่ภาพยนตร์ไม่ได้มีคุณสมบัติของการรายงานข่าวและการบันทึกภาพ เหตุการณ์ แต่ภาพยนตร์สามารถเล่าเรื่องด้วยภาพได้ ด้วยเหตุนี้นักเขียนจึงเลือกใช้ภาพยนตร์มาถ่ายทอดเรื่องราวของเหตุการณ์สู่สายตาผู้อ่าน แต่ภาพยนตร์ไม่ได้มีบทบาทในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงนอกเสียจากการที่ผู้เขียนเลือกใช้ในฐานะกลวิธีการเล่าถึงเหตุการณ์ ทางการเมืองที่แตกต่างออกไป

ดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่าตัวละครสื่อที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ เดือนตุลาในแต่ละเรื่องเป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องสั้น แต่ตัวละครสื่อเหล่านี้ก็มีบทบาทสำคัญในเรื่อง คือ เป็นตัวละครที่มีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่อง อีกทั้งเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ตัวละครที่ไม่ได้มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์รับรู้ กล่าวได้ว่าเป็นการสวมบทบาทผู้เล่าเรื่องแต่จะเป็นผู้เล่าเรื่องที่อยู่ภายในเรื่องอีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ในระดับภายนอกเรื่องเล่า ตัวละครสื่อโดยเฉพาะตัวละครสื่อวิทยุยังได้สะท้อนและแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่มีฝักฝ่ายในช่วงเหตุการณ์ ๖ ตุลา สื่อมวลชนถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปลุกกระตมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านเดียวแก่ประชาชน คือข้อมูลของฝ่ายที่มีอำนาจในการควบคุมสื่อซึ่งก็คือรัฐบาลในขณะนั้น

๓.๓.๒ ตัวละครที่สร้างจากบุคคลจริงตามประวัติศาสตร์

การสร้างตัวละครในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะไม่ใช้ตัวละครหลักของเรื่อง หากเป็นเพียงตัวละครประกอบที่จะทำให้บรรยากาศของเรื่องมีความสมจริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในเรื่อง สุดแรงเหวี่ยง ตัวละครเอกในเรื่องคือ ดร.สรศักดิ์ซึ่งไม่ได้ตรงกับบุคคลใดในเหตุการณ์จริง แต่ในเนื้อเรื่องก็มีการอ้างถึงชื่อบุคคลจริง อย่าง เสกสรร ประเสริฐกุล ชีรยุทธ บุญมี นพพร สุวรรณพานิช ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ทั้งสิ้น ผู้เขียนได้สร้างให้ ดร.สรศักดิ์เป็นนักวิชาการประวัติศาสตร์ที่ร่วมเคลื่อนไหวอยู่ในยุคเดียวกับบุคคลเหล่านี้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปอุดมการณ์และความคิดของ ดร.สรศักดิ์ก็เปลี่ยนไปไม่เหมือนเดิม ชื่อบุคคลจริงถูกกล่าวอ้างถึงในฐานะที่เป็นคนที่ผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเหมือน ดร.สรศักดิ์ แต่ผู้เขียนไม่ได้ให้รายละเอียดหรือแม้แต่จะวิจารณ์บุคคลเหล่านั้นเลย การอ้างถึงชื่อบุคคลจริงมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อสร้างความสมจริงให้แก่เรื่อง แต่ก็อาจก่อให้เกิดผลทางอ้อมสำหรับผู้อ่านที่มีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลามากพอ โดยอาจเกิดการเทียบโยงระหว่างบุคคลกับตัวละครสมมติในเรื่อง กล่าวคือผู้อ่านอาจจะนึกเปรียบเทียบพฤติกรรมของดร.สรศักดิ์ ที่ทอดทิ้งอุดมการณ์และเปลี่ยนความคิดเมื่อเวลาเปลี่ยนไป กับพฤติกรรมของบุคคลที่ถูกระบุชื่อในเรื่องสั้น ซึ่งประเด็นนี้ไม่จำเป็นว่าผู้อ่านทุกคนจะสามารถเข้าถึงได้เสมอไป

นอกจากนี้ยังมีการอ้างถึงบุคคลจริงในลักษณะที่ไม่ระบุชื่อ แต่ให้ปริบทแวดล้อมเพียงพอที่จะคาดเดาได้ว่าบุคคลที่พูดถึงนั้นคือใคร ตัวอย่างเช่น ในเรื่อง แสงสุริย์ ที่มีข้อความหนึ่งบรรยายว่า

“ฉันเองประหลาดใจที่ได้เห็นบุรุษผู้ห่มกายด้วยผ้าย้อมฝาดปรากฏกายอยู่ท่ามกลางหมู่เจ้าหน้าที่ที่เดินถืออาวุธร้ายแรงอยู่ทางด้านหน้าหอประชุม ฉันอยากจะให้พ่อได้มาเห็นคนที่พ่อมักจะเฝ้าถึงความแม่นยำในการทำนายโชคชะตาของเขา บางทีพ่ออาจจะได้รู้ว่า ผู้คนในหมู่คนที่พ่อเคารพนับถือกราบไหว้ก็ปรากฏตัวใน โศกนาฏกรรมครั้งยิ่งใหญ่ด้วยเหมือนกัน”^{๑๐๙}

จากคำบรรยายทำให้อนุมานได้ว่าบุคคลที่กล่าวถึงในเรื่องสั้นเรื่องนี้เป็น กิตติวุฑโฒ ซึ่งเป็นพระสงฆ์รูปเดียวที่ร่วมอยู่ในกลุ่มทหารในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งมีภาพถ่ายแสดงให้เห็นเป็นหลักฐานชัดเจน

ตัวอย่างอื่น เช่น ใน เขายังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน บรรยายถึง

“...รูปอดีตนักการเมืองถูกล้อมกรอบสี่เหลี่ยมดำสะดุดเด่นอยู่บนแผ่นใบปลิวนั้น ได้ภาพบรรยายข้อความต่อต้านการกลับมา ด้วยถ้อยคำกราดเกรี้ยวมากไปด้วยศัพท์คำหยาบคายในยุคนั้นโดย เรียกร้องเชิญชวนให้ทุกคนขับไล่อดีตนักการเมืองผู้เคยยิ่งใหญ่ภายในกรอบภาพนั้นออกไปจากประเทศ”^{๑๑๐}

เช่นกันกับในเรื่อง พ่อวีรชน ที่ว่า

“...เห็นรูปนายพลที่ถูกประณามว่าเป็นเผด็จการกำลังให้สัมภาษณ์ พลิกไปอีกหน้าเห็นคนรุ่นลูกชายแกกำลังเผาหุ่นนายพลคนนั้น...”^{๑๑๑}

จากตัวอย่างสองตัวอย่างนี้แม้ผู้เขียนจะไม่ได้บอกชื่อบุคคลที่กล่าวถึงนี้โดยตรง แต่จากบริบทในเรื่องสั้นประกอบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ผู้อ่านจะรู้ว่าตัวละครที่เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้กล่าวถึงคือ จอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีที่ต้องออกนอกประเทศไปเมื่อครั้ง ๑๔ ตุลา และเดินทางกลับเข้าประเทศอีกครั้งสามปีหลังจากนั้นในสถานภาพสามเณร

แม้ตัวละครที่สร้างจากบุคคลจริงตามประวัติศาสตร์จะไม่ใช่ตัวละครหลักในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา แต่หน้าที่ที่สำคัญยิ่งของตัวละครประเภทนี้ คือ การเป็นเครื่องยืนยันว่าเรื่องสั้นเหล่านี้บันทึกเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ แต่การที่ผู้เขียนไม่นำตัวละครที่เป็นบุคคลจริงเหล่านี้มาสร้างเป็นตัวละครหลักก็ด้วยเหตุผลทางกฎหมายนั่นเอง

^{๑๐๙} สมศักดิ์ วงศ์รัฐชู, “แสงสุริย์” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๒๗

^{๑๑๐} อัคริ ธรรมโชติ, “เขายังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน” ใน ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง, หน้า ๔๙.

^{๑๑๑} สังคม เกษขมาลา, “พ่อวีรชน,” ใน รอยต่อของกาลเวลา, หน้า ๓๗-๓๘.

๓.๔ ฉาก

ฉาก (setting) หมายถึง สภาพของสถานที่และเวลาที่เหตุการณ์ในเรื่องเล่าเกิดขึ้น^{๑๑๒} เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในบันเทิงคดี เนื่องจากฉากจะเป็นตัวบอกให้ผู้อ่านรู้ว่าเรื่องเล่าเกิดขึ้นที่ไหนและเมื่อไร

ฌ็อง-ปีแยร์ โกลเดินชไตน์ กล่าวไว้ในหนังสือ การอ่านนวนิยาย (Pour lire le roman) ว่า

“...สำหรับเรื่องสั้นและนิทานนั้น เนื่องด้วยความสั้นของเรื่องและการมีโครงเรื่องเดี่ยว จึงระบุสถานที่และเวลาอย่างสั้นๆ นวนิยายมีขนาดยาวกว่ามากจึงสามารถให้บทบาทแก่สถานที่และเวลาได้”^{๑๑๓}

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่า ฉากในเรื่องสั้นจะเป็นองค์ประกอบที่ได้รับความสำคัญน้อยกว่าเมื่อเทียบกับบทบาทของฉากที่ปรากฏในนวนิยาย ลักษณะเช่นนี้อาจเป็นลักษณะร่วมของเรื่องสั้นส่วนใหญ่ แต่สำหรับเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ฉากถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งจนสามารถกล่าวได้ว่าลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลานั้นขึ้นอยู่กับฉากของเรื่อง กล่าวคือ บทบาทในเบื้องต้นที่สุดของฉากอยู่ที่การเป็นองค์ประกอบเดี่ยวของเรื่องที่มีส่วนกำหนดรูปแบบหรือประเภทของงานเขียน เมื่อใดก็ตามที่จัดให้เรื่องสั้นเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาหมายถึงการเลือกใช้ใช้เกณฑ์พิจารณาตัดสินโดยคำนึงถึงเนื้อหาของเรื่องสั้นที่มีการบันทึกภาพเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลาไว้ ซึ่งการกำหนดขอบเขตโดยให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ ย่อมเท่ากับเป็นการกำหนดฉากในส่วนของเวลาที่เรื่องเล่าเกิดขึ้นนั่นเอง นอกจากนี้ยังปรากฏเงื่อนไขของฉากสถานที่ควบคู่กันไปด้วย คือ เมื่อเรื่องสั้นต้องการที่จะบันทึกภาพเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริง ย่อมจำเป็นที่จะต้องพูดถึงสถานที่ที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น เพราะไม่มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นได้โดยปราศจากสถานที่ที่เป็นกรอบกำหนดเวลาหรือเป็นพื้นที่ของเหตุการณ์ในเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์ที่จะนำเสนอเป็นเหตุการณ์จริง เกิดขึ้นในเวลาและสถานที่ที่มีอยู่จริง ดังนั้น ในกรณีของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ สถานที่ที่ปรากฏเหตุการณ์ในเรื่องสั้นจึงอ้างอิงได้กับสถานที่จริงอย่าง ถนนราชดำเนิน สีแยกคอกวัว ท้องสนามหลวง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อย่างไรก็ตามเรื่องสั้นที่ระบุฉากสถานที่และเวลาตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงนั้นก็ก็เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่ง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับแล้วมีจำนวนน้อยกว่าเรื่องสั้นที่ไม่ได้ระบุฉากชัดเจน แต่เราจะทราบถึงฉากในเรื่องสั้นที่ไม่ได้ระบุฉากชัดเจนจากตัวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง เพราะดังที่กล่าวมาแล้ว

^{๑๑๒} Gerald Prince, A Dictionary of Narratology, page 86.

^{๑๑๓} อ่านละเอียดได้ใน โกลเดินชไตน์, ฌ็อง-ปีแยร์, การอ่านนวนิยาย แปลโดยวัลยา วิวัฒน์ศร, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๓.

ว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีวัตถุประสงค์ที่จะบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา ซึ่งเหตุการณ์ทั้งสองเกิดในสถานที่และเวลาที่ชัดเจนในเวลาประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้เมื่อเรื่องสั้นเล่ารายละเอียดของเหตุการณ์ แม้จะไม่ได้บอกโดยตรงว่าเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา แต่ผู้อ่านก็จะสามารถรับรู้ได้จากรายละเอียดนั้น จึงส่งผลให้ฉากของเรื่องปรากฏขึ้นจากการเทียบเคียงกับเหตุการณ์จริงนั่นเอง

ฉากในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

- ๓.๔.๑. ฉากที่ไม่ได้ระบุสถานที่และเวลา
- ๓.๔.๒. ฉากที่ระบุสถานที่และเวลาชัดเจน
- ๓.๔.๓. ฉากที่เกิดจากการตีความสัญลักษณ์

๓.๔.๑. ฉากที่ไม่ได้ระบุสถานที่และเวลา

ฉากที่ไม่ได้ระบุสถานที่และเวลา หมายถึง ฉากภายในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ไม่ได้ระบุสถานที่และเวลาที่เหตุการณ์เกิดขึ้นตามสถานที่และเวลาที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ แต่ฉากของเรื่องจะปรากฏขึ้นจากการบรรยายภาพเหตุการณ์และจากการให้รายละเอียดของสถานที่ในเรื่อง ซึ่งทำให้ผู้อ่านตีความหรือเชื่อมโยงเรื่องเข้ากับเหตุการณ์และสถานที่ที่มีอยู่จริงได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเหตุการณ์ทางการเมืองที่เรื่องสั้นบันทึกทำหน้าที่บอกฉากสถานที่และเวลาของเรื่อง โดยที่ผู้เขียนไม่จำเป็นต้องระบุฉากอย่างชัดเจนในเรื่อง

เรื่องสั้นที่ใช้ฉากที่ไม่ได้ระบุสถานที่และเวลาตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงนี้มีอยู่ถึง ๓๓ เรื่อง ในจำนวนเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งหมด ๖๑ เรื่อง ซึ่งแยกได้เป็น

- ๓.๔.๑.๑ เรื่องสั้นที่ใช้เหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกกำหนดฉาก
- ๓.๔.๑.๒ เรื่องสั้นที่ใช้เหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกกำหนดฉากร่วมกับใช้การบรรยายรายละเอียดของสถานที่จนสามารถเชื่อมโยงได้กับสถานที่ที่มีอยู่จริง

๓.๔.๑.๑ เรื่องสั้นที่ใช้เหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกกำหนดฉาก

เรื่องสั้นที่ใช้เหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกเป็นตัวกำหนดฉากมี ๓๑ เรื่อง ได้แก่ ดอกไม้...ที่เธอถือมา (๒๕๑๖) รายงานจากกรุงเทพฯ (๒๕๑๖) วันนั้น...ฉันร้องไห้ (๒๕๑๗) ความหมองเศร้า (๒๕๑๗) ความใส่ใจของกระตู่ในฟาร์มจระเข้ (๒๕๑๘) มีใครอยู่ข้างไหม (๒๕๒๐) ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง (๒๕๒๐) วันนั้น...เมื่อไรจะมาถึง (๒๕๒๑) แสงสุรีย์ (๒๕๒๑) เหนือกาลเวลาและหัวใจ (๒๕๒๑) สักวันหนึ่ง (๒๕๒๑) วันเวลาที่ผ่านไป (๒๕๒๑) เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน (๒๕๒๑) วันที่เจียบเหงา (๒๕๒๑) ความตาย (๑๕๒๑) ไม่มีข่าวจากราวป่า (๒๕๒๑) กลับเข้าในเมืองอีกครั้ง (๒๕๒๑) ที่เห็นที่เป็นอยู่ (๒๕๒๑) ดอกไม้ตาย (๒๕๒๒) ศพไม่มีญาติ (๒๕๒๒) ก่อนอรุณเบิกฟ้า (๒๕๒๒) จะคอยจนวันพรุ่งนี้ (๒๕๒๔) เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง (๒๕๒๔) บันทึกจากกองคาราวาน (๒๕๒๕) ที่กำลังทำอยู่นี้ผิด (๒๕๒๙) สองฟากสมัย (๒๕๓๒)

ใบไม้แห้งกาลเวลา (๒๕๓๒) พ่อวีรชน (๒๕๓๒) สงครามครั้งใหม่ (๒๕๓๒) ลมจรจากภูเขา (๒๕๓๒) และ ภาพเก่า (๒๕๔๕)

ตัวอย่างการบรรยายเหตุการณ์ทางการเมืองที่กำหนดจาก เช่น ในเรื่อง รายงานจากกรุงเทพฯ (๒๕๑๖) ซึ่งเป็นเรื่องสั้นรูปแบบจดหมายที่เอกอัครราชทูตอเมริกาเขียนรายงานสถานการณ์ทางการเมืองของไทยส่งกลับไปกระทรวงการต่างประเทศ ณ กรุงวอชิงตัน ข้อความตอนหนึ่งรายงานว่

...เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ นับเป็นปรากฏการณ์ที่อาจเรียกได้ว่ามหัศจรรย์ทีเดียว เจ้าหน้าที่ของเรายืนยันว่า เขาได้เห็นเด็กหนุ่มรุ่นใหม่ของไทย ถือไม้พลองวิ่งดาหน้าเข้าหาทหารถือปืนอันทันสมัยที่สุดที่ทำจากประเทศของเรา อย่างไม่กลัวตาย ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้อาจประหลาดยิ่งกว่าเหตุการณ์ในเวียดนามและก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจต่อผู้พบเห็น มากกว่าต่อสู้กันด้วยปืนตอปืนเสียอีก...กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนซึ่งขณะนี้มีการจัดระเบียบดีขึ้น ได้กลายเป็นกลุ่มชนที่มีอิทธิพลทางการเมืองมากที่สุด...^{๑๑๔}

จากตัวอย่างจะเห็นว่ารายละเอียดที่ให้ในเรื่องสามารถทำให้ตีความได้ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เพราะมีการกล่าวถึงการรวมพลังของนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนที่มีอิทธิพลต่อการเมืองของประเทศ และยังกล่าวว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นเหตุการณ์รุนแรงที่น่าสะเทือนใจ เป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายที่มีปืนกับฝ่ายที่มีเพียงไม้พลอง ซึ่งภาพของเด็กหนุ่มถือไม้พลองวิ่งดาหน้าเข้าหาทหารนี้คือภาพเหตุการณ์ที่สำคัญภาพหนึ่งที่คนรู้จักกันจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา

ดังนั้น รายละเอียดต่างๆที่เรื่องให้ไว้จึงทำให้ผู้อ่านตีความถึงฉากเวลาของเรื่องได้ว่าเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา โดยที่ผู้เขียนไม่ต้องระบุโดยตรง และเมื่อรับรู้หรือเข้าใจได้ว่าเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาแล้ว ฉากสถานที่ที่เหตุการณ์เกิดขึ้นจึงตามมาว่าเป็นถนนราชดำเนิน อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย หรือสี่แยกคอกวัว ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญที่เป็นที่รู้จักและรับรู้ของคนทั่วไปว่าเกิดขึ้นที่ไหนและเมื่อไร อาจกล่าวได้ว่าการไม่ระบุฉากลงไปชัดเจนแต่เรื่องก็สามารถสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจและรับรู้ถึงฉากได้นี่เป็นการใช้ประโยชน์จากการเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เพื่อช่วยให้ผู้เขียนไม่ต้องกล่าวถึงตัวบุคคลจริงหรือสถานที่จริงซึ่งมีโอกาสที่จะพาดพิงถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ได้ การใช้วิธีบรรยายภาพเหตุการณ์หรือให้รายละเอียดจึงเท่ากับเป็นการนำเสนอข้อเท็จจริง

^{๑๑๔} เอกราช อุตรระ, “รายงานจากกรุงเทพฯ”, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒ ธันวาคม ๒๕๑๖): ๑๐

โดยไม่กล่าวถึงโดยตรงไปตรงมาซึ่งนับเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา

สำหรับตัวอย่างเรื่อง รายงานจากกรุงเทพฯ ที่ยกมานี้นอกจากจะตีความถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาโดยผ่านรายละเอียดที่เรื่องให้ไว้แล้ว ผู้เขียนยังใช้เวลาของการตีพิมพ์เรื่องสั้นเป็นตัวบ่งชี้ถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาด้วยอีกวิธีหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาข้อความที่ว่า “เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้” ควบคู่ไปกับเวลาที่ตีพิมพ์เรื่องสั้น คือ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๖ ซึ่งก็คือภายหลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเพียงเดือนกว่าๆเท่านั้น ดังนั้น “เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้” ในเรื่องสั้นจึงสอดคล้องต้องตรงกับเวลาประวัติศาสตร์ กล่าวได้ว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องสั้นร่วมสมัยกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลานั้นเอง

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างเวลาประวัติศาสตร์กับเวลาที่ปรากฏในการเสนอเรื่องราวที่ผู้เขียนตั้งใจให้ช่วยสื่อความถึงเหตุการณ์ทางการเมืองนี้อาจเกิดปัญหาได้เมื่อเวลาผ่านไปนานมากขึ้น เช่น ผู้อ่านที่ได้อ่านเรื่องสั้นเรื่องนี้ในปี ๒๕๔๖ ก็จะไม่ใช่อ่านร่วมสมัยกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและไม่ร่วมสมัยกับเวลาที่เรื่องสั้นปรากฏ ดังนั้น หากผู้อ่านไม่สนใจบริบทแวดล้อมของเรื่องสั้น คือ เวลาที่เรื่องสั้นตีพิมพ์และเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น อาจเป็นไปได้ว่าข้อความสำคัญอย่าง “เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้” ที่ผู้เขียนตั้งใจใส่ไว้ก็จะไม่สื่อความหมายสำหรับ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ คือ ปัญหาระหว่างเวลาของผู้อ่านกับเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามประวัติศาสตร์และเวลาที่ปรากฏในการเสนอเรื่องราว

ตัวอย่างการบรรยายภาพเหตุการณ์ที่กำหนดฉากในเรื่องสั้นเรื่องอื่นๆ เช่น ใน วันที่เงียบเหงา ที่เล่าถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาผ่านบทสนทนาของตัวละคร ดังนี้

แก้วกับเพื่อนหายไปตั้งแต่ตอนเย็น แล้วก็พากันกลับมาอีกครั้งในตอนสายของวันรุ่งขึ้น ทำทางเหมือนเพิ่งจะกลับมาจากรบทัพจับศึก เหงื่อไคลไหลย้อย กลิ่นเหงื่อเคล้ากลิ่นเลือด

“โคตรมันเลยวะ” เขาบอกกับเพื่อนบางคนที่ไม่ได้ไปด้วยกัน

“เสียดายนะมึงเอ๊ย... ตั้งแต่กูเกิดมาจากท้องพ่อท้องแม่ กูก็เคยมาแล้ว อะไรต่ออะไรก็เคยมาแล้ว กูไม่เคยได้ฆ่าคนอย่างอิสระเสรีเหมือนวันนี้เลย มันอย่าบอกใครก็แล้วกัน มันมหามัน”

“มึงฆ่าใคร”

“คอมมิวนิสต์ แม่อยู่รวมกันเป็นพันๆ หมื่นๆ เหมือนอยู่ในคอกทางหนีไม่มี มึงเอ๊ย... ไม่ต้องเล็งหรอก ยิงใส่เข้าไปเถอะ อย่างน้อยๆ ก็หนึ่งศพ”

“ก็ฟังวิทยุเหมือนกัน เห็นเขาว่าพวกมันก็มีอาวุธดี ๆ ไม่ใช่หรือ”

“ก็ไม่เห็นแมงมีอะไรเลย มือเปล่า ๆ ทั้งนั้น”

“เห็นวิทยุมันว่ามีพวกญวนด้วยใช่ไหม พุดจากันไม่รู้เรื่องเลย หรือ”

“ญวนแหยนท่าอะไรกัน ก็ไอ้พวกคนไทยนี่แหละ แม่งหลงผิดจะเป็นคอมฯ พุดจาไม่รู้เรื่องหรอก จะไปพุดอะไรรู้เรื่อง ก็โดนอัดเสียแทบตายนี่หว่า”

“เสียตายที่ถูกไม่ได้ไปด้วย เลยอดมันเลย นี่มึงฆ่าเผื่อกูหรือเปล่า”

“โธ่กะแค้นของกูเองก็ยังไม่สะใจเลย จะให้ฆ่าเผื่อใครอีกล่ะ แหม... มึงเอ๊ย ผู้หญิงก็มี สวยๆ ทั้งนั้น กูทนไม่ไหว เลยจับแม่งข่มขืนเสียเลย อีนั้นตายท่าแล้วยังดันเสือกไป ใครไม่รู้เลยเอาไม้แฉกเสียดกระชก”

“แน่ะ คนหลายๆ ยังนั้นยังข่มขืนได้หรือนี่”

“ทำไมจะไม่ได้ ก็พวกเรานั้น ดึงคนไหนมาคนหนึ่งแล้วเราก็ก้อมวงเอาไว้ ทำไมจะไม่ได้ อีพวกที่หนีขึ้นไปบนตึก โดนข่มขืนเสียไม่รู้เท่าไร พอเสร็จก็โดนฆ่าเลย”

“ลากแม่งไปตามถนน ช่วยกันตี แหม... ทนบรล้วยเลยเอาไปแขวนคอกับต้นไม้ ทั้งเตะทั้งตีกันอีกนานกว่าที่มันจะตาย” เพื่อนอีกคนที่ไปด้วยช่วยกันเล่า

“เห็นเขาว่าเผาญวนกันด้วยหรือ” เพื่อนผู้เอาแต่นั่งฟังวิทยุซักต่อ

“มี แต่ไม่ใช่ญวนหรอก ไอ้พวกคนไทยนี่แหละลากไปเผาเสียหลายศพ เหม็นเขียวพิลึกไอ้พวกนี้”

“ถามจริง ๆ มึงฆ่าคนนี่ไม่กลัวบาปหรือ”

“ก็เห็นพระท่านว่า ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาปนี่ พระองค์ที่พุดนี้ท่านยังมาเลย ก็เห็นแวบๆ อยู่ในกลุ่มทหาร ตั้งนาน”^{๑๑๕}

จากบทสนทนาที่ยกมาจะเห็นว่าเหตุการณ์ที่แก้วเล่าให้เพื่อนฟังนั้นแม้จะไม่ระบุเวลาและสถานที่แต่ผู้อ่านก็สามารถรู้ได้ว่าเหตุการณ์ที่แก้วเล่าขึ้นคือเหตุการณ์ ๖ ตุลา เพราะรายละเอียดของเหตุการณ์ที่แก้วเล่าตรงกับสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ ๖ ตุลา คือ นักศึกษาถูกกล่าวหาว่าซุกซ่อนอาวุธร้ายแรงไว้ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การกล่าวหาว่าการชุมนุมครั้งนั้นมีชาวญวนร่วมอยู่ด้วย ภาพศพที่ถูกลากไปแขวนคอบนต้นไม้และเผา และที่ชัดเจนที่สุดคือตอนที่แก้วบอกว่า “ก็เห็นพระท่านว่าฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาปนี่ พระองค์ที่พุดนี้ท่านยังมาเลย ก็เห็นแวบๆ อยู่ในกลุ่มทหารตั้งนาน” ข้อความนี้สามารถเชื่อมโยงได้กับข้อเท็จจริงที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในบทสัมภาษณ์กิตติวุฒโฒเกี่ยวกับการฆ่าคอมมิวนิสต์ไว้ว่า “อันนั้นอาตมาก็เห็น

^{๑๑๕} นิเวศน์ กันไทยราษฎร์, “วันที่เงียบเหงา,” ใน เดินสวนตะวันตก, หน้า ๗๖.

ว่าควรทำ "ไ้การฆ่าคนคนหนึ่งเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้" ใ้สิ่งที่เรารักษาปกป้องไว้ มีน้กต้องมากกว่า"^{๑๑๖}

๓.๔.๑.๒ เรื่องสั้นที่ใช้เหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกกำหนดฉากร่วมกับใช้การบรรยายรายละเอียดของสถานที่จนสามารถเชื่อมโยงได้กับสถานที่ที่มีอยู่จริง

เรื่องสั้นในกลุ่มนี้แตกต่างจากกลุ่มที่แล้วตรงที่นอกจากจะใช้การบรรยายภาพเหตุการณ์เป็นตัวกำหนดฉากแล้ว ยังให้รายละเอียดของสถานที่ซึ่งแม้จะไม่ได้รับชื่อสถานที่จริง แต่ด้วยลักษณะทางกายภาพที่บรรยายไว้ก็สามารถทำให้อ่านรับรู้ได้ว่า สถานที่ที่กล่าวถึงนั้นตรงกับสถานที่จริงที่ใด

เรื่องสั้นที่ใช้เหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกกำหนดฉากร่วมกับใช้การบรรยายรายละเอียดของสถานที่จนสามารถเชื่อมโยงได้กับสถานที่ที่มีอยู่จริงมี ๔ เรื่อง คือ เรื่องเล่าเดือนตุลา (๒๕๓๒) ร้อน (๒๕๓๒) ลายเลื่อนในหลุมฝัง (๒๕๓๔) และ เป้าหลอม (๒๕๒๙)

ตัวอย่างการบรรยายเหตุการณ์ควบคู่ไปกับการให้รายละเอียดสถานที่ที่ทำให้อ่านรู้ว่าเหตุการณ์ที่พูดถึงคือเหตุการณ์อะไรและเกิดขึ้นที่ไหน เช่น

“จากไปหลายปี ทุกอย่างที่นี่ก็ยิ่งเหมือนเดิม ทั้งร้านขายอาหารและท่าเรือข้ามฟากเก่าที่รับใช้ผู้คนที่ผ่านมาอย่างซื่อสัตย์ ผมแวะเข้าไปนั่งในร้านขายข้าวแกงริมหน้าต่างด้วยความเคยชินมากกว่าที่จะตั้งใจในรสชาติของอาหาร มองผ่านลูกกรงเหล็กออกไป อาคารเรียนที่เรียงรายอยู่ริมน้ำดูเจียบเหงาซบเซา

...
ต้นไม้ต้นใหญ่ผูกผ้าสีสดใส เก้าอี้หินอ่อนที่ถูกสร้างโอบล้อมรอบลำต้นไว้เพื่อเป็นที่นั่งพักรอเวลาเข้าเรียน เวลาที่เปียกชื้นไปด้วยน้ำฝนที่ตกพรำมาตลอดคืน หยดน้ำยังร่วงเฝะและลงมากกระทบกับหลังคารถยนต์ที่จอดรายรอบอยู่ ที่นี่แหละที่เคยเป็นเวทีประวัติศาสตร์การแสดงและกิจกรรมมากมายถูกจัดขึ้นบนลานคอนกรีตใต้ต้นไม้ใหญ่ต้นนี้ เสียงโฆษกบนเวทียังคงเจื้อยแจ้ว เรียกร้องให้เพื่อนๆ ที่เดินผ่านไปผ่านมาเข้ามาร่วมฟังร่วมคิด เสียงหัวเราะ เสียงพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์ยังคงก้องอยู่ในความทรงจำ

ผมเดินช้าๆ ไปตามถนนอิฐรอบสนามฟุตบอลอย่างจะซึมซับเอาอดีตเข้าไปในความรู้สึกให้แนบแน่นมั่นคง กระสุนปืนยังกึ่งร่องรอยไว้ให้

^{๑๑๖} จากหนังสือพิมพ์จตุรัส ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕๑ วันอังคารที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๙ อ้างถึงใน อรุณ เวชสุวรรณ, บันทึกภาพและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖.

เห็นบนกำแพงตึก วันนั้นเสียงกระจกแตกเป็รื่องปร่างสลั้กับเสียงปี่นร่วมาเป็นชุด ผมเป็นคนหนึ่งที่ติดอยู่บนตึกหลังนี้ จำได้ว่าวันนั้นผมพยายามชุกตัวอยู่ใต้โต๊ะเรียน อยากจะแปลงกายเป็นเห็บเป็นเหา เพื่อหลีกหนีบรรยากาศที่น่าอึดอัดและน่ากลัวนั้นไปให้พ้น

แต่สิ่งที่ทำได้ในเวลานั้น ก็เพียงสวดภาวนาให้ทุกสิ่งทุกอย่างจบสิ้นลงไปเร็ว ๆ เพื่อนของผมหลายคนต้องเสียชีวิต ในขณะที่อีกหลายคนต้องพิการจากการถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองทุบตี ผู้หญิงถูกข่มขืนและลวนลามอย่างหยาบช้ำ เวลาผ่านไป...เราร้องไห้และกอดกันแน่นแล้วในที่สุดทุกอย่างก็จบสิ้นลงบนรถตำรวจ ผมกับเพื่อน ๆ ถูกลากถูส่งไปขึ้นรถ หลายคนถูกเตะและถีบส่งอย่างสะใจ ผมถูกกักตัวอยู่เกือบสองอาทิตย์ แม่ก็เอาโฉนดบ้านและที่ดินไปประกันตัวด้วยน้ำตานองหน้าแล้วเมื่อทุกอย่างคลี่คลายลง ผมก็ได้กลับเข้ามาเรียนต่อ ในขณะที่เพื่อน ๆ หลายคนหายหน้าไปจากชั้นเรียนอย่างลึกลับ...^{๑๑๗}

ข้อความที่ผู้วิจัยขีดเส้นใต้ไว้เป็นข้อความส่วนที่ให้รายละเอียดกับฉากสถานที่ซึ่งก็คือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยสามารถเทียบสถานที่ที่บรรยายในเรื่องกับสถานที่จริงได้ดังนี้ ร้านขายอาหารและทำเรือข้ามฟากเก่า คือบริเวณท่าพระจันทร์ซึ่งอยู่ติดกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต้นไม้ต้นใหญ่ผูกผ้าสีสดใส คือต้นไม้ที่อยู่น้ำตึกคณะศิลปศาสตร์และลานโพธิ์นี่เองที่เป็น เวทีประวัติศาสตร์การแสดงและกิจกรรมมากมาย

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาคำบรรยายสถานที่ควบคู่ไปกับภาพเหตุการณ์ยิ่งทำให้เห็นชัดเจนขึ้นว่า สถานที่ที่กล่าวถึงในเรื่องคือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และเหตุการณ์ที่ตัวละครนึกถึงคือเหตุการณ์ ๖ ตุลา เพราะภาพของกระสุนปืนที่ยังทิ้งร่องรอยไว้ให้เห็นบนกำแพงตึก ภาพของนักศึกษาที่กอดกันร้องไห้ ถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองทำร้าย เสียชีวิต พิการ ฯลฯ ล้วนตรงกับความจริงในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ที่กองกำลังทหารได้เข้าปิดล้อมมหาวิทยาลัยและใช้อาวุธและความรุนแรงเข้าปราบปราม สังหารและจับกุมนักศึกษาจำนวนมาก ซึ่งไม่มีมหาวิทยาลัยไหนในประเทศไทยที่เคยเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ ดังนั้นการตีความฉากสถานที่ในเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงเป็นอื่นไปไม่ได้นอกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กล่าวได้ว่าการให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ที่เหตุการณ์เกิดขึ้นในเรื่องมีส่วนเสริมให้เหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกชัดเจนขึ้น และขณะเดียวกันก็เพราะวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะบันทึกภาพเหตุการณ์ทางการเมืองนี้เองที่ทำให้ผู้เขียนต้องสร้างฉากที่ตรงกับสถานที่ที่มีอยู่จริง แม้จะไม่ได้ระบุชื่อสถานที่ชัดเจน แต่ก็ไม่สามารถกำหนดฉากให้เป็นสถานที่อื่นได้

^{๑๑๗} โคมฉาย “ร้อน” ใน รอยต่อของกาลเวลา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางไท, ๒๕๓๒) หน้า ๔๕, ๔๗ – ๔๘.

การไม่ระบุเวลาและสถานที่ในฉากกล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกมากกว่าให้ความสำคัญกับฉาก ทั้งๆที่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีเหตุการณ์หรือการกระทำใดจะเกิดขึ้นได้โดยปราศจากกรอบของสถานที่และเวลา การไม่ระบุฉากเวลาและสถานที่ในเรื่องสั้นที่กล่าวมานี้อาจเป็นด้วยเหตุผล ๒ ประการคือ

ประการที่หนึ่ง เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีส่วนสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่คลุมเครือและไม่ได้รับการเปิดเผย ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องใช้ฉากที่ไม่ระบุเวลาและสถานที่เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจกระทบกระเทือนถึงตัวบุคคลจริงที่ร่วมเหตุการณ์ นอกจากนี้จะเห็นว่าเวลาของการตีพิมพ์เรื่องสั้นที่ไม่ระบุฉากเหล่านี้อยู่ในช่วงก่อนปี ๒๕๒๕ เป็นจำนวนมาก สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นยังคงไม่เปิดโอกาสให้นักเขียนแสดงความรู้สึกหรือทัศนคติต่อเหตุการณ์เดือนตุลาได้อย่างเปิดเผย ทางออกของปัญหานี้ คือ การไม่ระบุฉากที่ชัดเจนลงไปในเรื่องสั้นเช่นเดียวกับการสร้างตัวละครสมมติที่กล่าวมาแล้วในส่วนของตัวละคร ขณะเดียวกันจะเห็นว่าเรื่องสั้น ๔ เรื่องที่บรรยายฉากสถานที่ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับสถานที่ที่มีอยู่จริง ล้วนเป็นเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในช่วงพ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๓๔ ซึ่งห่างจากเวลาที่เหตุการณ์จริงเกิดขึ้นมานานับสิบปี สถานการณ์ทางการเมืองก็เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงให้รายละเอียดของฉากได้มากขึ้น

ประการที่สอง เหตุการณ์เดือนตุลาที่บันทึกสามารถบอกฉากให้ผู้อ่านรับรู้ได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาเป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีผู้คนร่วมรับรู้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเมื่อเป็นเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในช่วง ๒๕๑๖-๒๕๒๕ ซึ่งห่างจากเวลาที่เกิดเหตุการณ์จริงไม่นานนัก การกล่าวถึงเหตุการณ์โดยไม่ระบุฉากจึงเป็นที่เข้าใจกันได้เพราะคนยังไม่ลืมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๓.๔.๒. ฉากที่ระบุเวลาและสถานที่ชัดเจน

ฉากที่ระบุเวลาและสถานที่ไว้ชัดเจนในที่นี้ หมายถึง ฉากภายในเรื่องสั้นที่ระบุสถานที่และเวลาที่เหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นไว้ตรงกับสถานที่ที่มีอยู่จริงและตรงกับเวลาที่เหตุการณ์เกิดขึ้นตามประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้สำหรับเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ฉากที่ระบุสถานที่และเวลาไว้ชัดเจนจึงมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ในแง่ของเวลา และมีความสัมพันธ์กับสถานที่อย่างถนนราชดำเนิน สีแยกคอกวัว สนามหลวง และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในแง่ของสถานที่

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีฉากที่ระบุเวลาและสถานที่ไว้ชัดเจนมีทั้งหมด ๒๐ เรื่อง โดยแบ่งเป็น

๓.๔.๒.๑ ฉากที่ระบุทั้งเวลาและสถานที่

๓.๔.๒.๒ ฉากที่ระบุเฉพาะเวลาหรือสถานที่อย่างใดอย่างหนึ่ง

๓.๔.๒.๑ ฉากที่ระบุทั้งสถานที่และเวลา

เรื่องสั้นที่ใช้ฉากที่ระบุทั้งเวลาและสถานที่ที่มี ๑๓ เรื่อง แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ เป็นเรื่องสั้นที่ใช้ฉากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม หรือ ๖ ตุลาคม ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร กับ กลุ่มที่ ๒ เป็นเรื่องสั้นที่ใช้ฉากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม หรือ ๖ ตุลาคม ที่เกิดขึ้นในต่างจังหวัด

กลุ่มที่ ๑ เรื่องสั้นที่ใช้ฉากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม หรือ ๖ ตุลาคม ที่เกิดขึ้นใน กรุงเทพมหานคร มี ๙ เรื่อง ได้แก่ ผมตัดสินใจได้แล้ว...พ่อ (๒๕๒๒) นกที่ไร้ปีก (๒๕๓๐) ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ (๒๕๓๑) ประวัติศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้ง (๒๕๓๒) ต้องกลับ (๒๕๓๔) วันนี้...ของเมื่อวาน (๒๕๓๔) เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา (๒๕๓๖) เพื่อนเก่า (๒๕๔๑) และ ตุลา (๒๕๔๒)

ตัวอย่างการระบุฉากเวลาและสถานที่ที่ชัดเจน เช่น ในเรื่อง นกที่ไร้ปีก ที่เปิดเรื่องด้วยข้อความที่ระบุฉากเวลาและสถานที่ของเหตุการณ์ในเรื่องว่า

“หากมีอุปกรณ์กลไกชนิดใดสามารถบันทึกเหตุการณ์ของกรุงเทพมหานครเมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙ ได้แล้วไซ้ จะพบว่าตรงบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และท้องสนามหลวง คลาคล่ำด้วยฝูงชนสองกลุ่ม กลุ่มนักศึกษากระจุยตัวเนืองแน่นอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกระจายกระจายตามบริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากร อีกกลุ่มหนึ่งคือเจ้าหน้าที่ตำรวจนักเรียนอาชีวศึกษา กระจุกแจง และไทยมุง รายน้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อยู่ทางด้านท้องสนามหลวง”^{๑๑๘}

หรืออย่างในเรื่อง ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ ที่ระบุฉากเวลาและสถานที่ไว้ชัดเจน คือ

เมื่อวันที่ห้าของเดือนตุลาคมเมื่อสิบสองปีก่อน ยามเย็นหน้าร้านเหล้าที่ถนนราชดำเนินอันแสนสวย ผมกับเพื่อนนักข่าวได้รับใบปลิวหลายแผ่นที่มีรูปและข้อความในทำนองกล่าวหาว่าคนหนุ่มที่ซุ่มนุ่มนั่งอยู่ใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ...

วันที่หกของเดือนตุลาคมเมื่อสิบสองปีก่อน แต่เช้าที่ผมออกจากบ้าน ยังไม่รู้ข่าวคืบหน้า วยของผมขณะนั้นอายุสามสิบ ยังเป็นโสด อยู่บ้านเช่า และยังไม่มืทีวี วิทยู ประกอบกับผมเรียกแท็กซี่ให้ข้ามสะพานพระปิ่นเกล้า

^{๑๑๘} วัฒนา พัฒนพงศ์, “นกที่ไร้ปีก,” ใน เลือดเนื้อเดือนตุลา, หน้า ๗๘.

เขาบอกว่า “ไปไม่ได้หรอกครับ ต้องไปอีกทางหนึ่ง เขามีการยิงกัน ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต้องปิดถนน”^{๑๑๙}

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่านอกจาก ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ จะใช้จากเวลาและสถานที่ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในอดีตแล้ว เรื่องสั้นเรื่องนี้ยังสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเวลาของเหตุการณ์ในอดีตกับเวลาปัจจุบันด้วยการยั่วว่า เหตุการณ์ที่เล่าต่อไปนี้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น “เมื่อสิบสองปีก่อน” ตัวบ่งเวลานี้แสดงให้เห็นว่าเวลาที่เสนอเรื่องราวแตกต่างจากเวลาที่ปรากฏในการเสนอเรื่องราว กล่าวคือ เวลาที่เสนอเรื่องราวของเรื่องสั้นเรื่องนี้คือปี ๒๕๓๑ แต่เวลาที่ปรากฏในการนำเสนอเรื่องราวคือเมื่อสิบสองปีก่อนหรือปี ๒๕๑๙ นั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างเวลาที่เสนอเรื่องราวกับเวลาที่ปรากฏในการเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นช่วยย้าการเป็นเรื่องเล่าของเรื่องสั้นเรื่องนี้ และแสดงให้เห็นว่าปริบทแวดล้อมมีความสำคัญต่อความเข้าใจเรื่องสั้น เพราะถ้าหากผู้อ่านไม่ทราบหรือไม่สนใจที่พิมพ์ของเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็อาจเกิดความสับสนกับเวลาเมื่อสิบสองปีก่อนที่เรื่องกล่าวถึง

ส่วนในเรื่อง ตุลา เล่าถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาโดยคัดเอาข้อความลำดับเหตุการณ์ ๖ ตุลา มาจาก “ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ที่รวบรวมโดยเกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช ในหนังสือ จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา มาสอดแทรกสลับไว้กับเหตุการณ์ในเรื่องสั้นที่เป็นเรื่องแต่ง ด้วยกลวิธีนี้จึงส่งผลให้ ตุลา เป็นเรื่องสั้นที่มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างข้อเท็จจริงและเรื่องแต่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด

การเล่าเหตุการณ์ ๒ เหตุการณ์พร้อมกันในเรื่องทำให้ฉากในเรื่อง ตุลา มีลักษณะพิเศษกว่าเรื่องสั้นเรื่องอื่น คือ มีฉากซ้อนสองฉากในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เรื่องสั้นเล่าเหตุการณ์ ๒ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน ในช่วงเวลาเดียวกัน แต่คนละสถานที่ เหตุการณ์หนึ่งคือเหตุการณ์ ๖ ตุลา ที่มีนักศึกษาเป็นตัวละครและมีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และท้องสนามหลวงเป็นสถานที่ให้เหตุการณ์อาศัยอยู่ และพร้อมกันกับที่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลานั้นเอง วิวิธตัวละครหลักในเรื่องก็ได้บอกภรรยาว่าจะไปร่วมชุมนุมที่ธรรมศาสตร์ในวันที่ ๕ และ ๖ ตุลา แต่ในความเป็นจริงแล้วเขากลับไปเที่ยวกับผู้หญิงคนหนึ่งที่พักอาศัย ณ นั้นฉากสถานที่ของเหตุการณ์ที่มีวิวิธเป็นตัวเอกจึงเป็นพักอาศัย ไม่ใช่ธรรมศาสตร์หรือท้องสนามหลวง

กล่าวได้ว่าฉากที่ระบุในเรื่อง นกที่ไร้ปีก ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ และ ตุลา เป็นฉากที่ทำหน้าที่ของฉากอย่างแท้จริงคือ ให้เหตุการณ์เข้าไปอาศัยอยู่และดำเนินเรื่องต่อไป เช่นเดียวกับเรื่อง ผมตัดสินใจได้แล้ว...พ่อ และ วันนี้...ของเมื่อวาน

^{๑๑๙} อัครศิริ ธรรมโชติ, “ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๓๐ ตุลาคม - ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๑): ๓๔ - ๓๕.

ส่วน ประวัติศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้ง กับ เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา มีฉากสถานที่เป็นถนนราชดำเนิน บริเวณสี่แยกคอกวัวในเวลาที่ผ่านมาเหตุการณ์ ๑๔ ตุลามาแล้วหลายปี แต่เรื่องก็ยังคงเล่าย้อนหลังถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้นสลับกับเวลาปัจจุบันในเรื่อง เช่นเดียวกับเรื่อง เพื่อนเก่า ที่ใช้วิธีการเล่าย้อนหลังถึงเหตุการณ์ในอดีตซึ่งก็คือเหตุการณ์ ๖ ตุลา ฉากสถานที่ที่ระบุคือ สนามหลวงในเวลาปัจจุบันที่ผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลามาแล้ว

ลักษณะของฉากในเรื่องสั้นสามเรื่องนี้แตกต่างไปจากเรื่องสั้นชุดแรกทีกล่าวไปแล้วตรงที่ ฉากในเรื่องสั้นชุดที่สองนี้ไม่ได้ทำหน้าที่แค่เพียงให้เหตุการณ์เข้าไปอาศัยหรือเป็นเพียงที่เกิดเหตุการณ์เท่านั้น แต่ฉากโดยเฉพาะสถานที่ยังทำหน้าที่อื่นด้วย คือ เป็นสื่อกลางที่ทำให้ตัวละครนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตซึ่งก็คือเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลานั้นเอง หรืออาจพูดอีกอย่างได้ว่าฉากทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมเหตุการณ์ในอดีตที่อยู่ในความทรงจำของตัวละครเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันในชีวิตของตัวละคร เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเกิดเป็นมิติที่ซ้อนทับกันอยู่ของฉากที่ต่างเวลาแต่ไม่ต่างสถานที่ขึ้น

การซ้อนทับกันของฉากที่เกิดขึ้นนี้สัมพันธ์กับโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ กล่าวคือ เมื่อเกิดการเล่าย้อนหลังถึงเหตุการณ์เดือนตุลาโดยได้รับแรงกระตุ้นจากการกลับไปอยู่ในสถานที่เดิมที่ตัวละครเคยประสบเหตุการณ์ ช่วงเวลาในส่วนที่เล่าย้อนหลังจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ภาพหรือฉากของเหตุการณ์ในส่วนที่เล่าย้อนหลังจึงไม่ได้เป็นฉากที่มีอยู่จริงในเวลาปัจจุบันของเรื่อง แต่เป็นฉากที่อยู่ในความนึกคิดของตัวละครซึ่งเกิดขึ้นซ้อนทับกับฉากที่เป็นสถานที่จริงในเวลาปัจจุบันของเรื่อง

กลุ่มที่ ๒ เรื่องสั้นที่เป็นฉากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลาที่ไม่ได้เกิดขึ้นในเมืองมี ๔ เรื่อง คือ ขาวคราวของคืนหนึ่ง (๒๕๒๒) วันฆ่า (๒๕๒๓) รอยอดีต-ปรกติ (๒๕๓๖) และ ใจคนคอย (๒๕๔๕)

เรื่องสั้นเรื่องนี้แตกต่างจากเรื่องสั้นกลุ่มที่ ๑ ตรงที่ฉากสถานที่ของเหตุการณ์ไม่ใช่สนามหลวง ถนนราชดำเนิน หรือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่เป็นต่างจังหวัด เช่น ในเรื่อง รอยอดีต-ปรกติ ที่บรรยายว่า

วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖ ภายใต้มหาวิทยาลัยตีนดอยแห่งหนึ่ง
ทางภาคเหนือ ณ สนามวอลเลย์บอล คลาคล่ำไปด้วยคลื่นคนหนุ่มสาว...
ฉันจำได้ดีเพราะฉันเองก็ร่วมอยู่ในประตาคคนหนุ่มสาว ผู้ร่าร้อนบริสุทธิ์
ใจเหล่านั้นด้วย

และแล้วในช่วง ๑๔-๑๕ ตุลาคมขาวคราวการต่อสู้ทุกรูปแบบกับ
เผด็จการอย่างหาญกล้า ของนักเรียน นักศึกษา ประชาชน อันเด็ดเดี่ยวไม่
กลัวตายท่ามกลางห่ากระสุนลูกระเบิด แก๊สน้ำตาก็มีมาถึงพลังที่ชุมนุม ณ

ปริมณฑลทั่วประเทศทราบจนเย็นย่ำของวันที่ ๑๕ ตุลาคม...เสียงไซโยให้ร้อง
ของนักศึกษาประชาชนที่ชุมนุมในศาลากลางจังหวัดตั้งกระหึ่มก้อง ทุกคน
มีสีหน้าปิติยินดี กระโดดโลดเต้น จับไม้จับมือสวมกอดกันแน่น เมื่อทราบ
ข่าวทางวิทยุและโทรทัศน์ว่า หัวใจเผด็จการทรราชได้พากันหนีออกนอก
ประเทศไปแล้ว ทั้งภาพความหลัง รอยเลือดน้ำตาและความปิติยินดีเป็น
ล้นพ้นของประชาชนทั่วทุกมุมเมือง^{๑๒๐}

หรือในเรื่อง “วันฆ่า” ที่บรรยายว่า

ถึงเดือนตุลาคมมีข่าวว่าที่กรุงเทพฯ มีการประท้วงรัฐบาลเรื่องจับ
ผู้ต้องหาเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ไม่กี่วันก็มีนักศึกษามาจากกรุงเทพฯ มา
ติดต่อนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดเราให้ร่วมประท้วงรัฐบาล...

มันคงสรุปกันไม่ได้ง่ายๆ ว่าใครผิดใครถูกระหว่างเขากับผม
เช่นเดียวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ความถูก-ผิดได้กลับไปมาจนผมเวียนหัว
ขณะเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา ผมไปปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเขตป่าเขาทางภาค
อีสาน ข่าวสารที่รับฟังจากวิทยุ อ่านจากหนังสือพิมพ์ ตลอดจนที่คนรำลือกัน
ไปก็ในทำนองว่า นักศึกษาเป็นฝ่ายผิด อย่างไรก็ตามเมื่อได้ดูภาพเหตุการณ์
ในหน้าหนังสือพิมพ์กรอบแรก ที่เล็ดลอดออกไปต่างจังหวัดก่อนที่รัฐบาลจะ
สั่งระงับ ผมก็ฉุกคิดขึ้นมาว่าความผิดนั้นร้ายแรง ถึงกับต้องลงโทษกันถึง
เลือดถึงเนื้อ ด้วยวิธีที่โหดป่าเถื่อนอย่างนั้นเชียวหรือ...^{๑๒๑}

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าแม้ฉากสถานที่ที่ปรากฏในเรื่องสั้นจะไม่ใช่
ฉากภายในกรุงเทพฯซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองครั้ง แต่ก็มี การเชื่อมโยง
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างจังหวัดเข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯด้วยข่าวผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์
และหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีบทบาทเป็นตัวละครผู้เล่าเรื่องดังกล่าวมาแล้วในส่วนของการวิเคราะห์ตัวละคร

๓.๔.๒.๒ ฉากที่ระบุเฉพาะเวลาหรือสถานที่อย่างใดอย่างหนึ่ง

เรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะฉากเวลาหรือสถานที่อย่างใดอย่างหนึ่งมีทั้งหมด
๗ เรื่อง แบ่งเป็นเรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะฉากสถานที่ ๕ เรื่อง คือ ให้ลูก (๒๕๒๒) เราทุกคนคือลูกของ
แม่ (๒๕๒๒) แดงเถือก (๒๕๓๐) หนุ่ม (สี่แยก) คอกวัว (๒๕๔๒) ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ (๒๕๔๓) และ

^{๑๒๐} แสงดาว ศรีทราหมัน, “รอยอดีต – ปรกติปัจจุบัน” มติชนสุดสัปดาห์ (๘ - ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๒.

^{๑๒๑} วัฒน์ วรรณยางกูร, “วันฆ่า” ใน น้ำผึ้งไพร, หน้า ๑๑๕.

เรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะจากเวลาอีก ๒ เรื่อง คือ สุดแรงเหวี่ยง (๒๕๓๙) และ ซากประชาธิปไตย (๒๕๔๑)

ตัวอย่างเรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะจากสถานที่ เช่น ในเรื่อง เราทุกคนคือลูกของแม่ ที่กล่าวถึงจากสถานที่ไปพร้อมกับการบรรยายภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า

แม่มาลงรถที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพราะรถวิ่งต่อไปไม่ได้ต้องอ้อมไปอีกทางหนึ่ง ผู้คนพลุกพล่านเต็มไปหมด แม่เดินไปตามทางเท้าจนถึงสนามหลวง ฝนปรอยเม็ดตกลงมา แต่ข้างในของแม่ร้อนรน แม่มองเห็นควันไฟพวยพุ่งขึ้นกลางสนามหลวง เร่งฝีเท้าตัวเองให้เร็วขึ้นแม่ต้องดูให้เห็นชัดว่าสิ่งนั้นคืออะไร แม่เข้าไปจนใกล้หัวใจแม่แทบช็อคลงไปทันทีทันใด เพราะสิ่งที่แม่เห็นนั้น คือศพที่ถูกเผากลางสนามหลวงนอนวางทับซ้อนกันอยู่สามสี่ศพ เนื้อตัวมอดไหม้หมดแล้ว แม่กลืนน้ำตาเอาไว้ไม่อยู่แต่แม่ก็ยังเห็นผู้คนที่ยืนยิ้มหัวพร้อมกับถ่มน้ำลายเข้าใส่ศพที่ควั่นกรุ่นอยู่นั้น แม่ไม่เข้าใจเลยว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้มันคืออะไรกันแน่?

ตัวอย่างเรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะจากเวลา เช่น ในเรื่อง สุดแรงเหวี่ยง ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาไว้ว่า

“ขบวนการพลังมวลชนทะลุทะลวงถึงจุดสุดขีด ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ สำเนียงทั่วแผ่นดินต่างตะโกนกร้องหานิสิต นักศึกษา และเยาวชนนักสู้ในเหตุการณ์นั้น ต่างชื่นชมยินดี ช่วงเวลาหนึ่งที่ต่างถนอมรักถูกราวไข่มุกในหิน พวกเขาผู้หิวยืนแสงสว่างให้ดวงประชา ผู้ไขประตูแห่งสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนทั่วประเทศ นำคนส่วนใหญ่ให้มีโอกาสสัมผัสคุณค่าของความถูกต้องเป็นธรรมในสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง”

เขาเป็นนักวิชาการหัวนอก เข้าทำงานเป็นอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาอันทรนเกียรติแห่งหนึ่งที่ประชาธิปไตยภายใต้เลือดเนื้อ ชีวิต และใกล้จะเบ่งบานถึงที่สุดเพียงไม่นาน เป็นหนึ่งที่ติดอาวุธทางปัญญาด้วยลัทธิมาร์กซ์ และความคิดเหมา เจ๋อ ตุง มาจากประเทศตะวันตกที่เปิดให้มีการศึกษาเรียนรู้อย่างเสรี แต่โดยชนชั้นของเขาเป็นฝ่ายอนุรักษณ์ค่อนข้างเคร่งครัด”^{๑๒๒}

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาในเรื่อง สุดแรงเหวี่ยง ถูกอ้างถึงในตอนต้นเรื่องเพื่อเป็นภูมิหลังของตัวละครว่าครั้งหนึ่งเคยเป็นคนที่ผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและมีอุดมการณ์ต่อสู้เพื่อ

^{๑๒๒} ถาวร บุญวัฒน์ “สุดแรงเหวี่ยง” มติชนสุดสัปดาห์ (๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๗.

มวลชน แต่ต่อมาความคิดและอุดมการณ์ของเขาก็เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเวลาผ่านไป เรื่องสั้นเรื่องนี้ ต้องการที่จะแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคนและอุดมการณ์โดยเฉพาะ เพราะฉะนั้นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่ปรากฏในเรื่องจึงไม่ได้ทำหน้าที่ของการเป็นฉากเวลาที่เหตุการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้น อย่างแท้จริง เพราะเรื่องไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวเหตุการณ์จริงมากเท่าการวิพากษ์วิจารณ์ พฤติกรรมของคนที่ผ่านมาเหตุการณ์เดือนตุลามาและหลงลืมอุดมการณ์ของตัวเอง

เช่นเดียวกับเรื่อง ชากประชาธิปไตย ที่กล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาในฐานะเป็นประสบการณ์ของตัวละครที่เคยร่วมรับรู้เหตุการณ์มาก่อน แต่เหตุการณ์เดินขบวนของฝูงชนในเรื่องนั้นไม่ใช่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา เหตุการณ์เดินขบวนประท้วงในเรื่องทำหน้าที่เชื่อมโยงถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา ในฐานะที่เป็นการเดินทางของประชาชนเหมือนกัน การใช้เหตุการณ์ประท้วงที่เป็นเหตุการณ์สมมติในเรื่องสื่อถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงก็ เพราะต้องการที่จะเสนอแง่มุมเกี่ยวกับเหตุการณ์จริงที่แตกต่างออกไป กล่าวคือจากแก่นเรื่องของเรื่องสั้นเรื่องนี้ที่เสนอว่า การเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยไม่ได้มีแต่ด้านดี หากแต่มีด้านร้ายที่ เหลือไว้ให้เห็นเช่นกัน ซึ่งจากเหตุการณ์ในเรื่องผู้ชุมนุมได้บุกเข้าทำลายโรงพักและฉกฉวยของมีค่า ต่างๆไป โดยที่ตำรวจได้แต่ยืนมองเพราะหากใช้กำลังรุนแรงก็จะกลายเป็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐทำร้าย ประชาชนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องทำให้ผู้อ่านย้อนคิดถึงเหตุการณ์จริงอย่าง ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาซึ่งในเรื่องกล่าวว่ามีบรรยากาศเหมือนกับการประท้วงที่เกิดขึ้นในเรื่อง

จากตัวอย่างเรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะฉากสถานที่กับเรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะฉาก เวลาที่ยกมา เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่า เรื่องสั้นกลุ่มที่ระบุฉากสถานที่จะให้ความสำคัญกับ เหตุการณ์เดือนตุลาที่บันทึกมากกว่าและฉากสถานที่ก็มีบทบาทในฐานะที่เป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ อย่างแท้จริง ตรงข้ามกับเรื่องสั้นที่ระบุเฉพาะเวลาที่เวลาของเหตุการณ์เดือนตุลาในเรื่องไม่ได้ ปรากฏควบคู่ไปกับรายละเอียดของเหตุการณ์ แต่เวลาที่ระบุในเรื่องสั้นจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของ เหตุการณ์ทั้งหมด ไม่มีการแยกสถานที่ เวลา การกระทำหรือเหตุการณ์ คำว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาใน เรื่องสั้นจะสื่อความหมายโดยตัวมันเองว่าอะไร เกิดขึ้นที่ไหนและเมื่อไร

ดังที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นว่าการระบุฉากเวลาและสถานที่จริงในเรื่องสั้นบันทึก เหตุการณ์เดือนตุลาก็มีความสัมพันธ์กับปีที่เรื่องสั้นลงตีพิมพ์ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในจำนวนเรื่อง สั้น ๒๐ เรื่อง ที่ระบุฉากตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง มีเรื่องสั้นถึง ๑๕ เรื่องที่ตีพิมพ์ในช่วงปี ๒๕๓๐ – ๒๕๔๕ ซึ่งตรงข้ามกับเรื่องสั้นที่ไม่ได้ระบุฉากเวลาและสถานที่ที่จะพบมากในช่วงก่อนหน้านั้น การ ที่ปัจจัยด้านเวลามีผลต่อการกำหนดฉากในเรื่องแสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองมีอิทธิพล ต่อเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นอย่างมาก การที่เรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วงปี ๒๕๓๐ – ๒๕๔๕ ระบุฉากตามเวลาและสถานที่จริงได้มากกว่าเรื่องสั้นที่มีมาก่อนหน้านั้นก็เพราะเหตุการณ์ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นผ่านมานานแล้ว สถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป นักเขียนจึงสามารถเขียน ถึงเหตุการณ์เดือนตุลาได้มากขึ้น

๓.๔.๓ ฉากที่เกิดจากการตีความสัญลักษณ์

ฉากที่เกิดจากการตีความสัญลักษณ์ในที่นี้หมายถึง ฉากของเรื่องสั้นที่ไม่ได้มีอยู่ในความเป็นจริง เป็นการใช้สัญลักษณ์ในการนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งผู้อ่านสามารถตีความได้จากชุดสัญลักษณ์ที่ใช้ว่าเหตุการณ์ในเรื่องหมายถึงเหตุการณ์ใด ดังนั้น ฉากสัญลักษณ์จึงเป็นผลมาจากตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์

เรื่องสั้นที่ใช้ฉากสัญลักษณ์มีทั้งหมด ๖ เรื่อง คือ หนูแหวนกับโลก (๒๕๑๗) ปืนกับดอกไม้ (๒๕๒๒) ผลพวงจากยุคสมัย (๒๕๒๔) ไอ้เจ้าขุนทอง (๒๕๒๔) เจ้าเมือง ศพ และอีเหี้ยยว (๒๕๒๔) และ แรงฮูร ไล่เดือนปีศาจ (๒๕๓๘)

ตัวอย่าง เช่น ในเรื่อง เจ้าเมือง ศพ และอีเหี้ยยว ฉากสัญลักษณ์ในเรื่องนี้คือเมืองหนึ่งซึ่งมีเจ้าเมืองเป็นคนหวาดระแวง กลัวจะถูกแย่งอำนาจ เพราะได้ยินคำเล่าลือถึงอินทรีมหัศจรรย์ที่มีอิทธิฤทธิ์มาก วันหนึ่งมีชายไม่เอาไหนคนหนึ่งซึ่งวัวสีขาวเข้ามาในเมือง หนูในยามของเขาได้ไปกัดเชือกทรงขาต เป็นจังหวะเดียวกับที่เจ้าเมืองเดินตรวจตราความสงบเรียบร้อยของเมืองและได้เห็นว่าเชือกทรงขาตจึงเกิดความกลัวกลัวโทษชายไม่เอาไหนว่ามีจุดประสงค์จะทำลายเชือกทรง ทำลายเมือง ชายไม่เอาไหนจึงถูกจับกุม เจ้าเมืองบังคับให้ชายไม่เอาไหนตอบคำถามที่ตนต้องการฟัง แต่ชายไม่เอาไหนไม่ปฏิบัติตามพร้อมกับไม่เชื่อคำแนะนำของพญาอินทรี สุดท้ายเขาจึงถูกประหารชีวิตและซากศพของเขาก็ได้กลายเป็นอาหารของพญาอินทรี

เมืองที่ปรากฏในเรื่อง เจ้าเมือง ศพ และอีเหี้ยยว ก็คือสัญลักษณ์แทนประเทศไทยในช่วง ๖ ตุลา เจ้าเมืองเปรียบเสมือนผู้นำรัฐบาลในขณะนั้นที่หวาดกลัวคอมมิวนิสต์และนักศึกษา ซึ่งก็คืออินทรีมหัศจรรย์และชายไม่เอาไหนในเรื่อง การตายของชายไม่เอาไหนที่ไม่มีส่วนรู้เห็นและไม่เคยคิดที่จะทำลายเชือกก็คือสัญลักษณ์แทนเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่นักศึกษาถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ทำลายชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

หรืออย่างใน แรงฮูร ไล่เดือนปีศาจ ที่เป็นเรื่องราวของชาวเมืองหนึ่งซึ่งมีผู้ปกครองเป็นแรงฮูร ท้องฟ้าในเมืองนี้จะมีดครี้อยู่ตลอดเวลา ผู้คนต่างเฝ้ารอดวงตะวันที่จะทำให้ท้องฟ้าสดใสจนเกิดขบวนการใต้ดินเพื่อไขว่คว้าหาแสงตะวัน

เมืองที่มีท้องฟ้ามีดครี้อยู่ใน แรงฮูร ไล่เดือนปีศาจ นี้ก็เป็นเมืองที่ไม่มีตัวตน เช่นเดียวกับเมืองในเรื่อง เจ้าเมือง ศพ และอีเหี้ยยว แต่จากการตีความสัญลักษณ์เนื้อเรื่องทำให้รู้ว่าเมืองที่วานี้ก็คือประเทศไทยนั่นเอง ส่วนแรงฮูรคือผู้ปกครองเผด็จการ ในขณะที่ดวงตะวันหมายถึงสิทธิและเสรีภาพที่ประชาชนปรารถนา

จากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นว่าฉากในเรื่องมีความสัมพันธ์อย่างแยกกันไม่ได้กับชุดเหตุการณ์สัญลักษณ์ในเรื่อง เพราะฉากที่ปรากฏจะไม่มีคามหมายถ้าหากผู้อ่านไม่สามารถตีความ

สัญลักษณ์อื่นๆ ที่ปรากฏในเรื่องได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือฉากที่เกิดจากการตีความสัญลักษณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเรื่องสั้นเรื่องนั้นเป็นเรื่องสั้นสัญลักษณ์

ความสำคัญของฉากสัญลักษณ์เมื่อเทียบกับฉากในลักษณะอื่นที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า ฉากสัญลักษณ์ไม่ได้มีบทบาทต่อเรื่องมากเท่าฉากในลักษณะอื่น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า องค์ประกอบต่างๆ ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้รองรับและสอดคล้องกับรูปแบบของการเป็นเรื่องสั้นเหตุการณ์ทางการเมือง คือการผสมผสานกันระหว่างการนำเสนอข้อเท็จจริงซึ่งเป็นลักษณะของงานเขียนประเภทบันทึก และส่วนของการสร้างสรรค์จินตนาการซึ่งเป็นลักษณะของเรื่องแต่ง ด้วยเหตุผลนี้ องค์ประกอบต่างๆ ในเรื่องจึงไม่สามารถสร้างขึ้นมาได้โดยอิสระ ซึ่งส่งผลให้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา มีองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะอันเป็นส่วนผสมระหว่างงานเขียนประเภทบันทึกและเรื่องสั้น

องค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเรื่องสั้นอย่างชัดเจนที่สุด คือ แก่นเรื่อง เนื่องจากงานเขียนประเภทบันทึกจะไม่มีแก่นเรื่องที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างตั้งใจเหมือนเรื่องสั้น แก่นเรื่องเป็นศูนย์กลางของเรื่องที่จะดึงองค์ประกอบอื่นๆ ให้เข้ามาสอดคล้องและรองรับสาระสำคัญที่แก่นเรื่องต้องการจะนำเสนอ ซึ่งแสดงให้เห็นจุดประสงค์ที่ชัดเจนของงานบันทึกคืออย่างเรื่องสั้นว่าถูกสร้างขึ้นมาเพื่อนำเสนอสารบางอย่าง ในขณะที่จุดประสงค์ของงานเขียนประเภทบันทึก คือ การบันทึกและบอกเล่าข้อเท็จจริง บันทึกจึงไม่จำเป็นต้องมีแก่นเรื่อง

แก่นเรื่องที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาตลอดระยะเวลา ๓๐ ปี แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อเหตุการณ์เดือนตุลาของผู้เขียนและคนในสังคม เนื่องจากในแต่ละช่วงจะมีแก่นเรื่องที่โดดเด่นแตกต่างกันไป เช่น ในช่วงปี ๒๕๒๑ – ๒๕๒๓ มีแก่นเรื่องที่โดดเด่น คือ เหตุการณ์ ๖ ตุลาเป็นเหตุการณ์รุนแรงและโหดร้าย ในขณะที่หลังปี ๒๕๓๐ เป็นต้นมา แก่นเรื่องที่พบมากที่สุดกลายเป็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับคนที่ผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา และความเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมที่นับวันจะลืมเหตุการณ์เดือนตุลามากขึ้น กล่าวได้ว่าทิศทางแก่นเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้เปลี่ยนจากการมุ่งที่จะเปิดเผยข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ มาสู่การวิพากษ์วิจารณ์ตัวบุคคลและตัวเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลามากขึ้น

โครงเรื่องเป็นองค์ประกอบที่เรื่องสั้นมีร่วมกับบันทึก และโครงเรื่องในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาก็แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันระหว่างการบันทึกข้อเท็จจริงและการแต่งเรื่องราวให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่นำเสนอ

ความขัดแย้งที่ปรากฏในเรื่องสั้นเป็นการสะท้อนหรือจำลองความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลาเอาไว้ในเรื่องสั้น ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มียุอยู่ในประวัติศาสตร์ นักเขียนเพียงหยิบยกความขัดแย้งนั้นมานำเสนอ โดยแต่งเติมส่วนของรายละเอียดเพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนขึ้น และเพื่อที่จะนำเสนอแก่นเรื่องที่คิดไว้ ด้วยเหตุนี้ การบันทึกข้อเท็จจริงของงานเขียนประเภทบันทึกจึงถูกนำมาสอดแทรกไว้ในเรื่องสั้น

ความขัดแย้งที่เป็นลักษณะเด่นของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครรัฐกับนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่ถูกควบคุมโดยข้อเท็จจริงของเหตุการณ์อีกเช่นกัน และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ปรากฏอยู่ในความขัดแย้งนี้ก็กันไปในทิศทางที่ตัวละครฝ่ายรัฐมีอำนาจและสามารถใช้อำนาจเหนือตัวละครฝ่ายนิสิตนักศึกษา นอกจากนี้ ยังพบลักษณะความขัดแย้งที่เกิดจากสถานภาพสมมุติของตัวละครที่ขัดกัน ซึ่งสัมพันธ์กับการสร้างตัวละครและมีส่วนในการสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้เนื้อเรื่อง

การลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องเป็นกลวิธีที่เรื่องสั้นกระทำโดยสอดคล้องกับงานเขียนประเภทบันทึก กล่าวคือ ในความเป็นบันทึกคิดเรื่องสั้นสามารถที่จะสร้างโครงเรื่องที่มีการจัดลำดับเหตุการณ์ได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งตามลำดับปรกติและสลับลำดับเหตุการณ์ โดยเฉพาะการสลับลำดับเหตุการณ์ เรื่องสั้นสามารถใช้กลวิธีการเกริ่นการณซึ่งเป็นการกล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ แต่ในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาไม่ปรากฏลักษณะดังกล่าว จะปรากฏเฉพาะกลวิธีการเล่าย้อนหลังซึ่งเป็นกลวิธีเดียวกับที่งานเขียนประเภทบันทึกอย่างอัตชีวประวัติและบันทึกความทรงจำใช้

ดังนั้น การลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องจึงเป็นลักษณะที่เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีร่วมกับงานเขียนประเภทบันทึก แต่ความแตกต่างหรือลักษณะของการเป็นเรื่องสั้นจะโดดเด่นขึ้นเมื่อพิจารณากลวิธีการเล่าเหตุการณ์ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงในบทต่อไป

นอกจากนี้ การลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลายังมีผลสัมพันธ์กับการบันทึกเหตุการณ์ กล่าวคือ รายละเอียดของเหตุการณ์ทางการเมืองที่บันทึกจะละเอียดมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับรูปแบบและตำแหน่งของการจัดวางลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่อง ซึ่งถือเป็นความตั้งใจของผู้เขียนที่จะนำเสนอเรื่องราวอย่างไร เรื่องอาจไม่เน้นที่รายละเอียดของเหตุการณ์ทางการเมือง แต่อาจเน้นที่อารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร หรืออาจเป็นไปในทางกลับกัน ซึ่งลักษณะนี้ถือเป็นคุณสมบัติของเรื่องสั้นที่งานเขียนประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งบันทึกเหตุการณ์ไม่สามารถทำได้

ตัวละครเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการผสมผสานกันระหว่างลักษณะของเรื่องสั้นและบันทึก กล่าวคือ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีตัวละครที่พบมากที่สุดคือ ตัวละครสมมติ ซึ่งถือเป็นลักษณะของเรื่องแต่งโดยทั่วไป แต่ตัวละครสมมติที่ปรากฏในเรื่องสั้น

บันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจะสอดแทรกข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ไว้ในระดับต่างๆ ซึ่งก็คือการนำลักษณะของการบันทึกข้อเท็จจริงเข้ามาผสมผสานไว้ นอกจากนี้ ยังปรากฏตัวละครที่สร้างจากบุคคลจริงตามประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยสร้างความสมจริงให้เรื่องมากขึ้น แม้บทบาทที่ปรากฏในเรื่องจะเป็นเพียงตัวละครประกอบ แต่ความสำคัญของตัวละครประเภทนี้อยู่ที่การสร้างบรรยากาศและบ่งบอกถึงการเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา เนื่องจากเมื่อเรื่องสั้นมีวัตถุประสงค์ที่จะบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ตัวแสดงหรือเครื่องพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นก็คือ ความสมจริงของเรื่องที่เกิดขึ้นจากตัวละครที่สร้างจากบุคคลจริงตามประวัติศาสตร์ด้วยส่วนหนึ่ง

นอกจากนี้ การสร้างตัวละครสื่อยังสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ที่สื่อมวลชนมีอิทธิพลอย่างมากต่อการรับรู้ของประชาชน บทบาทของตัวละครสื่อมวลชนจึงมีทั้งบทบาทภายในเรื่องและบทบาทที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมภายนอกเรื่อง กล่าวคือ ในเรื่องตัวละครสื่อมวลชนมีบทบาทในการดำเนินและเป็นผู้เล่าเรื่องหรือถ่ายทอดเหตุการณ์ทางการเมืองให้ตัวละครรับรู้ ซึ่งถือเป็นลักษณะของเรื่องซ้อน แต่เมื่อมองความสัมพันธ์ของตัวละครสื่อกับสังคมภายนอกเรื่องแล้วจะเห็นว่า ตัวละครสื่อยังมีบทบาทในการสะท้อนและบันทึกสภาพความเป็นจริงของสังคมในช่วงเวลาที่เรื่องสั้นเกิดขึ้นด้วยเช่นกัน

จากในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นองค์ประกอบที่อาจกล่าวได้ว่าแสดงให้เห็นลักษณะร่วมกันของเรื่องสั้นและบันทึกได้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะงานเขียนประเภทบันทึกจำเป็นอย่างไร้ที่ที่จะต้องมีความ อันทายถึงเวลาและสถานที่ของเหตุการณ์ที่บันทึก ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ อนุทินและบันทึกประจำวัน เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏลักษณะนี้เช่นกัน แต่ข้อแตกต่างคือ เรื่องสั้นสามารถเลือกที่จะระบุหรือไม่ระบุจากเวลาและสถานที่ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องได้ ซึ่งจากส่วนใหญ่ที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจะไม่ระบุสถานที่หรือเวลาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน แต่จะใช้วิธีการบรรยายหรือให้รายละเอียดของเหตุการณ์และสถานที่ อันจะทำให้ผู้อ่านรับรู้ได้ว่าจากในเรื่องสั้นเป็นฉากจริงตามสถานที่ใด และเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อไรตามเหตุการณ์ประวัติศาสตร์

การไม่ระบุจากชัดเจนในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีลักษณะเช่นเดียวกับการใช้ตัวละครสมมติ ซึ่งทั้งสองลักษณะเป็นการใช้ประโยชน์จากสภาพภาพของการเป็นเรื่องสั้นที่อยู่ในขอบเขตของการเป็นเรื่องแต่ง มิใช่เรื่องจริง เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจึงไม่จำเป็นต้องให้รายละเอียดข้อเท็จจริงทุกอย่าง แต่สิ่งที่เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์สร้างขึ้น คือ การดึงเอาข้อเท็จจริงเข้ามาผสมผสานไว้ในเรื่องแต่ง

นอกจากนี้ การใช้ฉากสัญลักษณ์ยังเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเรื่องสั้นที่จะไม่ปรากฏในงานเขียนประเภทบันทึก กล่าวได้ว่า ด้วยคุณสมบัติของการเป็นเรื่องแต่ง เรื่องสั้นจึงสามารถสร้างฉากประเภทนี้ได้

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบต่างๆ ในเรื่องสันันทิกเหตุการณ์ถูกสร้างขึ้นมาจากใต้เงื่อนไขของการบันทึก ดังนั้น จึงส่งผลให้ผู้เขียนมีข้อจำกัดในการสร้างองค์ประกอบ ซึ่งก่อให้เกิดเป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะของเรื่องสันันทิกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ผสมผสานกันระหว่างลักษณะของเรื่องและลักษณะของงานเขียนประเภทบันทึก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๔

กลวิธีการประพันธ์เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเรื่องสั้นที่มีส่วนผสมผสานกันระหว่างข้อเท็จจริงและเรื่องแต่ง ในบทที่ผ่านมาผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีลักษณะเฉพาะตนซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของงานเขียนประเภทบันทึก ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเพื่อให้เห็นลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างกลวิธีการประพันธ์ของงานเขียนประเภทบันทึกและกลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้น โดยจะใช้แนวทฤษฎีศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology) เป็นหลักในการวิเคราะห์

ศาสตร์แห่งเรื่องเล่า หมายถึงการศึกษาธรรมชาติ รูปแบบ และหน้าที่ของเรื่องเล่า (narrative^{๑๒๓}) เป็นความพยายามที่จะอธิบายลักษณะของการผลิตและการทำความเข้าใจเรื่องเล่า^{๑๒๔}

ในเบื้องต้นเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ผู้วิจัยจะอธิบายคำศัพท์ในทางศาสตร์แห่งเรื่องเล่าที่ใช้ในการวิเคราะห์ในบทนี้^{๑๒๕} ดังต่อไปนี้

narrative situation	หมายถึง กระบวนการที่เป็นสื่อกลางในการนำเสนอเรื่องเล่า ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเรียกว่า <i>สภาวะการณ์เรื่องเล่า</i>
narrative level	หมายถึง ระดับหรือวงเขตของเรื่องเล่า ตามปกติเรื่องเล่าโดยทั่วไปจะอยู่ในระดับที่เรียกว่า diegetic level ซึ่งก็คือระดับพื้นฐานที่เหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องเกิดขึ้น เรียกอีกอย่างได้ว่าเป็นระดับของเรื่องเล่าชั้นที่หนึ่ง แต่สำหรับเรื่องเล่าที่ซับซ้อนจะมีระดับของเรื่องเล่าที่แตกต่างไป คือ เมื่อใดก็ตามที่มีเรื่องเล่าเรื่องที่สองเกิดขึ้นในเรื่องเล่าพื้นฐานแล้ว เรื่องเล่าเรื่องที่สองนั้นจะอยู่ในระดับของเรื่องซ้อนซึ่งมีศัพท์เฉพาะว่า metadiegetic level ส่วนตัวเรื่องเล่า

^{๑๒๓} ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของคำว่า narrative ไว้แล้วในบทที่ ๒ ของงานวิจัยนี้

^{๑๒๔} Gerald Prince, *Dictionary of Narratology*, p. 65.

^{๑๒๕} คำอธิบายศัพท์เรียงเรียงจาก Gerald Prince, *A Dictionary of Narratology*, (Lincoln: University of Nebraska Press, 1989), pp. 20, 29, 31-32, 40-41, 46, 65, 70. Gérard Genette, *Narrative Discourse*, (New York: Cornell University Press, 1980), pp. 212-234, 243-252. และ Gérard Genette, *Narrative Discourse Revisited*, (New York: Cornell University Press, 1990), pp. 84-95, 114-129.

ที่เป็นเรื่องเล่าชั้นที่สองจะเรียกว่า metadiegesis ซึ่งใน
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเรียกว่า *เรื่องซ้อน*

Focalization	หมายถึง การมองเห็นที่แสดงถึงระยะใกล้ไกลในความหมายของ การที่สถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆได้รับการเล่าออกมา เป็น ตำแหน่งของการรับรู้หรือความเข้าใจในเหตุการณ์ที่แสดงไว้ในเรื่อง เล่าที่ถ่ายทอดให้ผู้อ่านรับรู้ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเรียกว่า <i>มุมมอง</i> Focalization แตกต่างจาก Point of view ตรงที่ไม่ได้ หมายความเฉพาะตำแหน่งของการมองเห็นเหตุการณ์ในเรื่อง เท่านั้น แต่หมายความถึงการรับรู้อารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกใน เรื่องเล่าด้วยเช่นกัน
Person	หมายถึง การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับเรื่องที่เล่า ว่าผู้เล่าเรื่องมีบทบาทหรือมีความสัมพันธ์ในฐานะเป็นตัวละครตัว หนึ่งในเรื่องที่ตนเล่าหรือไม่ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเรียกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับเรื่องเล่า
Narrator	หมายถึง <i>ผู้เล่าเรื่อง</i> ในเรื่องเล่าแต่ละเรื่องจะต้องมีผู้เล่าเรื่องอย่าง น้อยหนึ่งคนต่อเรื่องเล่าหนึ่งเรื่องซึ่งจะอยู่ในระดับเรื่องเล่าพื้นฐาน
Extradiegetic narrator	หมายถึง ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้อยู่ในวงเขตของเรื่องเล่าชั้นที่ หนึ่ง ไม่ได้เป็นตัวละครในเรื่องเล่า ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเรียกว่า <i>ผู้เล่าเรื่องชั้นนอก</i>
Intradiegetic narrator	หมายถึง ผู้เล่าเรื่องที่อยู่ในวงเขตของเรื่องเล่าชั้นที่หนึ่ง เป็น ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเล่า ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะ เรียกว่า <i>ผู้เล่าเรื่องชั้นใน</i>
Heterodiegetic narrator	หมายถึง ผู้เล่าเรื่องที่ไม่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่ตนเล่า เรื่องที่เล่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะ เรียกว่า <i>ผู้เล่าเรื่องอสัมพันธ์</i>
Homodiegetic narrator	หมายถึง ผู้เล่าเรื่องที่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่ตนเล่า เรื่อง ที่เล่าเป็นเรื่องราวของตนเอง ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะ เรียกว่า <i>ผู้เล่าเรื่องสัมพันธ์</i>

ในบทนี้จะแบ่งการวิเคราะห์เป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๔.๑ การวิเคราะห์สภาวะการณืเรื่องเล่า

๔.๒ การวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมือง

๔.๑ สภาวะการณืเรื่องเล่า

สภาวะการณืเรื่องเล่า คือ กระบวนการที่เป็นสื่อกลางในการเล่าเรื่อง มีนักวิชาการหลายคนศึกษาสภาวะการณืเรื่องเล่าและได้เสนอรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏในสภาวะการณืเรื่องเล่าไว้หลายรูปแบบ เช่น ดอริท โคน (Dorrit Cohn) ที่กล่าวไว้ใน The Encirclement of Narrative และ ฟรานซ์ สแตนเซล (Franz Stanzel) ที่กล่าวไว้ใน A Theory of Narrative^{๑๒๖} แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับผู้วิจัยเลือกใช้แนวการวิเคราะห์สภาวะการณืเรื่องเล่าในแบบของ เจอรัต เจอแนท์ (Gérard Genette) นักวิชาการศาสตร์แห่งเรื่องเล่าชาวฝรั่งเศส เนื่องจากเจอแนท์ได้เสนอรูปแบบความสัมพันธ์ที่อาจปรากฏในสภาวะการณืเรื่องเล่าไว้อย่างละเอียดถึง ๑๒ แบบ

เจอแนท์ ได้กำหนดสภาวะการณืเรื่องเล่าตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับเรื่องเล่า (person) มุมมอง (focalization) และระดับหรือวงเขตของเรื่องเล่า (narrative level) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนของผู้เล่าเรื่องและส่วนของมุมมอง การวิเคราะห์ผู้เล่าเรื่องจะใช้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับเรื่องเล่าและระดับของเรื่องเล่าเป็นเกณฑ์ ส่วนการวิเคราะห์มุมมองจะใช้เกณฑ์การรับรู้ซึ่งจำแนกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑) การรับรู้โดยไม่จำกัดว่าจะต้องผ่านตัวละครตัวใดตัวหนึ่งแต่จะเข้าถึงตัวละครทุกตัว ๒) การรับรู้ผ่านตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่อง และ ๓) การรับรู้แต่เพียงภายนอกในลักษณะสังเกตการณ์ ไม่เข้าถึงความรู้สึกของตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง

เจอแนท์ ได้แยกผู้เล่าเรื่องที่พิจารณาตามระดับของเรื่องเล่าออกเป็น ๒ แบบคือ ผู้เล่าเรื่องชั้นนอก (extradiegetic narrator) กับผู้เล่าเรื่องชั้นใน (intradiegetic narrator) ดังกล่าวมาแล้วว่า การศึกษาผู้เล่าเรื่องในแบบนี้จะพิจารณาที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับระดับหรือวงเขตของเรื่องเล่า ดังนั้นผู้เล่าเรื่องชั้นนอกจึงหมายถึงผู้เล่าเรื่องที่อยู่ภายนอกเรื่องเล่า ไม่ได้เป็นตัวละครในเรื่องเล่า นั้น ส่วนผู้เล่าเรื่องชั้นในหมายถึงผู้เล่าเรื่องที่อยู่ในเรื่องเล่า เป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง ตัวอย่างเช่น ในเรื่อง อาหารบราตรี นางเซเฮอร์ซาเด^{๑๒๗} เป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องซึ่งคอยเล่านิทานถวายกษัตริย์ทุกคืน

^{๑๒๖} อ้างถึงใน Gérard Genette, *Narrative Discourse Revisited*, pp.114-121.

^{๑๒๗} ผู้วิจัยเรียกชื่อตัวละครตามหนังสือเรื่อง อาหารบราตรีของ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป

ส่วนผู้เล่าเรื่องที่พิจารณาจากชุดความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับเรื่องที่เล่าก็แบ่งได้เป็น ๒ แบบเช่นกัน คือ ผู้เล่าเรื่องแบบสัมพันธ์ (homodiegetic narrator) กับ ผู้เล่าเรื่องแบบอสัมพันธ์ (heterodiegetic narrator) ผู้เล่าเรื่องแบบสัมพันธ์ หมายถึงผู้เล่าเรื่องที่มิบทบาทหรือความสัมพันธ์อยู่ในเรื่องที่ตนเล่า เช่น เรื่องที่เป็นอัตชีวประวัติ ผู้เล่าเรื่องคือตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องและเล่าถึงชีวิตตัวเอง ส่วนผู้เล่าเรื่องแบบอสัมพันธ์จะมีลักษณะที่ตรงข้ามกัน คือ หมายถึงผู้เล่าเรื่องที่เล่าเรื่องที่ตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ในเนื้อเรื่องด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้เล่าเรื่องไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในเรื่องที่ตนเล่า เป็นการเล่าถึงชีวิตของคนอื่น ตัวอย่างเช่น การที่โฮเมอร์เล่าเรื่องอีเลียด โฮเมอร์ไม่ได้เป็นตัวละครหรือไม่ได้มีบทบาทอยู่ในเรื่องนั้นเลย

อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์ผู้เล่าเรื่อง จะไม่พิจารณาลักษณะทั้งสองแยกขาดจากกันโดยสิ้นเชิง แต่จะพิจารณาควบคู่กันไป กล่าวคือ ผู้เล่าเรื่องในเรื่องนั้นมีความสัมพันธ์อย่างไรกับเรื่องที่เล่าและอยู่ในระดับใดของเรื่อง ขอยกตัวอย่างกรณีของนางเซฮอร์ซาเด ซึ่งเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง อาหรับราตรี ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องนิทานที่อยู่ในเรื่อง อาหรับราตรี อีกชั้นหนึ่ง จึงเท่ากับว่านางเซฮอร์ซาเดเป็นผู้เล่าเรื่องชั้นใน คือเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง อาหรับราตรี ที่มีผู้เขียนเป็นคนเขียนหรือเป็นผู้เล่าเรื่องในชั้นนอกสุด แต่ขณะเดียวกันถ้าเราพิจารณาบทบาทผู้เล่าเรื่องของนางเซฮอร์ซาเดในเรื่องจะเห็นว่านิทานต่างๆที่นางเล่าให้ษัตริย์ฟังมิได้เป็นเรื่องของนางเอง กล่าวคือ นางเซฮอร์ซาเดไม่ได้มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่ตนเองเล่าเลย ดังนั้นจึงเท่ากับว่านางเซฮอร์ซาเดดำรงสถานภาพในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องแบบอสัมพันธ์ด้วย ซึ่งถ้าจะสรุปลักษณะการเป็นผู้เล่าเรื่องของนางเซฮอร์ซาเดจะได้เป็น ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบอสัมพันธ์

ดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่า การวิเคราะห์สภาวะการณืเรื่องเล่านอกจากจะพิจารณาที่ผู้เล่าเรื่องแล้วยังต้องพิจารณาถึงมุมมองหรือตำแหน่งของการรับรู้ภายในเรื่องด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อรู้ว่าผู้เล่าเรื่องมีสถานภาพอย่างไรในเรื่องแล้วก็ต้องพิจารณาต่อว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในเรื่องเล่าถ่ายทอดหรือรับรู้ผ่านมุมมองแบบไหน คำอธิบายที่เข้าใจง่ายที่สุดสำหรับการศึกษามุมมองคือ ต้องแยกให้ได้ว่าใครคือผู้เห็น หรือเหตุการณ์หรือเรื่องถูกเล่าผ่านการรับรู้ของใคร

Genette ได้แบ่งลักษณะของมุมมองออกเป็น ๓ แบบ^{๑๒๘} คือ

- ๑) แบบไร้มุมมอง (zero focalization)
- ๒) แบบที่รับรู้ผ่านมุมมองภายใน (internal focalization)
- ๓) แบบที่รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก (external focalization)

^{๑๒๘} Genette, Gérard, *Narrative Discourse*, pp.189-194.

๑) แบบไร้มุมมอง หมายถึงการที่เรื่องถูกนำเสนอโดยไม่ได้กำหนดตำแหน่งการรับรู้ว่าเป็นของใคร ในกรณีนี้คือการที่ผู้เล่าเรื่องสามารถล่วงรู้ความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของตัวละครทุกตัวในเรื่องเล่า ผู้อ่านจะรับรู้เรื่องราวได้ไม่จำกัด

๒) แบบที่รับรู้ผ่านมุมมองภายใน หมายถึงการที่เรื่องถูกเล่าผ่านการมองเห็นของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่อง สิ่งที่ผู้อ่านรับรู้ก็คือสิ่งที่ตัวละครตัวนั้นเห็นหรือรู้สึก ผู้อ่านจะไม่มีโอกาสเห็นหรือรับทราบเรื่องราวที่อยู่นอกเหนือสถานะการรับรู้ของตัวละครตัวนั้น

๓) แบบที่รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก หมายถึงการเล่าเรื่องโดยไม่เข้าไปอยู่ในมุมมองของการมองเห็นหรือการรับรู้ของตัวละครตัวใดเลย ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้ ข้อแตกต่างระหว่างการใช้มุมมองภายนอกกับแบบไร้มุมมองอยู่ที่ ตำแหน่งของการรับรู้ผ่านมุมมองภายนอกจะอยู่ในเรื่องเล่า แต่ไม่ได้เข้าไปอยู่ในการรับรู้ของตัวละครตัวใด ซึ่งตรงข้ามกับตำแหน่งการรับรู้แบบไร้มุมมองที่จะอยู่เหนือเรื่องเล่า

เจอแนท ได้กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้เล่าเรื่องและมุมมองที่น่าจะเกิดขึ้นในสถานการณ์เรื่องเล่าไว้ทั้งหมด ๑๒ แบบ^{๑๒๙} ดังนี้

- ๑) ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบสัมพันธ์ไร้มุมมอง
- ๒) ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน
- ๓) ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก
- ๔) ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบอสัมพันธ์ไร้มุมมอง
- ๕) ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบอสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน
- ๖) ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบอสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก
- ๗) ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์ไร้มุมมอง
- ๘) ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน
- ๙) ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก
- ๑๐) ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบอสัมพันธ์ไร้มุมมอง
- ๑๑) ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบอสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน
- ๑๒) ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบอสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก

ประโยชน์ของการเข้าใจสถานการณ์เรื่องเล่า คือ ช่วยให้เข้าใจกลวิธีการสื่อสารของตัวบท และรับรู้ถึงเสียงเล่า (voice)^{๑๓๐} ที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง เพราะในบางครั้งตัวผู้เล่าเรื่องกับมุมมองไม่ได้

^{๑๒๙} Gérard Genette, *Narrative Discourse Revisited*, p. 127.

สอดคล้องกันจึงปรากฏเสียงเล่าที่เสียดสีหรือแสดงทัศนวิพากษ์วิจารณ์ นอกจากนี้ในบางครั้งเสียงเล่าที่ปรากฏในงานเขียนก็จะเป็นเสียงเล่าของผู้เขียนที่แม้อาจตั้งใจเรื่องจะเล่าโดยผ่านมุมมองการรับรู้ของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งโดยให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องแต่ในบางช่วงผู้เขียนก็อดไม่ได้ที่จะสอดแทรกความคิดเห็นแสดงทัศนคติของตนลงไป กลายเป็นเสียงเล่าของผู้เขียน อาจเพื่อวิพากษ์วิจารณ์หรือเย้ยหยันการกระทำของตัวละคร

เมื่อนำแนวการวิเคราะห์สภาวะการณืเรื่องเล่าที่กล่าวมานี้ มาใช้พิจารณาสภาวะการณืเรื่องเล่าที่ปรากฏในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา พบลักษณะสภาวะการณืเรื่องเล่าซึ่งจัดลงตารางความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องและมุมมองที่เจอเนื้ทคิดขึ้น ดังนี้

	ผู้เล่าเรื่องชั้นใน			ผู้เล่าเรื่องชั้นนอก		
	ไว้มุมมอง	ภายใน	ภายนอก	ไว้มุมมอง	ภายใน	ภายนอก
ผู้เล่าเรื่องสัมพันธ์	-	-	-	-	✓	-
ผู้เล่าเรื่องอสัมพันธ์	✓	✓	✓	-	✓	✓

จากตารางจะเห็นว่ารูปแบบความสัมพันธ์ที่พบในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีทั้งหมด ๖ แบบ ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตามลำดับจำนวนที่พบ ได้แก่

๔.๑.๑ ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน

สภาวะการณืเล่าเรื่องในแบบนี้ตัวผู้เล่าเรื่องจะเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องและเรื่องเล่านี้ก็เป็นเรื่องของตัวเอง ผ่านการมองเห็นหรือการรับรู้ของผู้เล่าเรื่อง บุรุษสรรพนามที่ใช้ได้แก่ ฉัน หรือ ผม ซึ่งก็คือสรรพนามบุรุษที่ ๑ รูปแบบความสัมพันธ์นี้เป็นแบบที่พบมากที่สุดถึง ๒๒ เรื่อง ได้แก่ วันนั้น...ฉันร้องไห้ ความในใจของกระตู่ในฟาร์มจระเข้ มีใครอยู่ข้างใหม่ เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน ความตาย วันเวลาที่ผ่านไปเลย แสงสุริย ข่าวคราวของคืนหนึ่ง ศพไม่มีญาติ ดอกไม้ตาย ก่อนอรุณเบิกฟ้า ผมตัดสินใจได้แล้ว...พอ เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง

^{๑๓๐} voice “การศึกษาเสียงเล่าคือการตอบว่าใครเป็นผู้เล่าเรื่อง” อ้างถึงใน ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖.

ตัวอย่างการใช้มุมมองที่ไม่สอดคล้องกับผู้เล่าเรื่องจนทำให้เกิดเสียงเล่าที่เด่นชัด เช่น ในเรื่อง ข้างหลังภาพ จะเป็นการเล่าผ่านมุมมองของนพพรเมื่ออายุสี่สิบเก้า สิ่งที่คุณอ่านรับรู้คือสิ่งที่นพพรตอนอายุสี่สิบเก้ารับรู้ แต่ตัวผู้เล่าเรื่องจริงๆกลับเป็นนพพรเมื่ออายุสามสิบห้าที่เล่าย้อนไปถึงเรื่องราวของตนในอดีต ดังนั้นในบางตอนของเรื่องจะปรากฏเสียงเล่าของนพพรที่อายุสามสิบห้า เป็นเสียงแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่อายุสี่สิบเก้า สรุปลักษณะสภาวะการณืเรื่องเล่าในเรื่องข้างหลังภาพได้ว่า นพพรเป็นผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบสัมพันธ์ โดยใช้มุมมองภายใน

บันทึกจากกองคาราวาน ที่กำลังทำอยู่นี้ผิด เข้าหลอม ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ ร้อน สงครามครั้ง
ใหม่ ลายเลื่อนในลมฝน รอยอดีต-ปรตยบัน และ หนุ่ม (สื่แยก) คอกวัว

ตัวอย่างเรื่องสั้นที่มีสภาวะการณเรื่องเล่าแบบนี้ เช่น ในเรื่อง วันนั้น...ฉันร้องไห้ ผู้
เล่าเรื่องในเรื่องนี้คือ “ฉัน” และเล่าผ่านการรับรู้ของฉัน ดังนั้นสิ่งที่ผู้อ่านได้รับรู้ก็คือสิ่งที่ตัวละคร
“ฉัน” ในเรื่องพบเห็นและรู้สึก ตัวอย่างข้อความ เช่น

ฉันกลับมาถึงห้องพักด้วยความเหน็ดเหนื่อยและปวดร้าว ในท่ามกลางความ
เงิบงั้นนั้น ฉันอยากพูดอะไรบางอย่างกับพิซา แต่เธอก็เงียบขรึมอย่างกำลังมี
ความรู้สึกไม่ผิดแผกไปกว่าฉัน

ฉันหลับตาลง โลกมืดสนิทในทันที แต่ภาพการต่อสู้ของมวลชน ภาพการ
ชนฆ่ากันอย่างโหดร้าย และภาพของผู้คนล้มตายประหนึ่งใบไม้ร่วงก็ยังปรากฏ
แจ่มชัดอยู่ไม่รู้วาย ฉันไม่มีวันจะลืมได้เลยตลอดชีวิตนี้ หูยังก้องไปด้วยเสียงปืน
กัมปนาท เสียงร้องโอดโอยเพราะความเจ็บปวด เสียงตะโกนด่าอย่างคลั่งแค้น เสียง
ร้องเพลงปลุกใจให้สู้เพื่อชัยชนะต่อกลุ่มผู้เผด็จการ ในขณะที่กระสุนปืนรัวถึยิบดัง
มาอีก และกลุ่มคนที่วิ่งดาหน้าเข้าไปแตกฮือ อีกหลายคนล้มระเนระนาดเลือดสีแดง
ไหลนองพื้นอนุสาวรีย์^{๑๓๑}

จากตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นความรู้สึก “เหน็ดเหนื่อยและปวดร้าว” หรือ “ภาพ
เหตุการณ์ต่อสู้ของมวลชน” ที่ถ่ายทอดสู่ผู้อ่านล้วนแต่เป็นความรู้สึกและความทรงจำของตัวละคร
“ฉัน” ที่ได้รับรู้เห็นเหตุการณ์ทั้งสิ้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น ในเรื่อง ศพไม่มีญาติ เรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้ตัวละคร “ข้าพเจ้า” ซึ่ง
เป็นสัปเหร่อเผ่าศพเป็นผู้เล่าเรื่องและให้เหตุการณ์ในเรื่องถ่ายทอดผ่านสายตาของสัปเหร่อ ด้วยเหตุ
นี้สิ่งที่ผู้อ่านรับรู้ก็คือสิ่งที่ตัวละครสัปเหร่อเห็นและรู้สึก ตัวอย่างข้อความเช่น

ข้าพเจ้าเอามือคลำดูที่ฝ่าเท้าของศพรู้สึกเย็นเฉียบและเปื่อยยุ่ย เปิดฝาคอลุม
ดูสภาพศพปรากฏว่าหน้าตาจำไม่ได้ โดยเฉพาะที่ใบหน้าเป็นรอยถลอกสีเขียว และ
เนื้อบางส่วนยุ่ยออกมาเหมือนกระดาดแช่น้ำ ที่ได้ตาซ้ายมีรอยโบกหลวง รอยนั้นกินไป
ถึงเบ้าตา ทำให้ลูกตาข้างนั้นย้อยออกมาจากเบ้า เมื่อกเห็นยว ๆ ติดอยู่บริเวณขอบ
ตาของศพ ...

ข้าพเจ้าหลับไปเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ มารู้สึกตัวเอาเมื่อมีเสียงแกรกรากบนศาลา
ข้าพเจ้าพยายามเบิกตามัว ๆ ดูไปรอบ ๆ ศาลา แล้วเลือดก็เย็นเฉียบทันทีข้าพเจ้า
เห็นศพขาววมเป่งกำลังเดินขึ้นบันไดศาลามา

^{๑๓๑} กรณ์ ไกรลาศ, “วันนั้น...ฉันร้องไห้” สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์ (๖ มกราคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๑.

...

เขาใช้ดวงตาที่มีแววสงสัยจ้องข้าพเจ้าอยู่แล้วพูดขึ้นเบา ๆ ว่า “ลุงเป็นใคร”
ข้าพเจ้ารู้สึกผิดคอเต็มทน เสียงก็แหบแห้ง “ฉันเป็นคนเฝ้าศพ” ข้าพเจ้าตอบเสียง
สั้น ๆ^{๑๓๒}

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าข้อความที่บรรยายเป็นสิ่งที่เห็นผ่านสายตาของตัวละคร “ข้าพเจ้า” ในเรื่อง แม้จะเป็นการกล่าวถึงตัวละครอีกตัวหนึ่ง คือ “ศพ” แต่การกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละครตัวอื่นก็ถูกเล่าผ่านสายตาของ “ข้าพเจ้า” อยู่ดี

การที่สภาวการณ์เรื่องเล่าแบบนี้เป็นแบบที่พบมากที่สุดในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา อาจเป็นเพราะเป็นแบบที่สอดคล้องกับรูปแบบของเรื่องสั้นประเภทนี้มากที่สุด กล่าวคือ เมื่อต้องการสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นบันทึกเหตุการณ์ การเล่าเหตุการณ์ในฐานะประสบการณ์ส่วนตัวของตัวละครจึงทำได้อย่างสะดวกที่สุดและก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือหรือนุ่มนวลใจ ผู้อ่านในเรื่องที่เล่าได้ง่ายกว่า เพราะผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนได้ฟังเรื่องจากปากของบุคคลผู้ประสบเหตุการณ์โดยตรง อีกทั้งยังง่ายต่อการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ ไม่ว่าจะเป็นในด้านบวกหรือด้านลบ เพราะการเล่าในแบบนี้มีความเป็นปัจเจกบุคคลและเป็นอัตวิสัยสูงกว่าในแบบอื่นๆ

นอกจากนี้สภาวการณ์เรื่องเล่าในแบบนี้ยังมีความใกล้เคียงกับสภาวการณ์เรื่องเล่าในงานเขียนประเภทบันทึก เพราะงานเขียนประเภทบันทึกโดยเฉพาะแบบที่เป็นบันทึกความทรงจำอนุทินและอัตชีวประวัติ ผู้เขียนก็จะเล่าประสบการณ์ชีวิตของตนเองผ่านสายตาของตนเองทั้งสิ้น จะต่างกันก็ตรงที่ในเรื่องสั้นไม่อาจยืนยันได้ว่าตัวละครที่เล่าเรื่องโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ ในเรื่องนั้นคือตัวผู้เขียน เพราะอย่างไรเสียเรื่องสั้นก็คือเรื่องแต่ง สิ่งที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงการใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องสั้นที่เหมือนกับลักษณะของงานเขียนประเภทบันทึกเท่านั้น

๔.๑.๒ ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบอ้อมผ่านรับรู้ผ่านมุมมองภายใน

สภาวการณ์เรื่องเล่าในแบบนี้ คือ การที่ผู้เล่าเรื่องไม่ได้อยู่ภายในเรื่องเล่าและไม่ได้มีบทบาทในเรื่องที่ตนเล่า แต่จะเลือกเล่าผ่านมุมมองของตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง พูดให้เข้าใจง่ายคือ การที่ผู้เขียนเล่าชีวิตของตัวละครตัวหนึ่งผ่านสายตาของตัวละครตัวนั้น ลักษณะนี้ผู้เขียนจะไม่มีตัวตนอยู่ในเรื่อง

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีสภาวการณ์เรื่องเล่าแบบนี้มี ๑๙ เรื่อง ได้แก่ หนูแหวนกับโลก ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง เหนือกาลเวลาและหัวใจ ไม่มีข่าวจากราวป่า สักวันหนึ่ง เราทุกคนคือลูกของแม่ ให้ลูก วันฆ่า ผลพวงจากยุคสมัย แดงเถือก นกที่ไร้ปีก ใบไม้

^{๑๓๒} ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์, “ศพไม่มีญาติ,” ใน ฆาตกร, หน้า ๑ - ๙.

แห่งกาลเวลา ลมจรจากภูเขา พ่อวีรชน ต้องกลับ เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา เพื่อนเก่า ลูกเอ๋ย... แม่ไม่เชื่อ และ ภาพเก่า

การที่สภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้พบมากเป็นอันดับสองอาจเป็นเพราะมีลักษณะ คล้ายแบบที่หนึ่งมาก จะต่างกันที่ระดับของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้อยู่ภายในเรื่องเท่านั้น ความคล้ายคลึง กันจะอยู่ที่การจำกัดมุมมอง เลือกลงเฉพาะมุมมองภายในของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเพียงตัวเดียว ส่งผลให้ผู้เขียนสามารถบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้เหมือนกับการใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ อย่าง “ฉัน” หรือ “ผม” เช่น เรื่อง ให้ลูก กับ ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ นั้น ลูกชายของแม่ได้เสียชีวิตใน เหตุการณ์ ๖ ตุลา ส่วนในเรื่อง ไม่มีข่าวจากราวป่า ลูกชายของแม่หลบหนีเข้าป่าหลังเกิด เหตุการณ์เพื่อหนีการจับกุม ผู้เขียนเลือกใช้มุมมองภายในของแม่ที่ต้องสูญเสียลูกไปในเหตุการณ์ ๖ ตุลา การเลือกใช้มุมมองภายในช่วยให้ผู้เขียนบรรยายความทุกข์ทรมานของแม่แม่จะไม่ได้ใช้ตัว ละครแม่เป็นผู้เล่าเรื่อง ตัวอย่างคำบรรยายที่แสดงให้เห็นว่าเรื่องถ่ายทอดผ่านมุมมองภายใน เช่น

แม่ตื่นขึ้นมา เพ้อคลั่ง โดยที่ไม่มีใครเข้าใจ น้ำตาไหลเหมือนเต่าถูกเผา เพื่อนๆ นึกว่าแม่แค้นจนเสียสติ แม่ไม่ได้เสียสติ แต่แม่เสียใจ แม่เชื่อมั่นว่าลูกของ แม่เป็นคนดี ใครเลยจะรู้ว่า แม่ต้องเสียลูกโดยไม่คาดคิด... ยี่สิบวันแม่ยิ่งเจ็บ ขังตัวอยู่ในความมืด ข้าวปลาไม่ยอมแตะต้อง แม่รู้สึกเกลียดชังตัวเองและเพื่อนๆ อย่างไม่เคยเป็นมาก่อนแล้ว แม่ก็ก้มหน้าซบลงกับฝ่ามือปมว่าจะขาดใจ^{๑๓๓}

ตัวอย่างอื่น เช่น ใน เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา เป็นการเล่าผ่านการรับรู้ของตัว ละคร “เขา” ในเรื่อง ซึ่งผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามาและยังจดจำได้ถึงวันนี้

เขาเองก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกับนักศึกษาคนนั้นนั่นแหละ ใจสั่นหัวน หวิวด้วยความหวาดกลัวและพยายามจะหลบกระสุน แต่เป็นเพราะเขาห่วงรถเข็น ผลไม้ อีกทั้งยังมีผู้คนเป็นจำนวนมากอยู่รายล้อมอีกด้วย เขาจึงรู้สึกลังเลเหมือน คนไร้ทิศทาง

เขาดันรถขายผลไม้ไปข้างหน้าอย่างทุลักทุเล ซึ่งเบื่องหน้ารถเข็นนั้นเต็ม ไปด้วยผู้คนที่กำลังนอนหมอบลง มองแล้วก็ไม่แตกต่างไปจากท่อนซุงขวางกัน เท่าไหร่^{๑๓๔}

กลวิธีนี้แม้จะไม่ได้สร้างความใกล้ชิดกับตัวละครให้แก่ผู้อ่านเหมือนการใช้ผู้เล่าเรื่อง ชั้นในแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน (แบบที่ ๑) แต่ก็สามารถคงลักษณะสำคัญที่จะเอื้อ

^{๑๓๓} คมทวน คันธนู, “ให้ลูก” ใน ขาดกร, หน้า ๖๓.

^{๑๓๔} นรินทร์ศักดิ์ บุญจันทร์, “เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๐ - ๑๖ ตุลาคม

ประโยชน์ต่อการบันทึกอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครต่อเหตุการณ์ไว้ได้มากเช่นกัน ในขณะที่เดียวกัน สภาวะการณ์เรื่องเล่าในแบบนี้ก็ช่วยลดความเป็นอัตวิสัยที่จะเกิดขึ้นได้จากการใช้สภาวะการณ์เรื่องเล่า แบบที่ ๑ เพราะการที่ผู้เล่าเรื่องไม่ได้มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่เล่าจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้รู้เห็น ชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของคนๆหนึ่งโดยที่คนๆนั้นไม่ได้เล่าเรื่องราวของตัวเองโดยตรง เรื่องที่รับรู้ จึงมิใช่ได้ฟังจากปากของ “ฉัน” แต่เป็นการได้รู้เรื่องของ “เขา” หรือ “เธอ” ซึ่งมีระยะห่างไกลไปกว่า “ฉัน”

๔.๑.๓ ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบอ้อมสัมพันธ์ ไร้มุมมอง

สภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้ หมายถึง การที่ผู้เล่าเรื่องอยู่ภายนอกเรื่องที่ตนเองเล่า ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในเรื่องนั้น และไม่จำกัดว่าเป็นการรับรู้ผ่านสายตาของตัวละครตัวใด เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีสภาวะการณ์เรื่องเล่าในแบบนี้มี ๑๐ เรื่อง ได้แก่ ดอกไม้... ที่เธอถือมา กลับเข้าไปในเมืองอีกครั้ง เจ้าเมือง ศพ และอีเหยี่ยว สองปากสมัย ประวัติศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้ง แรงฮูรู ไล่เดือนปีศาจ สุดแรงเหวี่ยง ซากประชาธิปไตย ตุลา และ ใจคนคอย

ตัวอย่างเรื่องสั้นที่ใช้สภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้ เช่น สองปากสมัย ซึ่งเป็นเรื่องราวของขมิ้นชายพิการที่ผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา มา กับครูสาวที่ชื่นชมในการเสียสละของผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในเรื่องนี้ผู้เล่าเรื่องจะอยู่นอกเรื่องและสามารถเข้าถึงจิตใจทั้งของขมิ้นและของครูสาวได้ ดังที่บรรยายไว้ว่า

ก่อนทักทายเขาเมื่อตอนบ่าย เธอมองเขา ชายคนนี้หรือคือคนรุ่นนั้น เธอรู้สึกอยากเอื้ออาทรเขาทั้งในฐานะคนเรือนไกล อยากทำตัวให้เขาเป็นธุระของเธอที่จะให้เขาได้เป็นสุข อยากให้เขารู้ว่าเธอกำลังยอมรับทั้งในศิลปะดนตรีและการดำรงอยู่ของเขา หมัดนั้นเหมือนข้อปลีกย่อยในส่วนใหญ่ของความปรารถนาดี ซึ่งมอบผ่านความศรัทธาในสำนักเขายิ่งแล้วเมื่อคราวนั้น...

คราวขวานผ่าซากคมคา คราววาวแววตา วาบवादเวียงขาวยาวไกล...

และเขาไม่ใช่เด็กง่อย เธอรู้สึกยังไม่มียีกหลายอย่างที่เขาทำ เธอควรทำความรู้จักกับเขาในฐานะไหน ระหว่างคนขาพิการลืมนิด คนเป่าขลุ่ย หรือวีรบุรุษหัวใจ”

...

เขานั่งชันเข่าข้างดี ป่าไหลและปากระทมทำให้ศีรษะแหงนเงยเบิ่งตาค้างไปบนฟ้า ในศีรษะหนักที่บไร้ล้นความรู้สึกคะนองในอกอัดแทบจะกระอักเอาความเสียใจปวดใจออกมาภายนอก มันเป็นสภาพของคนสำนักผิดใหญ่หลวง สำหรับการหักรานน้ำใจครูใจดีของเขาไปแล้วครั้งหนึ่ง เด็กคนที่นำธนบัตรห่อด้วยจดหมายสั้นๆ ของครูใจดีมาให้เขาเมื่อตอนเช้า นำเอาสำนักใหม่มาให้เขาด้วยพร้อมๆ กัน

...

หลับตา ภาพเก่าใหม่ผ่านมาในห้วงคำนึง คุรุใจดีเหมือนกลไกผลึกเขาให้
จมลงในห้วงเหตุนี้อีกครั้ง...

ปวดแปลบที่หัวเข่า เผลอคลำลงไปกลับเป็นพื้นดิน คลำใหม่ตรงรอยที่บัน
เอาความหวังของพ่อ (คนหนึ่ง) ไปโยนกองร่วมกับซากศพโชกเลือดเพื่อแลก
ความหวังให้พ่อ (อีกคนหนึ่งด้วย)

มีदनแล้ว ขริมตัดสินใจออกมาหน้ากระท่อม เห็นหน้าต่างเรือนพักครูปิด
สนิท ไม่มีแสงตะเกียงทั้งที่เขาแอบมองเห็นสว่างขึ้นแล้ว ตอนที่นั่งหลบครูลูกอยู่หลัง
กระท่อม คุรุโกรธแน่ๆ โกรธแล้วปิดหน้าต่างไม่จุดตะเกียง คุรุเสียใจ คุรุใจดีแต่ใจ
น้อย เขาคิด หรือคุรุเห็นว่าเขายังสะอาด หรือเขาควรสะอาด เขาควรเป็น
ตัวแทนซากศพเหล่านั้นในสายตาครูด้วยหรือ หรือเขาควรถูกกระสุนที่ทะลุโลก
ศีรษะ เขายังจำคำอธิบายอันน่ายินดีจากคนผู้ขับเลือดให้ และยังไม่ลืมคำประณาม
ของพ่อ เมื่อเลือดนั้นกลายเป็นหนองขึ้นมาจากหลัง”^{๑๓๕}

สภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้มีประโยชน์ในการใช้แสดงความรู้สึกนึกคิดของตัว
ละครหลายตัวเนื่องจากไม่มีการจำกัดมุมมอง เป็นลักษณะการเล่าเรื่องของผู้เขียนเป็นผู้หยั่งรู้เรื่องราว
ทั้งหมด เหตุการณ์ทางการเมืองที่ถูกบันทึกในเรื่องสั้นที่มีสภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้จะถูกนำเสนอ
ผ่านสายตาของผู้เขียน หรืออย่างในกรณีของเรื่อง ตุลา เหตุการณ์ ๖ ตุลาที่บันทึกในเรื่องสั้นเรื่องนี้
ได้คัดลอกมาจาก “ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม
๒๕๑๙” โดยเกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช ซึ่งอยู่ในหนังสือ จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา เหตุการณ์ ๖ ตุลาใน
เรื่องสั้นเรื่องนี้จึงมีรูปแบบของบันทึกเหตุการณ์ (chronicle) โดยตรง

๔.๑.๔ ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบอ้อมพันธุ รับรู้ผ่านมุมมองภายใน

สภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้ หมายถึง การที่ผู้เล่าเรื่องอยู่ในเรื่องเล่าแต่ไม่ได้มี
ความสัมพันธ์ มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือแสดงพฤติกรรมในเรื่องที่ตนเองเล่า เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์
เดือนตุลาที่มีสภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้มี ๗ เรื่อง ได้แก่ รายงานจากกรุงเทพฯ ความหมองเศร้า ที่
เห็นที่เป็นอยู่ วันที่เจียบเหงา วันนั้น...เมื่อไรจะมาถึง จะคอยจนวันพรุ่งนี้ และ วันนีของเมื่อวาน

ตัวอย่างที่ชัดเจนของกลวิธีนี้ คือ เรื่อง วันที่เจียบเหงา เรื่องนี้เปิดฉากด้วยการให้
ตัวละคร “ฉัน” เป็นผู้เล่าเรื่องถึงชีวิตของแก้วที่ฉันรู้จักว่า

ฉันได้เห็นแก้วมาตั้งแต่เขายังเล็กๆ พ่อของแก้วเป็นคนทรงเจ้ามีเมีย
มากมายหลายคนจนไม่มีใครสามารถบอกตัวเลขที่แน่นอนได้ แก้วจึงเป็นเด็กที่
อ้างว้างมาตั้งแต่ยังน้อยๆ วันๆที่ผ่านมาแก้วไม่เคยได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ มัน

^{๑๓๕} ธิปธารา ชินทัตต์, “สองฟากสมัย” ใน รอยต่อของกาลเวลา, หน้า ๒๖ – ๓๐.

เป็นคราวเคราะห์ของแก้วที่ไม่เพียงแต่จะมีพ่อที่เจ้าชู้เท่านั้น แม่ของแก้วเองก็เลิกกับพ่อไปแต่งงานใหม่เหมือนกัน

แก้วได้เรียนหนังสือชั้นประถมปีที่สี่ นับต่อจากนั้นมาไม่มีการรำเรียนในห้องหรือในตำราใดๆ อีก นอกจากการเรียนรู้ถึงชีวิตด้วยชีวิตทั้งชีวิตอย่างขาดคนชี้แนะในทางที่ถูกที่ควร^{๑๓๖}

แต่เมื่อเรื่องดำเนินไปมุมมองของผู้เล่าเรื่องในสายตาของฉันทก็ค่อยๆหายไป กลายเป็นการรับรู้เรื่องราวผ่านมุมมองของแก้ว โดยเฉพาะช่วงที่เป็นบทสนทนาเล่าถึงสิ่งที่แก้วประสบมา เช่น

บางครั้งแก้วพูดคุเตือดมากขึ้น เขาพูดถึงการเช่นฆ่า สายตาที่พุ่งมองไปยังเพื่อนหนุ่มๆ สาวๆ ร่วมสมัยที่มีโอกาสได้เรียนนั้นเต็มไปด้วยความเหยียดหยันเกลียดชัง แก้วไม่ชอบพวกนักศึกษาต่างๆ ที่พวกนั้นไม่เคยมาทำอะไรแก้วเลย เมื่อเขายิ้มให้แก่วก็กลายเป็นว่ายิ้มเยาะ พอเขาเดินผ่านมาแก่วก็ดำ่ว่าหว่าเขาหนักแผ่นดิน นักศึกษาหญิงยืนอยู่ที่ป้ายรถประจำทางถูกแก้วเปิดกระโปรงเตะกันเอาดี้อๆ

...

แก้วกับเพื่อนหายไปตั้งแต่ตอนเย็น แล้วก็พากันกลับมาอีกครั้งในตอนสายของวันรุ่งขึ้น ทำทางเหมือนเพิ่งจะกลับมาจากรบทัพจับศึก เหงื่อไหลไหลย่อย กลิ่นเหง้าเคล้ากลิ่นเลือด

“โคตรมันเลยวะ” เขาบอกกับเพื่อนบางคนที่ไม่ได้ไปด้วยกัน

“เสียดายนะมึงเอ๊ย... ตั้งแต่ถูกเกิดมาจากท้องพ่อท้องแม่ คุณก็เคยมาแล้วอะไรต่ออะไรก็เคยมาแล้ว กูไม่เคยได้ฆ่าคนอย่างอิสระเสรีเหมือนวันนี้เลย มันอย่าบอกใครก็แล้วกัน มันมหามัน”

“มึงฆ่าใคร”

“คอมมิวนิสต์ แม่อยู่รวมกันเป็นพันๆหมื่นๆ เหมือนอยู่ในคอก ทางหนีไม่มีมึงเอ๊ย... ไม่ต้องเลี้ยงหรือก ยิงใส่เข้าไปเถอะ อย่างน้อยๆ ก็หนึ่งศพ”

“ก็ฟังวิทยุเหมือนกัน เห็นเขาว่าพวกมันก็มีอาวุธดีๆ ไม่ใช่หรือ”

“ก็ไม่เห็นแมงมีอะไรเลย มือเปล่าๆ ทั้งนั้น”

“เห็นวิทยุมันว่ามีพวกญวนด้วยใช่ไหม พูดจากันไม่รู้เรื่องเลยหรือ”

“ญวนแย่น่าอะไรกัน ก็ไอ้พวกคนไทยนี่แหละ แมงหลงผิดจะเป็นคอมฯ พูดจาไม่รู้เรื่องหรือก จะไปพูดอะไรรู้เรื่อง ก็โดนอัดเสียแทบตายนี่หว่า”

“เสียดายที่กูไม่ได้ไปด้วย เลยอดมันเลย นี่มึงฆ่าเพื่อกูหรือเปล่า”

^{๑๓๖} นิวเตร์ กันไทยราษฎร์, “วันที่เจียบเหงา” ใน เดินสวนตะวัน, หน้า ๖๙.

“โธ่กะแค่ของกูเองก็ยังไม่สะใจเลย จะให้ฆ่าเผื่อใครอีกล่ะ แหม...มึงเอ๊ย ผู้หญิงก็มี สวยๆทั้งนั้น กูทนไม่ไหว เลยจับแมงข่มขืนเสียเลย อีนั่นตายท่าแล้ว ยังดันเสือกไป ใครไม่รู้เลยเอาไม้แฉกเสียดกระจุก”

“แน่ะ คนหลายๆ ยังนั้นยังข่มขืนได้หรือนี่”

“ทำไมจะไม่ได้ ก็พวกเราทั้งนั้น ดึงคนไหนมาคนหนึ่งแล้วเราก็ก๊มวง เอาไว้ ทำไมจะไม่ได้ อีพวกที่หนีขึ้นไปบนตึก โดนข่มขืนเสียไม่รู้เท่าไร พอเสร็จก็ โดนฆ่าเลย”

“ลากแมงไปตามถนน ช่วยกันตี แหม... ทนบรล้วย เลยเอาไปแขวนคอกับ ต้นไม้ ทั้งเตะทั้งตีกันอีกนานกว่าที่มันจะตาย” เพื่อนอีกคนที่ไปด้วยช่วยกันเล่า

“เห็นเขาว่าเผาถววนกันด้วยหรือ” เพื่อนผู้เอาแต่นั่งฟังวิทยุซักต่อ

“มี แต่ไม่ใช่ถววนหรอก ไอ้พวกคนไทยนี่แหละลากไปเผาเสียหลายศพ เหม็นเขียวพิลึกไอ้พวกนี้”

“ถามจริง ๆ มึงฆ่าคนนี่ไม่กลัวบาปหรือ”

“ก็เห็นพระท่านว่าฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาปนี่ พระองค์ที่พูดที่ท่านยังมาเลย ก็ เห็นแวบ ๆ อยู่ในกลุ่มทหารตั้งนาน”^{๑๓๗}

กลวิธีการเล่าในแบบนี้ทำให้เกิดเสียงเล่าที่แสดงให้เห็นถึงความซิงซังของผู้เล่าเรื่อง ที่มีต่อพฤติกรรมของแก้ว ซึ่งโดยปรกติจะไม่พบในสภาวะการณเรื่องเล่าแบบอื่นที่ผู้เล่าเรื่องและ มุมมองสอดคล้องหรืออยู่ฝ่ายเดียวกัน

ตัวอย่างอื่น เช่น เรื่อง ที่เห็นที่เป็นอยู่ ของสมศักดิ์ วงศ์รัฐ เรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้รูปแบบของการเขียนบันทึกเข้ามาผสมผสานโดยขึ้นต้นด้วยเรื่องต่างๆของคนทีตัวละครผู้เขียนบันทึกพบเห็นในแต่ละวัน คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะเป็นคนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา รวมทั้งตัวผู้เขียนบันทึกเองด้วย เรื่องราวของบันทึกถูกถ่ายทอดออกมาสามวันแบบไม่เรียงลำดับเวลาและไม่สัมพันธ์กัน เมื่อหมดช่วงของเรื่องราวในบันทึก เรื่องก็เฉลยให้รู้ว่าเรื่องราวในแต่ละวันที่อ่านมาทั้งหมดเป็นการอ่านบันทึกของตัวละครตัวหนึ่ง และบันทึกที่อ่านนั้นก็ไม่ใช่บันทึกของเขาเอง หากเป็นบันทึกของเพื่อนที่เสียชีวิตไปเนื่องด้วยเหตุการณ์ ๖ ตุลา ผู้เล่าเรื่องชั้นในในเรื่องสั้นเรื่องนี้จึงถือได้ว่ามีสองคน คือ ตัวละครที่เป็นผู้อ่านบันทึกซึ่งก็เหมือนกับว่าได้เล่าหรืออ่านบันทึกของเพื่อนให้ผู้อ่านรับรู้ ส่วนเนื้อหาในบันทึกก็ถูกเล่าผ่านสายตาของเพื่อนที่รับรู้เรื่องราวต่างๆซึ่งก็คือผู้ที่เป็นเจ้าของบันทึกและเขาก็ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องเรื่องราวในบันทึกของตนเอง แต่เป็นการเล่าในรูปแบบการเขียนมิใช่การอ่านอย่างตัวละครผู้อ่านบันทึก

สภาวะการณเรื่องเล่าในเรื่อง ที่เห็นที่เป็นอยู่ นี้เป็นกลวิธีการเล่าหลายชั้นที่ซับซ้อนกว่าเรื่อง วันที่เจียบเหงา เนื่องจากมีการเล่นกับระดับของผู้เล่าเรื่องหลายชั้น ผลจากการใช้กลวิธีนี้

^{๑๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓ - ๗๘.

คือผู้เขียนสามารถเล่าเรื่องหลายเรื่องได้ในเรื่องสั้นเรื่องเดียวด้วยวิธีการบันทึกเรื่องต่างๆในแต่ละวัน ซึ่งเรื่องราวที่บันทึกถือได้ว่าเป็นลักษณะของเรื่องซ้อนที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเล่าหลัก หรือเรื่องเล่าระดับ พื้นฐานอีกชั้นหนึ่ง

๔.๑.๕ ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบอ้อมสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก

สภาวะการณ์เรื่องเล่าแบบนี้ตัวผู้เล่าเรื่องจะไม่ได้อยู่ภายในเรื่องเล่าแต่ตำแหน่งการรับรู้หรือมุมมองที่ใช้จะอยู่ภายในเรื่องเล่าแต่ไม่ได้เข้าไปถึงจิตใจหรือการรับรู้ของตัวละครตัวใด เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ใช้กลวิธีนี้พบเพียง ๒ เรื่อง คือ ปืนกับดอกไม้ และ เรื่องเล่าเดือนตุลา ตัวอย่างจากเรื่อง เรื่องเล่าเดือนตุลา เช่น

ยามบ่ายวันหนึ่งของปลายฤดูฝน

ณ สถานศึกษาริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในยามนี้ คลาคล่ำไปด้วยบรรดานักศึกษาที่เดินกันอย่างขวกไขว่ เพราะเป็นช่วงเวลาพักหลังจากการเรียนในภาคเช้า พวกเขาต่างก็พากันไปหาซื้ออาหารใส่ท้อง ทั้งจากโรงอาหารของมหาวิทยาลัย และจากร้านค้าบริเวณด้านท่าพระจันทร์เพื่อเติมพลังไว้สำหรับการเรียนในภาคบ่ายต่อไป

“นิต” นักศึกษาชายคนหนึ่งร้องเรียกเพื่อนหญิงที่กำลังนั่งอ่านหนังสืออยู่ที่ม้านั่งอ่อนสีขาวใต้ต้นโพธิ์ใหญ่ ใกล้กับประตูด้านท่าพระจันทร์พร้อมกับขอโทษขอโพยที่มาเข้าไป

นักศึกษาหญิงผู้นั้นมิได้กล่าวอะไร เธอปิดหนังสือที่กำลังอ่านอยู่แล้วลุกขึ้นยืน พลังพูด

“ไปเถอะ หิวจะแหย่อยู่แล้ว เดี่ยวจะได้คุยเรื่องรายงานต่อด้วย”

“อ่านอะไรอยู่หนะ อ้อฮ้อ ประวัติศาสตร์การต่อสู้เดือนตุลา ซีเรียสจัง “ เขากลามพร้อมกับอ่านชื่อหนังสือที่อยู่ในมือของเพื่อนสาวแล้วทำจุกก้น

ทั้งสองพากันเดินลัดเลาะออกมาตามช่องแคบๆ ระหว่างรถยนต์ซึ่งจอดอยู่อย่างแออัดบริเวณลานโพธิ์แห่งนั้น ก่อนถึงถนนด้านหน้านักศึกษาหญิงผู้นั้นชะงักเท่านั้นพร้อมกับหันกลับไปมองยังโพธิ์ต้นนั้นอีกครั้งแล้วเอ่ยขึ้นเบาๆ

“ขอบคุณนะคะสำหรับร่วมเงา” เธอพูดพร้อมกับยิ้มอย่างนึ๊กเช่นนั้นจริงๆ

...

ลมยามเย็นได้ซบไล้ไอร้อนอันเกิดจากแสงแดดในตอนกลางวันไปจนหมดสิ้น ถนนหนทางภายในกำแพงชราเริ่มว่างเปล่าผู้คน ลานโพธิ์ที่เคยเต็มไปด้วยรถยนต์ที่จอดกันอยู่อย่างเบียดเสียด บัดนี้ได้กลายเป็นลานโล่งที่แลดูเงียบเหงา เมื่อความมืดเข้าครอบคลุมจึงปรากฏแสงไฟให้เห็นจากบรรดาตึกที่ยืนทะมึนอยู่รอบด้าน... ในท่ามกลางความเงียบแห่งผู้คน มีเพียงเหล่าต้นไม้ใบหญ้าเท่านั้นที่เคลื่อนไหวสายกิ่งก้าน และสะบัดใบลัลลอมอยู่ไปมา... วิญญาณของพวกมันได้ร้อง

บอกต่าง ๆ กันไปถึงการชุมนุมที่จะเกิดขึ้นอีกครั้งในคำคืนอันพิเศษนี้ คำคืนที่บรรดา
ต้นไม้ทั้งหลายทั้งที่อยู่ภายในกำแพงแห่งนี้ และที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงจะมา
รวมกัน เพื่อรำลึกถึงเรื่องราวบางอย่าง... เรื่องราวที่พวกมันได้พากันจดจำเป็น
ตำนาน และได้บอกเล่าสืบต่อกันมา...

และศูนย์รวมในการชุมนุมของทุกครั้งก็คือบริเวณลานโพธิ์ อันมีโพธิ์เฒ่าผู้
เป็นที่เคารพรักของเหล่ามวลไม้ทั้งหลาย เป็นผู้นำในการพูดคุยบอกเล่า
เรื่องราว... โพธิ์เฒ่าผู้ซึ่งยืนหยัดมาหลายฤดูกาล...

“พวกเจ้ายังไม่ลืม...” โพธิ์เฒ่ากล่าวขึ้นอย่างปิติ เมื่อเห็นว่าบรรดาต้นไม้
ใหญ่น้อยได้มารวมกันอย่างพร้อมหน้าเหมือนเช่นทุกปีที่ผ่านมา

“พวกเราไม่มีวันลืม” หางนกยูงวัยชราเอ่ยขึ้น “แต่ตอนนี้มันช่างเจียบเหงา
เหลือเกิน”

“ข้ายังจำบรรยากาศเก่าๆ ได้ดี” สनแกริมน้ำพูดถึงความหลัง “เคยมีคนอยู่
ที่นี่จนตึกตื้น บางทีพวกเขาก็นอนค้างกันอยู่ที่นี่ พูดคุยถกเถียงถึงปัญหาต่างๆ และ
ทำงานกันอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย ด้วยบรรยากาศที่เป็นมิตร จนกระทั่ง...ถึงวันนั้น”

“พวกท่านเล่าเรื่องนี้อีกครั้งเถอะ ข้าอยากจะได้ฟังอีก” ชงโคหนุ่มสาวและ
เหล่าต้นหญ้าเล็กๆ ร้องบอกเกือบจะพร้อมกัน

โพธิ์เฒ่ามองเหล่าพืชพันธุ์รุ่นหลังอย่างเอ็นดู แล้วเริ่มเล่าเรื่องด้วยเสียงอัน
สั้นเครือ บ่งบอกถึงความซรภาพและประสบการณ์อันยาวนานที่ผ่านมา

“มันเป็นเรื่องของความรัก ความกล้าหาญและการเสียสละของมนุษย์ ลูก
เอ๊ย... มันงดงามแค่ไหนที่มนุษย์หนุ่มสาวหันมาสนใจผู้คนรอบข้าง ใส่ใจกับปัญหาที่
เกิดขึ้นบนแผ่นดินนี้ แทนการหมกมุ่นอยู่กับความสนุกสนานหรือความสุขส่วนตัว”
โพธิ์เฒ่าเริ่มเรื่องด้วยประโยคเดิมเหมือนเช่นทุกปีที่ผ่านมา ความทรงจำของมันมิ
เคยลบเลือน...

“ไม่เฉพาะแค่หนุ่มสาวที่อยู่ ณ ที่นี้เท่านั้น แต่เป็นหนุ่มสาวแทบทุกคนบน
แผ่นดินนี้ พวกเขามาจากที่ต่าง ๆ กัน มารวมพลังกันอยู่ที่นี่พวกเขาเริ่มต้น แล้ว
จากนั้น นักเรียนและประชาชนมากมายก็เข้าร่วมกับพวกเขา จากสิบเป็นร้อย จาก
ร้อยเป็นพันเป็นหมื่นเป็นแสนๆ พวกเขาเข้ามาเพื่อทวงเอาสิ่งที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญและ
ประชาธิปไตยคืนจากผู้ปกครอง... ผู้ปกครองที่คลั่งในอำนาจ... ผู้ปกครองที่ไม่เคย
คำนึงถึงความทุกข์ยากของประชาชน และผู้ปกครองเช่นนี้ไม่ควรที่จะดำรงอยู่อีก
ต่อไป” มะขามเฒ่าริมสนามหลวงนอกกำแพงชราอธิบายยืดยาว

“ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน... จึงคืนอำนาจให้แก่ประชาชน... ข้า
ได้ยืนแต่ประโยคอย่างนี้” สนแแก่พูดขึ้นมาบ้าง^{๑๓๘}

^{๑๓๘} คินันท์, “เรื่องเล่าเดือนตุลา” ใน รอยต่อของกาลเวลา, หน้า ๕๕ – ๖๖.

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าไม่มีคำบรรยายที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกหรือความนึกคิดภายในจิตใจตัวละคร แต่จะเป็นการบรรยายสภาพที่เป็นจริงในขณะนั้นประกอบกับการใช้บทสนทนาจำนวนมาก กล่าวได้ว่าลักษณะสำคัญของกลวิธีการเล่าเรื่องในแบบนี้ก็คือ การใช้บทสนทนาระหว่างตัวละครเป็นตัวดำเนินเรื่องเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร เนื่องจากข้อจำกัดของการใช้มุมมองภายนอกทำให้ไม่สามารถเข้าไปรับรู้อารมณ์ ความรู้สึกหรือความคิดคำนึงของตัวละครได้ นอกเสียจากจะแสดงออกมาทางพฤติกรรมหรือคำพูด ด้วยเหตุนี้บทสนทนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสภาวะการณืเรื่องเล่าในแบบนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้สภาวะการณืเรื่องเล่าในแบบนี้คือหลีกเลี่ยงความเป็นอัตวิสัยที่อาจก่อให้เกิดอคติจากถ่ายทอดความรู้สึกหรือการรับรู้ผ่านตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนเป็นผู้สังเกตการณ์และได้รับรู้เรื่องราวจากเรื่องที่ได้อ่าน มิใช่จากผู้เล่าเรื่องในเรื่องที่คอยบอกว่าตัวละครคิดอย่างไร อาจกล่าวได้ว่าสภาวะการณืเรื่องเล่าแบบนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับการแสดงให้เห็น (showing) มิใช่การบอกให้รู้ (telling)

๔.๑.๖ ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก

สภาวะการณืเรื่องเล่าในแบบนี้คือการที่ผู้เล่าเรื่องอยู่ในเรื่องเล่าและเรื่องที่เล่านั้นมีความสัมพันธ์กับตัวผู้เล่าเรื่อง แต่เรื่องราวไม่ได้ถูกถ่ายทอดผ่านสายตาหรือการรับรู้ของตัวละครตัวใด เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ใช้สภาวะการณืเรื่องเล่าแบบนี้พบเพียงเรื่องเดียวคือ เรื่องไอ้เจ้าขุนทอง

ไอ้เจ้าขุนทอง เป็นเรื่องราวของครอบครัวของ “ฉันทน์” ที่ประกอบด้วย ฉันทน์ แม่ และเจ้าขุนทอง วันหนึ่งเมื่อเกิดพายุร้ายเจ้าขุนทองได้หนีเตลิดหายไปจากกรง และเมื่อเจ้าขุนทองกลับมาฉันทน์ก็มีท่าทีเศร้าโศก เจ็บแค้น จนในที่สุดก็ตรอมใจตาย การดำเนินเรื่องของเรื่องสั้นเรื่องนี้ใช้บทสนทนาเป็นส่วนประกอบเช่นเดียวกับผู้เล่าเรื่องในแบบที่ ๕ (ผู้เล่าเรื่องชั้นนอกแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายนอก) ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้มุมมองภายนอก เพราะเมื่อการรับรู้ผ่านมุมมองภายนอกไม่สามารถเข้าไปอยู่ในความรู้สึกหรือการรับรู้ผ่านสายตาของตัวละครตัวใด วิธีที่จะเสนออารมณ์ ความรู้สึกที่สามารถทำได้ คือการใช้บทสนทนาเสนอเป็นคำพูดซึ่งจะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตัวละครออกมาอีกชั้นหนึ่ง

แม้ว่ากลวิธีการสร้างสภาวะการณืเรื่องเล่าทั้ง ๖ แบบที่กล่าวมานี้จะมีบางแบบที่เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครฝ่ายใดก็ได้โดยไม่จำกัดด้วยการใช้กลวิธีแบบไร้มุมมอง แต่สิ่งที่ปรากฏคือ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาส่วนใหญ่จะเลือกใช้มุมมองภายในและเป็นการมองของตัวละครที่อยู่ฝ่ายนิสิตนักศึกษา บ่อยครั้งที่แม้ว่าจะสร้างตัวละครให้อยู่ในฝ่ายตรงข้ามนิสิตนักศึกษา แต่ตัวละครเหล่านั้นก็จะเป็นฝ่ายปฏิบัติที่มีความเห็นใจและไม่เต็มใจทำร้ายนิสิตนักศึกษา ทั้งหมดที่นำไปเป็นเพียงการทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนดด้วยสถานภาพ

การที่เรื่องสั้นมือสระที่จะเลือกใช้มุมมองเพราะเรื่องสั้นไม่ใช่บันทึก แต่เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาก็ยังคงเลือกมุมมองภายในซึ่งเป็นการรับรู้เรื่องราว ความรู้สึกนึกคิดของฝ่ายนิสิตนักศึกษา แสดงให้เห็นว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลานั้นนอกจากจะบันทึกเหตุการณ์แล้วยังมุ่งหมายที่จะเรียกร้องความสนใจตลอดจนความเป็นธรรมให้แก่ฝ่ายสูญเสียคือนักศึกษาประชาชน ในเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองครั้ง โดยใช้กลวิธีการนำเสนอข้อเท็จจริงของเหตุการณ์จากมุมมองของผู้ถูกกระทำซึ่งอาจจะต่างจากประวัติศาสตร์ฉบับที่เป็นทางการของฝ่ายรัฐหรือคำอธิบายที่รัฐให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะในกรณีเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่รัฐปิดบังข้อเท็จจริงและพยายามหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึง อย่างไรก็ตามก็มีหนังสือและบทความต่าง ๆ จำนวนมากเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาทั้งที่พยายามอธิบายมูลเหตุ แสดงผลกระทบ เปิดเผยข้อเท็จจริง ตลอดจนพิจารณาถึงสถานะทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ ๖ ตุลา ข้อเขียนเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็จะนำเสนอข้อเท็จจริงที่ไม่ต่างไปจากเรื่องสั้น คือ แสดงให้เห็นว่านิสิตนักศึกษาเป็นผู้สูญเสียและถูกกระทำ แต่งานเขียนเหล่านี้อาจไม่ได้แสดงอารมณ์ความรู้สึกได้มากเท่ากับเรื่องสั้นเนื่องจากเป็นหนังสือหรือบทความวิชาการ^{๑๓๙}

เรื่องสั้นเป็นเหมือนพื้นที่ของฝ่ายนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐในเหตุการณ์ครั้งนั้น และพื้นที่ของเรื่องสั้นนี้เองที่เปิดโอกาสให้คนเดือนตุลาได้ถ่ายทอดเรื่องราวของเหตุการณ์ในอีกแง่มุมหนึ่ง เนื่องจากฝ่ายคนเดือนตุลาไม่มีอำนาจพอที่จะเข้าไปจัดการกับการเขียนประวัติศาสตร์ของรัฐ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่กลายมาเป็นความรู้ ผู้ที่ปรารถนาจะเสนอข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์เดือนตุลาส่วนหนึ่งจึงต้องใช้พื้นที่ของเรื่องสั้นในการบันทึกประวัติศาสตร์ส่วนที่ขาดหายเป็นการทดแทน เพื่อที่จะได้มีพื้นที่แสดงตัวตนและเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีบทบาทหน้าที่ทางประวัติศาสตร์และการเมืองนอกเหนือไปจากการเป็นบันทึกคติประเภทเรื่องสั้นโดยทั่วไปเมื่อวิเคราะห์จากกลวิธีของสภาวะการณ์เรื่องเล่า

๔.๒ กลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลา ๒๕๑๙

เมื่อพิจารณาเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ใช้เป็นข้อมูลทั้งหมดพบว่า มีรูปแบบการนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสั้น ๕ แบบ โดยใช้เกณฑ์ด้านความสัมพันธ์กับพื้นที่เป็นตัวกำหนด กล่าวคือวิเคราะห์ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองที่สอดแทรกไว้ในเรื่องสั้นนั้นปรากฏอยู่ในตำแหน่งใดในเรื่อง

๔.๒.๑ การเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและหรือ ๖ ตุลา ในฐานะที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิตในปัจจุบันของตัวละคร

การนำเสนอในแบบนี้เหตุการณ์จะถูกสอดแทรกไว้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในปัจจุบันของตัวละคร คำว่าชีวิตในปัจจุบันของตัวละครหมายถึงการที่เวลาภายในเรื่องเป็นเวลาร่วมสมัยกับ

^{๑๓๙} สรุปลความจาก ใจ อึ้งภากรณ์, “๖ ตุลาจากมุมมองนักเขียนและนักวิชาการ,” ใน อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยาน ๖ ตุลา ๒๕๑๙, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑-๕๓.

เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น เช่น เมื่อต้องการนำเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ เวลาที่ปรากฏภายในเรื่องสั้นก็ต้องเป็นช่วงเวลาเดียวกัน เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ใช้กลวิธีนี้ได้แก่ นกที่ไร้ปีก, ศพไม่มีญาติ, กลับเข้าในเมืองอีกครั้ง, วันนั้น...ฉันร้องไห้ เป็นต้น

การนำเสนอเหตุการณ์ในลักษณะนี้จะสัมพันธ์กับการลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่อง (ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ ๓) คือ เรื่องสั้นที่นำเสนอเหตุการณ์เดือนตุลาในลักษณะนี้จะใช้โครงเรื่องแบบลำดับปรกติซึ่งจะสัมพันธ์กับรายละเอียดเนื้อหาของเหตุการณ์ที่บันทึก กล่าวคือ จะได้ภาพเหตุการณ์และบรรยากาศแวดล้อมในขณะนั้น เนื่องจากใช้ฉากของเรื่องทั้งหมดเป็นเวลาร่วมสมัยกับเหตุการณ์

อย่างไรก็ตามเรื่องสั้นที่ใช้วิธีการนำเสนอเหตุการณ์แบบนี้ยังสามารถแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งเป็นเรื่องสั้นที่แต่งขึ้นในช่วงเวลาร่วมสมัยกับเหตุการณ์จริง และกลุ่มที่สองเป็นเรื่องสั้นที่แต่งขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นแล้วมานานกว่าห้าปีซึ่งไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาเดียวกับเวลาของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคม อุดมการณ์ ตลอดจนผู้บริหารประเทศเปลี่ยนแปลงไป เรื่องสั้นในกลุ่มที่สองนี้ส่วนหนึ่งจึงมีบทบาทหน้าที่ในการรำลึกและเล่าถึงเหตุการณ์ในอดีต ตัวอย่างเช่น เรื่อง สงครามครั้งใหม่ พ่อวีรชน ลูกเอ๋ย..แม่ไม่เชื่อ เป็นต้น

๔.๒.๒ การเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและหรือ ๖ ตุลา ในฐานะที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิตในอดีตของตัวละคร

การนำเสนอเหตุการณ์แบบนี้คือการสอดแทรกเหตุการณ์ไว้ในช่วงชีวิตในอดีตของตัวละคร เวลาภายในเรื่องสั้นจึงต้องมีทั้งเวลาในปัจจุบันและเวลาในอดีต โดยเรื่องจะเปิดฉากที่เวลาปัจจุบันเพื่อนึกย้อนไปถึงอดีตและกลับมาที่เวลาปัจจุบันที่เปิดไว้อีกครั้ง หรือจะเป็นการตัดสลับไปมาระหว่างเวลาในอดีตกับเวลาในปัจจุบัน การนำเสนอเหตุการณ์ในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับโครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ โดยตำแหน่งของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลาที่สอดแทรกไว้จะอยู่ในช่วงเวลาของการเล่าย้อนหลังนั่นเอง ภาพของเหตุการณ์ที่เสนอจะเป็นภาพในห้วงความคิด คำนิ่ง ไม่ปะติดปะต่อ สุดแล้วแต่ตัวละครจะนึกขึ้นได้ อาจได้แรงกระตุ้นมาจากสถานที่ที่เคยเกิดเหตุการณ์ เช่น สนามหลวง ถนนราชดำเนิน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือได้แรงกระตุ้นจากวาระครบรอบปีของเหตุการณ์ เป็นต้น

ตัวอย่างเรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีนี้ เช่น เรื่อง ร้อน ในเรื่องนี้ตัวละคร “ผม” มีโอกาสกลับไปที่ธรรมศาสตร์หลังจากเรียนจบและทำงานมาแล้วหลายปี ผมได้เห็นร่องรอยของกระสุนปืน ได้เห็นลานที่มีต้นไม้ต้นใหญ่ที่นักศึกษาใช้เป็นเวทีกลางแจ้งจัดกิจกรรมมากมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้ “ผม” หวนคิดถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา

(...) กระสุนปืนยังทิ้งร่องรอยไว้ให้เห็นบนกำแพงตึก วันนั้นเสียงกระจกแตกดังเปรื่องปร่างสลบกับเสียงปืนรัวมาเป็นชุด ผมเป็นคนหนึ่งที่ติดอยู่บนตึกหลังนี้ จำได้ว่าวันนั้นผมพยายามซุกตัวอยู่ใต้โต๊ะเรียน อยากจะแปลงกายเป็นเห็บเป็นเหา (...) เพื่อนๆ ของผมหลายคนต้องเสียชีวิต ในขณะที่อีกหลายคนต้องพิการจากการถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองทรมาน ผู้หญิงถูกข่มขืนและลวนลามอย่างหยาบช้ำ เวลาผ่านไปเราร้องไห้และกอดกันแน่น (...)^{๑๔๐}

จากข้อความที่ยกมาเครื่องหมายวงเล็บและไฮป์ปลาที่คั่นข้อความไว้แสดงให้เห็นว่าข้อความในตัวอย่างไม่ต่อเนื่องกัน การสอดแทรกเหตุการณ์ไว้โดยการเล่าย้อนหลังถึงเหตุการณ์ในอดีตมักปรากฏในลักษณะที่ไม่ต่อเนื่องเช่นนี้เสมอ อาจเพราะผู้แต่งต้องการเลียนแบบธรรมชาติของความคิดคำนึงของมนุษย์ที่สามารถถูกขัดจังหวะและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

อีกตัวอย่างหนึ่งในเรื่อง รอยอดีต-ปรตยุบัน ที่ให้ตัวละคร “ฉันทน์” ย้อนนึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ดังนี้

วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖ ภายในมหาวิทยาลัยดินดอยแห่งหนึ่งทางภาคเหนือ ณ สนามวอลเลย์บอล คลาคล้าไปด้วยคลื่นคนหนุ่มสาว...ฉันทน์จำได้ดี เพราะฉันทน์เองก็ร่วมอยู่ในประตาคคนหนุ่มสาว ผู้เร้าร้อนบริสุทธิ์ใจเหล่านั้นด้วย

...

ใช่แล้วฉันทน์ยังจำภาพเหตุการณ์วันนั้นได้อย่างไม่มีวันลืมเลือน...จดจำภาพสิบสามขบถถูกจับกุมขังเข้าคุก...จำภาพชายหนุ่มรูปร่างสูงใหญ่สวมหมวกแก๊ปชาวธรรมศาสตร์ที่มีเสรีภาพอยู่ทุกตารางนิ้ว...จำภาพนักศึกษาหญิงรูปร่างขาวท้วมสวมแว่นสายตาสั้นหนาเตอะยืนหยัดอภิปราย ณ เวทีมหาวิทยาลัยของประชาชนแห่งนี้ อย่างดูเด็ดเดี่ยวร้อน...จำภาพวีรชนนิรนามหลายแสนหลายหมื่นคนที่โถมขบวนคลื่นเคลื่อนออกมาจากประตุมหาวิทยาลัยสู่ท้องถนนราชดำเนินอย่างมีดฟ้ามีวดิน...จำภาพดอกไม้ศรีตรังร่างเล็กบอบบางยืนถือไมค์ไฮด์ปาร์ค ณ ลานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยยืนหยัดร่วมเป็นร่วมตายกับประชาชนนับล้านแสนคนที่นี่ หลังจากขบวนคลื่นของนักศึกษาประชาชนส่วนหนึ่งได้เคลื่อนกำลังออกไปยังอีกแห่งหนึ่ง...

จำภาพสิบสามขบถเดินเรียงเคียงบ่าไหล่คล้องแขนกันมัน เปล่งเสียงร้องเพลงแห่งชัยชนะไปตามท้องถนนเมื่อได้รับการปลดปล่อยตัวออกมาด้วยผลจากการรวมพลังคลื่นมหาชนประชาชนทั่วประเทศ...จำ จำภาพท่ากระสุน แก๊สน้ำตา ระเบิดบาปที่ถล่มเรือนร่างผู้รักชาติประชาธิปไตยร่วงผล็อยคนแล้วคนเล่า...ร่วง รวไปไม่ร่วง...^{๑๔๑}

^{๑๔๐} โคมฉาย “ร้อน” ใน รอยต่อของกาลเวลา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางไท, ๒๕๓๒), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๑๔๑} แสดงดาว ศรีทราหมัน, “รอยอดีต-ปรตยุบัน” เนชั่นสุดสัปดาห์ (๘ - ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๒ - ๕๓.

อย่างไรก็ตาม มีเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งซึ่งถือเป็นข้อยกเว้น คือ เรื่อง ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ ของอัศศิริ ธรรมโชติ ในเรื่องนี้อัศศิริย้อนเล่าถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลา โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม แรงจูงใจของการเล่าครั้งนี้มาจากวาระครบรอบสิบสองปีของเหตุการณ์ ๖ ตุลา ตามที่ผู้เขียนได้ขึ้นต้นเรื่องไว้ว่า “เมื่อวันที่ห้าของเดือนตุลาคมเมื่อสิบสองปีก่อน...”^{๑๔๒} จากนั้นก็เล่าภาพเหตุการณ์ ๖ ตุลาอย่างละเอียด ก่อนที่จะจบลงท้ายว่า “เรื่องสั้นเรื่องนี้ผมไม่ได้แต่งเติมขึ้นแม้แต่บรรทัดเดียว”^{๑๔๓}

กลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ของอัศศิริในเรื่องนี้มีรายละเอียดแตกต่างออกไปจากลักษณะทั่วไปของเรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีเดียวกัน เนื่องจากอัศศิริต้องการเล่าเหตุการณ์ในอดีตเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ผ่านมาไปแล้วสิบกว่าปี ต้องการที่จะย้ำให้เห็นความโหดร้ายที่เกิดขึ้น จึงเลือกวิธีการเล่าอย่างตรงไปตรงมา ใช้สรรพนามในเรื่องว่า “ผม” ซึ่งอาจจะหมายถึงตัวอัศศิริเองหรือเป็นสรรพนามกลางๆ เพื่อสร้างความใกล้ชิดและรู้จักกับผู้อ่านก็เป็นได้ แต่การจบลงท้ายของเรื่องที่บอกว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ได้ถูกแต่งเติมเลยสักนิดเดียว ทำให้เรื่องสั้นเรื่องนี้แปลกไป ผู้อ่านจะรับรู้ได้ทันทีว่าผู้เขียนตั้งใจจะให้เป็นที่จดจำและตั้งใจจะเล่าถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลา โดยใช้รูปแบบของเรื่องสั้นซึ่งเป็นเรื่องแต่ง แต่ขณะเดียวกันผู้เขียนก็ต้องการที่จะย้ำว่านี่คือ เรื่องสั้นที่ไม่ได้ “แต่งเติม” ขึ้นแม้แต่บรรทัดเดียว

๔.๒.๓ การเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและหรือ ๖ ตุลา ในลักษณะของความฝันหรือภาพ

หลอน

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและหรือ ๖ ตุลา ที่ถูกนำเสนอด้วยวิธีนี้จะปรากฏอยู่ในแบบของความฝันหรือภาพหลอน ซึ่งเป็นมิติเวลาและมิติสถานที่ที่แตกต่างไปจากสองแบบแรกที่กล่าวมา แต่อาจจะคล้ายคลึงกับแบบที่สองที่เป็นความคิดคำนึงในแง่ที่ว่ามีลักษณะเป็นนามธรรมเหมือนกัน แต่ภาพหลอนหรือความฝันอาจเกิดขึ้นจากความฝังใจจำต่อเหตุการณ์ สามารถเกิดขึ้นได้แม้ไม่มีสิ่งใดมากระตุ้น ในขณะที่การย้อนนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตมักจะได้รับแรงกระตุ้นโดยการได้พบเห็นหรือกลับเข้าไปในสถานที่เดิม หรือถึงวาระครบรอบปีดังกล่าวมาแล้ว อีกทั้งฉากหรือเหตุการณ์ที่ปรากฏในความคิดคำนึงยังมีภาวะเหมือนจริงและสมจริง ในขณะที่ฉากและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในความฝันหรือภาพหลอนอาจจะรางเลือนหรือคลุมเครือไม่ชัดเจนและภาพที่เห็นก็เกิดขึ้นได้โดยไม่มีเหตุผลและกระจัดกระจาย

^{๑๔๒} อัศศิริ ธรรมโชติ, “ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ” ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๓๐ ตุลาคม – ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๑): ๓๔.

^{๑๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีนี้พบไม่มาก ตัวอย่างเช่น เรื่อง วันเวลาที่ผ่านเลย ในเรื่องนี้ตัวละคร “ผม” ผันถึงฝนที่ตกลงมาเป็นเลือด เป็นความฝันที่เกิดขึ้นซ้ำหลายครั้ง ในฝันบรรยายถึง

...เสียงเปลี่ยนเป็นดังมาจากที่ไกล แล้วค่อยชัดขึ้นพอจับได้เค้า สลับกับเสียงตุบๆ ถี่เร็วเป็นช่วงๆ เหมือนประทัด ไซ้แน่ แต่ก็ยังอยู่ไกล เสียงแรกชัดกว่า คล้ายเสียงคนจำนวนมากร้องครวญครำโหยหวนอย่างเจ็บปวดสาหัส เสียงกรีดร้องโอดโอย เสียงที่ร้องก้องขึ้นด้วยความตระหนกสุดขีด ตัวผมเย็น...

...ครั้นแล้วเศษกระดูกก็หนาแน่นเต็มมาน้ำ ค่อยๆมีภาพซ้อนเลื่อนๆขึ้นมาอีก ผู้คนจำนวนมาก ฝ่ายหนึ่งถืออาวุธครบมือกำลังโถมเข้าห้ำหั่นฝ่ายที่มีแต่มือเปล่า ฝ่ายแรกกระโจนเข้าชนฆ่าฝ่ายหลังอย่างเหี้ยมเกรียม เสียงจิ้งจกฟิมพ์ฟ้าขึ้นข้างหูแล้วค่อยๆดังขึ้น ชัดขึ้น เป็นเสียงร้องโอดโอยของคนบาดเจ็บ เสียงของคนที่กำลังตาย เสียงของคนขวัญเสียตกใจสุดขีด มีเสียงที่คำรามขึ้นด้วยความเมามันแทรกซ้อนอยู่ ผมเพ่งมองภาพตรงหน้าด้วยความรู้สึกสงบ จำได้ละว่าเป็นเสียงเดียวกับที่ผมได้ยินมาตอนแรก กลิ่นคาวเลือดลอยมาเข้าจมูก เลือดอุ่นๆสาดกระจายออกไปรอบๆบ้างไหลนองพื้น บ้างกระเซ็นมาถูกตัว...^{๑๔๔}

จากข้อความจะเห็นว่าภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะไม่ชัดเจน เสียงดูจะเป็นสิ่งที่ตัวละครรับรู้ได้มากที่สุด ความชัดเจนและหลากหลายของเสียงที่แสดงถึงความหวาดกลัว เจ็บปวดสื่อสารให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความรุนแรงและโหดร้ายของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องถ่ายทอดเป็นภาพชัดเจน นอกจากนี้เสียงยังแสดงถึงความสับสนและความไม่แน่ใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ภาพของกระดูกที่หนาแน่นอยู่เต็มท้องฟ้าแสดงปริมาณของผู้เสียชีวิต เป็นภาพเหนือจริงซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในฝัน จากตัวอย่างจะเห็นว่าเหตุการณ์ที่เล่านี้ถูกเลือกมาเฉพาะที่ฝังใจคือตัวละครอาจฝังใจในเสียงร้องที่แสดงถึงความหวาดกลัว เจ็บปวดและทุกข์ทรมาน ด้วยเหตุนี้ประสาทสัมผัสทางเสียงจึงชัดเจนว่าสัมผัสส่วนอื่นๆ และความฝังใจต่อเหตุการณ์นี้เองจึงเป็นเหตุให้เกิดความฝันและภาพหลอน

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งจากเรื่อง หนุ่ม (สี) แยกคอกวัว ของอัศศิริ ธรรมโชติ ในเรื่องนี้ตัวละคร “ผม” เดินอยู่บนถนนราชดำเนินในเวลาเย็นที่มีฝนตกพรำๆ ขณะที่ผ่านสี่แยกคอกวัวผมก็ได้เห็นภาพหลอน

^{๑๔๔} สายไท, “วันเวลาที่ผ่านเลย” ใน โลกหนังสือฉบับรวมเรื่องสั้นชุดที่ ๑ (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, ๒๕๒๑), หน้า ๑-๑๕.

...คอกวัวแห่งอดีตที่มีไม้ล้อมรั้วหยาบๆกันเอาไว้ มันเริ่มค่อยๆขยายใหญ่ และสีเหลืองมอๆนั้นก็คล้ายว่าฝูงวัวเคลื่อนไหว วัวเกือบร้อยตัวกำลังส่งเสียงร้องมอๆอยู่ เพราะฝนฟ้าอากาศแปรเปลี่ยนว้าว คนเลี้ยงวัวหายไปไหน คงจะนอนหลับเป็นสุขอยู่ในบ้านที่ไหนสักแห่ง

ฝูงวัวได้พากันเตลิดตื่นออกมาจากใจผม ภายใต้แสงฟ้าวาววามผมได้ยินเสียงปิ่นดังทั้งตกบนฟ้าและบนดิน มีวัวล้มตายบาดเจ็บเกลื่อนถนนราชดำเนินแตกตื่นและส่งเสียงร้องคร่ำครวญคล้ายกับฟ้าครางอยู่ในยามนี้ และมีเลือดไหลท่วมคล้ายน้ำฝนล้นถนนออกมาในตอนนี เจ้าของวัว คนเลี้ยงวัวพากันไปหลบอยู่ที่ไหนจึงปล่อยให้คนฆ่าสัตว์เที่ยวไล่สังหารวัวอยู่อย่างนี้ และที่ผมแปลกใจ คนฆ่าสัตว์ไล่ฆ่าวัวอยู่ที่ไหน ผมมองไม่เห็น^{๑๔๕}

ภาพหลอนที่ตัวละครได้เห็นในที่นี้เป็นการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย คือ วัว หมายถึงนักศึกษาประชาชนที่ล้มตายบนถนนราชดำเนินในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ส่วนคนเลี้ยงวัว หมายถึงคนที่รับผิดชอบปกป้องคุ้มครองชีวิตประชาชน ซึ่งในเรื่องนี้คนเลี้ยงวัวหายไป ส่วนคนฆ่าสัตว์ที่ไล่ฆ่าวัวอยู่ก็คือผู้ที่ใช้อำนาจสั่งฆ่าประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา การที่เสียงปิ่นดังทั้งตกบนฟ้าและบนดินนั้นไม่ได้เป็นสัญลักษณ์แต่แสดงให้เห็นภาพเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่มีการยิงกราดใส่ประชาชนทั้งภาคพื้นดินและยิงลงมาจากเฮลิคอปเตอร์ดังที่มีภาพถ่ายจากเหตุการณ์เป็นหลักฐาน และการที่ผมมองไม่เห็นคนฆ่าสัตว์นั้นหมายถึงยังไม่สามารถหาตัวผู้บงการที่สั่งยิงประชาชนในวันนั้นได้แม้จนปัจจุบัน

๔.๒.๔. การเสนอเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและหรือ ๖ ตุลา ในลักษณะของเรื่องซ้อน (metadiegesis)

การนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองในลักษณะของเรื่องซ้อนนี้หมายถึงการที่เหตุการณ์ทางการเมืองถูกนำมาเล่าถึงในฐานะที่เป็นเรื่องเล่าอีกเรื่องหนึ่งซึ่งอยู่ภายในเรื่องเล่าหลักที่เป็นเรื่องเล่าชั้นที่หนึ่ง ผู้เล่าเรื่องเรื่องซ้อนจะเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องเล่าหลัก ตัวอย่างเช่น การรายงานเหตุการณ์ทางการเมืองของสื่อไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้แต่การเล่าเหตุการณ์โดยตัวบุคคล

เรื่องซ้อนเป็นลักษณะที่พบอยู่ทั่วไปในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ดังเช่นเรื่องราวในบันทึกประจำวันของชายเสียสติในเรื่องสั้นเรื่อง ที่เห็นที่เป็นอยู่ เนื่องจากเรื่องราวที่ถ่ายทอดในรูปแบบบันทึกได้เกิดขึ้นภายในเรื่องเล่าระดับพื้นฐานซึ่งก็คือการที่เพื่อนของชายเสียสติไปเยี่ยมชายเสียสติและได้อ่านบันทึกของเขา หรือเหตุการณ์ทางการเมืองที่ตัวละครประเภทสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ที่ได้ถ่ายทอดหรือสื่อข่าวให้ตัวละครรับรู้

^{๑๔๕} อัคริ ธรรมโชติ, “หนุ่มสี่แยกคอกวัว” ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๔ – ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๒): ๗๒-๗๓.

(ตามที่วิเคราะห์มาแล้วในเรื่ององค์ประกอบ) ก็มีลักษณะของการเป็นเรื่องซ้อนเช่นกัน นอกจากนี้ การเล่าย้อนหลังถึงเหตุการณ์ในอดีตบางครั้งก็อาจจัดเป็นเรื่องซ้อนได้ ตัวอย่างเช่น การเล่าย้อนหลังถึงเหตุการณ์เดือนตุลาในเรื่อง เรื่องเล่าเดือนตุลา โดยโพธิ์เฒ่าและต้นไม้ที่อยู่รายรอบบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และท้องสนามหลวง เรื่องราวของเหตุการณ์ทางการเมืองที่โพธิ์เฒ่าเล่าสู่ลูกหลานต้นไม้รุ่นหลังถือเป็นเรื่องซ้อนที่เกิดขึ้นในเรื่องเล่าหลักที่เป็นการชุมนุมรำลึกเหตุการณ์และเกิดข้อถกเถียงกันระหว่างโพธิ์เฒ่าและหูกวางหนุ่ม

ประโยชน์ของกลวิธีการใช้เรื่องซ้อนคือผู้เขียนจะสามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ทางการเมืองได้ในหลายลักษณะ ไม่จำกัดว่าเวลาภายในเรื่องสั้นจะต้องเป็นเวลาที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ ๖ ตุลา ผู้เขียนสามารถเล่าเรื่องโดยใช้เวลาปัจจุบันและย้อนเล่าถึงประสบการณ์และความหลังของตัวละครในอดีตได้ ซึ่งลักษณะนี้จะพบมากในเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์หลังจากเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วหลายปี เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเมื่อเวลาในโลกแห่งความเป็นจริงเปลี่ยนไป สภาพแวดล้อมทางการเมืองและสังคมก็เปลี่ยนไป การแต่งเรื่องสั้นโดยยังคงใช้ภูมิหลังด้านเวลาให้อยู่ในช่วงเดียวกับเวลาของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาหรือ ๖ ตุลา ย่อมจะไม่เข้ากับเวลาและสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ผู้อ่านอาจไม่มีความรู้สึกร่วมหรือรับรู้กับเหตุการณ์ได้เหมือนกับการอ่านเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่แต่งขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเวลาของผู้อ่านกับเวลาที่เหตุการณ์จริงเกิดขึ้นและเวลาของเหตุการณ์ที่เรื่องสั้นนำเสนอ

อย่างไรก็ตาม ไม่อาจสรุปได้ว่าเรื่องที่ใช่วิธีการเล่าย้อนหลังทุกเรื่องจะมีเรื่องซ้อนอยู่ภายใน ทั้งนี้เพราะกลวิธีการเล่าย้อนหลังเป็นเรื่องของการลำดับเวลาในการเล่าเรื่อง ซึ่งก็คือส่วนที่เป็นโครงเรื่องนั่นเอง (ดูรายละเอียดได้ในការวิเคราะห์องค์ประกอบ) แต่เทคนิคการสร้างเรื่องซ้อนเป็นเรื่องของระดับของเรื่องเล่าซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับสภาวะการณ์เรื่องเล่าดังที่กล่าวมา

๔.๒.๕ การนำเสนอเหตุการณ์โดยคัดลอกข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีนี้มีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่อง ตุลา ของชาติ กอบจิตติ เรื่องสั้นเรื่องนี้นำเอาข้อมูลลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของเกรียงศักดิ์ เซษฐพัฒนาวนิช ในหนังสือ จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา ซึ่งถือเป็นเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ มาตัดสลับกับเหตุการณ์ชีวิตของตัวละครในเรื่องสั้นซึ่งเป็นส่วนของเรื่องแต่ง ตัวอย่างเช่น

๔ ตุลาคม ๒๕๑๙

๑๒.๐๐ น. : นักศึกษาทดสอบ (เริ่มมาตั้งแต่วันที่ ๑) มีการจัดแสดงละครกรณีพนักงานไฟฟ้านครปฐมถูกแขวนคอ จัดโดยชมรมนาฏศิลป์และการละครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิฑูยานเกราะออกข่าวว่ามีการทำหุ่นสมเด็จพะเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชลงกรณแขวนคอ นาย

อภิสิทธิ์ บัณฑิต นักศึกษาปีที่ ๒ คณะวารสารศาสตร์ กับนายวิโรจน์ ตั้งวานิชย์ นักศึกษาปีที่ ๔ คณะศิลปศาสตร์ ให้เหตุผลว่าเป็นผู้แสดงละครเนื่องจากตัวเล็กน้ำหนักน้อย ไม่ทำให้กึ่งไม้หักง่าย และต้องใช้ผ้าขาวม้ามัดรอบอก และผูกเชือกด้านหลังห้อยกับกึ่งไม้ จึงต้องใส่เสื้อทหารเพื่อบังผ้าขาวม้า

วิวิธนั่งผ้าขาวม้าเข้าห้องน้ำ เขาอาบน้ำด้วยหัวใจพองโต เขาฮัมเพลง...สู้อเข้าไปอย่าได้ถอย...เสียงดัง ขณะที่เขากำลังแต่งตัว กานดาเข้ามาอ้อนวอนเขาอีกครั้ง

“พ่อย่าไปเลย ดาเป็นห่วงพี่” กานดาตบหน้าสามี เธอจับมือสามีขึ้นลูบท้องแปดเดือนของเธอ “พี่ไม่ห่วงลูกบ้างเหรอ”

“เพราะพี่ห่วงลูกนะสิพี่ถึงต้องไป พี่จะไปร่วมล้างสังคัมโสโครกสร้างสังคัมใหม่เตรียมรองรับลูกของเรา” วิวิธบอกกานดาด้วยสายตาที่มั่นคงในอุดมการณ์

๑๕.๐๐ น. : ประชาชนชุมนุมอีกครั้งที่สนามหลวง
๑๘.๐๐ น. : ฝนตกใหญ่ คนเต็มสนามหลวงนับจำนวนหมื่น
๑๙.๐๐ น. : เพื่อความปลอดภัยจึงมีการย้ายการชุมนุมเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิวิธลงจากลิฟต์ ผลักประตูคอฟฟี่ชอปของโรงแรมเข้าไป เขาคิดว่าเวลาในตอนนี้อย่างหัวหน้าสำหรับราตรีในพัทยา เขาควรรหาอะไรรองท้องฟังเพลงเบา ๆ เมื่อถึงโต๊ะเขาสั่งบริการ

“เอาเบียร์มาขวดนึงก่อน” บริการคล้อยหลังแล้ว เขาจึงหยิบเมนู

ขึ้นมาดู

๒๑.๐๐ น. : ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อธิการบดีโดยความเห็นของนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ออกแถลงการณ์ปิดมหาวิทยาลัยโดยไม่มีกำหนด

หญิงสาวผมยาวอ้อม กระโปรงดำยาวผ่าเผยโคนขาขาว ยิ้มยวน
ใจในขณะที่เปิดประตูให้วิวิธก้าวไปในแสงสลัวของค็อกเทลเลาจน์^{๑๔๖}

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาดำเนินคู่ขนานไปกับเหตุการณ์ในชีวิตของวิวิธ ผู้เขียนใช้กลวิธีนี้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าในขณะที่เหตุการณ์จริงที่เลวร้ายและรุนแรงได้เกิดขึ้น ก็มีคนบางคนใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์นั้นเพื่อตนเอง จากในเรื่องตัวละครวิวิธได้ใช้เหตุการณ์ ๖ ตุลามาเป็นข้ออ้างว่าไปร่วมชุมนุมในขณะที่ความจริงแล้วเขาไม่ได้ไป แต่กลับใช้เวลาอยู่กับหญิงบริการหาความสุขใส่ตัว ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าอาจมีหลายคนที่ใช้ประโยชน์จากความทุกข์ ความสูญเสียของผู้อื่นในเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น โดยเขาเหล่านั้นไม่ได้มีส่วนร่วมร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเลย แต่กลับฉวยโอกาสจากผลที่ตามมาของเหตุการณ์ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นครั้งไหนก็อาจมีบุคคลลักษณะนี้ปะปนอยู่ในจำนวนผู้ที่ป็นวีรชนผู้กล้าหาญและเป็นผู้เสียสละอย่างแท้จริง สิ่งที่เกิดในเรื่องสั้นเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากที่เรื่องสั้นเรื่องนี้ตีพิมพ์คือ พ.ศ. ๒๕๔๒ จะเห็นว่าผ่านช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาเกิดขึ้นมาเกือบสามสิบปี เวลาในการแต่งเรื่องสั้นทำให้เห็นว่าวิวิธนำเอาข้อมูลที่ได้รับ การยอมรับทางวิชาการ (อย่างกรณีลำดับเหตุการณ์ที่ชาติ กอบจิตติใช้) มานำเสนอเหตุการณ์ภายในเรื่องเป็นการแสวงหากลวิธีใหม่ๆ เพื่อที่จะนำมาเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองภายในเรื่องสั้นให้แตกต่างไปจากรูปแบบที่เคยใช้กันมาเช่นการเล่าเหตุการณ์ย้อนหลังหรือเล่าถึงเหตุการณ์ในฐานะที่เป็นเหตุการณ์ในสมัยของตัวละคร การแสวงหากลวิธีใหม่เป็นลักษณะทั่วไปของงานเขียนสร้างสรรค์ ผู้เขียนจำเป็นต้องสร้างความแปลกใหม่ให้กับงานของตนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ในอนาคตอาจมีนักเขียนคนอื่นที่คิดหากลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองในรูปแบบอื่นที่ต่างไปจากนี้ อีกทั้งเป็นได้

อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้น ตุลา นับเป็นเรื่องสั้นที่แสดงลักษณะของการเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองได้อย่างชัดเจนที่สุด ด้วยวิธีการคัดลอกลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาสอดแทรกในเรื่องสั้นพร้อมกับมีหมายเหตุอ้างอิงที่มาของลำดับเหตุการณ์ชัดเจน ซึ่งถือเป็นลักษณะของงานเขียนวิชาการ ควบคู่ไปกับการเสนอเหตุการณ์ชีวิตของตัวละครที่ผู้เขียนแต่งขึ้น ข้อที่น่าสนใจคือเรื่องสั้นเรื่องนี้สามารถแสดงคุณสมบัติของบันทึกและเรื่องสั้นไว้ได้ในเรื่องเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป การนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองโดยคัดลอกข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์คือความพยายามที่จะขยายขอบเขตของการเป็นเรื่องแต่งและทำ

^{๑๔๖} ชาติ กอบจิตติ, “ตุลา” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๗ - ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๒): ๗๒.

ทายสิ่งๆที่เรียกว่าความสมจริงและความจริงของเรื่องแต่ง โดยพยายามที่จะดึงเอาข้อเท็จจริงเข้ามาไว้ในเรื่องแต่งอย่างเรื่องสั้นให้ได้มากที่สุด

การนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองโดยคัดลอกข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์กับการนำเสนอเหตุการณ์ผ่านสื่อซึ่งจัดว่าเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ในฐานะเรื่องสั้นมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก เนื่องจากสื่อและเอกสารอ้างอิงต่างก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่รายงานและบันทึกข้อเท็จจริงให้รับรู้แต่อาจอยู่ในระดับที่ต่างกันไป สื่ออาจทำหน้าที่เพียงรายงานความจริงหรือเชื่อกันว่าจะทำหน้าที่นั้น ส่วนเอกสารอ้างอิงจะได้รับการยอมรับว่าเป็นข้อมูลจริงที่รวบรวมและตรวจสอบแล้ว ด้วยเหตุนี้เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองโดยคัดลอกข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงทางประวัติศาสตร์จึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างลักษณะของเรื่องสั้นและบันทึกอย่างชัดเจนยิ่งกว่าการนำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองด้วยกลวิธีอื่น

ดังกล่าวนี้นี้ จะเห็นว่ากลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ มีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างกลวิธีของเรื่องสั้นและบันทึก กล่าวคือ รูปแบบสภาวะการณ์เรื่องเล่าที่ใช้ในเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ที่พบเป็นจำนวนมากที่สุด คือ การใช้ผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายใน ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมือนกับงานเขียนประเภทบันทึกอย่างอัตชีวประวัติและอนุทินที่ผู้เขียนเป็นตัวละครในเรื่องและเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตตนเองโดยผ่านการรับรู้ของผู้เขียนบันทึกเอง ข้อแตกต่างระหว่างเรื่องสั้นและบันทึกในแง่เนื้ออยู่ที่ผู้เล่าเรื่องในเรื่องสั้นแม้จะมีบทบาทอยู่ในเรื่องของตนแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์ที่อยู่ในเรื่องสั้นจะคือคนๆเดียวกับผู้เขียน

นอกจากนี้การเลือกใช้มุมมองภายในของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาก็นับเป็นกลวิธีสำคัญอีกกลวิธีหนึ่งที่สุดคล้องกับกลวิธีของงานเขียนประเภทบันทึก เนื่องจากงานเขียนประเภทบันทึกทุกประเภทจะต้องมีผู้บันทึกซึ่งก็คือผู้รับรู้เหตุการณ์ ดังนั้นเหตุการณ์ต่างๆที่บันทึกจึงจำกัดอยู่ภายในการรับรู้ของผู้บันทึก

การเลือกใช้มุมมองภายในของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา นอกจากจะเป็นการใช้กลวิธีที่เหมือนกับงานเขียนประเภทบันทึกแล้ว การใช้กลวิธีดังกล่าวยังส่งผลให้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีบทบาทในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ฝ่ายนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นฝ่ายสูญเสียอย่างชัดเจนขึ้น เนื่องจากมุมมองภายในที่ปรากฏในเรื่องสั้นล้วนแต่เป็นมุมมองที่จำกัดการรับรู้ให้อยู่ที่ฝ่ายนิสิตนักศึกษาทั้งสิ้น การเลือกใช้มุมมองจึงมีส่วนเสริมให้บทบาทของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเด่นชัดขึ้น

ในส่วนของกลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์โดยใช้สื่อเป็นตัวละครสร้างเรื่องซ้อนเพื่อเล่าถึง เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นก็เป็นการใช้คุณสมบัติของสื่อที่ทำหน้าที่บันทึกข่าว เหตุการณ์สำคัญต่างๆที่เกิดขึ้นและรายงานต่อผู้บริโภคซึ่งอาจไม่ได้ร่วมรับรู้เหตุการณ์โดยตรง กลวิธีการนำเสนอเหตุการณ์ในลักษณะของเรื่องซ้อนจึงมีความสัมพันธ์กับตัวละครที่ไม่ได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ แต่รับรู้เรื่องราวผ่านสื่อกลางดังที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ไว้แล้วในบทที่ ๓

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๕

บทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีต่อวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และการเมือง ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

ก่อนอื่นเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ผู้วิจัยจะให้คำจำกัดความของคำว่า “บทบาทหน้าที่” ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ โดยพิจารณาจากความหมายของคำว่า “บทบาท” และ “หน้าที่” ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ให้คำจำกัดความของคำว่า “บทบาท” และ “หน้าที่” ไว้ว่า

บทบาท	น. การทำตามบท; การทำตามบทโดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่, บทบาทของครู ^{๑๔๗}
หน้าที่	น. กิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ ^{๑๔๘}

ในทางสังคมวิทยา “บทบาท” และ “หน้าที่” มีความหมายดังนี้

บทบาท (Role) คือ การกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ^{๑๔๙} สถานภาพ และบทบาทมักจะเป็นของคู่กัน คือ มีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย... บทบาท คือ พฤติกรรมสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้ความสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๑๕๐}

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๔๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๐๒.

^{๑๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔๗.

^{๑๔๙} อ่านคำจำกัดความของคำว่า “สถานภาพ” ได้ในบทที่ ๓ หน้า ๕๙

^{๑๕๐} ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและวัฒนธรรม, หน้า ๗๓.

หน้าที่ (function) หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่ดำเนินการไปเพื่อบำรุงรักษาบูรณาการ (integration) หรือความมั่นคง (solidarity) ของสังคม^{๑๕๑}

คำว่า “หน้าที่” ในทางสังคมวิทยามีแนวคิดมาจากทฤษฎีโครงสร้าง – หน้าที่นิยม (Structural – Functional Theory) ซึ่งมองสังคมในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต มีองค์ภาวะ (entity) มีเอกลักษณ์ มีความต้องการ มีโครงสร้าง ที่จะปฏิบัติหน้าที่สนองความต้องการจำเป็นของสังคม สังคมมีชีวิตรอยู่ได้โดยส่วนต่างๆจะต้องทำหน้าที่เพื่อขจัดความต้องการเหล่านี้ให้หมดไป^{๑๕๒} ด้วยเหตุนี้ “หน้าที่” ในทางสังคมวิทยาจึงไม่ได้จำกัดเฉพาะว่าเป็นของบุคคล และมีลักษณะเป็นกระบวนการซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการกระทำที่จะเกิดขึ้น

จากคำจำกัดความที่กล่าวมาจะเห็นว่า ลักษณะหรือคุณสมบัติร่วมกันของ “บทบาท” และ “หน้าที่” คือ การเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่มีลักษณะของการเป็นข้อบังคับหรือความคาดหวังให้มีให้เป็น อาจกล่าวได้ว่า บทบาทและหน้าที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งต่างๆ อาจเป็นระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสังคม หรือระหว่างส่วนต่างๆที่ทำงานในระบบเดียวกัน ประสานกัน อีกทั้งยังก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย

เมื่อนำความคิดดังกล่าวมาพิจารณาเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลา การศึกษา “บทบาทหน้าที่” ของเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาจึงหมายถึง การศึกษา การกระทำ ภารกิจ หรือปฏิสัมพันธ์อันก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งของเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีหรือถูกคาดหวังว่าจะมีต่อวงวรรณกรรม ประวัติศาสตร์และการเมือง

การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ในบทนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๕.๑ บทบาทหน้าที่ต่อวงวรรณกรรม

๕.๒ บทบาทหน้าที่ต่อประวัติศาสตร์และการเมือง

๕.๑ บทบาทหน้าที่ต่อวงวรรณกรรม

บทบาทหน้าที่ของเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีต่อวงวรรณกรรมแบ่งได้เป็น ๒ ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง เรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาก่อให้เกิดประภทย่อยของงานเขียนคือ ประภทเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์ทางการเมือง

ประการที่สอง เรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลามีบทบาทในการแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิต

^{๑๕๑} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

^{๑๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘ – ๒๙.

๕.๑.๑ เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาทำให้เกิดประเพณีย่อยของงานเขียน

ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ ว่า เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาทางการเมืองเกิดขึ้นครั้งแรก ในปี ๒๔๗๕ จากเรื่องสั้นเรื่อง คิดถึงอะไรคะ และ สิทธิที่ได้รับใหม่ เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้บันทึกเหตุการณ์งานเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ประชาธิปไตย และภายหลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก็ปรากฏเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ขึ้นจำนวนหนึ่ง สืบเนื่องมาจนถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาจึงเกิดขึ้นมากมาย ทั้งในช่วงเวลาร่วมสมัยกับเหตุการณ์ และเมื่อผ่านเหตุการณ์มาแล้วหลายปี จนกล่าวได้ว่า เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาได้สร้างสมและวางรากฐานของงานเขียนประเภทเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์ทางการเมืองของไทยให้มั่นคงมาตลอดระยะเวลา ๓๐ ปี นับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา

การที่เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลา ปรากฏอย่างสม่ำเสมอทุกปี ส่งผลให้งานเขียนประเภทนี้ได้รับการยอมรับ และมีความสืบเนื่องยาวนานจนสามารถจัดเป็นประเพณีย่อยประเภทหนึ่งของเรื่องสั้นได้ เนื่องจากไม่เพียงเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาจะถูกผลิตขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังก่อให้เกิดงานเขียนประเภทเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ซึ่งก็คือเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่ปรากฏขึ้นภายหลัง เหตุการณ์ พฤษภาคม ๒๕๓๕ โดยมีการรวมเล่มออกมาในชื่อว่า “พฤษภาจารึก” อาจกล่าวได้ว่า การปรากฏของเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลา ซึ่งเกิดขึ้นก่อนและมีจำนวนมากแล้ว เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬจึงถือเป็นการสืบทอดลักษณะของการเป็นเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์ทางการเมืองต่อจากเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลา

การที่เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาทำให้เกิดประเพณีย่อยของงานเขียนขึ้น ส่งผลให้มีความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมทั้งในส่วนของผู้สร้างและผู้เสพงาน กล่าวคือเมื่อเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏในปริมาณที่มากพอจะจัดเป็นประเพณีย่อยหนึ่งได้ ย่อมแสดงว่างานเขียนประเภทนี้มีกลุ่มผู้เขียนที่คอยผลิตงาน ซึ่งถ้าดูจากรายชื่อผู้เขียนเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาทั้งหมด จะเห็นว่ามีทั้งนักเขียนอาชีพที่เป็นที่รู้จักอย่าง อัครศิริ ธรรมโชติ, คมทวน คันธนู, ชาติ กอบจิตติ และนักเขียนหน้าใหม่ที่ไม่คุ้นชื่อ เช่น คินันท์, ยุทธศักดิ์ จรลี, บรรณ รวีวรรณ เป็นต้น การมีผู้เขียนจำนวนมากสนใจผลิตงานเขียนประเภทนี้ส่วนหนึ่งยังผลให้แนวการเขียนเรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาเติบโตและปรากฏอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นการสร้างความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมเนื่องจากมีงานเขียนที่ไม่จำกัด เพียงของนักเขียนอาชีพเท่านั้น ในส่วนของผู้เสพงานการที่เรื่องสันนิษฐานที่เหตุการณ์เดือนตุลาปรากฏอย่างต่อเนื่องแสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มผู้อ่านที่สนใจหรือที่ผู้เขียนคาดว่าจะสนใจเป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้เรื่องสั้นประเภทนี้มีพื้นที่อยู่ได้ในวรรณกรรม

๕.๑.๒ เรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีบทบาทในการแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต

อันที่จริงบทบาทหน้าที่ในข้อนี้เกี่ยวเนื่องกับบทบาทในข้อแรกกล่าวคือเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาคมจัดเป็นงานเขียนประเภทเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งถือเป็นประเภทย่อยประเภทหนึ่งของ “วรรณกรรมเพื่อชีวิต”

ก่อนที่จะอภิปรายต่อไปในรายละเอียดจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” ซึ่งในวิทยานิพนธ์เล่มปรับใช้ความหมายมาจากคำว่า “ศิลปะเพื่อชีวิต” ตามที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง “ศิลปะที่มีวัตถุประสงค์ที่จะขบปัญหาที่สังคมในปัจจุบันเผชิญอยู่ และสนับสนุนความเจริญของมนุษย์ในสังคมทั้งในด้านส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่ และขจัดอุปสรรคและความอยุติธรรมต่าง ๆ”^{๑๕๓} ดังนั้นคำว่า วรรณกรรมเพื่อชีวิตในที่นี้จึงหมายถึง งานวรรณกรรมที่ตระหนักถึงปัญหาสังคมและสนับสนุนความเจริญของมนุษย์ ส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่ขจัดอุปสรรคและความอยุติธรรม วรรณกรรมเพื่อชีวิตในความหมายนี้จึงไม่เจาะจงว่าเพื่อชีวิตของใคร หรือคนกลุ่มไหนแต่เป็นชีวิตของมวลมนุษยชาติที่มีใจใฝ่คุณธรรม และความเจริญ

อย่างไรก็ตาม แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต หรือ วรรณกรรมเพื่อชีวิต ก็มีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์สังคมนิยมอย่างแนบแน่น เนื่องจากวรรณกรรมได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนอุดมการณ์ทางการเมือง ดังนั้น ในด้านหนึ่งวรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมอุดมการณ์สังคมนิยมผ่านทางเนื้อหาที่ต้องมีสาระแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ของมวลชน ปัญหาการกดขี่ทางชนชั้น และชี้นำมวลชนไปสู่สังคมที่ดีกว่าซึ่งก็คือสังคมนิยมแบบของสังคมนิยมนั่นเอง

เรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาคมสามารถจัดให้เป็นประเภทย่อยหนึ่งของงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ เนื่องจากเมื่อพิจารณาจากแก่นเรื่องดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๓ จะเห็นว่าแก่นเรื่องสำคัญของเรื่องสันปันทีกเหตุการณ์เดือนตุลาคม ได้แก่ แก่นเรื่องยกย่องเชิดชูการกระทำของผู้เสียสละในเหตุการณ์เดือนตุลาคม และแก่นเรื่องเปิดโปงและตีแผ่ความทารุณโหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐและเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ลิตนนักศึกษาประชาชนที่เสียชีวิต จะเห็นว่าแก่นเรื่องทั้งสองลักษณะที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับคุณสมบัติของการเป็นงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต คือ แสดงให้เห็นการต่อสู้ของมนุษย์กับความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม การต่อสู้ครั้งนี้มีเพียงเป็นการต่อสู้ทางอุดมการณ์ที่มุ่งหวังให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสังคม ซึ่งก็คือความมุ่งหวังที่จะทำให้สังคมเจริญขึ้น หากยังเป็นการต่อสู้เพื่อเอาชนะอำนาจที่ไม่เป็นธรรม

^{๑๕๓} วิทย์ ศิวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๐.

ลักษณะของการเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้แสดงคุณค่าอีกแง่มุมหนึ่งของวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทยซึ่งจากเดิมจะมุ่งเน้นเฉพาะการเปิดโปงการกดขี่และการถูกเอารัดเอาเปรียบของชนชั้นแรงงาน ให้ขยายวงกว้างสู่การเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตในความหมายที่แสดงให้เห็นการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์และความถูกต้อง ยุติธรรมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ยังสะท้อนให้เห็นถึงด้านที่สูงส่งของจิตใฝ่มนุษย์ซึ่งก็คือการปฏิเสธการกระทำอันทารุณโหดร้ายและความอยุติธรรมอันก่อให้เกิดเป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา กล่าวคือ เรื่องสั้นประเภทนี้เกิดขึ้นจากความสะเทือนอารมณ์ที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและยังผลไปสู่การสร้างงานศิลปะ ซึ่งนับเป็นธรรมชาติของงานศิลปะที่มักจะเกิดขึ้นจากอารมณ์สะเทือนใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมนุษย์ได้แปรเปลี่ยนอารมณ์สะเทือนใจนั้นออกมาสู่รูปแบบของงานสร้างสรรค์

Longinus ได้กล่าวไว้ใน *On the Sublime* ถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่จะถือว่ามีภาวะเลอเลิศ (sublime)^{๑๕๔} ได้นั้น จะต้องไม่เพียงเลือกสรรถ้อยคำที่ไพเราะงดงาม หากยังต้องสร้างเสริมภูมิปัญญาและยกระดับจิตใฝ่มนุษย์ งานเขียนที่ดีมิใช่เพียงสูงส่งด้วยภาษาถ้อยคำ แต่ยังต้องแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ที่ยิ่งใหญ่ ปลุกเร้าและก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ถึงพร้อมทั้งภาษา ถ้อยคำ และความคิด และเมื่อดูในองค์ประกอบรวมแล้วจะต้องสำแดงให้เห็นความสูงส่ง^{๑๕๕}

จากทัศนะเรื่องคุณค่าของงานวรรณกรรมของ Longinus แม้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจะไม่อาจกล่าวได้ว่าถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของการเป็นงานวรรณกรรมที่มีคุณค่าสูงส่ง เข้าถึงภาวะเลอเลิศ แต่อย่างน้อยเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา ก็บรรลุถึงคุณสมบัติข้อที่ว่าด้วยการแสดงออกถึงมโนทัศน์ที่ยิ่งใหญ่ สร้างเสริมภูมิปัญญาและยกระดับจิตใฝ่มนุษย์ เนื่องจากเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้แสดงถึงธรรมชาติในส่วนดีงามของมนุษย์ที่ปรารถนาความยุติธรรมและชิงชังความโหดร้ายทารุณที่มนุษย์กระทำต่อกันดังกล่าวมาแล้ว

๕.๒ บทบาทหน้าที่ต่อประวัติศาสตร์และการเมือง

ในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีต่อประวัติศาสตร์และการเมืองในบทนี้ ผู้วิจัยจะยังคงใช้กรอบความคิดเรื่อง “เรื่องเล่า” เช่นเดียวกับในบทที่ ๓ และ ๔ แต่จะเป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของเรื่องเล่ากับการสร้างตัวตน (narrative and self-construction) เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในฐานะที่เป็นเรื่องเล่าที่มีความสัมพันธ์กับสังคม มิใช่เพียงในฐานะของการเป็นบันทึกคดีเรื่องเล่า

^{๑๕๔} ศัพท์บัญญัตินี้ใช้ตาม พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.

๒๕๔๕.

^{๑๕๕} Longinus, “On the Sublime,” in *Classical Literary Criticism*, Translated by Penelope Murray and T. S. Dorsch, (Suffolk: Clay Ltd, St Ives plc, 2000), pp. 114, 120-121.

Babara J. Socor ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง The Self and its Constructions: Narrative Faith in the Postmodern World ว่า

การเข้าใจตัวตนของตนเองและการเข้าใจสังคมไม่ได้ถูกคำนึงถึงในฐานะอภิปรายความจริง แต่เป็นการประกอบสร้างทางสังคมและเป็นการประกอบสร้างทางภาษาซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานของทฤษฎีหลังสมัยใหม่ที่จุดประเด็นความคิดว่า ตัวตนไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้มั่นคงและไม่ใช่วาทะที่มีอยู่จริงแท้ แต่คือเรื่องราวที่ถูกบันทึก (chronicle) ซึ่งปรากฏขึ้นจากความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกันที่มากด้วยความหมาย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือความเป็นอิสระจากกันของเหตุการณ์ต่างๆ และการเป็นเรื่องราวที่สร้างขึ้นจากส่วนที่แตกต่างจากกัน^{๑๕๖}

จากข้อความที่อ้างมานี้จะเห็นว่าความคิดหรือความเข้าใจในเรื่องตัวตนและความเข้าใจสังคมในหลักการของแนวคิดหลังสมัยใหม่ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะในการมองสัจจะ (truth) ของแนวคิดนี้ที่ตั้งข้อสงสัยต่อสัจจะว่าจะอาจจะมีไม่ได้มีเพียงสัจจะที่บริสุทธิ์ แต่การอ้างความจริง (reality) นั้นผูกพันอยู่กับอำนาจอย่างลึกซึ้ง เหมือนดังที่เดวิดกล่าวไว้ว่า “ถึงความจริงจะมี มันก็มีลักษณะหลากหลาย การอ้างสัจจะของความจริงใดความจริงหนึ่ง เป็นเพียงการเดินหมากของอำนาจเพื่อผลประโยชน์ของผู้ได้ประโยชน์จากการอ้างดังกล่าว”^{๑๕๗}

ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าใจตัวตนและความจริงที่มีอยู่หลากหลายโยงมาสู่กรอบความคิดที่ว่าเรื่องเล่ามีผลต่อการสร้างตัวตน กล่าวคือ ในทางสังคมวิทยาเห็นว่า เรื่องเล่า^{๑๕๘} โดยเฉพาะเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับตัวเอง เป็นรูปแบบที่เหมาะสมของการประกอบสร้างตัวตนเพราะเรื่องเล่าเหล่านี้สนองตอบความต้องการทางสังคมที่ขัดแย้งกันคือความมั่นคงและความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเสมอสำหรับระบบสังคม แม้แต่เรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นถึงภาวะถดถอย ในด้านหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงสภาพที่เลวร้าย เสื่อมโทรม และบ่อยครั้งที่เรื่องเล่าเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นบทโหมโรงขับเคลื่อนให้เห็นทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในสังคม^{๑๕๙}

กล่าวได้ว่า เรื่องเล่าถูกนำมาวิเคราะห์ในฐานะภาพตัวแทน (representation) ของเหตุการณ์หรือเรื่องที่มีมาแล้ว ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับความจริงตรงที่การเสนอภาพตัวแทนคือการถ่ายทอดความจริง

^{๑๕๖} Babara J. Socor, “The Self and its Constructions: Narrative Faith in the Postmodern World,” from http://www.iona.edu/academic/arts_sci/orgs/narrative/SOCOR.HTM

^{๑๕๗} จันทน์ เจริญศรี, โพลีมูเดิร์นกับสังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๑๕๘} Marry M. Gergen นักสังคมวิทยาได้แบ่งเรื่องเล่าออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ เรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นความคงที่ (stability narrative) เรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นความก้าวหน้า (progressive narrative) และเรื่องเล่าที่แสดงให้เห็นความเสื่อมถอย (regressive narrative) Gergen

^{๑๕๙} Babara J. Socor, “The Self and its Constructions: Narrative Faith in the Postmodern World,” from http://www.iona.edu/academic/arts_sci/orgs/narrative/SOCOR.HTM

และความจริงไม่ได้มีมาก่อนการเสนอภาพตัวแทน ดังนั้น เรื่องเล่าจึงทำหน้าที่ทั้งสร้างตัวตนและสร้างความจริงในแง่มุมหนึ่งในขณะเดียวกัน

ดังกล่าวมานี้ เมื่อนำกรอบความคิดเรื่องการสร้างตัวตนผ่านเรื่องเล่ามาพิจารณาเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาจะเห็นว่า เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในฐานะที่เป็นเรื่องเล่าได้สร้างภาพตัวแทนของเหตุการณ์เดือนตุลาซึ่งสามารถประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวตนของกลุ่มคนที่อยู่ฝ่ายนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์เดือนตุลา และตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีต่อประวัติศาสตร์และการเมือง โดยแบ่งเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้าย ตัวตนในลักษณะนี้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐและเป็นปากเสียงในการเรียกร้องความเป็นธรรมและสร้างความชอบธรรมให้แก่ นิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกรณีเหตุการณ์ ๖ ตุลา

ประเด็นที่สอง ตัวตนในฐานะผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติ ตัวตนในลักษณะนี้มีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับบทบาทหน้าที่ในการรำลึกและตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลาที่กระทำผ่านเรื่องสั้น

๕.๒.๑. ตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้าย

ตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายนี้ประกอบสร้างขึ้นจากรายละเอียดในองค์ประกอบซึ่งสนับสนุนด้วยกลวิธีการประพันธ์ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาดังที่วิเคราะห์ไว้แล้วในบทที่ ๓ และ ๔ กล่าวคือ ใช้แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ตลอดจนการเลือกใช้มุมมองภายในของตัวละครที่อยู่ฝ่ายนิสิตศึกษามานำเสนอเรื่องราวซึ่งล้วนแต่ส่งเสริมให้ภาพตัวแทนของนักศึกษาในเรื่องเป็นฝ่ายถูกต้อง เป็นผู้บริสุทธิ์ ในขณะที่ภาพตัวแทนของฝ่ายรัฐจะกลายเป็นผู้ร้ายหรือผู้กระทำผิดโดยปริยาย นับเป็นเจตนาที่จะวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐ

ในส่วนของโครงเรื่อง โครงเรื่องของเรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์ ๖ ตุลาก็ถูกนำเสนอในลักษณะของโศกนาฏกรรมที่จบลงด้วยการสูญเสีย คือ นักศึกษาที่ประสบเหตุการณ์ ๖ ตุลาเสียชีวิตอย่างน่าเศร้าสะเทือนอารมณ์ หรือหากรอดชีวิตก็ต้องหลบหนีเข้าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โครงเรื่องในแบบนี้มีความสัมพันธ์กับแก่นเรื่องความรุนแรง โหดร้ายของเหตุการณ์ ๖ ตุลาและแก่นเรื่องที่เสนอว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาบีบคั้นให้ผู้รอดชีวิตต้องทิ้งอนาคตและครอบครัวไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ การที่นิสิตนักศึกษาถูกทำร้ายอย่างทารุณและถูกบีบคั้นให้หนีเข้าไปอาจจัดให้เป็นโครงเรื่องแบบพระเอกถูกทำร้าย ซึ่งพระเอกในที่นี้ก็คือ นิสิตนักศึกษานั้นเอง

บทบาทพระเอกของนิสิตนักศึกษาที่ปรากฏในเรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์ ๖ ตุลา เป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาที่สร้างภาพของนิสิตนักศึกษาว่าเป็นผู้เสียสละชีวิตเพื่อ ประชาธิปไตย ในขณะที่บทบาทของรัฐจะเป็นผู้ร้ายที่พร้อมจะใช้ความรุนแรงแก่นักศึกษาและ ประชาชนอยู่ตลอดเวลา ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้แล้วในประเด็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างตัว ละคร^{๖๐}

ตัวละครที่เป็นคู่ขัดแย้งหลักในเรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาแบ่งได้เป็น ๒ ฝ่ายใหญ่ๆ คือ ฝ่ายรัฐกับฝ่ายนิสิตนักศึกษา แม้ในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ฝ่ายรัฐจะแยกย่อยออกเป็น บุคคลที่สังกัดกลุ่มต่างๆของฝ่ายขวา แต่จากการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สอดแทรกอยู่ใน ความขัดแย้งจะเห็นว่า รัฐเป็นฝ่ายผู้ใช้อำนาจและอำนาจนั้นเป็นอำนาจที่ไม่เป็นธรรม กล่าวคือ เป็น อำนาจจากอาวุธและความรุนแรง ในขณะที่ฝ่ายนิสิตนักศึกษาตกเป็นผู้รับความรุนแรงที่เกิดขึ้นหรือ เป็นผู้ถูกกระทำที่ไม่มีทางสู้ ภาพของรัฐที่ปรากฏในเรื่องสั้นบางครั้งจะถูกแสดงด้วย “ปืน” ในขณะที่ คำบรรยายสำหรับฝ่ายนักศึกษาคือการเป็นฝ่ายที่มีแต่ “มือเปล่า” บทบาทของผู้กระทำประกอบ กับการเป็นผู้ถืออาวุธจึงทำให้ภาพของรัฐที่ปรากฏในเรื่องสั้นเป็นภาพของผู้ร้ายที่ทำร้ายพระเอก นักศึกษาที่ไม่มีทางสู้ ซึ่งก็คือการวิพากษ์การใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐที่ขาดความยุติธรรม

การให้บทบาทพระเอกแก่นักศึกษาส่งผลให้ตัวละครนักศึกษาในเรื่องสั้นเป็นตัวละคร แบบฉบับคือ มีจิตสำนึกเสียสละเพื่อมวลชน ตัวตนของฝ่ายนิสิตนักศึกษาจึงถูกสร้างขึ้นด้วยภาพ ตัวแทนของการเป็นฝ่ายถูกต้อง อยู่เคียงข้างประชาชน การเข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์ของนักศึกษาก็ ได้รับการอธิบายผ่านเรื่องสั้นว่าเป็นผลมาจากการถูกบีบคั้นจากรัฐ นักศึกษาจึงต้องเข้าป่า และเมื่อ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ล้มเหลวก็ปรากฏเรื่องสั้นชุดหนึ่งที่อธิบายความขัดแย้งและความไม่เข้าใจของ นักศึกษาที่มีต่อพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งปรากฏในช่วงปี ๒๕๒๔ ถึง ๒๕๓๒ อีกทั้งยังตอกย้ำความ น่าสนใจให้นิสิตนักศึกษาที่เดินทางออกจากป่าด้วยการเล่าถึงความรู้สึกท้อแท้ ผิดหวัง แผลงแยก และสับสนของนักศึกษาที่ต้องประสบภายหลังเมื่อออกจากป่าแล้ว

ด้วยเหตุนี้ ตัวตนของนักศึกษาที่ประกอบสร้างขึ้นโดยเรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์ เดือนตุลาจึงเป็นตัวตนในฐานะของผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของรัฐ ประวัติศาสตร์หรือ เรื่องที่เรื่องสั้นที่บันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเล่าจึงเป็นประวัติศาสตร์หรือเรื่องเล่าของฝ่ายนิสิตนักศึกษา ที่มีจุดประสงค์ที่จะวิพากษ์วิจารณ์การใช้อำนาจความรุนแรงของรัฐ ซึ่งอาจแตกต่างไปจาก ประวัติศาสตร์ฉบับรัฐหรือคำอธิบายเหตุการณ์ที่รัฐให้แก่ประชาชน

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ฉบับวิพากษ์รัฐที่เกิดจากรเรื่องสั้นก็ยังคงไม่สามารถ กล่าวได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์แบบแผนที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ หากแต่เป็นเพียง ประวัติศาสตร์บอกเล่าที่มีการนำเสนอข้อเท็จจริงในอีกรูปแบบหนึ่งด้วยบันทึกคดีที่มีคุณสมบัติ

^{๖๐} โปรดดูรายละเอียดในบทที่ ๓ หัวข้อ ๓.๒.๑ ความขัดแย้ง

ของการเป็นเรื่องแต่ง ซึ่งไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “พลังที่จะให้ความหมายสัญลักษณ์แก่ปัจจุบัน”^{๑๖๑} ได้มากเท่าประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ ตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายที่สร้างขึ้นจากเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาายังแสดงถึงบทบาทหน้าที่ในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่นิสิตนักศึกษา ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลาอีกด้วย กล่าวคือ การสร้างภาพตัวแทนของเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏในเรื่องสั้นแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์รุนแรงที่ไร้ความเป็นธรรม รัฐได้กระทำรุนแรงต่อนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนิสิตนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ การผลิตซ้ำภาพความรุนแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการตอกย้ำว่านิสิตนักศึกษาเป็นผู้บริสุทธิ์และถูกกระทำเกินกว่าเหตุ โดยการใช้คุณลักษณะของเรื่องสั้นที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกไปพร้อมกับนำเสนอข้อเท็จจริง ซึ่งในประเด็นนี้บันทึกเหตุการณ์หรือข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ไม่อาจทำได้ เนื่องจากเป็นงานวิชาการ

ผู้ประพันธ์เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้ผสมผสานคุณลักษณะของเรื่องสั้นในการสร้างอารมณ์สะท้อนใจเข้ากับคุณลักษณะของบันทึกที่มุ่งเสนอข้อเท็จจริงเป็นส่วนช่วยในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียชีวิต เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาส่วนมากเล่าผ่านมุมมองภายในที่จำกัดเฉพาะตัวละครที่เข้าข้างฝ่ายนิสิตนักศึกษา การเรียกร้องความเป็นธรรมตลอดจนความเห็นใจให้ฝ่ายนักศึกษาจึงถูกถ่ายทอดสู่สายตาผู้อ่านผ่านความนึกคิดของตัวละคร ตัวอย่างเช่น ในเรื่อง ศพไม่มีญาติ ได้สร้างให้ศพนักศึกษาที่เสียชีวิตไปแล้วสามารถบอกเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่คนเฝ้าศพได้ ซึ่งสิ่งที่ศพเหล่านั้นแสดงให้เห็นถึงความรุนแรงและความไม่เป็นธรรมที่นักศึกษาได้รับ รวมทั้งความรู้สึกคับแค้นใจ และความแค้นแค้นที่จะต่อสู้ซึ่งแท้จริงก็คือความมุ่งหวังที่จะแก้แค้นและทวงถามความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ตัวอย่างบางตอนของเรื่องที่น่าเสนอข้อเท็จจริงและใช้ข้อเท็จจริงเรียกร้องความเป็นธรรม เช่น

“เขาทำตารูปลงนิตหนึ่งแล้วผมก็ศีรษะขึ้นมองท้องฟ้า “อาจเป็นไปได้ฉันเป็นศพเพราะฟ้าดำไปหมดแล้ว อาจเป็นไปได้ที่ฉันเป็นคนตายเพราะน้ำท่วม... ฉันจำได้ว่าน้ำท่วมมันทะลักเข้ามาในปากของฉันเต็มไปหมด รสของมันเปรี้ยวและฉันรู้สึกแสบไปหมด”

“คุณถูกยิงกระสุนทะลุหัว” ข้าพเจ้าเริ่มพูดได้ค่อนข้างเต็มเสียง

...

“ฉันไม่ตายเพราะฉันอยู่ทุกหนทุกแห่ง อยู่ในน้ำมาสามคืนแต่นั้นไม่ใช่ฉัน เพราะที่จริงแล้วฉันอยู่ในทะเลลึกกว่านั้น น้ำหล่อเลี้ยงของมันสมอนั้นแหละที่ฉันแฝงตัวอยู่ฉันอยู่ในทะเลที่พระเจ้าสร้างให้ ฉันอยู่ในกระแสน้ำของพระองค์ เมื่อพระองค์

^{๑๖๑} อ่านรายละเอียดได้ในนิธิ เอียวศรีวงศ์, “เรื่องจริงอิงนิยาย” ใน การเมืองของประวัติศาสตร์และความทรงจำ, (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๕), หน้า ๓ - ๕.

บอกให้ฉันแหวกว่ายออกไปข้างหน้าฉันก็จะไปและเราจะต้องไป พระองค์บอกให้ฉันเป็นความจริง พระองค์ก็คือความจริง และความจริงไม่เคยตาย” เขาหัวเราะเบาๆ ก่อนที่จะเอามือซุกเข้าไปในอกเสื้อ หน้าตาของเขาซีดลง “แต่ฉันหนาวเหลือเกิน” เขาพึมพำ

ข้าพเจ้ารู้สึกหัวใจเต้นแรงทุกที่เมื่อเขาหันหน้าซีดขาว เขานั่งยองๆ เอามือเขียนตามร่องของพื้นมองดูข้าพเจ้านิ่งนาน เสียงลมแรงเคล้ากับเสียงใบไม้ร่วง...และน้ำตาค่อยๆ ไหลลงจากใบหน้าซีดขาวเบื้องหน้าข้าพเจ้า น้ำตาของเขาติดกับมนุษย์เพราะมันแดงจัดเหมือนเลือดคนก มันชโลมมาเปื้อนแก้มที่ซุบของเขา เสียงครางของเขาเบาหวิวเหมือนเสียงใบไม้กระทบกัน

“คุณถูกใครฆ่าหรือ คุณแค่นใจมากใช่ไหมทำไมคุณลอยมาถึงที่นี่” ข้าพเจ้ารู้สึกคำพูดที่ออกจากปากอู้อี้เหมือนเสียงแมวกรน

“ฉันถูกฆ่า ฉันถูกยิง และฉันจมน้ำ น้ำพาฉันมาที่นี่ ฉันหนาวเหลือเกินฉันเหงาและไม่เข้าใจ ฉันไม่รู้เลยว่ากระสุนมาจากไหน รู้สึกดีที่บริเวณหัวเท่านั้นที่ร่วงลงในแม่น้ำทันที ฉันรู้ว่าใครยิงฉัน แต่น้ำมันทะลักเข้าปากเต็มไปหมดฉันตะโกนไม่ออกเพราะน้ำมันทะลักเข้าไปถึงคอ ตอนที่หน้าของฉันพาดลงกับพื้นฉันรู้สึกว่าจะฉันร้องไห้ ฉันรู้สึกว่าฉันเสียหลายๆ อย่างรอบข้างๆ ฉันไปหมดแม้แต่ความสว่างอาทิตย์ ดวงจันทร์ฉันรู้สึกว่าไม่มี ภูเขาวิ่งหนีอย่างรวดเร็ว เสียงระเบิดของแมกกาซีนนั่นเองที่ขับไล่มันกระเจิดกระเจิง ฉันรู้สึกว่าอากาศถูกกดเป็นแท่งๆ ลงทุกที และหลังจากนั้นฉันเห็นแต่ความมืดรอบข้างและรู้สึกอู้อี้ หนาวเย็น....แต่ฉันไม่ได้ตาย ฉันยังคงอยู่ที่นี้ยังคงพูดและยังคงเป็นชายหนุ่มที่มีมัดกล้ามเนื้อแข็งแรงอยู่และฉันยังเป็นปลาหนุ่มที่แหวกว่ายอย่างรวดเร็วมุ่งไปสู่วิถีทางที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้ากำหนด ฉันจะต้องไปเพราะฉันยังมีชีวิตอยู่ เพราะเช่นนั้นฉันจึงไม่ตาย”^{๑๖๒}

อีกตัวอย่างหนึ่งจากเรื่อง บันทึกจากกองคาราวาน ซึ่งบันทึกความรุนแรงของเหตุการณ์ ๖ ตุลา และความรู้สึกของนักศึกษาที่ร่วมเหตุการณ์ดังกล่าว เรื่องได้ถ่ายทอดบรรยากาศของการถูกตามล่า หลบหนี และการประทัดประทัดที่เกิดขึ้นโดยน้ำมือของฝ่ายที่มีอาวุธ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นบีบบังคับและสร้างความชอบธรรมให้การกระทำของนักศึกษาที่ต้องกลายมาเป็นฝ่ายต่อต้านรัฐบาลเมื่อเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ แต่เจตนาของนักศึกษาหวังเพียงสร้างเมืองใหม่ที่มีอิสรภาพและดีกว่าเมืองที่เป็นอยู่ที่ต้องจำต้องจากมา ตัวอย่างที่ตัดตอนมาจากเรื่อง เช่น

“ฉันหนีกระเซอะกระเซิงออกจากวงล้อมที่ร้อนรุ่มราวกับจะลุกเป็นไฟ เสียงปืนปัง ปัง ปัง ดังไล่หลังมาอยู่ไม่ไกล กระสุนแหวกอากาศหวีดหวิวเฉียดเฉี่ยวร่างที่กำลังวิ่งไปมาอย่างสับสน เสียงโอดโอยระงมอยู่ อังอล ร่างแล้วร่างเล่าทรุดลง ล้มคว่ำ

^{๑๖๒} ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์, “ศพไม่มีญาติ” ใน ฆาตกร, หน้า ๓-๗.

หน้าลงบนดิน ดึงไปไม้ที่ร่วงลงจากต้น ยามถูกลมพัดกระโชกในหน้าแล้ง...ครืน...ครืน ลูกกระเบิดจากเครื่องยิงพุ่งชนผนังเหมือนมีมือยักษ์จับเขย่าให้สั่นสะท้านไปทั้งตัวตึก กระจกหน้าต่างกรวกรวกระจายลงไปกับพื้น ฝุ่นทำก๊ิบ ๆ จากท่อปฏึกที่วิ่งกระทบพื้นดังกระชั้นเข้ามาทุกที กลุ่มฆาตกรโห่ร้องอย่างบ้าคลั่ง.....กำลังวิ่งกระเหี้ยนกระหือรือที่จะไล่ล่าฆ่าผู้คนให้สูญมือ

“ในชีวิตที่ผ่านมาเพียงสิบกว่าฤดูฝนฉันไม่เคยแลเห็นความรุนแรงขนาดนั้นมาก่อน ฉันวิ่งอย่างไม่คิดชีวิต คู่ตัวไปพลางหลบกระสุน อาศัยทางเดินแคบ ๆ ระหว่างตึกหลบภัยจากตึกโน้น...มาตึกนี้...แล้วก็ไปยังตึกนั้น เสียงอื้ออึงของฆาตกรที่จะมาเอาชีวิต ทำให้เลือดในกายฉันเย็นเยียบ เยียบ วิ่งพลางหันหลังกลับไปมอง ก็แลเห็นศพวางเรียงอยู่ตามรายทางระเกะระกะ เลือดไหลนองถนนระบายพื้นเป็นสีแดงฉาน ส่งกลิ่นคาวอยู่คละคลุ้ง...

เมื่อสามารถหลุดพ้นออกมาจากห้วงนรกแห่งนั้นได้แล้ว ฉันมุ่งตรงไปที่บ้านก่อนอื่น เพื่อนหลายคนอยู่ที่นั่น กำลังนั่งกอดคอกันร้องไห้ เสียงระงมดังประสานราวกับจะสวดส่งวิญญาณของศพผู้ล่วงลับ น้ำตาที่เพิ่งจะแห้งหมาดก็ร่วงพรูออกมาอีก ฉันร้องไห้อย่างไม่อายใคร ยามนั้นไม่มีใครคิดจะข่มกตออารมณ์ เพราะอย่างไรเสีย น้ำตาของเราที่หลังไหลก็ไม่มากไปกว่าสายเลือดของเพื่อนที่ยังเป็นอยู่กลางเมือง

เสียงถอนหายใจเฮือก ฉันหันไปมองเพื่อนคนสนิทที่สุดนั่นเอง “เมืองนี้เก่าเกินไปเสียแล้ว ที่จะต้อนรับเรา” “จะเก่าจะแก่งังไก็เป็นบ้านเมืองของเรา ต้องอยู่ต้องสู้กันต่อไป” ฉันตอบ เขาสิ้นศรัทธาปฏิเสฐ “ไม่ล่ะ ฉันตัดสินใจไม่อยู่เมืองเก่านี้แล้ว เรายังมีทางออกไปสร้างเมืองใหม่ที่เป็นของเราดีกว่า” “เมืองใหม่?” ฉันทวนคำ “ใช่เมืองใหม่ แม้จะสร้างลำบาก แต่ก็ยังดีกว่าทนอยู่ในเมืองเก่าที่เสียงเครื่องพรรคนี้” “เราจะไปสร้างกันด้วยคนเท่านั้นหรือ” “เปล่าหรอก ยังมีกองคาราวานให้เราร่วมเดินทาง มีเพื่อนเป็นร้อยเป็นพันเดินทางล่วงหน้าไปแล้ว” เขาลุกขึ้น ลงมือจัดเสื้อผ้าสองสามชุดลงในกระเป๋าเดินทางใบใหญ่โตอะไรนั่น เขาพยายามจัดสิ่งที่จำเป็นที่สุดลงไปนั้น ซึ่งไม่มากมาย

เวลานั้นในห้วงความคิดคำนึงของฉัน อังอลลับสนไปด้วยภาพนาหานาชนิด “เมืองใหม่ที่เป็นของเรา” เป็นอย่างไร ฉันไม่อาจจะเข้าใจได้ แต่คงหมายถึงว่าเราจะมีอิสรภาพไม่ถูกกักขังอยู่ในกรงแคบ ๆ ไม่ถูกปิดปากปิดหูปิดตา ให้ทุรนทุรายอยู่ในความมืด ฉันมองออกไปนอกหน้าต่างแลเห็นท้องฟ้าของเมืองเก่าที่กำลังร้อนระอุ นั้นมืดมิด มันคงเป็นสีเดียวกับกับชะตากรรมของบ้านเมืองในเวลานั้น “ถ้ายังงั้นฉันไปด้วยคน” เพื่อนๆหันมามองอย่างประหลาดใจ ฉันลงมือจัดกระเป๋าเดินทาง หัวใจของฉันกำลังต้องการไปสู่แสงสว่างที่ไหนก็ได้...”^{๑๖๓}

^{๑๖๓} สุวัฒน์ ทิพวรรณ, “บันทึกจากกองคาราวาน” สยามสัปดาห์วิจารณ์ (๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๕), หน้า ๕๒.

ดังกล่าวมานี้ คือ ผลของตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายซึ่งประกอบสร้างขึ้นจากเรื่องสันบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลา โดยตัวตนที่เกิดขึ้นเหล่านี้ไม่เพียงมีผลต่อความเข้าใจหรือการรับรู้ของผู้อ่านเรื่องสันเกี่ยวเหตุการณ์เดือนตุลา แต่ตัวตนเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อบทบาทหน้าที่ของเรื่องสันบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐคลอจดจนบทบาทหน้าที่ในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลา

๕.๒.๒ ตัวตนในฐานะผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติ

ตัวตนในข้อที่สองนี้มีความสืบเนื่องจากตัวตนในข้อที่หนึ่ง คือ เมื่อเกิดตัวตนในฐานะของผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายซึ่งเป็นเครื่องยืนยันความถูกต้องชอบธรรมของนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ และ ๖ ตุลาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดตัวตนในฐานะของผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติเป็นผลตามมา เนื่องจากตัวตนในฐานะของผู้บริสุทธิ์ผูกโยงอยู่กับความถูกต้อง ส่วนการถูกทำร้ายผูกโยงอยู่กับความอยุติธรรมและการสูญเสียเลือดเนื้อ ด้วยเหตุนี้ตัวตนในด้านของการเป็นผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติจึงเกิดขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายเป็นตัวตนที่ผูกพันอยู่กับข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เรื่องสันมุ่งจะนำเสนอ ในขณะที่ตัวตนในฐานะผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติเป็นตัวตนที่ผูกพันอยู่กับการตีความข้อเท็จจริงซึ่งเกี่ยวเนื่องกับคุณธรรมและค่านิยมของสังคม

ดังกล่าวมาแล้วว่าตัวตนในฐานะผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในเหตุการณ์และรับรู้ถึงตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายได้โดยพร้อมกัน ด้วยเหตุนี้บทบาทหน้าที่ของเรื่องสันบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่สัมพันธ์กับตัวตนในแบบนี้จึงไม่ได้มุ่งไปที่บทบาทอันเกี่ยวเนื่องกับข้อเท็จจริง แต่จะเป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยเฉพาะ กล่าวคือ ตัวตนในฐานะผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติมีความสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ของเรื่องสันบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาในการรำลึกและตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา โดยการผลิตซ้ำเรื่องสันบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาออกมาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ๓๐ ปี นับตั้งแต่สิ้นสุดเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการตอกย้ำความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลาและยกย่องผู้เสียสละชีวิตผ่านแก่นเรื่องกลุ่มหนึ่งซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้แล้วในส่วนของแก่นเรื่อง

บทบาทหน้าที่ในการรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ของเรื่องสันปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในปี ๒๕๓๒ เมื่อมีการจัดประกวดเรื่องสันเดือนตุลาโดยความร่วมมือระหว่างสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย หนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ และสำนักพิมพ์ทางไท ซึ่งเป็นโครงการประกวดเรื่องสันที่จัดขึ้นตามความต้องการของคณะกรรมการจัดงานรำลึกวีรชน ๑๔ ตุลาย ที่ต้องการริเริ่มงานทางด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ครั้งนั้น โดยมีเงื่อนไขว่าเรื่องสันที่จะส่งประกวดต้องมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในด้านต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งก็ได้^{๑๖๔}

^{๑๖๔} “เชิญประกวดเรื่องสันเดือนตุลา”, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๖ กรกฎาคม ๒๕๓๒): ๔๑.

การจัดประกวดเรื่องสั้นโดยได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการจัดงานรำลึกวีรชน ๑๔ ตุลาฯ เป็นการประกาศจุดมุ่งหมายของการใช้เรื่องสั้นเพื่อรำลึกเหตุการณ์ทางการเมือง แม้วัตถุประสงค์ของโครงการจะบอกว่าเป็นการริเริ่มงานด้านวัฒนธรรม แต่การจัดการประกวดเรื่องสั้นที่ประจวบเหมาะับช่วงเวลาที่ผ่านมาเหตุการณ์ ๑๔ ตุลามายี่สิบปีก็ได้แสดงถึงบทบาทของการรำลึกเหตุการณ์ไปในตัวของโครงการที่เกิดขึ้น อีกทั้งงานในส่วนนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมรำลึก ๑๔ ตุลาที่จัดขึ้นทุกปีโดยมีรูปแบบของกิจกรรมแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ หนังสือรวมเรื่องสั้นเรื่อง เลือดเนื้อเดือนตุลา ที่ตีพิมพ์ขึ้นในปี ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผ่านมาเหตุการณ์เดือนตุลามานานร่วมยี่สิบปี ก็ช่วยยืนยันถึงบทบาทหน้าที่ในการรำลึกและตอกย้ำความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลาด้วยเช่นกัน

ในส่วนของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ จะเห็นว่าเรื่องสั้นจำนวนมากที่ใช้เป็นข้อมูลกลางตีพิมพ์ในช่วงเดือนตุลาคม ตัวอย่างเช่น เรื่อง ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ ของ อัครศิรินทร์โชติ ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑๘ วันอาทิตย์ที่ ๓๐ ตุลาคม - ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ ในเรื่องนี้ อัครศิรินทร์ได้แสดงเจตนาการรำลึกถึงเหตุการณ์ไว้อย่างชัดเจนในเรื่องสั้น โดยกล่าวถึงวันที่เกิดเหตุการณ์ “เมื่อสิบสองปีก่อน” การใช้คำซ้ำๆกัน โดยเฉพาะการระบุว่าเหตุการณ์ที่ผ่านไปแล้ว ช่วยแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของผู้เขียนที่จะย้อนเล่าถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ผ่านมาแล้ว ประกอบกับช่วงเวลาปรากฏเรื่องสั้นซึ่งอยู่ในช่วงเดือนตุลาคมและนับเป็นปีที่ยี่สิบของเหตุการณ์ ๖ ตุลา ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ จึงเป็นเรื่องสั้นที่มีบทบาทในการรำลึกเหตุการณ์

เรื่องสั้นเรื่องอื่นที่ตีพิมพ์ในช่วงเดือนตุลา เช่น รอยอดีต-ปรตัยบัน ของ แสงดาวศรัทธามัน ตีพิมพ์ในเนชั่นสุดสัปดาห์ฉบับวันที่ ๘ - ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๖ สุดแรงเหวี่ยง ของ ถาวรบุญวัฒน์ ตีพิมพ์ในมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันอังคารที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙ ซากประชาธิปไตย ของ มนัส สัตยารักษ์ พิมพ์ในมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันอังคารที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๑ เพื่อนเก่า ของ ชชาติ กอบจิตติ ในมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันอังคารที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๔๐ และ ตุลา ของ ชชาติ กอบจิตติ อีกเช่นกัน ที่พิมพ์ในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๗ - วันเสาร์ที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๒ เป็นต้น

จากตัวอย่างเรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วงเดือนตุลาคมที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นว่าเรื่องสั้นเหล่านี้ส่วนใหญ่จะปรากฏหลังปี ๒๕๓๐ แล้วทั้งสิ้น รวมถึงหนังสือรวมเรื่องสั้นเดือนตุลาอย่าง รอยต่อของกาลเวลา ที่เป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นการประกวดเรื่องสั้นเดือนตุลาในปี ๒๕๓๒ และ เลือดเนื้อเดือนตุลา ที่พิมพ์ในปี ๒๕๓๕ ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า บทบาทของเรื่องสั้นในการรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลามีความสัมพันธ์กับเวลา กล่าวคือ เรื่องสั้นจะเริ่มแสดงบทบาทในการรำลึกอย่างชัดเจนขึ้นเมื่อผ่านเหตุการณ์มาแล้วหลายสิบปี ซึ่งหากพิจารณาควบคู่ไปกับแก่นเรื่องที่ปรากฏในช่วงปี ๒๕๓๑ - ๒๕๔๕ ก็จะเห็นว่าแก่นเรื่องในช่วงนี้ก็กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของคนที่

นับวันจะลึ้มเลือนเหตุการณ์เดือนตุลาคมมากขึ้น ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็อาจถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้เรื่องสั้นแสดงบทบาทการรำลึกชัดเจนขึ้น แม้ว่าที่ผ่านมากการปรากฏเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์แต่ละครั้งก็แฝงไว้ซึ่งบทบาทหน้าที่ในการรำลึกและตอกย้ำความสำคัญของเหตุการณ์อยู่แล้วก็ตามที่

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือบทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มีต่อประวัติศาสตร์และการเมือง ซึ่งเป็นผลของการวิเคราะห์ตัวตนของผู้ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาที่สร้างขึ้นจากเรื่องสั้นตามกรอบความคิดเรื่องเรื่องเล่ากับการสร้างตัวตน อาจกล่าวได้ว่าในด้านหนึ่งเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีบทบาทในการสร้างตัวตนทั้งในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายและในฐานะผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติซึ่งถือเป็นความเข้าใจหลักของผู้อ่านที่จะได้รับรู้ผ่านเรื่องสั้น แต่ขณะเดียวกันตัวตนที่เกิดขึ้นเหล่านี้ก็มีส่วนช่วยเสริมความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่สัมพันธ์กับตัวตนแต่ละประเภท ไม่ว่าจะเป็นบทบาทหน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐในเหตุการณ์เดือนตุลา ตลอดจนการเรียกร้องความเป็นธรรมและสร้างความชอบธรรมให้นิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งจะสัมพันธ์กับตัวตนในฐานะผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้าย หรือบทบาทในการรำลึกและตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลาที่สัมพันธ์กับตัวตนในฐานะผู้เสียสละและเป็นวีรชนของชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทกับตัวตนที่เกิดขึ้นนี้เป็นเครื่องยืนยันถึงอำนาจของเรื่องเล่าซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความรับรู้และความเข้าใจผ่านภาษา แต่ยังมีส่วนในการสร้างตัวตนที่กระทำบทบาทดังเช่นที่เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้แสดงให้เห็นแล้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นเรื่องสั้นที่มีการผสมผสานลักษณะของเรื่องสั้น และงานเขียนประเภทบันทึกเข้าด้วยกัน กล่าวคือ มีองค์ประกอบต่างๆตามลักษณะของเรื่องแต่ง ที่สร้างขึ้นจากจินตนาการแต่ขณะเดียวกันก็มีเนื้อหาบันทึกข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางการเมือง ที่เกิดขึ้น เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองเรื่องแรกของไทยคือ คิดถึงอะไรคะ ของ เวทวงศ์ (๒๔๗๕) และ สิทธิได้รับใหม่ ของ ป. บุรณะศิลปิน (๒๔๗๕) เรื่องสั้นทั้งสองบันทึกเหตุการณ์ งานเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง การปกครอง ๒๔๗๕

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปรากฏ ครั้งแรกในเดือนธันวาคม ๒๕๑๖ จากเรื่อง ดอกไม้...ที่เธอถือมา ของ อัครศิริ ธรรมโชติ และเรื่อง รายงานจากกรุงเทพฯ ของเอกราช อุดระ หลังจากนั้นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาก็ปรากฏ อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ปริมาณที่ปรากฏในแต่ละปีจะแตกต่างกันไปตาม สถานการณ์ทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของเรื่องสั้นประเภทนี้

ในด้านองค์ประกอบ ผลการศึกษาพบว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีลักษณะเฉพาะที่ เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบและกลวิธีการประพันธ์ของงานเขียนประเภทเรื่องสั้น และบันทึก โดยแก่นเรื่องเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของเรื่องสั้นอย่างชัดเจนที่สุด เนื่องจากเรื่องสั้นเป็นงานบันเทิงคดี แก่นเรื่องเป็นองค์ประกอบที่นำเสนอสาระสำคัญของเรื่องที่ ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านรับรู้ อีกทั้งแก่นเรื่องยังเป็นศูนย์กลางของเรื่องที่ร้อยรัดองค์ประกอบอื่นเข้า ไว้ด้วยกัน ในขณะที่งานเขียนประเภทบันทึกมีลักษณะของการเป็นสารคดี เป็นรูปแบบของการ นำเสนอข้อเท็จจริงผ่านมุมมองของผู้เขียนบันทึก งานเขียนประเภทนี้อาจมีแก่นเรื่องเหมือนงาน บันทึกคดีต่างๆ ไปหรือไม่มีแก่นเรื่องก็ได้

ในส่วนขององค์ประกอบอื่นๆพบว่า เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้นำลักษณะของ การนำเสนอข้อเท็จจริงของงานเขียนประเภทบันทึกมาสอดแทรกไว้ในองค์ประกอบต่างๆ ของเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่องที่สร้างความขัดแย้งหลักเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครนักศึกษาและตัวละครรัฐ ซึ่งเป็นกรบันทึกความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาและ ๖ ตุลา นอกจากนี้ยังมีการ ลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องเหมือนกับงานเขียนประเภทบันทึก คือ มีโครงเรื่องแบบลำดับปรกติและ โครงเรื่องแบบสลับลำดับเหตุการณ์ที่ใช้กลวิธีการเล่าย้อนหลังอันเป็นลักษณะของงานเขียนประเภท อัตชีวประวัติและบันทึกความทรงจำ เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาสร้างตัวละครที่มีลักษณะ สมมติตามแบบของเรื่องสั้นแต่ให้นำเอาข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางการเมืองมาสอดแทรกไว้ใน ลักษณะนิสัยและเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับชีวิตตัวละคร นอกจากนี้หากพิจารณาตัวละครในแง่ บทบาทหน้าที่จะเห็นว่าสื่อมวลชนที่ปรากฏในเรื่องก็จัดให้เป็นตัวละครประเภทหนึ่งได้ เนื่องจาก ตัวละครสื่อมีบทบาทในฐานะผู้เล่าที่บันทึกเหตุการณ์ อีกทั้งยังมีบทบาทในฐานะที่เป็นฝ่ายตรงข้าม ตัวเอก ทำหน้าที่ปลุกกระดมมวลชนและว่าร้ายตัวละครนิสิตนักศึกษาในเรื่อง ในส่วนของฉากพบว่า

เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาใช้ฉากที่ไม่ระบุเวลาและสถานที่เป็นส่วนใหญ่ แต่จะให้รายละเอียดของสถานที่และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถตีความเชื่อมโยงได้จากฉากในเรื่องสั้นสู่เวลาและสถานที่ที่มีอยู่จริง การไม่ระบุฉากเวลาและสถานที่นี้ก็ถือว่าเป็นลักษณะของเรื่องสั้นเพราะฉากในเรื่องแต่งไม่จำเป็นต้องมีอยู่จริง แต่การบรรยายรายละเอียดของฉากเป็นกลวิธีนำข้อเท็จจริงเข้ามาสอดแทรกไว้ในเรื่องแต่ง อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ใช้ฉากที่ระบุเวลาและสถานที่ตามเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงก็มีอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งพบมากในช่วงหลังปี ๒๕๓๐ เรื่องสั้นกลุ่มนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการผสมผสานลักษณะของเรื่องสั้นและบันทึก เพราะบันทึกจะใช้ฉากเวลาและสถานที่ที่เป็นจริงตามลักษณะของงานประเภทสารคดีซึ่งเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ใช้ฉากที่ระบุเวลาและสถานที่จริงได้นำมาใช้

การศึกษาในส่วนกลวิธีการประพันธ์ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีศาสตร์แห่งเรื่องเล่าในการวิเคราะห์ทฤษฎีดังกล่าวได้ช่วยให้เห็นว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาใช้สภาวะการเล่าเรื่องเล่าที่มีผู้เล่าเรื่องชั้นในแบบสัมพันธ์รับรู้ผ่านมุมมองภายในเป็นจำนวนมากที่สุด ซึ่งเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับงานเขียนประเภทบันทึกอย่างอัตชีวประวัติ บันทึกความทรงจำ อนุทินและบันทึกประจำวัน นอกจากนี้ทฤษฎีศาสตร์แห่งเรื่องเล่ายังช่วยจำแนกให้เห็นว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาส่วนมากถูกนำเสนอผ่านมุมมองภายในซึ่งมีลักษณะจำกัดการรับรู้ของผู้อ่าน และมุมมองภายในที่ใช้ก็เป็นมุมมองของตัวละครฝ่ายที่อยู่ข้างนิตินักศึกษาซึ่งส่งผลให้เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลามีบทบาทในการถ่ายทอดทัศนคติ ความคิดเห็น ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากฝ่ายนิตินักศึกษาอันนำไปสู่บทบาทที่เรื่องสั้นมีต่อประวัติศาสตร์และการเมือง

ในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาต่อวงวรรณกรรมพบว่าเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้ก่อให้เกิดประเภทย่อยของงานวรรณกรรม คือ ประเภทเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองที่จัดอยู่ในประเภทหลักคือวรรณกรรมเพื่อชีวิต เรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาได้แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางอุดมการณ์ที่หวังจะให้สังคมมีสิทธิ เสรีภาพและหลุดพ้นจากการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของผู้ปกครอง ทั้งยังแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในแง่ที่แสดงให้เห็นการต่อต้านการใช้ความรุนแรงและไฝหาความถูกต้องเป็นธรรม

ในส่วนบทบาทหน้าที่ในด้านประวัติศาสตร์และการเมือง ผู้วิจัยได้ใช้กรอบความคิดเรื่องเรื่องเล่ากับการสร้างตัวตนในการวิเคราะห์ กรอบความคิดดังกล่าวได้ช่วยให้เห็นว่าเรื่องสั้นมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างตัวตนให้แก่ นิตินักศึกษาที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลามา กล่าวคือ เรื่องสั้นได้สร้างตัวตนแบบผู้บริสุทธิ์ที่ถูกทำร้ายอันก่อให้เกิดบทบาทการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐ ตลอดจนการเรียกร้องความเป็นธรรมให้ผู้เสียชีวิตและการสร้างความชอบธรรมให้แก่ นักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลา รวมทั้งตัวตนแบบผู้เสียสละและวีรชนของชาติที่นำมาซึ่งบทบาทในการตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลาและรำลึกถึงเหตุการณ์ดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา อาจกล่าวได้

ว่าการสร้างตัวตนทั้งสองแบบที่เกิดจากเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นการสร้างและถ่ายทอดประวัติศาสตร์ฉบับนิสิตนักศึกษาในแบบที่ไม่เป็นการทางการสู่สังคม

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งในการศึกษาวรรณกรรมบันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง หากมีการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของนวนิยาย หรือวรรณกรรมประเภทบันทึกที่บันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จะมีประโยชน์ต่อแวดวงวรรณกรรมศึกษามากขึ้น เนื่องจากจะได้เห็นลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของงานวรรณกรรมบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองแต่ละประเภท นอกจากนี้ยังสามารถเปรียบเทียบบทบาทของงานวรรณกรรมแต่ละประเภทที่มีต่อประวัติศาสตร์และการเมือง อันเป็นอีกมิติหนึ่งในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ภรณ์ ไกรลาศ. วันนั้น...ฉันร้องไห้ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๖ มกราคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๑.

กลุ่มวรรณกรรมพินิจ. ๑๐ เรื่องสั้นสร้างสรรคดีไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทรัพย์, ๒๕๒๒.

ก้าน บริสุทธิ์. โอ้วว่าขุนทองเฝ้าโลกหนังสือ (เมษายน ๒๕๒๔): ๔๗.

ไกล่รุ่ง อามระดิษ. ร้อยแก้วแนวขบขันของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ถึง รัชกาลที่ ๗ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาไทย. คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๓.

คมทวน คันธนู. เหนือกาลเวลาและหัวใจ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๔๕-๔๖.

ฉลาดกร. กรุงเทพฯ : ปิยะสาสน์, ๒๕๒๒.

จันทน์ เจริญศรี. โพสโมเดิร์นกับสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, ๒๕๔๕.

ใจ อึ้งภากรณ์, สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง.

กรุงเทพฯ : คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยาน ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗, ๒๕๔๔.

ชลธิรา กลัดอยู่, บรรณาธิการ. ส่องไทย. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม, ๒๕๑๗.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา, เรียบเรียง. กริดแผล กลัดหนอง กรองความจริง. กรุงเทพฯ :

คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยาน ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗, ๒๕๔๔.

ชัยสิริ สมุทวณิช. วรรณกรรมการเมืองไทย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ – ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ รากเหง้าการต่อสู้ การเติบโตและพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๔.

ชาญวิทย์ เกษตรสิริ และ ชำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลาคม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.

ชาญวิทย์ เกษตรสิริ. บันทึกประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๔.

ชาติ กอบจิตติ. ตุลาคม. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๗ – ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๒): ๗๒-๗๔

ชาติ กอบจิตติ. เพื่อนเก่า. มติชนสุดสัปดาห์ (๗ ตุลาคม ๒๕๔๐): ๕๑-๕๒.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๖.

ฌ็อง-ปีแยร์ โกลแต็งชไตน์. การอ่านนวนิยาย. แปลโดย วัลยา วิวัฒน์ศร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ถาวร บุญปวัฒน์. สุดแรงเหวี่ยง. มติชนสุดสัปดาห์. (๒๗ ตุลาคม ๒๕๓๗): ๔๗-๔๘.

ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. นวนิยายกับการเมืองไทยในช่วงปี ๒๕๐๖ – ๒๕๒๒ : การศึกษาความสัมพันธ์ของนวนิยายกับการเมือง. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๓

- นคินี วิฑูธีรศานต์. วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน. กรุงเทพฯ : สยามวรรณกรรม, ๒๕๑๙.
- นาธิกา มงคลคำนวนเขตต์. เรื่องสั้นไทยประเภทมุ่งเสนอแนวคิด ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๔๘๘.
 วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาไทย. คณะอักษรศาสตร์.
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๗.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองของประวัติศาสตร์และความทรงจำ. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๕.
- นิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์. เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลา สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๐ – ๑๖ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๖๘.
- นิเวศน์ กันไทยราษฎร์. เดินสวนตะวันตก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หนุ่มสาว, ๒๕๒๑.
- น้ำค้าง ชุมาลี. ผลพวงจากยุคสมัย. โลกหนังสือ (เมษายน ๒๕๒๔): ๓๘-๔๑.
- บรรณ ธีววรรณ. สักวันหนึ่ง เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม (๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๑): ๔๕-๔๖.
- ป. บุรณะศิลป์. สิทธิที่ได้รับใหม่. เฉลิมรัฐธรรมนุญ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๗๕: ๗, ๒๔
- ประทีป เหมือนนิล. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์. ๒๕๒๓.
- ประเสริฐ จันทา, บรรณาธิการ. เลือดเนื้อเดือนตุลา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๕.
- ปราโมช นาคธรรม. ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ. มติชนสุดสัปดาห์ (๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๓): ๔๔-๔๖.
- ปราโมช ปราโมทย์. แรง อสุรี ไล่เดือนปีศาจ. เนชั่นสุดสัปดาห์ (๒๓ – ๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๘): ๔๘-๔๙.
- พวงคราม พันธุ์บุรณะ. แนวเขียนเชิงอัตชีวประวัติในผลงานของโกแล็ต กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- ไพโรจน์ บุญประกอบ. วิเคราะห์เรื่องสั้นแนวการเมืองและสังคมในช่วง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ – ๖ ตุลา ๒๕๑๙. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาภาษาและวรรณคดีไทย. คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ๒๕๒๖.
- ไพสณฑ์ พรหมน้อย. ด้วยมือของพวกเขา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พีพี, ๒๕๒๑.
- ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ภาณุมาศ ทักษณา. เบ้าหลอม. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒ มีนาคม ๒๕๒๙): ๔๘-๔๙.
- ภาณุมาศ ภูมิถาวร. สหาย. กรุงเทพฯ : มิ่งมิตร, ๒๕๔๕.
- ภิญโญ กองทอง. สองทศวรรษเรื่องสั้นไทย (๒๕๒๐ – ๒๕๔๐) วรรณสารภาษาและหนังสือ ๒๗. (๒๕๔๑): ๑๕๑-๑๖๐.
- มกุฏ อรฤดี. ความหมองเศร้า. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๑.
- มนัส สัตยารักษ์. ซากประชาธิปไตย. มติชนสุดสัปดาห์ (๖ ตุลาคม ๒๕๔๑) : ๓๙-๔๐.
- มันทนา ไบชา. วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในนวนิยายของนักเขียนสตรีช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ – ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาภาษาและวรรณคดีไทย. คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ๒๕๔๑.

ยุทธศักดิ์ จรัส.ที่กำลังทำอยู่นี้ผิด. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๓๐ มีนาคม ๒๕๒๙): ๕๑-๕๒.

ยุทธศักดิ์ จรัส.แดงเถือก. มติชนสุดสัปดาห์ (๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐): ๒๒-๒๓.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖

กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, ๒๕๓๙

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ:

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน,

๒๕๔๕.

рінฤทัย สัจจพันธุ์. วรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

рінฤทัย สัจจพันธุ์ และ ไพลิน รุ่งรัตน์. ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต.

กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๑.

วัฒน์ วรรณยางกูร. กลับมาเมื่อฟ้าค่ำ. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์อาทิตย์, ๒๕๒๔.

วัฒน์ วรรณยางกูร. ความหวังเมื่อแก่นาฬิกา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รหัส, ๒๕๒๒.

วัฒน์ วรรณยางกูร. น้ำผึ้งไพร. กรุงเทพฯ: เรียงชัยการพิมพ์, ๒๕๒๓.

วัฒน์ชัย วินิจจะกุล, บรรณาธิการ. รอยต่อของการเวลา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางไท, ๒๕๓๒.

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, บรรณาธิการ. สารคดีฉบับรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพฯ : สารคดี, ๒๕๔๓.

วารสารภาษาและหนังสือ ฉบับรวมบทความว่าด้วยเรื่องสั้น พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๔๐.

ปีที่ ๒๙, พ.ศ.๒๕๔๑.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

ธรรมชาติ, ๒๕๔๑.

เวทวงศ์. คิดถึงอะไรคะ. เฉลิมรัฐธรรมนุญ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๓๕: ๗.

เวทวงศ์. คิดถึงอะไรคะ. เฉลิมรัฐธรรมนุญ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๕: ๗, ๙, ๒๒.

ศรี ศักดิ์สุนทร. ผมตัดสินใจได้แล้ว...พ่อ. เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (๒๖ พฤศจิกายน

๒๕๒๒): ๒๗ - ๒๘.

ศรีดาวเรือง. เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง. มติชนสุดสัปดาห์ (๑๑ - ๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๔):

๒๔-๒๖.

ศิริพร ณ ถลาง, บรรณาธิการ. ไวยากรณ์ของนิทาน. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ศิริพร วิมานศักดิ์. สิ่งพิมพ์ต้องห้ามทางการเมืองไทย : การศึกษาเฉพาะระหว่างช่วงปี พ.ศ.

๒๕๒๐ - ๒๕๒๓. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต. ภาควิชาวรรณคดี

เปรียบเทียบ. คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๒.

สมศักดิ์ วงศ์รัฐ. แสงสุรีย์. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๒๗-๒๘.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ. วันเวลาที่ผ่านไป. กรุงเทพฯ ; ดวงกมล. ๒๕๒๑.

สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, บรรณาธิการ. ๖๐ ปี ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ: ศรีเอทีพี

พับลิชซิ่ง จำกัด, ๒๕๓๖.

สุมาลี วีระวงศ์, บรรณาธิการ. ร้อยแก้วแนวใหม่ของไทย พ.ศ.๒๔๑๗ – ๒๔๕๓. กรุงเทพฯ:

สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๐.

สุวรรณ เกียรติกอเพ็ชร. พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญา

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๒๕๑๔.

สุวัฒน์ ทิพวรรณ. จะคอยจนวันพรุ่งนี้. เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม (๒๕ มีนาคม ๒๕๒๔):

๔๕-๔๖.

สุวัฒน์ ทิพวรรณ. บันทึกจากกองคาราวาน. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๕): ๔๑-๔๒.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. มหาวิทยาลัยชีวิต. กรุงเทพฯ : กำแพง. ๒๕๓๑.

แสงดาว ศรีทราหมัน. รอยอดีต-ปรตยบัน เนชั่นสุดสัปดาห์ (๘ – ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๒ – ๕๓.

อรุณ เวชสุวรรณ. บันทึกภาพและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.

พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๔๔.

อัศศิริ ธรรมโชติ. ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ก.ไก่.

๒๕๓๘.

อัศศิริ ธรรมโชติ. ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๓๐ ตุลาคม – ๕

พฤศจิกายน ๒๕๓๑): ๓๔ - ๓๕.

อัศศิริ ธรรมโชติ. วันนั้น...เมื่อไรจะมาถึง. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๑๐-๑๑.

อัศศิริ ธรรมโชติ หนุ่ม (สี่แยก) คอกวัว. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๔ – ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๒):

๗๒-๗๓.

อิรวดี ไตลังคะ. ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

๒๕๔๓.

อุเทน พรหมแดง, หลงบุเรศ และคณะ. เรื่องสั้นการเมือง ชด คีนเดือนเพ็ญ. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ,

๒๕๔๖.

เอกราช อุดร. รายงานจากกรุงเทพฯ. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒ ธันวาคม ๒๕๑๖): ๑๐ – ๑๑.

เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนการวรรณคดีไทย หน่วยที่ ๑ – ๗. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๔๓.

เอ็ม. เอช. เอบรามส์. อธิบายศัพท์วรรณคดี (A Glossary of Literary Terms). แปลโดย ทองสุก

เกตุโรจน์. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๘.

ภาษาอังกฤษ

Aristotle, Horace, Longinus, Plato. Classical Literary Criticism. Translated by Penelop Murray and T. S. Dorsch. Suffolk : Clays Ltd, St Ives plc, 2000.

Genette, Gérard. Narrative Discourse. New York : Cornell University Press, 1980.

Genette, Gérard. Narrative Discourse Revisited. New York : Cornell University Press, 1990.

Harman, William and Holman, C. Hugh. A Handbook to Literature, 8th ed. New Jersey : Prentice Hall, Inc., 2000.

Hawkes, Terence. Structuralism and Semiotics. Great Britain: University of California Press, 1977.

J.A. Cuddon. The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory. 4th ed. London: Blackwell, 1998.

Prince, Gerald. A Dictionary of Narratology. Lincoln: University of Nebraska Press, 1989.

Quinn, Edward . A Dictionary of Literary and Thematic Terms. New York: Checkmark Books, 2000.

Socor, Babara J. The Self and its Constructions: Narrative Faith in the Postmodern World. from http://www.iona.edu/academic/arts_sci/orgs/narrative/SOCOR.HTM

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อเรื่องสืบค้นบทกเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๑. เอกธราช อุดร. “รายงานจากกรุงเทพฯ” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒ ธันวาคม ๒๕๑๖): ๑๐-๑๑

เอกอัครราชทูตของประเทศสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยเขียนจดหมายรายงานสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศไทยว่า ขณะนี้ประเทศกำลังเกิดการเคลื่อนไหวครั้งยิ่งใหญ่ของนักเรียน นิสิตนักศึกษา ประชาชนเพื่อต่อต้านรัฐบาล เกิดการเดินขบวนเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพโดยรัฐบาลได้ใช้กำลังทหารเข้าปราบปราม ทำให้มีผู้เสียชีวิตมากมาย แต่ประชาชนมิได้เกรงกลัวต่ออาวุธสงครามที่รัฐบาลนำมาใช้ พวกเขายังคงรวมพลังต่อสู้ต่อไปจนได้รับชัยชนะ เอกอัครราชทูตฯเชื่อว่าการรวมพลังของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชนในครั้งนี้เป็นนิมิตหมายอันดีของสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทย ต่อไปรัฐบาลคงไม่กล้าใช้กำลังรุนแรงกับประชาชนอีก เพราะคงได้บทเรียนจากเหตุการณ์ครั้งนี้

๒. มกุฏ อรฤดี. “ความหมองเศร้า” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๑

ผมได้พุดรำพึงรำพันกับคุณผู้ซึ่งสละชีวิตในเหตุการณ์เดินขบวนเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพเมื่อปีที่ผ่านมา ผมพุดถึงสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนี้ว่าบ้านเมืองระส่ำระสาย มีการเดินขบวนประท้วงและเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพกันไม่เว้นแต่ละวัน สถานการณ์ต่างๆ ที่ทำท่าว่าจะดีขึ้นหลังจากที่คุณเสียสละชีวิตกลับเลวร้ายลง ผมได้ยินข่าวว่าจะมีการปฏิวัติขึ้นในบ้านเมืองนี้อีกครั้ง ซึ่งผมคิดว่าหากเกิดเหตุการณ์แบบนั้นจริง ผมจะขอสวมวิญญาณผู้กล้าของคุณ ลุกขึ้นมาต่อต้านการกระทำดังกล่าวให้ถึงที่สุด

๓. อัสศิริ ธรรมโชติ. “ดอกไม้...ที่เธอถือมา” ใน ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ก.ไก่. ๒๕๓๔. พิมพ์ครั้งแรก นิสิตนักศึกษา ๒๕๑๖

นักเรียนหญิงคนหนึ่งถือดอกไม้เดินออกจากบ้านไปเพื่อร่วมต่อสู้และเสียชีวิตลงในการต่อสู้ครั้งนั้น ทั้งเธอและดอกไม้ของเธอมีคุณค่าสูงส่ง เกิดจากความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นจากหัวใจอันพิสุทธิ์และรูปลักษณ์อันละมุนละไม เธอได้นำมาร้อยเรียงไว้อยู่ในหัวใจของทุกคน ตราบนานวัน

๔. ศราว. “หนูแหวนกับโลก” ใน ส่องไทย. พระนคร : สำนักพิมพ์ ศึกษิตสยาม. ๒๕๑๘ หน้า ๑๓-๑๘ พิมพ์ครั้งแรกวารสารเสียงเยาวชน. สิงหาคม - กันยายน ๒๕๑๗

หนูแหวนทะเลาะกับครูไพบร์เพราะครูไพบร์ไม่ยุติธรรมกับหนูแหวนและเด็กคนอื่น ๆ การทะเลาะกันครั้งนั้นทำให้ชื่อเสียงหนูแหวนโด่งดังและทำให้หนูแหวนไม่อยากไปโรงเรียน หนูจึงหนีออกจากบ้านไปอยู่กับธรรมชาติ ได้พุดคุยเล่นกับแพะและต้นต้อยติ่ง แต่หนูแหวนก็รู้ว่าทั้งต้นต้อยติ่งและแพะไม่สามารถช่วยอะไรหนูแหวนได้เลย การอยู่กับธรรมชาติน่าเบื่อและไม่ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงอะไร หนูแหวนจึงกลับบ้านและกลับไปเรียนที่โรงเรียนอีกครั้ง หนูแหวนหวังว่าจะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ครูไพบร์ดีนักเรียนน้อยลงแต่นั้นก็เป็นเพียงแคทำให้เห็นนักเรียนคนอื่น ๆ ว่าครูไพบร์ไม่ได้ร้ายกาจอะไร หนูแหวนเองต่างหากที่ต้อยติ่ง และเมื่อนานวันเข้า ครูไพบร์ก็สร้างกระแสว่าการกระทำของหนูแหวนเป็นสิ่งผิดได้สำเร็จ ทุกคนต่างระแวงในตัวหนูแหวน แต่หนูแหวนก็ยังคงต่อสู้อย่างสงบนิ่งต่อไปด้วยความหวังว่าสักวันหนึ่งจะแก้ปัญหาทุกอย่างได้แล้วคนอื่น ๆ ก็จะเข้าใจหนูแหวน

๕. กรณ์ ไตรลาศ “วันนั้นฉันร้องไห้” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๖ มกราคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๐

ฉันเพิ่งกลับจากการชุมนุม ภาพการชุมนุมที่มีผู้คนล้มตาย เสียงร้องครวญครางยังฝังแน่นอยู่ในความทรงจำของฉัน ทั้งฉันและพืษาก็เศร้าเสียใจและนั่งเงียบพูดอะไรไม่ออก แต่เราก็เข้าใจกันถึงความรู้สึกของกันละกัน เราต่างหวังว่าการสูญเสียในครั้งนี้จะก่อให้เกิดพลังในการต่อสู้ของมวลชนต่อต้านอำนาจที่ไม่ยุติธรรม

๖. วัฒน์ วรรณยางกูร. “ความในใจของกระดุกในฟาร์มจระเข้” ใน ความหวังเมื่อเก้านาฬิกา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รหัส. ๒๕๒๒ พิมพ์ครั้งแรกนิตยสารชน สิงหาคม ๒๕๑๗

ชายคนนั้นตายไปแล้วแต่กลับมาเล่าถึงชีวิตตนเองก่อนตายว่าครั้งหนึ่งเขาเคยประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ ซึ่งโคร่งหัก ต่อมาเขาได้มีโอกาสร่วมการชุมนุมครั้งสำคัญ ได้เห็นประชาชนมากมายถูกฆ่า เขาตัดสินใจที่จะขับรถเมล์พุ่งชนรถถังแม้ว่าจะต้องตาย แต่เขาก็ภูมิใจที่ตนเองจะได้ตายในเหตุการณ์ครั้งนี้ เขารู้สึกว่าการตายของเขามีประโยชน์ยิ่งนัก

๗. อัครศิริ ธรรมโชติ. “ขุนทอง...เจ้าจะหลับเมื่อฟ้าสว่าง” ใน ขุนทอง...เจ้าจะหลับเมื่อฟ้าสว่าง. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ก.ไก่. ๒๕๓๔. พิมพ์ครั้งแรกในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ กันยายน ๒๕๒๐

แม่เป็นห่วงขุนทอง ขุนทองหายเข้าป่าไปตั้งแต่วันที่บ้านเมืองเกิดเหตุใหญ่ ขุนทองเสียใจ ร้องไห้ และเคียดแค้น แต่ไม่รู้ว่าขุนทองเคียดแค้นอะไร ขุนทองตัดสินใจเข้าป่าไปเป็นปฏิปักษ์ต่อบ้านเมือง และจนวันนั้นขุนทองก็ไม่กลับมา

๘. บรรณ รวีวรรณ “สักวันหนึ่ง” เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม (๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๑): ๔๕ - ๔๖

เขากลับมาบ้านหลังจากเกิดเหตุการณ์รุนแรงในที่ชุมนุม เขาบอกกับภรรยาว่าต้องไปจากบ้าน เพราะหากไม่ไปก็จะถูกตามล่าจับกุม เขาจะเข้าป่าไปต่อสู้เพื่อประชาชน หลังจากเขาเข้าป่าไป ภรรยาของเขาก็ได้รับจดหมายจากเขาเขียนเล่าถึงอุดมการณ์อันแน่วแน่และขอให้ภรรยาเข้าใจ ภรรยาเฝ้ารอว่าสักวันหนึ่งเขาจะได้กลับมา แต่ยังไม่ทันที่เขาจะมีโอกาสกลับมาเหมือนที่บอกไว้ เธอก็ได้เห็นภาพของเขาลงในหน้าหนังสือพิมพ์ในฐานะของผู้ก่อการร้ายที่ถูกยิงเสียชีวิต

๙. อัครศิริ ธรรมโชติ. “วันนั้น...เมื่อไรจะมาถึง” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๑๐-๑๑

ฉันฝันว่าฉันได้สอนนักเรียน ได้เล่าถึงเหตุการณ์รุนแรงที่ผู้ปกครองใช้กำลังกับประชาชน เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นมาแล้วหลายครั้งบนแผ่นดินนี้ แผ่นดินที่ผู้ปกครองไม่สนใจทุกข์สุขของประชาชน มัวแต่ฉ้อราษฎร์บังหลวงแย่งชิงอำนาจกัน ฉันสอนให้นักเรียนจำเรื่องราวเมื่อครั้งที่ประเทศยังป่าเถื่อนอยู่เอาไว้ แต่แล้วฉันก็มารู้สึกตัวว่าทั้งหมดนั้นเป็นเพียงความฝัน ในความเป็นจริงไม่มีนักเรียนและประเทศที่ยังไม่ได้ผ่านพ้นสมัยที่ฉันสอนไปเลย

๑๐. คมทวน คันธนู. “เหนือกาลเวลาและหัวใจ” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๔๕-๔๖

ผมเห็นเพื่อนตายไปต่อหน้าต่อตา ภาพเพื่อนจมหายไปในแม่น้ำติดตามผม ผมไม่อาจลืมเลือนเหตุการณ์นั้นได้ ผมเก็บตัวเงียบไม่พูดกับใครจนกรรมกรข้างห้องได้ปลอบใจผมให้รู้ว่าเหตุการณ์ที่ผ่านเป็นเพียงฝันร้ายและการต่อสู้ยังไม่จบสิ้น

๑๑. สมศักดิ์ วงศ์รัฐ. “แสงสุรีย์” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๑): ๒๗-๒๘

พ่อเป็นคนจีนที่นับถือพระรูปหนึ่งมาก พ่อบอกว่าท่านทำนายได้แม่นยำ แม้พ่อจะยากจนแต่ก็เคร่งครัดในเรื่องการไหว้เจ้า ชีวิตพ่อเฝ้ารอคอยวันที่พระรูปนั้นทำนายว่าท่านจะโชคดีและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่จนวันนั้น

มาถึงก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ลูกชายไม่เข้าใจในความเชื่อมั่นศรัทธาของพ่อและอยากให้พ่อได้มาเห็นภาพของพระรูปที่พ่อเคารพศรัทธาอยู่ท่ามกลางดินปืนและควาเลือดในเหตุการณ์ที่ลูกประสบ

๑๒. สายไทย “วันเวลาที่ผ่านเลย” ใน วันเวลาที่ผ่านเลย. กรุงเทพฯ : ดวงกมล. ๒๕๒๑

ฉันเฝ้าฝันถึงเมฆเลือดและฝนเลือดที่ตกลงมา ในฝันฉันได้กลิ่นควาเลือดและสัมผัสได้ถึงเมือกเหนียวเย็น ลื่น ฉันเห็นกระดูกแป่ปกคลุมเต็มท้องฟ้า เสียงดังกึกก้องตามมาด้วยเสียงกรีดร้องโหยหวน ภาพฝันนี้หลอกหลอนฉันอยู่ตลอดเวลา

๑๓. อัครศิริ ธรรมโชติ. “เธอยังมีชีวิตอยู่ อย่างน้อยก็ในใจฉัน” ใน ขุนทอง...เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ก.ไก่. ๒๕๓๔. พิมพ์ครั้งแรกใน พาที กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

นักหนังสือพิมพ์คนหนึ่งที่ได้พบกับนักศึกษาหญิงที่มาปิดโปสเตอร์ต่อต้านการกลับมาของอดีตนักการเมืองที่เคยถูกขับออกนอกประเทศ เขาชื่นชมในความกล้าหาญและอุดมการณ์ที่พร้อมจะทำเพื่อมวลชนของเธอ เมื่อเขาได้ยินข่าวการฆ่ากันอย่างโหดเหี้ยมที่มหาวิทยาลัย เขาก็นึกถึงเธอ อยากจะไปดูศพของเธอ แต่นักหนังสือพิมพ์อย่างเขาไม่กล้าหาญเท่ากับเธอ เขาจึงได้แต่นั่งเฉยและนับถือการกระทำของเธอเงียบๆ อยู่ในใจ

๑๔. ไพสันต์ พรหมน้อย. “มีใครอยู่ข้างไหม” ใน ด้วยมือของพวกเขา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พีพี. ๒๕๒๑. พิมพ์ครั้งแรกใน เข็มทิศยาตรา ธันวาคม ๒๕๒๐

ชายตงงานคนหนึ่งเที่ยวเดินตามหาผู้คนในเมือง แต่เมืองทั้งเมืองก็ร้าง มีรถเมลวิ่งแต่ไม่มีคนอยู่บนรถ เขาจึงไปที่สถานีวิทยุของมหาวิทยาลัย แต่ยังมีหั่นจะได้ออกอากาศอะไรไฟก็ถูกตัด เขาเห็นคนนอนเรียงรายอยู่เต็มสนามฟุตบอล เขาเข้าไปปลุกให้พวกเขาตื่นแต่ทุกคนตายหมดแล้ว เขาถูกใส่ร้ายว่าเป็นคนฆ่าทุกคนที่นอนตายอยู่ที่สนามฟุตบอลเพราะเป็นคนเดียวที่รอดชีวิตอยู่ เขาไม่ยอมรับผิดและยอมตายโดยไม่ยอมถูกสอบสวน

๑๕. วัลณ์ วรลยางกูร. “วันฆ่า” ใน น้ำผึ้งไพร. กรุงเทพฯ: เรียงชัยการพิมพ์. ๒๕๒๓.

มีเพื่อนรักสองคน คนหนึ่งเป็นนักศึกษา ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นตำรวจตระเวนชายแดน ทั้งสองคนมีทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังคงห่วงใยกัน เพื่อนที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดนหวั่นเพื่อนที่เป็นนักศึกษาที่เขา รู้มาว่าเข้าไปไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา เพื่อนที่เป็นนักศึกษาได้เขียนจดหมายถึงเพื่อนที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดนอธิบายเหตุผลในการกระทำของตน เพื่อนที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดนได้รับคำสั่งให้ไปโจมตีทหารป่าซึ่งคาดว่าจะมีเพื่อนรักของเขาอยู่ในนั้นด้วย เพื่อที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดนไม่ยอมทำแต่ก็ต้องทำตามหน้าที่

ตั้งแต่เรื่องที่ ๑๖ - ๒๔ เป็นเรื่องสั้นที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น ฆาตกร. กรุงเทพฯ : ปิยะสาสน์. ๒๕๒๒. ได้แก่

๑๖. “ศพไม่มีญาติ” ของ ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์

สัปเหร่อคนหนึ่งนอนที่ฝาศพนักศึกษาที่ตำรวจมาผ่าไว้ตั้งแต่ตอนเย็น พอกลางดึกเขาก็เห็นชายคนที่เป็นศพนั้นเดินขึ้นบันไดศาลามาและเข้ามาพูดคุยกับเขา วิญญาณของนักศึกษาเล่าถึงการตายของเขาให้สัปเหร่อฟัง และบอกว่าแท้จริงนั้นตนเองยังไม่ตาย จิตวิญญาณในการต่อสู้ของนักศึกษายังไม่ตาย สิ่งที่ตายคือร่างกายเท่านั้น รุ่งเช้าตำรวจมาบอกให้เผาศพนี้ได้เลยเพราะตายคดีการเมืองไม่ต้องสืบสวน

๑๗. “เราทุกคนคือลูกของแม่” ของ คมสัน พงษ์สุธรรม

แม่มีลูกสาวหนึ่งคน แม่สงเสียดให้ลูกได้เรียนมหาวิทยาลัย ลูกทำกิจกรรมซึ่งบอกแม่ว่าเป็นกิจกรรมเพื่อมวลชน แม่ไม่เข้าใจอะไรมาแต่แม่ก็เชื่อว่าลูกทำดี จนถึงวันที่เกิดเหตุการณ์ที่มหาวิทยาลัย แม่ไปตามหาลูกแต่ไม่พบ แม่พบการฆ่าคนอย่างโหดร้าย แม่ภาวนาให้ลูกไม่อยู่ในจำนวนนั้น แม่ดีใจที่ไม่เห็นรายชื่อลูกในรายชื่อผู้เสียชีวิต แต่วันหนึ่งเพื่อนของลูกมาบอกแม่ว่าลูกเสียชีวิตแล้ว แม่เสียใจมาก เพื่อนของลูกนำรูปถ่ายก่อนตายที่

ลูกอยู่ในสภาพเปลือยกายมาให้ดู และบอกแม่ว่าคนที่มียุติกรรมเหมือนลูกของแม่มยังมีอีกมากและพวกเขาจะต้องแก้แค้นให้ลูก

๑๘. “ให้ลูก” ของ คมทวน คันธนู.

แม่เลี้ยงลูกชายคนเดียวมาด้วยความรักตั้งแก้วตาดวงใจ ลูกเป็นเด็กดีช่วยแม่ขายของและทำงานทุกอย่าง แม่เป็นลูกเสื่อชาวบ้านและภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แม่กับลูกเคยเถียงกันเรื่องกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยของลูก แต่แม่ก็เป็นฝ่ายปราชัยทุกครั้งเพราะลูกมีเหตุผลมาอธิบายอย่างถูกต้องและชัดเจนเสมอ ลูกบอกแม่ว่าลูกทำเพื่อคนที่ยากจนเหมือนแม่ วันหนึ่งพรรคพวกของแม่เรียกให้ไปชุมนุมกัน ณ ที่แห่งหนึ่ง แม่ก็ไปพร้อมกับเขาเพราะแม่อยากจะขับไล่คอมมิวนิสต์ ในวันนั้นได้เกิดเหตุการณ์เช่นคนจำนวนมากที่ใจกลางกรุงเทพมหานคร แม่สมทบไปกับเขาด้วยและส่งเสียงสนับสนุนการกระทำของเพื่อนๆ มีการลากศพหนึ่งไปแขวนคอ แม่แทบสิ้นสติเมื่อเห็นว่าศพนั้นคือลูกชายของแม่เอง แม่ไม่เชื่อว่าลูกจะเป็นคอมมิวนิสต์ แม่กรี๊ดร้องและสลบไป พอตื่นขึ้นมาแม่ก็เงิบเฉยไม่พูดจากับใครนับจากนั้น ความหวังของแม่ดับสูญแล้ว แม่โยนผ้าพันคอสีแดงที่แม่เคยภูมิใจเข้าเตาไฟ

๑๙. “ปิ่นกับดอกไม้” ของ วิรุณ ตั้งเจริญ.

คนกลุ่มหนึ่งถูกต้อนให้จนมุม ณ กำแพงเก่าทรุดโทรม พวกเขาถูกล้อมด้วยปืน เบื้องหลังกำแพงใหญ่เป็นทุ่งหญ้าสีเขียว ภายในบริเวณกำแพงมีดอกหญ้าสีขาวขึ้นอยู่ คนในกลุ่มเถียงกันว่าจะทำอย่างไร ชายคนหนึ่งในกลุ่มตัดสินใจว่าจะออกไปเจรจา เขาถือไม้ที่ปลายผูกผ้าสีขาวไว้ แต่ไม่ทันที่เขาจะเดินไปถึงที่หมาย ร่างของเขาก็ทรุดลงเพราะถูกกระสุนปืน การตายของชายผู้นี้ส่งผลให้เพื่อนๆ ของเขาอีกมากพร้อมใจกันวิ่งเข้าหาปืนที่ประจัญหน้าพวกเขาอยู่ ในขณะที่เพื่อนๆ อีกส่วนหนึ่งช่วยกันเปิดประตูหลังกำแพงออกไปสู่ทุ่งหญ้าสีเขียว ชายคนที่เสียชีวิตจิตใจที่เขาได้เห็นดอกหญ้าสีขาวเต็มลานกว้างแม้จะเป็นเลือดก็ตาม

๒๐. “ข่าวคราวของคืนหนึ่ง” ของ สำราญ รอดเพชร

พี่ชายที่เป็นทหารเผ่าคิดถึงน้องสาวที่เป็นนักศึกษาที่หนีเข้าป่าไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา พี่ไม่รู้เลยว่าน้องสาวของตนเองมีชีวิตอย่างไรในป่า สถานภาพการเป็นทหารทำให้เขาไม่มีโอกาสรู้เรื่องราวของนักศึกษา จึงได้แต่แอบฟังสิ่งที่นักศึกษาคุยกันในร้านอาหารโดยไม่กล้าเปิดเผยตัว แต่สุดท้ายเพื่อนเขาเดินมาทักทายทำให้นักศึกษากลุ่มนั้นลุกหนีไป

๒๑. “ก่อนอรุณเบิกฟ้า” ของ วรณรัตน์ อินทรอ่ำ

พ่อเป็นทหารและรู้มาว่าจะมีการใช้กำลังอาวุธเข้าปราบปรามนักศึกษา จึงไม่ให้ลูกชายไปที่มหาวิทยาลัย แต่ลูกก็ไม่เชื่อ และวันนั้นเองที่ลูกได้เห็นเหตุการณ์โหดร้ายทารุณ เหตุการณ์ที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ในสังคมของคนที่มีนับถือพุทธศาสนา สุดท้ายลูกชายถูกยิงเสียชีวิต เขานึกถึงคำเตือนของพ่อในตอนสุดท้าย

๒๒. “ดอกไม้ตาย” ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล

ชายคนหนึ่งเข้าไปดูภาพยนตร์ที่ภาพตัดสลับไปมาระหว่างภาพของนายพลแก่ๆ คนหนึ่งกล่าวปราศรัยกับคนในเครื่องบินย่ำถึงภัยร้ายที่กำลังคุกคามชาติ กับภาพที่เต็มไปด้วยเลือดสดๆ เสียงร้องขอความช่วยเหลือ .คนที่ร้องโหยหวนเป็นพวกมือเปล่า คนกลุ่มหนึ่งโจมตีกองกำลังในเครื่องบิน ภาพเหล่านี้ถูกตัดสลับไปมาไม่ปะติดปะต่อ เป็นภาพการต่อสู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด

๒๓. “ที่เห็นที่เป็นอยู่” ของ สมศักดิ์ วงรัฐ พิมพ์ครั้งแรกใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๕๒๑

ชายคนหนึ่งได้อ่านบันทึกของเพื่อนที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์รุนแรงที่เขาประสบ เรื่องราวที่เพื่อนเขามันทีก็เป็นเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของสังคมที่ยังย่าแยะ ภาพของแม่ที่เสียชีวิตและเฝ้าถามหาลูกชายตั้งแต่วันที่เกิดเหตุ ยิงกันที่มหาวิทยาลัย ภาพของคนข่มขู่ขอเงินผู้อื่นบนรถเมล์ ชายเสียชีวิตรำพึงรำพันถึงเหตุการณ์ต่อสู้อุตลอดเวลา พยายามขอให้เพื่อนมาเยี่ยมชายเสียชีวิตบ่อย เพื่อเขาจะได้หายจากอาการป่วยนี้

๒๔. “กลับเข้าไปในเมืองอีกครั้ง” ของ ไพสันต์ พรหมน้อย

แม้มีลูกชายสองคน คนน้องตายในเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น ส่วนคนพี่หนีเอาชีวิตรอดได้ เขากลับไปบ้านได้เห็นแม่ที่โศกเศร้าหลังจากรู้ว่าน้องชายเสียชีวิต เขาโกรธแค้นแทนน้องชายจึงตัดสินใจที่จะเข้าไปเพื่อไปร่วมกับกองกำลังในป่าแก็กันให้น้องชายและสร้างสังคมใหม่ แต่พ่อของเขาห้ามไว้โดยให้เหตุผลว่าลูกเป็นคนเมืองต้องกลับไปสู่อีกครั้งหนึ่ง ส่วนพ่อจะสู้อยู่ในชนบท และถ้าถึงที่สุดแล้วพ่อจะเข้าไปสู่อีกครั้งหนึ่งด้วย ลูกชายจึงกลับเข้าไปในเมืองอีกครั้งหนึ่ง

ตั้งแต่เรื่องที่ ๒๕ - ๒๗ เป็นเรื่องสั้นที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้นของ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ เดินสวนตะวันตก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หนุ่มสาว. ๒๕๒๑. ได้แก่

๒๕. “ไม่มีข่าวจากราวป่า”

หญิงชรามีลูกเป็นนักศึกษาที่มุ่งหวังจะช่วยเหลือคนยากจน แต่วันหนึ่งนางได้ฟังวิทยุและเห็นภาพการปราบปรามนักศึกษาทางทีวี ตั้งแต่วันนั้นลูกของนางก็เข้าไปและไม่มีข่าวติดต่อมาอีกเลย หญิงชราต้องทนทุกข์ทรมานใจเพราะความคิดถึงลูกจนได้ตัดสินใจที่จะไปหาลูกในป่า

๒๖. “วันที่เงียบเหงา”

แก้วเป็นนักเลงอันธพาลที่เป็นแนวร่วมต่อต้านนิสิตนักศึกษา แก้วเป็นคนไม่มีการศึกษา ไม่รู้และไม่เข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองที่แท้จริง แก้วร่วมทำร้ายนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลาโดยที่ไม่รู้สึว่าการกระทำของตัวเองผิด แก้วถูกหลอกใช้และสุดท้ายแก้วถูกฆ่าตายในเวลาต่อมาเพราะหมดประโยชน์แล้ว

๒๗. “ความตาย”

ฉันกำลังจะตายและฉันได้นึกถึงความตายในรูปแบบต่างๆ ความตายของผู้คนจำนวนมากที่ถูกทรมาน บ้างถูกตอกอก บ้างถูกลากไปเผา บ้างถูกแขวน ฉันนึกถึงการตายของคนเหล่านั้นแล้วรู้สึกว่าการตายของฉันที่กำลังเกิดขึ้นอย่างเงียบๆ นี้เทียบอะไรไม่ได้เลยกับการตายของพวกเขา การตายของเขาพวกมีคุณค่าและมีประโยชน์

๒๘. ก้าน บริสุทธิ์ “โอ้วว่าขุนทอง” โลกหนังสือ (เมษายน ๒๕๒๔): ๔๙

ฉันกับแม่และเจ้าขุนทองอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข วันหนึ่งเกิดฝนฟ้าคะนอง เจ้าขุนทองหายจากกรงไป แม่เฝ้ารอให้มันกลับมา และในที่สุดขุนทองก็กลับมาในสภาพที่ทรุดโทรม ขนร่วง ขุนทองเปลี่ยนไปหลังจากนั้น เงียบเหงา ไม่พูดจาเหมือนอย่างเคย ขุนทองบอกแม่ว่าขุนทองเหนื่อยเหลือเกินแล้ว ขุนทองไม่สามารถทนอยู่ในสภาพลึนหวังท้อแท้ได้อีกต่อไป ในเช้าวันหนึ่งฉันกับแม่ก็พบว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว

๒๙. น้ำค้าง ฐมาลี. “ผลพวงจากยุคสมัย” โลกหนังสือ (เมษายน ๒๕๒๔) : ๓๘-๔๑.

ชายหนุ่มคนหนึ่งเดินทางรอนแรมหาเปลวไฟและความอบอุ่น ในยามของเขามีเพียงดอกไม้สีแดงและบทกวีเท่านั้น ขาข้างซ้ายของเขาได้รับบาดเจ็บจากการเหยียบถูกดอกไม้ท่ามกลางความมืดมิด ชายหนุ่มเดินทางจนมาพบกองไฟและผู้เฒ่า เขาได้หยุดพักและเรียนรู้จากผู้เฒ่าว่าดอกไม้มีหลากหลายสี มีสีที่ชอบดอกไม้และช่วยผสม

พันธุ์เกสรดอกไม้ไปทุกที่ ทำให้ดอกไม้พันธุ์ต่างๆ ผสมกันและแฝงลักษณะเด่นไว้ในดอกไม้เดียว สีของดอกไม้บางดอก จะชัดเจนต่อเมื่อรู้กลิ่นกลุ่กลาน และดอกไม้บางดอกก็ไม่เหมาะกับที่บางแห่ง ชายหนุ่มหลงใหลและไม่รู้จักสายพันธุ์ดอกไม้ที่ตนถือมา ผู้เฒ่าทำให้ชายหนุ่มได้คิดว่าดอกไม้สีแดงของเขาอาจไม่เหมาะกับดินแดนแห่งนี้ก็ได้

๓๐. สุวัฒน์ ทิพวรรณ. “จะคอยจนวันพรุ่งนี้” เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม (๒๕ มีนาคม ๒๕๒๔): ๔๕-๔๖

แม่เฝ้ารอคอยลูกชายซึ่งหนีเข้าป่าหลังเหตุการณ์ที่รัฐใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามนักศึกษา ลูกของแม่ เรียนอยู่คณะแพทยศาสตร์ ลูกเป็นความหวังของแม่และครอบครัว แต่แม่ก็เข้าใจเหตุผลในการกระทำของลูก ลูกบอกว่าลูกจำเป็นต้องหนี แม่เฝ้ารอวันที่ลูกจะกลับมาอยู่กับแม่อีกครั้ง และในที่สุดลูกก็กลับมาพร้อมลูกสะใภ้ วันนั้นเป็นวันที่แม่ดีใจที่สุด แต่ลูกก็อยู่กับแม่เพียงไม่กี่วันซึ่งเป็นช่วงที่ลูกแค่แวะมาเยี่ยมเท่านั้น แล้วลูกก็จากไปอีกครั้ง แม่ก็ยังคงเฝ้ารอวันที่ลูกจะกลับมาเช่นเคย

๓๑. ศรี ศักดิ์สุนทร “ผมตัดสินใจได้แล้ว...พ่อ” เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม (๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๒): ๒๗-๒๘

ชายคนหนึ่งเฝ้าหาคำตอบของคำถามที่พ่อถามว่าจะอยู่ฝ่ายไหน เขาได้เข้ามหาวิทยาลัย ได้เห็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และเมื่อเรียนจบเขาก็ได้ลองทำงานในองค์กรช่วยเหลือประชาชน แต่เขาก็พบว่าภายในองค์กร นั้นเองก็มีการกดขี่ เขาจึงตัดสินใจลาออกมาสมัครเป็นทหารเพื่อทำประโยชน์ให้ประเทศชาติอย่างแท้จริง แต่ทหารก็ไม่ได้ให้อะไรเขานอกจากการฝึกหนัก อดอาหารยามอยู่ป่า เมื่อปลดประจำการเขาจึงไม่คิดเป็นทหารอีก ในที่สุดเขาก็ได้คำตอบให้กับพ่อว่าเขาจะยืนอยู่ข้างคน รักษาความเป็นคนไว้ให้ได้นานที่สุด

๓๒. ศรีดาวเรือง “เพื่อนฉันยังไม่กลับจากในเมือง” มติชนสุดสัปดาห์ (๑๑ - ๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๔): ๒๔-๒๖

ฉันเป็นห่วงเพื่อนที่เป็นนักศึกษาซึ่งหายไปหลังจากเหตุการณ์วันนั้นที่มีการฆ่าคนตายจำนวนมาก แม้เวลาจะผ่านไปสองเดือนแล้วแต่ฉันก็ยังจำได้ถึงภาพเหตุการณ์ที่ได้ฟังจากปากของผู้พบเห็นเหตุการณ์ ได้เห็นจากหนังสือพิมพ์บางฉบับที่วางจำหน่ายก่อนจะถูกสั่งระงับการเผยแพร่ภายหลังเหตุการณ์ ฉันต้องฟังหนังสือจำนวนมากที่เพื่อนฝากเอาไว้ เพราะนี่เป็นสิ่งเดียวที่ฉันจะทำให้เพื่อนได้

๓๓. วัฒน์ วรรณยางกูร. “เจ้าเมือง ศพ และอียิปต์” ใน กลับมาเมื่อฟ้าค่ำ. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์อาทิพย์. ๒๕๒๔.

เจ้าเมืองเมืองหนึ่งกลัวสูญเสียอำนาจ เขาไม่เคยไว้ใจใครและหวั่นเกรงต่อคำเล่าลือถึงอียิปต์ว่าเป็นพญาอินทรีที่ใครๆ ก็นอบอกว่ามีอิทธิฤทธิ์ วันหนึ่งมีชายหนุ่มไม่เอาไหนสะพายย่ามที่มีหนูแอบเข้าไปซ่อนตัวอยู่ โดยที่ชายหนุ่มเองก็ไม่ว่า เขาขี่วัวสีขาวเดินทางมาถึงเมืองนี้และหนูในย่ามได้ไปกัดเชือกทรงขาทำให้เจ้าเมืองคิดว่าชายหนุ่มมีจุดมุ่งหมายที่จะทำลายความมั่นคงของเมือง ทั้งๆ ที่ชายหนุ่มปฏิเสธว่าเขาไม่รู้ว่าหนูมาจากไหนและหนูนี้ก็กัดย่ามเขาเช่นกัน สุดท้ายชายหนุ่มถูกจับและถูกประหารชีวิตเพราะตอบคำถามที่ไม่ตรงกับใจของเจ้าเมืองและพญาอินทรีที่เขาหวังจะให้มาช่วยก็ไม่ได้ช่วยอะไรเขาเลยและเมื่อเขาตายพญาอินทรีก็ได้อ้อมหมีพินกับซากศพของเขา

๓๔. สุวัฒน์ ทิพวรรณ “บันทึกจากกองคาราวาน” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๕): ๔๑-๔๒.

ฉันเขียนบันทึกเล่าถึงการหลบหนีจากการฆ่าสังหารโหด ฉันมีความหวังเต็มเปี่ยมที่จะไปสร้างเมืองใหม่กับกองคาราวาน แต่เมื่อเดินทางผ่านเวลานั้นนานไป บนเส้นทางที่ขรุขระและแสนลำบาก กองคาราวานยังไปไม่ถึงไหน ฉันเริ่มไม่แน่ใจว่าจะพบเมืองใหม่ เพื่อนของฉันตัดสินใจเดินทางย้อนกลับไปเมืองเก่าที่เราจากมา แต่ภาพการชนฆ่าอันโหดร้ายยังคงหลอกหลอนฉันพร้อมๆ กับความรู้สึกที่ว่ากองคาราวานจะไปไม่ถึงเมืองใหม่ ฉันไม่รู้จะ

ทำอย่างไรดีจึงได้แต่เขียนบันทึกที่ไม่หวังว่าจะเป็นความจริง บันทึกที่หวังจะให้เหมือนนิทานเรื่องหนึ่งเล่าสู่กันฟังต่อไป

๓๕. ภาณุมาศ ทักษณา “เบ้าหลอม” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒ มีนาคม ๒๕๒๙): ๔๘-๔๙.

ณ หอประชุมแห่งหนึ่ง ท่ามกลางบรรยากาศการอภิปรายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนานมาแล้ว ชายคนหนึ่งลุกขึ้นมาแสดงความคิดเห็นว่าผู้ที่มีประสบการณ์จากเหตุการณ์ครั้งนั้นทุกคนล้วนเป็นผู้มีความรู้ น่าจะร่วมหาแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาคนรุ่นใหม่มากกว่าการมาพูดถึงกันแต่ทฤษฎี ทุกคนควรคิดหาทางปฏิบัติ

๓๖. ยุทธศักดิ์ จรัส “ที่กำลังทำอยู่นี้ผิด” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๓๐ มีนาคม ๒๕๒๙): ๕๑-๕๒

ฉันเล่าถึงความรู้สึกของตัวเองที่หวาดกลัว สับสน ไม่รู้ว่าตัวเองควรจะไปไหน อับอายขายหน้าจากอะไรบางอย่าง ฉันคิดว่าความสูญเสียเท่านั้นที่จริงจังยั่งยืน มิใช่ความตาย ถ้าเลือกได้ฉันอยากเป็นสิ่งที่มิใช่ในความตาย ความวิบัติ ความหายนะมากกว่าที่จะมาเป็นความสูญเสียเสียเอง

๓๗. ยุทธศักดิ์ จรัส. “แดงเถือก” มติชนสุดสัปดาห์ (๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐): ๒๒ - ๒๓

แดงเถือกเป็นนักศึกษาที่เคยเรียนที่ธรรมศาสตร์ เขาเข้าป่าเพื่อสืบสานอุดมการณ์ของตน แต่แล้วเขาก็ต้องผิดหวังกลับมา เขาตระหนักว่าสิ่งที่มหาวิทยาลัยให้กับเขาคือเลือดและน้ำตาของผู้คน สิ่งที่กองป่าให้กับเขาคอมมิวนิสต์ให้กับเขาคือ ร่างกายที่ทรุดโทรมด้วยโรคภัยไข้เจ็บ เขาต้องกระเสือกกระสนทนล่าบากยากแค้นที่หนักหน่วงยิ่งกว่าเดิม ด้วยเรี่ยวแรงสังขารที่ลดน้อยลงไปกว่าเดิม ไม่มีใครสนใจเขาหรือแม้แต่สนใจอุดมการณ์ของเขาเลย

๓๘. วัฒนา พัฒนพงศ์. “นกที่ไร้ปีก” ใน เลือดเนื้อเดือนเดือนตุลา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า. ๒๕๓๕. พิมพ์ภาษาอังกฤษครั้งแรกในชื่อ The Wingless Bird ในเอเชียใต้ออกสัปดาห์ ปี ๑๙๘๖ (๒๕๒๙) แปลเป็นภาษาไทยและลงพิมพ์ในนิตยสารถนนหนังสือ ๒๕๓๐

นกเป็นนักศึกษาผู้ประกาศจุดยืนว่าตัวเองไม่ได้เป็นทั้งฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวา ไม่ได้อยู่ฝ่ายไหน แต่อยู่ตรงกลาง แต่ในเช้าวันที่ ๖ ตุลา นกถูกฆ่าโดยที่ไม่มีใครสนใจว่าเขาจะอยู่ฝ่ายไหน เพียงเพราะเขาเป็นนักศึกษา ในขณะที่เพื่อนเขาที่พร่ำว่าและบอกนกถึงเรื่องคนที่มีจุดยืนมาโดยตลอดกลับรอดชีวิตและได้เห็นนกตายไปต่อหน้าโดยช่วยอะไรไม่ได้ เนื่องจากไม่กล้าแสดงตัวว่าเป็นนักศึกษาเหมือนกันเพราะกลัวถูกทำร้าย

๓๙. อัคริธี ธรรมโชติ “ประวัติศาสตร์ที่ต้องเล่าซ้ำ” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๓๐ ตุลาคม - ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๑): ๓๔ - ๓๕

ผมเป็นนักหนังสือพิมพ์ ผมเล่าย้อนไปถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เมื่อสิบสองปีก่อน เรียงลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่วันที่ ๔ ตุลาคมจนถึงเย็นวันที่ ๖ ตุลาคมของปีเดียวกัน ผมมีโอกาสเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และได้เดินดูสภาพมหาวิทยาลัยเมื่อกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนบอกว่าควบคุมสถานการณ์ได้แล้ว ผมได้เห็นภาพความรุนแรงเลวร้ายต่างๆ ภาพนักศึกษาถูกยิงเสียชีวิตนอนจมกองเลือด ภาพตัวตึกถูกแรงระเบิดพังทลายเสียหาย ภาพนักศึกษาถูกบังคับให้นอนถอดเสื้อคว่ำหน้ากับพื้นสนามฟุตบอล ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ผมจึงต้องเล่าเหตุการณ์นี้โดยที่ผมไม่ได้แต่งเติมเลยสักนิด

ตั้งแต่เรื่องที่ ๔๐ – ๔๖ เป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏใน วัฒนธรรม วิถีจะกุล. บรรณาธิการ. รอยต่อของกาลเวลา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ทางไท. ๒๕๓๒. เรื่องสั้นทุกเรื่องในหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องสั้นประกวดโครงการเรื่องสั้นเดือนตุลา ปี ๒๕๓๒ เป็นเรื่องสั้นที่ยังไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อนตามระเบียบของคณะกรรมการการจัดประกวด ได้แก่

๔๐. “พ่อวีรชน” ของ สังคม เกษีชมมาลา.

พ่อมีลูกชายอยู่คนเดียว พ่อส่งเสียให้ลูกไปเรียนกรุงเทพฯ และลูกได้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ความโศกเศร้าของพ่อไม่มีอะไรมาทดแทนได้ พ่อไม่เคยภูมิใจกับคำว่าพ่อวีรชน เมื่อพ่อเห็นหน้าเผด็จการที่เป็นต้นเหตุทำให้ลูกชายตนเสียชีวิตในหนังสือพิมพ์กลับมาขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดไปก็ยิ่งแค้นใจ เพราะพ่อไม่สามารถทวงลูกชายคืนจากใครได้

๔๑. “สองปากแห่งยุคสมัย” ของ ธิปธารา ชินทัตต์

ขริมเป็นชายชาพิการคนหนึ่งที่เคยร่วมต่อสู้ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ยามเย็นขริมมักจะเป่าขลุ่ยอยู่ที่กระท่อมของตัวเองซึ่งใกล้กับบ้านพักของครูสาว ครูชื่นชอบเพลงที่ขริมเป่าและเมื่อได้รู้ว่าขริมเคยร่วมต่อสู้ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาจนทำให้ชาพิการก็ยิ่งประทับใจตัวเขามากขึ้น ในขณะที่ขริมหวังว่าจะได้เศษเงินสักเล็กน้อยจากครูสาวเมื่อเขาเป่าขลุ่ยตามเพลงที่เธอขอ แต่เขาก็ไม่เคยได้คำตอบแทนเลย จนวันหนึ่งเขาตะโกนบอกครูสาวเรื่องนี้ เมื่อครูได้ยินเธอจึงให้คำตอบแทนเขาพร้อมกับจดหมายที่บอกว่าเงินที่เธอให้นี้เธอไม่ได้ให้เป็นคำตอบแทนสำหรับเพลงที่ฟัง แต่เธอให้เขาเพราะเธออยากช่วยเขา สำหรับการต่อสู้ที่ผ่านมายาวนานของเขา ขริมรู้สึกผิดและละลายใจกับการกระทำของตนเอง จึงไปหาครูสาวเพื่อจะนำเงินไปคืน แต่ในวันนั้นครูไม่ได้ยู่รอฟังเพลงเขาอีกแล้ว

๔๒. “สงครามครั้งใหม่” ของ สาคร พูลสุข

ชายคนหนึ่งเข้ามามอบตัวต่อรัฐบาลหลังจากไปเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ในป่า หลังจากออกจากป่าเขารู้สึกแปลกแยกกับสังคมเมืองที่เปลี่ยนไป ภาพความหลังยังตามหลอกหลอนเขาอยู่เป็นระยะ วันหนึ่งเขาได้พบกับคนรักเก่าซึ่งเคยร่วมกิจกรรมเพื่อมวลชนด้วยกัน แต่ตอนนี้เธอเปลี่ยนไปทั้งการแต่งกายและความคิด เขากับเธอได้พูดคุยกันแต่ทุกอย่างก็ไม่เหมือนเดิมแล้ว ณ เวลานั้น เขาคิดว่าสงครามครั้งใหม่ของเขากำลังเริ่มต้นขึ้นแล้วคือสงครามทุนนิยมซึ่งเกาะกินสังคมและน่ากลัวยิ่งกว่าสงครามครั้งไหนที่ผ่านมา

๔๓. “ร้อน” ของ โคมฉาย

ชายคนหนึ่งเคยเป็นนักศึกษารัฐศาสตร์ เขาได้กลับมาที่มหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง สถานที่เก่าๆทำให้เขานึกถึงภาพเหตุการณ์ที่เขาพร้อมหลบกระสุนและหนีเอาชีวิตรอดกับเพื่อน ปัจจุบันเขามีตำแหน่งหน้าที่การงานสำคัญ การแต่งกายของเขาเปลี่ยนไปไม่เหมือนก่อน เขากลับจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เขานั่งรถเมล์ เขารู้สึกสบายใจที่ไม่ได้นั่งที่ริมทางเดินแต่ได้นั่งริมหน้าต่าง แม้จะร้อนหน่อยแต่มันก็ช่วยให้เขาไม่ต้องแก้งนังสัฟงกไปตลอดทางเพราะมีแม่ลูกอ่อนสองคนขึ้นมานบรถ เขาเดินกลับเข้าบ้านอย่างสบายใจ

๔๔. “ใบไม้แห่งกาลเวลา” ของ ถวัลย์ มาศจำรัส

ชายคนหนึ่งนั่งนึกถึงคืนวันที่ผ่านไป เขานึกถึงวันที่เขาหนีตายเข้าป่าและได้พบว่าสังคมในป่าก็มีปัญหา ซึ่งคณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์ไม่เคยสนใจวิธีการแก้ปัญหาที่เขาเสนอ เวลาผ่านไปเขาก็ยังคงเป็นเพียงพวกแนวร่วมเหมือนวันแรกที่เข้ามา เขานึกถึงแม่ที่มีเขาเป็นความหวังเดียวของครอบครัว นึกถึงการเสียสละชีวิตของ

เพื่อนๆที่ไม่มีแม่ชื่อจาริกบนฐานอนุสาวรีย์ คนเหล่านั้นตายเพื่อประโยชน์ของใครเขาเฝ้าถามตัวเอง จนถึงวันนี้เขาก็ยังคงอยู่ในป่าด้วยไฟความหวังที่ลดน้อยลงทุกที

๔๕. “ลมจระจากภูเขา” ของ ยอดดา ฮะเซ็มเซ็ง

ชายคนหนึ่งที่เขาป่าไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา เขาได้กลับมาบ้านอีกครั้งเมื่อหลายปีผ่านไปด้วยสภาพขาพิการข้างหนึ่งกับร่างกายที่ทรุดโทรม เขาพบว่าสิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปมาก เขามาหาแม่ที่บ้านแต่แม่ไม่อยู่ เขาพบเพียงเด็กหญิงซึ่งไม่รู้จึกว่าเขาคือลูกของแม่ ชายขาพิการเดินทางจากบ้านไปอีกครั้งโดยที่ไม่มีใครรู้ว่าเขามาพอๆ กับที่ไม่มีใครรู้ว่าเขาจากไป

๔๖. “เรื่องเล่าเดือนตุลา” ของ คินันท์

เรื่องนี้สร้างให้ต้นไม้ที่อยู่บริเวณรอบสนามหลวงและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีชีวิต อารมณ์ความรู้สึกเหมือนมนุษย์ และต้นไม้เหล่านี้จะร่วมกันระลึกถึงเหตุการณ์เดือนตุลาเมื่อถึงวาระครบรอบในแต่ละปีโดยมีโพธิ์เฒ่าเป็นผู้นำ ในปีนี้หูกวางหนุ่มได้แสดงความคิดเห็นขัดแย้งและแสดงความไม่พอใจที่จะรับฟังเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์ที่ซ้ำซากเหมือนทุกปี หูกวางหนุ่มคิดว่ายุคสมัยได้ผ่านไปแล้วและไม่ควรจะครวญคร่ำถึงอดีตอีก โพธิ์เฒ่าถกเถียงกับหูกวางหนุ่มเป็นเวลานานจนเกิดพายุฝนฟ้าคะนอง และสุดท้ายโพธิ์เฒ่าถูกฟ้าผ่าและโค่นลง แต่ก็ปรากฏหน่ออ่อนแตกขึ้นมาจากซากตอของโพธิ์เฒ่า

ตั้งแต่เรื่องที่ ๔๗ - ๕๐ เป็นเรื่องสั้นบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่ปรากฏใน ประเสริฐ จันดำ, บรรณาธิการ. เลือดเนื้อเดือนตุลา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า. ๒๕๓๕

๔๗. “ต้องกลับ” ของ นิมะ ราชิตี

หญิงสาวคนหนึ่งผิดหวังในความรัก เธอตัดสินใจไปทำงานที่อเมริกาเพื่อหนีจากสภาพแวดล้อมเดิม เธอไปอาศัยอยู่กับพี่ชายของเพื่อนซึ่งอยู่กับเพื่อนชายอีกคนหนึ่ง ในบ้านนั้นจึงมีเธอเป็นผู้หญิงคนเดียว แต่ปัญหารักสามเส้าก็เกิดขึ้นอีกเมื่อชายทั้งสองคนชอบเธอ แต่เธอนับถือพวกเขาในฐานะพี่ชาย บรรยากาศในบ้านเริ่มน่าอึดอัดขณะนั้นเองที่มีรายงานข่าวสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยว่ามีการเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยของนักเรียน นักศึกษาและประชาชนเรือนแสน ทุกคนในบ้านต่างนั่งเฝ้ารอข่าวที่วือว้างใจจดใจจ่อ และเธอก็ได้เห็นภาพของชายคนหนึ่งเลือดเต็มใบหน้าแต่เธอก็จำได้ว่านั่นคือน้องชายของเธอเอง และในวันนั้นเธอก็ตัดสินใจกลับเมืองไทยแม้จะไม่เคยคิดที่จะกลับมาก่อนหน้านี้ก็ตาม

๔๘. “วันนี้...ของเมื่อวาน” ของ ไพฑูรย์ สุนทร

ลุงอ้อมเป็นช่างไม้ ลูกชายของลุงอ้อมชื่อแดง แแดงเสียลูกชายไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เพราะช่วยเอาตัวบังกระสุนปืนให้เพื่อน ลุงอ้อมไม่เคยเสียใจในสิ่งที่เกิดขึ้นเลย เขาภูมิใจในตัวลูกชายมากและดีใจที่ประเทศไทยได้ประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ครั้งนั้น

๔๙. “ประวัติศาสตร์ที่ถูกทอดทิ้ง” ของ นิรันดร์ศักดิ์ บุญจันทร์

แม้มาเยี่ยมดวงวิญญาณของลูกในวันครบรอบ ๑๔ ตุลา ขณะนั้นยังไม่มือนุสาวรีย์สำหรับวีรชน แต่สิ่งที่ยังคงมีอยู่คือกองสลากกินแบ่งรัฐบาล มีคนเดินผ่านบริเวณนั้นไปมา แต่ไม่มีใครสักคนที่จะสนใจเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้น จะมีก็แต่หญิงชราผู้เสียลูกชายไปในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา กับพ่อค้าแม่ค้าบางคนที่ได้ร่วมเหตุการณ์ครั้งนั้น เคารพดวงวิญญาณด้วยกระดาษรูปเล็กๆกับผลไม้ไม่กี่ผลที่ตั้งวางไว้ริมถนนหรือบนโต๊ะเก้าอี้เล็กๆ แถวบริเวณสี่แยกคอกวัว

๕๐. “ลายเลื่อนในลมฝน” ของ ชีวี ชีวา พิมพ์ครั้งแรกใน นิตยสาร face. มกราคม ๒๕๓๔

ชายคนหนึ่งไปร่วมงานรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาที่มหาวิทยาลัย เขาได้พบเพื่อนเก่าหลายคน พบช่างปั้นดินผู้เที่ยวเดินขอดินจากเพื่อนฝูงด้วยท่าทีโรยแรง แต่ก็ไม่มีใครให้ดินเขา พบเพื่อนผู้ค้าเนื้อขายเลือดที่มีร่างกายเต็มไปด้วยไขมันและไม่มีกระดูก นักร้องวงที่มีสัญลักษณ์เป็นเกวียนห้าเล่มก็ไม่มาร่วมงานนี้แต่กลับไปออกรายการทีวีแทน

๕๑. แสงดาว ศรีทราหมัน . “รอยอดีต-ปรตยบัน” เนชั่นสุดสัปดาห์ (๘ - ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๒-๕๓

ฉันย้อนนึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และพฤษภาคม ๒๕๓๕ ฉันยังจดจำภาพเหตุการณ์เหล่านี้ได้เสมอ วันหนึ่ง ฉันมีโอกาสคุยกับผู้เฒ่าคนหนึ่ง ผู้เฒ่าบอกกับฉันว่าน้ำมันเคยตะ มันทก็ต้องตะ

๕๒. นิรันดร์ดี บุญจันทร์. “เขานั่งมองสายฝนเดือนตุลาคม” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๐ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๖๘

ท่ามกลางสายฝนชายขายผลไม้ได้ร่วมเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม นั่งมองไปยังอนุสาวรีย์ของวีรชน ๑๔ ตุลาฯ เขาหวนนึกถึงวันที่เขาเข็นรถขายผลไม้เข้าไปอยู่ในที่ชุมนุม เขาเกือบถูกยิงแต่มีชายคนหนึ่งช่วยดึงเขาหลบกระสุน แต่รถเข็นของเขาเสียหาย ถึงวันนี้ลูกชายเขามองไม่เห็นอนุสาวรีย์วีรชน เห็นแต่แผงขายสลากกินแบ่งรัฐบาล และไม่เข้าใจว่าเขาคิดถึงอะไร

๕๓. ปราโมช ปราโมทย์. “แรง อสุรี ไล่เดือนปีศาจ” เนชั่นสุดสัปดาห์ (๒๓ - ๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๘): ๔๔-๔๖

ณ เมืองแห่งหนึ่งที่ประชาชนต้องทุกข์ทรมานภายใต้ฟ้ามีดมน มีแรงอสุรีบินวนเวียนอยู่ทั่วเมือง ไม่เคยเห็นแสงตะวัน ประชาชนในดินแดนแห่งนั้นได้ต่อสู้ฟันฝ่าเมฆฝนเลือดที่สเปรย์ร้อนทรมานทวายถึงสามครั้ง การต่อสู้ในแต่ละครั้งจบลงที่ประชาชนพอจะให้เห็นลำแสงส่องผ่านมาน้ำฟ้า แต่มีขำมินานก็จะล้มหายไปกลายเป็นสายหมอก แรงอสุรีก็ยกคนบินเวียนเหือน่านฟ้าเช่นเดิม จนเมื่อการต่อสู้ครั้งสุดท้าย แรงอสุรีได้แพ้ยับฝนเลือดและพากันล้มตาย แต่แสงเรืองรองที่คนเห็นนั้นก็ยังมีโช่แสงแห่งดวงตะวันที่แท้จริง เพราะซากศพของแรงได้กลายมาเป็น ไล่เดือนปีศาจที่ซ่อนไขลงผืนดินคอยหลอกหลอนและทำร้ายผู้คนต่อไป

๕๔. ถาวร บุญวัฒน์. “สุดแรงเหวี่ยง” มติชนสุดสัปดาห์ (๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๗ - ๔๘

ดร.สรศักดิ์เคยร่วมต่อสู้ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เขาเป็นคนรวยที่ลงไปต่อสู้เพื่อคนจน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ดร.สรศักดิ์ก็เปลี่ยนแปลงไป เขาเชื่อว่าเหตุการณ์หนึ่งจะเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาที่เหมาะสมเท่านั้น เขาตัดสินใจเล่นการเมืองและเมื่อลงเล่นจริงเขาก็ยอมรับว่าไม่รู้ว่ามีผิดถูกมันอยู่ตรงไหน

๕๕. ชชาติ กอบจิตติ “เพื่อนเก่า” มติชนสุดสัปดาห์ (๗ ตุลาคม ๒๕๔๐): ๕๑ - ๕๒

สันต์ทำงานหาเลี้ยงชีพและใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยเงินเดือนแต่ละเดือนของเขา เขาไม่มีเวลาคิดถึงเรื่องอื่นนอกจากทำงานและหาเงินเลี้ยงครอบครัว วันหนึ่งสันต์ได้เจอตุ้ยเพื่อนเก่าผู้ที่ได้ช่วยชีวิตเขาไว้โดยเดือนไม่ให้เขาไปที่มหาวิทยาลัยในวันที่จะเกิดเหตุร้ายแรง ตุ้ยเข้าป่าไปหลายปีด้วยความหวังว่าป่าจะช่วยเปลี่ยนแปลงสังคมได้ แต่สภาพของตุ้ยในขณะนี้คือสติเฟื่องเพื่อนและเพื่อนก็ถึงอุดมการณ์ สันต์พยายามพูดคุยกับตุ้ยแต่ก็พบว่าไม่เกิดประโยชน์อะไร ตุ้ยจำเขาไม่ได้ สันต์ตัดสินใจซื้อข้าวกล่องให้เพื่อนและทิ้งตุ้ยไว้ที่สนามหลวงเช่นเดิม เขารู้สึกผิดและละลายใจ แต่ตอนนี้เขาไม่มีเวลาคิดถึงเรื่องอื่นนอกจากครอบครัว เขานั่งรถกลับบ้านพร้อมด้วยเงินเดือนที่เพิ่งได้รับ

๕๖. มนต์ สัตยารักษ์. “ซากประชาธิปไตย” มติชนสุดสัปดาห์ (๖ ตุลาคม ๒๕๔๑): ๓๙ - ๔๐

นิรนามเป็นชายเสียสติที่ถูกควบคุมตัวมาที่โรงพักในข้อหาที่เป็นอันตรายต่อสังคม ตำรวจอาวุธในโรงพักเห็นหน้านิรนามแล้วก็จำได้ว่านิรนามคือตำรวจที่เสียสติจากเหตุการณ์เดือนตุลานั้นเอง ระหว่างนั้นได้เกิดการเดินขบวนและมีประชาชนบุกเข้าทำลายข้าวของและรื้อค้นฉกฉวยของมีค่าในโรงพัก ตำรวจต้องยอมให้ประชาชนทำแบบนั้นเพราะไม่สามารถใช้กำลังกับประชาชนได้ทั้งที่ในกลุ่มผู้ประท้วงก็มีมีจรรยาที่ฉวยโอกาส

๕๗. ชชาติ กอบจิตติ. “ตุลา” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๑๗ - ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๒): ๗๒ - ๗๔

วิวิธออกจากบ้านมาโดยอ้างว่าไปรวมประท้วงที่ท้องสนามหลวง แต่ในความเป็นจริงแล้วเขาใช้เวลาช่วงนั้นอยู่กับหญิงสาวคนหนึ่งที่พักอาศัย โดยที่ภรรยาของเขาไม่รู้ หลงเชื่อและภูมิใจในตัวสามีว่าเป็นคนกล้าหาญ มีการสอดแทรกข้อความจากลำดับเหตุการณ์ ๖ ตุลาบรรยายสลับกับเหตุการณ์ในส่วนของวิวิธและภรรยา

๕๘. อัครศิริ ธรรมโชติ “หนุ่ม (สี่แยก) ดอกบัว” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๔ - ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๒): ๗๒ - ๗๓

ผมผูกพันกับถนนราชดำเนินอย่างลึกซึ้ง ผมชอบมาเดินเล่นที่ถนนราชดำเนิน แต่เพื่อนสาวอายุอ่อนวัยกว่าไม่เข้าใจความรู้สึกผูกพันนี้ เธอไม่ชอบถนนสายนี้ที่มีแต่ตึกสีหม่นมัว แต่สำหรับผมราชดำเนินคือประวัติศาสตร์ คือส่วนหนึ่งในชีวิตผม ในเย็นวันหนึ่งหลังฝนตกพริ้ว ผมเห็นภาพหลอนของฝูงวัวที่ถูกคนฆ่าสัตว์ไล่ฆ่าอย่างโหดร้ายซึ่งผมไม่เห็นว่าเป็นคนฆ่าสัตว์นั้นอยู่ที่ไหน

๕๙. ปราโมช นาครธรรพ “ลูกเอ๋ย...แม่ไม่เชื่อ” มติชนสุดสัปดาห์ (๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๓): ๔๘ - ๔๙

แม่เฝ้าพุ่มพุกทะเลหนุนอมเลี้ยวลูกชายคนเดียวมาด้วยความรักและความยากลำบาก ลูกคือความหวังและคือทุกสิ่งทุกอย่างของแม่ แม่ภูมิใจในตัวลูกและในตัวพ่อของลูกที่เป็นข้าราชการที่ซื่อสัตย์และเสียชีวิตเพราะความเข้าใจผิดของคนร้ายที่จะดักยิงข้าราชการคดโกงคนหนึ่ง แต่พ่อกลับยึดมรดกเขามาขับ แม่เป็นลูกเสือชาวบ้านที่ภูมิใจในภารกิจปกป้องชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ของตนเช่นกัน แม่ถูกปลุกฝังให้เชื่อว่าคอมมิวนิสต์จ้องจะทำลายประเทศชาติที่แม่รัก แม่เคยคาดคะเนลูกเรื่องนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์อย่างที่เขาพูดจริงใหม่ ลูกปฏิเสธทุกอย่างจริงจังซึ่งแม่ก็เชื่อคำลูกเสมอ ลูกของแม่ไม่ใช่ นักกิจกรรมแต่ลูกก็อาจประสาทรอยร้าวระหว่างนักศึกษากับอาชีพได้เพราะลูกเป็นทั้งสองอย่าง ลูกไปร่วมการประชุมครั้งนี้กับเด็กหญิงข้างบ้านที่ลูกมีใจสมัครรักใคร่อยู่ และในเย็นวันนั้นแม่ก็ได้เห็นภาพศพที่ถูกแขวนคอซึ่งก็คือลูกของแม่เอง ลูกถูกกล่าวหาว่าเป็นฉวย ลูกตายเพราะความผิดพลาดเหมือนอย่างพ่อ แม่กรี๊ดร้องด้วยความเจ็บปวดและสลบไปโดยที่ไม่มีใครรู้ว่าจะฟื้นขึ้นมาอีกหรือไม่

๖๐. ภาณุมาศ ภูมิถาวร “ใจคนคอย” ใน สหาย. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร. ๒๕๔๕.

แม่เฝ้ารอลูกสาวที่เข้าไปไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา แม่ไม่รู้ว่าลูกเป็นอย่างไรบ้าง ลูกชายคนโตก็ถูกจับ แม่และพ่อให้หมอดูดวงรู้เพียงว่าลูกปลอดภัยและจะกลับมาในวันหนึ่ง สิ่งที่แม่ทำได้คืออบน่านสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยคุ้มครองลูกและได้เพียงแต่เฝ้ารอด้วยความทุกข์ทรมานใจ ห้าปีผ่านไปลูกก็กลับมาพร้อมกับคนรัก แม่ดีใจมากที่ลูกกลับมาโดยปลอดภัย แม่กับพ่อต้องแค้นครั้งใหญ่ที่สุดในชีวิตเท่าที่เคยบนมา

๖๑. ชชาติณรงค์ วิสุตกุล “ภาพเก่า” ใน เรื่องสั้นการเมือง ชุด คืบเดือนเพ็ญ. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ. ๒๕๔๖.

โกเมนฝันถึงแต่นกพิราบที่ถูกฆ่าตาย เขานึกถึงความทรงจำในวัยเด็กระหว่างเขากับพิณรี โกเมนเกิดและเติบโตที่เมืองนอก เขาได้กลับมาเมืองไทยและสนิทสนมกับพิณรี ซึ่งในขณะนั้นเป็นนักศึกษา พิณรีรักนกพิราบและบอกกับเขาว่ามันคือตัวแทนของอิสรภาพ พิณรีทำกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจนทำให้มีเวลาเล่นสนุกกับโกเมนน้อยวันหนึ่งโกเมนเห็นพิณรีนำหนังสือไปฝัง เขาไม่เข้าใจการกระทำของพิณรี ไม่เข้าใจกิจกรรมที่พิณรีทำ และยังไม่เข้าใจมากยิ่งขึ้นเมื่อพิณรีหายตัวไป ไม่มีใครตอบเขาว่าพิณรีหายไปไหน แต่หลังจากเหตุการณ์นั้นเขาก็ถูกพ่อแม่

ส่งตัวกลับไปเรียนที่เมืองนอกต่อ ปัจจุบันนี้เขาเป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจให้นายกรัฐมนตรี เขาเฝ้าฝันถึงแต่นกพิราบและไม่อยากฆ่านกพิราบเอง เมื่อได้นั่งนึกทบทวนเรื่องราวต่างๆ โกเมนก็ได้ไปขุดหนังสือที่พิณรีฝังไว้ขึ้นมาอ่าน และบัดนี้เขาได้เข้าใจทุกสิ่งทีพิณรีทำแล้ว เขายื่นข้อเสนอข้อหนึ่งให้ท่านนายกฯ แต่ท่านนายกฯ ปฏิเสธข้อเสนอของเขา เขาจึงลาออกจากตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ลำดับเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

วันศุกร์ที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖

๐๙.๐๐ น. หลังการประชุมติดต่อกันเป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืนเต็ม ถนนทุกสายติดขัดขนาดหนัก โดยเฉพาะสายที่จะไปธรรมศาสตร์คลาล่าไปด้วยขบวนนักเรียน นิสิตนักศึกษา ที่ถือป้ายแลโปสเตอร์เดินมุ่งสู่ธรรมศาสตร์ ขบวนแล้วขบวนเล่า มีทั้งจากในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ตั้งแต่ระดับประถมไปจนสูงกว่าปริญญาตรี จากภาครัฐและภาคเอกชน ยิ่งสายคนก็ยิ่งแน่น ในสนามฟุตบอลมีคนร่วมชุมนุมเป็นจำนวนแสน

๑๒.๐๐ น. ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยออกแถลงการณ์ยื่นคำขาดว่า “ให้รัฐบาลปล่อยบุคคลเหล่านั้นภายในเวลา ๒๔ ชั่วโมง นับตั้งแต่เวลา ๑๒.๐๐ น. ของวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นไป หากในเวลา ๑๒.๐๐ น. ของวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจะได้พิจารณาให้ใช้มาตรการในขั้นเด็ดขาดต่อไป”

๑๔.๐๐ น. พลตรีประกอบ จารุมณี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เรียกผู้แทนหนังสือพิมพ์เข้าไปกำชับเกี่ยวกับการรายงานข่าว ปราบมิให้ใช้คำว่า “หวั่นจะนองเลือด” ไม่ให้ใช้คำว่า คนมาชุมนุมเป็น “แสน” บ้าง ทั้งนี้สืบเนื่องจากการที่หนังสือพิมพ์รายวันทั้งภาษาไทยและอังกฤษ เช่น ประชาธิปไตย ไทยรัฐ เดลินิวส์ ตลอดจน The Nation และ Bangkok Post ได้ติดตามรายงานข่าวอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลให้การเรียกร้องรัฐธรรมนูญเป็นที่รับรู้ในคนหมู่มากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนทั่วประเทศ ทำให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาของสถาบันการศึกษาในต่างจังหวัดมีการเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วง สอดคล้องกันไปกับปรากฏการณ์ในกรุงเทพฯ เช่น ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

๑๙.๔๕ น. มีผู้เสนอประกันตัวให้ แต่ผู้ต้องหาทั้ง ๑๓ ไม่ยอมรับการประกันตัว เนื่องจากไม่รู้จักผู้ค้ำประกันแต่อย่างใด ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา แถลงว่า การที่รัฐบาลยอมให้ประกันตัวและดูเหมือนว่าจะอุปโลกผู้ค้ำประกันนั้น เป็นการบ่ายเบี่ยงเจตนาารมณ์ ศูนย์ฯยืนยันที่จะให้ปล่อยตัวโดยไม่มีเงื่อนไข

๒๐.๐๐ น. อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จำนวนหนึ่งนำตัวแทนนักศึกษา ๒ คนเข้าไปรายงาน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อขอให้เพิ่มความเข้มงวดบังคับหมู่ให้ทรงทราบสถานการณ์และการกระทำของนิสิตนักศึกษาต่อไป ในขณะที่วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ได้ประกาศเตือนพ่อแม่ผู้ปกครองมิให้ปล่อยลูกหลานมาร่วมชุมนุม โดยอ้างว่ามีนักเรียนหรือบุคคลกลุ่มหนึ่งเตรียมการที่จะใช้อาวุธ

อย่างไรก็ตามฝ่ายข่าวของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาฯ ได้รับข่าวว่ามีการเสริมกำลังทหารอย่างแน่นหนาบริเวณสวนรื่นฤดี บางแห่งมีการนำรถหุ้มเกราะ รถถัง ออกมาตั้ง ทางตำรวจโรงพักชนะสงคราม มีตำรวจหนาแน่น มีการจ่ายอาวุธและกระสุนเต็มอัตรา และได้ร่วมกับตำรวจสายตรวจนครบาล ทั้งทหารและตำรวจต่างก็มีแผนในการปราบปรามจลาจลโดยจะใช้ทหารราบ ๑๑ รักษาพระองค์ ทหารพลร่ม จากศูนย์สงครามพิเศษ และรถถังจากกองพันทหารม้าที่ ๔ มีกองกำลังหนุนจากกอง

พลทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ และทหารกองพล ปตอ. ส่วนทางด้านตำรวจนั้นจะ
ใช้กำลังจากศูนย์ปราบปรามพิเศษนครบาลบางเขน

วันเสาร์ที่ ๑๓ ตุลาคม ๑๖ ๐๕.๐๐ น. นายสมบัติ ชำรงชัยภูววงศ์ พร้อมด้วยคณะกรรมการศูนย์กลาง
นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ขึ้นกล่าวคำปฏิญาณต่อที่ประชุมว่า จะเกิดทุนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้ด้วย
ชีวิต ผู้ใดทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญจะต่อสู้จนกว่าชีวิตจะหาไม่

๐๙.๐๐ น. การชุมนุมในวันแรกมีผู้ร่วมชุมนุมประมาณหนึ่งพันคน แต่
ขณะนี้มีผู้คนเรือนแสนหลั่งไหลมาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนล้นออกมา
นอกสนาม

๑๐.๐๐ น. ย้ายเครื่องขยายเสียงไปติดที่รถบรรทุกขนาดเล็ก ๑๐ คัน ที่จอด
อยู่บริเวณลานโพธิ์ เสียงปรบมือดังขึ้นเมื่อธงไตรรงค์ ธงธรรมจักร พระบรมฉายาลักษณ์ได้รับการอัญเชิญออกมา

การจัดขบวนแบ่งเป็นหน่วยต่างๆ ดังนี้

หน่วย A ประกอบด้วยคณะกรรมการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย นายก
องค์การ และนายกสโมสรจากมหาวิทยาลัยต่างๆ

หน่วย B ฝ่ายประสานงานต่างๆ

หน่วย C1 ฝ่ายสวัสดิการ

หน่วย C2 ฝ่ายแสง-เสียง

หน่วย C3 ฝ่ายข่าวกรอง

หน่วย C4 ฝ่ายรักษาความปลอดภัย ซึ่งแบ่งเป็นหน่วยย่อยๆ ดังนี้

เฟืองป่า - เป็นกองหน้า

กนก ๕๐ - รักษาธงชัยชาการ

คอมมานโด - รักษาธงชัยชาการที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

หมี (มีกระสอบและแผ่นกระดาน) - ขำมั่วลวดหนาม

ฟันเฟือง, ช่าง, เซฟ, เสือเหลือง - รักษาความปลอดภัยทั่วไป

หน่วย C5 ฝ่ายแพทย์-พยาบาล

หน่วย C6 ฝ่ายรับบริจาค

หน่วย C7 ฝ่ายยานยนต์

หน่วย C8 ฝ่ายประสานงานทั่วไป

๑๐.๓๐ น. ตำรวจทั่วกรุงเทพฯ ได้รับคำสั่งให้เตรียมพร้อม

ทหารบกหลายกองร้อยพร้อมอาวุธครบมือเข้ารายล้อมกองบัญชาการสวนรื่นฤดีและสวน

พุดตาน นำลวดหนามมากั้นถนนตามจุดต่างๆ รถดับเพลิง ๓๐ คัน จอดเรียงรายปิดทางเข้าสวนพุดตานและสวน
รื่นฤดี

๑๑.๐๐ น. นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ๖,๐๐๐ คน เดินทางสู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ไม่
สามารถเข้าไปข้างในได้ เนื่องจากคนแน่นมาก จึงหยุดขบวนและเปิดอภิปรายที่เชิงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ

๑๒.๐๐ น. เมื่อไม่ได้รับคำตอบจากรัฐบาล การเดินทางจึงเริ่มขึ้น

๑๕.๐๐ น. ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษายื่นคำขาดอีกครั้งว่า หากยังไม่ได้รับ

คำตอบที่น่าพอใจ ภายใน ๑๗.๐๐ น. จะดำเนินการขึ้นเด็ดขาด

ขณะเดียวกันนายสมบัติ ชำรงชัยภูววงศ์ นายสมพงษ์ สระกวี นาย
ประสาร ไตรรัตน์วรกุล เข้าพบจอมพลประภาส ที่กองบัญชาการสวนรื่นฤดี จอมพล
ประภาสแจ้งให้ทราบว่า ฝ่ายรัฐบาลยินดีปล่อยผู้ต้องหาทั้ง ๑๓ คน ส่วนข้อเรียกร้อง

อื่นๆ เป็นอันระงับไป ทั้งสามจึงรับปากกับจอมพลประภาสว่าจะมาปรึกษากับกรรมการศูนย์ เพื่อที่จะสลายการชุมนุม

๑๖.๐๐ น. คณะกรรมการศูนย์ฯ ทั้งหมดเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการตอนหนึ่งว่า “เมื่อนักศึกษาได้ดำเนินการมาตรงตามเป้าหมาย และได้รับผลตามสมควรแล้ว ก็ขอให้กลับคืนสู่สภาพปกติ เพื่อยังความสงบเรียบร้อยให้เกิดแก่ประชาชนทั่วไป”

๑๗.๐๐ น. ตามที่ตกลงกันไว้แต่เดิม ขบวนการจะอยู่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย โดยมีนายเสกสรรค์ ประเสริฐกุล หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการศูนย์ฯ เป็นผู้ควบคุม แต่คณะกรรมการศูนย์ฯ กับศูนย์ปฏิบัติการเริ่มขาดการติดต่อประสานงาน เพราะบัดนี้ยังไม่มีการข่าวจากคณะกรรมการศูนย์ฯ จึงเกิดความระส่ำระสายไปทั้งขบวนการ นายเสกสรรค์ จึงตัดสินใจเคลื่อนขบวนไปยังลานพระบรมรูปทรงม้า ท้ายขบวนยังอยู่ที่สะพานม้ฆวาท

๒๐.๐๐ น. วิทยูกรมประชาสัมพันธ์ประกาศว่ารัฐบาลยอมรับข้อเสนอของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา และปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง ๑๓ คนแล้ว ส่วนรัฐธรรมนูญจะประกาศใช้ในเดือนตุลาคมปีหน้า

นายราชันย์ วีระพันธ์ เดินทางไปจับตัวผู้ต้องหาทั้งหมด เพื่อจะพามาปรากฏตัวในที่ชุมนุม

๒๑.๐๐ น. ผู้แทนศูนย์ฯ ใช้เครื่องขยายเสียงติดรถวิ่งประกาศบริเวณสะพานม้ฆวาทฯ ให้ผู้ชุมนุมสลายตัว เพราะศูนย์ฯ ได้ตกลงกับรัฐบาลเรียบร้อยแล้ว จึงมีผู้ทยอยกลับเป็นจำนวนมาก ส่วนที่ลานพระบรมรูปทรงม้ายังไม่ทราบเรื่อง จึงชุมนุมกันต่อไป คนที่ทราบเรื่องแล้วแต่ยังไม่เชื่อ ได้ไปสมทบที่ลานพระบรมรูปทรงม้า

๒๒.๐๐ น. นายเสกสรรค์ประกาศในที่ชุมนุมว่า ได้ข่าวจากฝ่ายรัฐบาลแล้วว่า ยอมตามข้อเสนอ แต่ขอให้ทุกคนอยู่ในความสงบ อย่าเพิ่งแตกขบวนจนกว่ากรรมการศูนย์ฯ จะมาแจ้งด้วยตนเอง พร้อมกับเรียกร้องให้กรรมการศูนย์ฯ มาพบโดยด่วน

ขณะเดียวกันรัฐบาลได้ประกาศทางวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ว่า บัดนี้รัฐบาลได้ตกลงกับผู้แทนนักศึกษาเรียบร้อยแล้ว และฝ่ายนักศึกษาจะให้การชุมนุมสลายตัว แต่มีบุคคลบางคนที่ไม่ใช่นักศึกษาได้ถือโอกาสอภิปรายโจมตีรัฐบาลต่อไป จึงขอให้นักศึกษาอย่าหลงเชื่อ และขอเตือนผู้สื่อข่าวรัฐบาลว่าอย่าก่อความวุ่นวาย

๒๓.๓๐ น. นายพีรพล ตรียะเกษม นายกองดีการบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กระซิบนายเสกสรรค์ว่า บัดนี้กรรมการศูนย์ฯ ที่เข้าเฝ้าชะตาขาดหมดแล้ว นายเสกสรรค์จึงสั่งเคลื่อนขบวนไปพระราชวังสนามจันทร์หลวง เพื่อหวังเอาพระบารมีเป็นที่พึ่ง

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ๐๒.๐๐ น. ขณะที่ขบวนมาหยุดอยู่ที่หน้าประตูพระราชวังสนามจันทร์

ด้านสวนสัตว์ดุสิต นายธีรยุทธ บุญมี นายสมบัติ ช่าง ธัญญาวงศ์ นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล นายสมพงษ์ สระกวี นายวีระ จันทะแจ้ง นายมานิตย์ สรยุทธเสณี นายกนก วงศ์ตระหง่าน ได้ใช้รถทหารติดเครื่องขยายเสียงเข้าไปในสวนสัตว์ดุสิต ขอร้องให้ผู้ชุมนุมสลายตัว และกล่าวว่านายเสกสรรค์เป็นคอมมิวนิสต์ มีแผนจะล้มราชบัลลังก์ นักเรียนนักศึกษาอย่าหลงเชื่อ แต่คนในขบวนหน้าสวนจันทร์ฯ พวกกันให้

ร้องขับไล่ ส่วนหนึ่งเพราะไม่ยอมเชื่อศูนัย์อีกต่อไป ส่วนหนึ่งเพราะไม่ยอมเชื่อว่าเป็นเสียงของกรรมการศูนัย์จริง เพราะทั้งหมดไม่ได้ปรากฏตัว

๐๓.๓๐ น. นายธีรยุทธและนายเสกสรรค์พบและปรับความเข้าใจกันได้ไปพบราชเลขาธิการสำนักพระราชวังเพื่อขอเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ขอให้ประชุมรอคอยด้วยความสงบ

๐๔.๔๕ น. นายธีรยุทธ นายเสกสรรค์ พร้อมด้วย พ.ต.อ.วิสิษฐ เดชกุญชร นายตำรวจพระราชสำนัก ออกจากสวนจิตรลดาไปยังรถบัญชาการของศูนัย์ แล้ว พ.ต.อ.วิสิษฐ ได้อัญเชิญพระบรมราโชวาทออกอ่านให้ที่ประชุมฟัง

จากนั้นนายสมบัติขึ้นเล่าเหตุการณ์ทั้งหมดให้ที่ชุมนุมฟัง พร้อมทั้งยอมรับผิดที่ไม่สามารถอัญเชิญพระบรมราโชวาทมาแจ้งให้ทราบตั้งแต่ตอนค่ำ

๐๕.๓๐ น. นายเสกสรรค์พูดให้ทุกคนพอใจข้อเรียกร้อง ขอให้สลายการชุมนุม จากนั้นกลุ่มคนเริ่มทยอยแยกย้ายกันออกจากที่ชุมนุม

๐๖.๓๐ น. กลุ่มคนประมาณ ๒๐๐ คน ขอให้ตำรวจที่ปิดกั้นทางที่จะไปสี่แยกราชวิถีเปิดทางให้ ตำรวจไม่ยินยอมและให้ออกไปทางวัดเบญจมบพิตร แต่กลุ่มชนยืนยันที่จะให้ตำรวจเปิดทาง จึงเกิดการปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและกลุ่มชน

พล.ต.ท.มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น จึงสั่งการให้ตำรวจตะลุมตุ้มผู้เดินขบวนอย่างทารุณ พร้อมกับยิงแก๊สน้ำตา จนฝูงชนแตกหนีไปฝั่งสวนจิตรลดา และสวนสัตว์ดุสิต ผลปรากฏว่ามีนักเรียน นักศึกษาเสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บ

๐๘.๐๐ น. นักเรียน นักศึกษาที่หนีจากบริเวณหน้าสวนจิตรลดาไปยังธรรมศาสตร์ ได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้คนที่อยู่ที่ธรรมศาสตร์ฟังด้วยน้ำตานองหน้า และความเจ็บแค้น บางคนบาดเจ็บกลับมา ส่งผลให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ต่างฉวยไม้รีบริดขึ้นรถออกไปคั่นแล้วคั่นเล่า พวกที่เหลือจัดเตรียมระเบิดเพลิงอย่างเร่งรีบ

๑๐.๐๐ น.รัฐบาลออกแถลงการณ์ฉบับที่หนึ่ง มีใจความว่ามีนักเรียนและผู้แต่งกายคล้ายทหารจำนวนหนึ่งไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ได้ก่อวินาศกรรมบุกเข้าพระราชฐาน และใช้อาวุธปืนทำร้ายตำรวจและประชาชน คาดว่ามีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ดังนั้น เจ้าหน้าที่รัฐบาลจำเป็นต้องเข้าระงับสถานการณ์อย่างเด็ดขาดต่อไป

๑๐.๓๐ น. นักศึกษาขึ้นไปยังห้องกระจายเสียงสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อจะกระจายเสียงตอบโต้รัฐบาล แต่ปรากฏว่าอุปกรณ์สำคัญบางส่วนถูกถอดไปก่อนหน้านี้ ขณะเดียวกันนักเรียน นักศึกษากลุ่มใหญ่บุกเข้ายึดกรมประชาสัมพันธ์ ทำลายห้องพัสดุ ห้องส่ง ทูบกระจกแตกเสียหาย พร้อมกับยึดรถไป กำลังอีกส่วนหนึ่งมุ่งหน้าไปที่สถานีตำรวจชนะสงครามและปิดล้อมไว้

๑๑.๐๐ น. กำลังทหารพร้อมด้วยรถถังออกกวาดล้างและขับไล่ประชาชนด้วยแก๊สน้ำตา ยิงปืนเอ็ม ๑๖ ใส่กลุ่มคนด้วยกระสุนหลอกสลักระสุนจริง ขณะที่ทหารเรือหน่วยหนึ่งยึดกรมประชาสัมพันธ์คืน

๑๒.๐๐ น. วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ประกาศว่าเจ้าหน้าที่ยึดจับได้อาวุธร้ายแรงของฝ่ายก่อการจลาจล เช่น ปืนกลมือ จรวดยิงรถถัง และระเบิดโมโลตอฟ

๑๓.๐๐ น. นักศึกษาคนหนึ่งยึดรถเมล์ขาวและขับเข้าหมายชนรถถัง แต่ถูกยิงเสียชีวิต รถจึงพุ่งเข้าชนต้นมะขาม นักศึกษาอีกคนหนึ่งขับรถยนต์พุ่งชนรถถังได้สำเร็จ แต่ตัวเองถูกยิงเสียชีวิต

๑๓.๓๕ น. รถขยะของกรุงเทพมหานครขับมาจากด้านกองสลาก เห็นรถถังกำลังยิงประชาชน คนขับจึงตัดสินใจขับรถพุ่งเข้าชน แต่ถูกทหารยิงแสกหน้าเสียชีวิตคาพวงมาลัยก่อนที่จะชนรถถัง

๑๔.๐๐ น. กองสลาก และสำนักงาน ก.ต.ป. ถูกเผา พนักงาน ก.ต.ป. คนหนึ่งติดอยู่บนตึก ไม่กล้ากระโดดลงมา จึงถูกไฟครอกเสียชีวิตต่อหน้าคนที่มุ่งดูนับพัน

๑๔.๒๐ น. ฝ่ายรัฐบาลประกาศให้บุคคลต่อไปนี้ไปติดต่อกับทางราชการโดยวิธีที่เคยติดต่อยู่โดยเร็วที่สุด คือ

- ๑) เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
- ๒) นายกองัดการศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ๓) นายกองัดการนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ๔) นายกสโมสรนศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล
- ๕) นายกสโมสรนศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร
- ๖) รองเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ฝ่ายเศรษฐกิจ
- ๗) นายกสโมสรนนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทั้งนี้เพื่อความร่วมมืออันจะก่อให้เกิดประโยชน์และผลดีแก่ความสงบสุขของประเทศไทย

ต่อมาศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้แถลงว่าข้อเรียกร้องของศูนย์ฯ ได้ผลตามเป้าหมายทุกอย่าง และเลิกชุมนุมตอนเช้าวันที่ ๑๔ ตุลาคม แต่ปรากฏว่ายังมีการชุมนุมต่อไปอีกจนเกิดการปะทะกับเจ้าหน้าที่ ศูนย์ฯ จึงขอประกาศว่าการกระทำใดๆ เป็นการสนับสนุนของผู้แทรกแซงโดยตรง

๑๔.๓๐ น. นายภูมิตัน โรจน์เลิศจรรยา ประธานสภานักศึกษาองค์การศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ติดต่อกับที่สวนรื่นฯ ขอให้หยุดยิง พร้อมกับเรียกร้องให้นักเรียน นักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยุติการต่อสู้

เวลาต่อมาฝ่ายรัฐบาลติดต่อกันว่าไม่สามารถหยุดยิงได้ เพราะมีเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายกำลังปฏิบัติการอยู่ ยากแก่การติดต่อสั่งการ

๑๕.๐๐ น. คนเจ็บถูกกล้าเสียงเข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อลงเรือส่งข้ามฟากไปโรงพยาบาลศิริราช อย่างไม่ขาดระยะ ตามโรงพยาบาลต่างๆ ก็มีการส่งผู้บาดเจ็บเข้าไปรับการรักษาไม่ขาดสาย

ขณะเดียวกันเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ซึ่งบินวนเวียนอยู่ตั้งแต่เช้าได้ยิงกราดลงมาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๗.๓๐ น. จอมพลถนอม กิตติขจร มีประกาศให้นักเรียน นักศึกษาออกจากบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และศิลปากร พร้อมประกาศให้เขตดังกล่าวเป็นเขตอันตราย ซึ่งเจ้าหน้าที่กำลังจะเข้ายึดพื้นที่ดังกล่าว พอเวลา ๑๘.๐๐ น. รถถังก็ได้เคลื่อนมาที่เชิงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า แล้วยิงปืนกลเข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๘.๑๐ น. รัฐบาลจอมพลถนอมประกาศลาออก และได้ส่งเฮลิคอปเตอร์มาประกาศการลาออกของรัฐบาล ขอให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชน หยุดปฏิบัติการ และฝ่ายทหารตำรวจก็จะหยุดยิง

๑๘.๑๕ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสต่อชาวทั้งไทยทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ ทรงขอให้ทุกฝ่ายระงับความรุนแรง เพื่อบ้านเมืองหวนคืนสู่ปกติ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี

๒๐.๓๐ น. ประชาชนและตำรวจยิงต่อสู้กันที่กองบัญชาการตำรวจนครบาล ผ่านฟ้า โดยฝ่ายนักศึกษาประชาชนตั้งป้อมยิงสู้จากบริษัทเดินอากาศไทยแลป้อมพระกาฬ

๒๑.๐๐ น. ผู้แทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยมาที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เรียกร้องให้นักศึกษาประชาชนเลิกใช้ความรุนแรง ให้ใช้วิธีหิงสา แต่มีผู้ยื่นข้อเสนอให้จอมพลถนอม จอมพลประภาส และพันเอกณรงค์ พ้นจากตำแหน่งทางทหาร

๒๒.๐๐ น. รัฐบาลชุดใหม่ประกาศห้ามไม่ให้ประชาชนออกนอกเคสสถานตั้งแต่เวลา ๒๒.๐๐ น.-๐๕.๓๐ น.

๒๓.๓๐ น. นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีคนใหม่ กล่าวปราศรัยกับประชาชน ขอให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่ความสงบ และประกาศจะใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภายใน ๖ เดือน นับจากนี้

๒๔.๐๐ น. ตอมพลถนอมได้ออกแถลงการณ์ว่า ผู้ก่อการจลาจลมิได้หยุดปฏิบัติการ ทั่วทั้งรัฐบาลได้ลาออกตามคำเรียกร้องแล้ว แต่กลับก่อวินาศกรรม ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด จึงขอให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายทำหน้าที่ป้องกันทรัพย์สินสถานที่ราชการอย่างสุดความสามารถ

วันจันทร์ที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖

๐๖.๐๐ น. ถนนเกือบทุกสายในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะถนนราชดำเนิน ไม่มีรถวิ่งเลย บนถนนเต็มไปด้วยเศษไม้ ซากบ่อมยามตำรวจ เศษแก้ว ถึงขยะ ผงเหล็ก และรถยนต์ที่ถูกเผา ร้านค้าต่างๆ ปิดบริการ เครื่องหมายจราจรถูกทำลาย

ส่วนตามต่างจังหวัดมีการชุมนุมไว้อาลัยผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม มีการโจมตีความทารุณโหดร้ายของรัฐบาลชุดเก่า และร่วมกันบริจาคโลหิตเพื่อส่งมาให้โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ

๐๖.๓๐ น. กำลังทหารถูกส่งเข้ามาเสริมตามจุดต่างๆ ที่เกิดเหตุจลาจล ตำรวจทุกห้องที่ไม่ได้ออกปฏิบัติหน้าที่ หากคงติดอาวุธเตรียมตั้งรับอยู่ในสถานีตำรวจ โดยไม่ได้สวมเครื่องแบบตำรวจ

๐๘.๐๐ น. คนนับหมื่นยังชุมนุมกันอยู่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีนักศึกษาผลัดกันขึ้นพูดให้ทุกคนอย่าก่อความวุ่นวายหรือเหตุร้ายใดๆ ขณะเดียวกันนักศึกษาส่วนหนึ่งออกตั้งหน่วยรับบริจาคโลหิตตามจุดชุมนุมต่างๆ ปรากฏว่ามีผู้มาบริจาคโลหิตจำนวนมาก

๐๘.๓๐ น. ยอดผู้เสียชีวิตตามโรงพยาบาลต่างๆ ประมาณ ๑๐๐ คน จำนวนผู้บาดเจ็บเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนแน่นโรงพยาบาลทุกแห่ง

๑๑.๓๐ น. กองบัญชาการทหารสูงสุดประกาศว่า ผู้ก่อการจลาจลไม่ใช่ นักศึกษา แต่เป็นพวกคอมมิวนิสต์ เพราะมีเครื่องยิงลูกระเบิดเอ็ม ๗๙ ใช้ต่อสู้กับ เจ้าหน้าที่

๑๓.๓๐ น. การยิงต่อสู้กันที่กองบัญชาการตำรวจนครบาลยังไม่ยุติ ในที่สุด เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องถอนกำลังออกไป ประชาชนจึงบุกเข้าไปเผากองบัญชาการ ตำรวจนครบาล พร้อมกันนั้นก็บุกเผาสถานีตำรวจนางเลิ้งซึ่งอยู่ใกล้ๆกัน

๑๕.๓๐ น. นักเรียน นักศึกษา ประชาชนกลุ่มหนึ่งขึ้นรถไปยึดครองหัว ล่าโพง พร้อมกับแจกใบปลิวเรียกร้องให้ประชาชนที่มุ่งดูสองฟากถนนให้การสนับสนุน ส่วนที่กรมไปรษณีย์โทรเลขมีทหารติดอาวุธรักษาการอยู่อย่างเข้มแข็ง

๑๖.๒๐ น. ทหารลพบุรีและปราจีนบุรีเคลื่อนกำลังเข้ากรุงเทพฯ ตามแผนปราบจลาจลขั้นเด็ดขาด จากนั้นแยกย้ายไปที่ ๒ จุดสำคัญ คือ สวนอัมพรและสโมสร กองทัพบก สีเสนาทเวศน์

๑๖.๓๐ น. ผู้แทนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย นั่งรถตระเวนไป ตามที่ชุมนุม ประกาศให้ประชาชนแยกย้ายกันกลับบ้าน เนื่องจากทุกอย่างเข้าสู่ความสงบเรียบร้อยแล้ว

๑๗.๓๐ น. จอมพลถนอม จอมพลประภาส และพันเอกณรงค์ พร้อมด้วย ครอบครัว รวม ๑๓ ชีวิต ขึ้นเฮลิคอปเตอร์จากสวนรื่นฯ ไปที่ท่าอากาศยานดอนเมือง ก่อนที่จะขึ้นเฮลิคอปเตอร์ พันเอกณรงค์ หันมาพูดกับผู้มาส่งว่า “แล้ววันหนึ่งผมจะ กลับมา”

๑๘.๔๐ น. วิทยูกรมประชาสัมพันธ์ประกาศว่า เพื่อความสงบสุขของชาว ไทย จอมพลถนอม ตอมพลประภาส และพันเอกณรงค์ ได้ลาออกจากราชการ และ เดินทางออกนอกประเทศแล้ว

ทันทีที่ข่าวนี้แพร่ออกไป ผู้ชนพากันโห่ร้องแสดงความยินดี ตะโกนว่า “มัน หนีไปแล้ว เราชนะแล้ว”

๒๑.๐๐ น. คณะกรรมการศูนย์ฯ ปราศรัยกับชาวไทยทั้งทางวิทยุและ โทรทัศน์ว่าบัดนี้ วีรชนนัรบร้อยได้เสียสละเลือดเนื้อเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีประชาธิปไตย ขอให้ชาวไทยทั้งหลายจงช่วยกันพิทักษ์รักษาสິงที่ได้มานี้ให้ยั่งยืนต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่วันที่ ๔ ถึงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

วันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคม ๑๙ นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ชั้นปีที่ ๒ ไม่ยอมเข้าห้องสอบ มาชุมนุมที่ลานโพธิ์ พร้อมทั้งมีการอภิปรายกรณีพระณอมกลับเข้าประเทศ

๑๒.๐๐ น. มีการแสดงละครของชุมนุมนาฏศิลป์และการละคร เพื่อแสดงถึงความเสียหายของการแขวนคอช่างไฟฟ้านครปฐม โดยมี ดร.ป๋วยเข้าไปห้าม แต่นักศึกษาไม่ยอม หลังจากนั้นได้มีการประชุมนักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย มีมติออกมาว่างดสอบ

๑๕.๐๐ น. ที่ท้องสนามหลวง ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ร่วมกับแนวร่วมต่อต้านเผด็จการฯ ชุมนุมประท้วงโจมตีรัฐบาลเรื่องที่ไม่ยอมดำเนินการกับพระณอม

๑๘.๓๐ น. ฝนตกใหญ่ คนเต็มสนามหลวง จำนวนนับหมื่น

๑๙.๓๐ น. นายสุธรรม แสงประทุม เลขาธิการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ประกาศเคลื่อนขบวนผู้ชุมนุมจากสนามหลวงเข้ามาหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมทั้งประกาศว่าจะไม่สลายตัวจนกว่าพระณอมออกจากประเทศ

๒๐.๐๐ น. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประกาศปิดมหาวิทยาลัยไม่มีกำหนด

วันอังคารที่ ๕ ตุลาคม ๑๙ หนังสือพิมพ์ดาวสยามและบางกอกโพสต์แพร่ภาพการแสดงละครของนักศึกษา

เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ว่าเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

มีพระบรมราชโองการตั้งคณะรัฐมนตรี

มหาวิทยาลัยรามคำแหงประกาศงดสอบโดยไม่มีกำหนด

นางนงเยาว์ สุวรรณสมบุรณ์ สมาชิกชมรมแม่บ้านแจ้งความที่สถานีตำรวจชนะสงครามว่า ให้จับกุมผู้แสดงละครหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ที่ลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถานีวิทยุยานเกราะ โดย พ.ท.อุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา กล่าวเน้นเป็นระยะว่า การชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่ได้เป็นเรื่องต่อต้านพระณอมแล้ว แต่เป็นเรื่องหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

๑๓.๓๐ น. นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงเดินทางมาสมทบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕ คันรถ

๑๖.๓๐ น. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นำคณะรัฐมนตรีเข้าถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

๑๗.๓๐ น. พ.ท.อุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ประกาศให้คณะกรรมการวิทยุเสรีและผู้ก่อตั้งไปรวมตัวกันที่สถานีวิทยุยานเกราะเป็นการด่วน

๑๘.๐๐ น. ไปปลิวนัดลูกเสือชาวบ้านและผู้รักชาติทุกกลุ่มให้มาชุมนุมกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และให้เวลาผู้ชุมนุมภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถึงบ่ายสองโมงของวันที่ ๖ ตุลาคม ให้สลายตัวและนำผู้แสดงมาลงโทษ

๑๙.๐๐ น. ประชาชนลูกเสือชาวบ้านทุกรุ่นในกรุงเทพฯ ประชุมรวมกันที่กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน โดยมี พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จรรย์โรมรัน และนาย

อาคม มกรานนท์ เป็นผู้กล่าวในที่ประชุมว่าจะต่อต้านศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และผู้ที่อยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ถึงที่สุด

๒๐.๓๕ น. ชมรมวิทยุเสรีออกประกาศว่า ได้มีบุคคลกลุ่มหนึ่งกระทำการก่อความไม่สงบในประเทศ โดยได้พยายามทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีการแต่งตั้งตัวละครให้คล้ายกับพระราชวงศ์ชั้นสูงในสถาบัน ทั้งหมดเป็นการเหยียบย่ำหัวใจคนทั้งชาติ จึงขอให้รัฐบาลดำเนินการโดยด่วน เพื่อป้องกันการนองเลือด พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่าการต่อต้านพระถนอมเป็นเพียงข้ออ้างในการชุมนุม แต่ความจริงคือต้องการทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๒๑.๓๐ น. นายประยูร อัครบวร รองเลขาธิการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย นำนายอภิรักษ์ บัวหะภักดี และนายวิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ ผู้แสดงละครมาแกลงข่าว และกล่าวว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความโหดร้ายอันเนื่องมาจากการฆ่าแขวนคอพนักงานการไฟฟ้าที่จังหวัดนครปฐม โดยแต่งหน้าให้เหมือนศพ และเลือกทั้งสองเพราะตัวเล็ก ไม่ทำให้ไม่หัก

๒๑.๔๐ น. รัฐบาลแถลงการณ์ว่า ได้มีการสั่งการให้ตำรวจสืบสวนสอบสวนการแสดงละครเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ที่มีลักษณะหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อองค์รัชทายาทโดยด่วน

๒๒.๑๕ น. ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีแถลงทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ มีใจความว่า รัฐบาลได้สั่งการให้ตำรวจดำเนินการกับผู้แสดงละครโดยให้นำมาลงโทษโดยด่วน

๒๔.๐๐ น. พล.ต.อ.ศรีสุข มหิทธิเทพ อธิบดีกรมตำรวจเรียกประชุมตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่กรมตำรวจ เพื่อเตรียมรับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น

สถานีวิทยุยานเกราะและเครือข่ายวิทยุเสรีออกอากาศตลอดคืน เรียกร้องให้ประชาชนและลูกเสือชาวบ้านไปชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งดำเนินการจับกุมผู้กระทำการหมิ่นองค์สยามมงกุฎราชกุมารมาลงโทษ

วันพุธที่ ๖ ตุลาคม ๑๙

สถานีวิทยุยานเกราะออกอากาศว่า พล.ต.ประมาธ อธิการบดี รองนายกรัฐมนตรีได้ยื่นคำขาดต่อ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ขอให้รัฐบาลดำเนินการตามกฎหมายอย่างเด็ดขาดต่อศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ หากมีรัฐมนตรีหรือนักการเมืองคนใดเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ก็ขอให้จับกุมและลงโทษตามกฎหมายทันที

๐๑.๒๕ น. ประชาชนประมาณ ๑๐๐ คน ชุมนุมที่หน้าประตูมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวโจมตี ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และเผาโปสเตอร์หน้ามหาวิทยาลัย

๐๒.๐๐ น. กลุ่มนวพลในนาม “ศูนย์ประสานงานประชาชน” ได้ออกแถลงการณ์ว่า ให้จับกรรมการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ภายใน ๗๒ ชั่วโมง และให้ดำเนินการเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายใน ๒๔ ชั่วโมง มิเช่นนั้นจะดำเนินการขั้นเด็ดขาดเพื่อป้องกันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตาม มาตรา ๕๔ แห่งรัฐธรรมนูญ

พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจ แลลงผลการวิเคราะห์ฟิล์มจากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ว่า ได้ผลที่ไม่แน่นอน จึงต้องนำภาพจากฉบับอื่นมาประกอบด้วย

๐๕.๓๐ น. ระเบิดเอ็ม.๗๙ ลูกแรกตกลงมาในสนามฟุตบอล ทำให้มีผู้เสียชีวิตทันที ๔ คน

๐๕.๔๐ น. โฆษกเวทีประกาศให้คนในสนามฟุตบอลอพยพขึ้นตึกบัญชาและตึกวารสารศาสตร์ ขณะที่เริ่มมีเสียงปืนจากฝั่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และปืนไร้เสียงสะท้อนเข้ามาในสนามฟุตบอล

๐๖.๐๐ น. นายสุธรรม แสงประทุม เลขาธิการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ขึ้นเวทีชี้แจงกับผู้ชุมนุมเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนออกไปพบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ท่ามกลางกระสุนปืน

๐๖.๒๕ น. เจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามเข้าไปในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ แต่ได้รับการสกัดกั้นออกมา

๐๖.๓๐ น. เสียงจากธงชัย วินิจกุล โฆษกเวที ประกาศว่า “พี่ตำรวจครับ กรุณาหยุดยิงพวกเราเถิดครับ เราชุมนุมอย่างสงบ สันติ เราไม่มีอาวุธ ตัวแทนของเรา กำลังเจรจากับรัฐบาลอยู่ อย่าให้เสียเลือดเนื้อมากกว่านี้ ขอความกรุณาหยุดยิงเถิดครับ” แต่ไม่ได้รับความสนใจ

๐๗.๐๐ น. ประตูด้านสนามหลวงถูกพังลงมาโดยรถโดยสาร ๒ คัน ทำให้ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน ลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง และกลุ่มอันธพาล บุกเข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่ประตูท่าพระจันทร์ ประยูร อัครบวร รองเลขาธิการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เจริญจากกับ พ.ต.อ. ประยูร โกมารกุล เพื่อขอให้เด็กและผู้หญิงออกไปก่อน แต่ได้รับการปฏิเสธ

๐๗.๕๐ น. ตำรวจคอมมานโดจากหน่วยปฏิบัติการพิเศษ (นปพ.) และตำรวจท้องที่ปิดล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๐๘.๐๐ น. เสียงจากเวทีเงียบ

๐๘.๑๐ น. พล.ต.ต.เสนห์ สิทธิพันธุ์ สั่งการให้ตำรวจตระเวนชายแดนพร้อมอาวุธครบมือ บุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากนั้นได้เริ่มต้นกวาดล้างและจับกุมนักศึกษาที่อยู่ในมหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์

๑๐.๓๐ น. สถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ โดยนายสรรพสิริ วิยะศิริ ได้แพร่ภาพเหตุการณ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกทั่วประเทศ

๑๑.๐๐ น. เจ้าหน้าที่ได้จับกุมนักศึกษากว่า ๓,๐๐๐ คน นอนคว่ำหน้ากับพื้นสนามหญ้า

ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นายเอนก เหล่าธรรมทัศน์ นายกสโมสรนินิตจุฬายฯ กล่าวชี้แจงกับนิติตจุฬายฯ ประมาณ ๓,๐๐๐ คน กรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมกับเรียกร้องให้นิติตจุฬายฯ ออกชี้แจงกับประชาชนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับเรื่องที่เกิดขึ้นโดยเร็วที่สุด หากมีการรัฐประหารจะต่อต้านให้ถึงที่สุด และยืนยันในการขับพระถนอมออกนอกประเทศ

๑๑.๕๐ น. ที่ทำเนียบรัฐบาล สำนักนายกรัฐมนตรี แถลงว่านายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งให้ตั้งกองบัญชาการรักษาความสงบเรียบร้อยขึ้นที่ทำเนียบรัฐบาล

๑๒.๐๐ น. รัฐบาลออกแถลงการณ์สรุปได้ว่า

๑. เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับผู้ที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพได้แล้ว ๖ คน
 ๒. เจ้าหน้าที่ได้ควบคุมสถานการณ์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้แล้ว
 ๓. รัฐบาลได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจปราบปรามผู้กระทำความผิดโดยเด็ดขาด
- หลังจากนั้นได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีนัดพิเศษ พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ อธิบดีและรองอธิบดีกรมตำรวจได้เข้าชี้แจงเหตุการณ์ ขณะที่ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า ลูกเสือชาวบ้านนับแสนคนได้มาชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการกับผู้หมิ่นพระบรมเดชานุภาพสยามมงกุฎราชกุมารในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๒.๓๐ น. นายอุทิศ นาคสวัสดิ์ กล่าวในที่ชุมนุม เรียกร้องรัฐบาล ๓ ประการคือ ให้ปลดนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นายชวน หลีกภัย นายดำรง ลัทธิพัฒน์ ออกจากคณะรัฐมนตรี และพรรคประชาธิปัตย์ พร้อมทั้งให้ตั้งนายสมบุญ ศศิธร และนายสมักร สุนทรเวช กลับเข้ามาดำรงตำแหน่ง ให้จับกุมกรรมการพรรคสังคมนิยมในฐานะที่สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์

๑๔.๒๐ น. ผู้ชุมนุมได้ย้ายไปที่ทำเนียบรัฐบาล

๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ได้เสด็จมาที่ชุมนุม รับสั่งให้ลูกเสือชาวบ้านกลับไปพักผ่อน หลังจากนั้นทางผู้ชุมนุมจึงสลายตัว

๑๘.๐๐ น. คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นำโดย พล.ร.อ.สังัด ชลอยู่ ประกาศยึดอำนาจการปกครอง

หมายเหตุ : เหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏในภาคผนวกนี้สรุปและเรียบเรียงมาจากหนังสือต่างๆ ดังนี้

กลุ่มผดุงธรรม. ๖ ตุลา เราคือผู้บริสุทธิ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า 2000, ๒๕๔๓.

ชาญวิทย์ เกษตรสิริ และ ชำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.

ชาญวิทย์ เกษตรสิริ. บันทึกประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร.

๒๕๔๔.

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, บรรณาธิการ. สารคดีฉบับรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพฯ : สารคดี, ๒๕๔๓.

วันมหาปิตี ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๔๑.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, บรรณาธิการ. ๖๐ ปี ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ: ศรีเอทีพี พับลิชชิ่ง จำกัด,

๒๕๓๖.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวนันท์วัลย์ สุนทรภาระสถิต เกิดเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๒) สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๔๓ และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีไทย ที่คณะอักษรศาสตร์ ในปีการศึกษา ๒๕๔๔

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย